

BOŽENA NĚMCOVÁ
SLOVENSKÉ POHÁDKY
A POVĚSTI

II

KNIHOVNA KLASIKŮ

KNIHOVNA KLASIKŮ

SPISY BOŽENY NĚMCOVÉ

Svazek devátý

BOŽENA NĚMCOVÁ
SLOVENSKÉ POHÁDKY
A POVĚSTI

II

KNIHOVNA KLASIKŮ

Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění

Praha 1953

SPISY BOŽENY NĚMCOVÉ

řídí Ústav pro českou literaturu při Československé akademii věd

Hlavní redaktor Bohuslav Havránek

*Redakční rada : Antonín Grund, Rudolf Havel,
Josef Hrabák, Miloslav Novotný*

*Tento svazek připravil : František Váhala
za odborné jazykové spolupráce Bohuslava Havránka a Jozefa Štolce*

Graficky upravil František Muzika

SLOVENSKÉ POHÁDKY A POVĚSTI

II

Hvězdičkou poznamenané pohádky jsou ze sbírky p. Rimavského
a nebožtíka důstojného p. Sam. Reusza.

BYLA JEDNA VDOVA A TA MĚLA DCERU VELICE KRÁSNOU. Matka byla pokorná vdovica, ale dcera byla pyšná dioučica.

Mnoho přicházelo dovedačů¹, ale žádný nebyl dceři vhod, a čím více chlapci o ni se drali, tím se více hore niesla². Jednou za jasné noci probudila se matka ze spánku; nemohouc zaspáti, sundala se zdi patričky³ a začala se modlit za blaho své dcery, která jí těžkou hlavu dělala. Dcera ležela vedle ní spící. — Matka s libostí na své krásné dítě se dívala; tu dcera ve spaní se usměje. „Ach čože sa tomu dioučisku pekného snije, že sa tak chutně usmieva?“ — myslí si matka, a domodlíc se Otčenáš, pověsí patričky na kliněc⁴, hlavu položí vedle dceřiny a usne též. — Ráno ptá se dcery: „Ale dcéra moja, povedzže ty mně, čo sa ti v noci pekného snilo, veď si sa vo spánku usmievala?“

„Eh matka moja, čože sa mně snilo; snilo sa mi, že prišiel pre mňa pán v meděnom voze a že mi dal prstienčok s kamienkami, ktoré sa ligotaly⁵ jako hviezdy na něbi. A keď som prišla do kostola, tu sa ľudie dívali hiba na blahoslavenú pannu a na mňa.“

„Ach dieťa moje, jaké sa ti to hrdé sny pletú?“ zavrtěla hlavou stará matka, dcera ale zpívající šla odbývati svoji práci. — Ten samý den přijel na dvůr selský vozík a pořádný synek vesnický přišel dceru prositi „na selský chléb“⁶. Matce se mladý ženich velice líbil, ale dcera

¹ Námluvčích.

² Nad jiné se vynášela.

³ Růženec.

⁴ Hřeb.

⁵ Blýskaly.

⁶ Totiž do selského hospodářství.

pyšně ho odbyla ŕkouc: „A čo bys prišiel pre mňa aj v meděnom voze, a čo bys mně prstienčok dával s kamienkami, ktoré by sa ligotaly jako hviezdy na něbi, něšla by som za těba!“

Ženich slyše tato hrdá slova, dal spánembohem a smutně odjel. Matka ale velmi dceru kárala za její hrdost.

Druhou noc se matka opět probudila ze spánku; i vzala zase patričky a modlí se za blaho své dcery ještě vroucněji. Dcera ležela vedle ní spící; najednou se hlasitě ve spaní zasmála. — „No, čožě sa temu dioučaťu zase pletie!“ vzdychla si matka, pomodlila se ještě, pak pověšila patričky na hřeb a hlavu položila vedle dceřiny hlavy, ale dlouho nemohla zaspáti.

Ráno ptá se dcery při oblékání: „Ale čožě sa ti, diouka moja, zase plietlo, veď si sa vo spaní hlasně zasmiala?“

„Eh čožě sa mi plietlo; plietlo sa mně, že prišiel pre mňa pán v sriebornom voze a že mně dal zlatú partu⁷. Keď som prišla do kostola, tu sa ľudie viac na mňa dívali lež na blahoslavenú pannu!“ — pravila dcera matce.

„Eh čožě to vravíš⁸, diouka moja, jaké sú to hrdé sny! Ach modli sa, dcéra, modli, abys něpadla do pokušenia!“ — kárala matka dceru, než ta, domrzena matčiným napomínáním, třískla dveřmi a šla ven.

Ten samý den přijel na dvůr panský kočár a přišli páni zemani prositi ji „na panský chléb“. — Matka si to pokládala za velikou čest a těšila se již, že dcera svolí a že bude šťastna, ale dcera hrdě odbyla námluvčího: „Něpuojděm za vás, a čo by stě pre mňa prišli i v sriebornom voze a zlatú partu mně doniesli!“

Námluvčí se hrdě panně poroučeli, když je tak odbyla, ale matka vyplísnila dceru — a naříkala na její pýchu:

⁷ Náčelka; ozdoba, kterou nosí Slovenky na hlavě v neděli, nejkrásnější musí být k svatbě.

⁸ Povídáš.

„Ach dcéra, pýcha pekľom dýcha, ach zanáhaj pýchy!“ — ale dcera se jí jen smála.

Třetí noc dcera vedle matky dobře spala, ale matka nikterak zaspati nemohla starostí o dceru, a patričky z rukou ani nedávala.

Tu se dcera ve spaní začne rehotat⁹. — „Bože!“ zvolá matka, „čože sa temu něšťastnému dieťaťu pletie!“ — a modlí se, modlit nepřestává za blaho své dcery do vidna¹⁰.

„Ale dcéra,“ ptala se jí hned ráno, „čože sa ti zase v noci pletlo? Veď si sa vo spaní rehotala?“ — „Či mňa chcete zase vyhrešiť?“ odmluvila dcera.

„Len ty mně to, diouka moja, povedz!“ — ponúkala ji matka.

„Nuž, čože sa mně snilo, snilo sa mi, že pre mňa prišli vo zlatom voze a že som dostala rúcho¹¹ celkom zlaté. Keď som prišla do kostola, tu ľudie len na mňa pozerali!“

Matka žalostně spráskla ruce nad těmito hrdými sny — ale dcera sebrala oděv a šla se ven dostrojiti, aby nemusela poslouchati matčino napomínání.

Ten samý den přijely na dvorek tři vozy, měděný, stříbrný a zlatý. U prvního bylo po dvou, u druhého po čtyrech, u třetího po osmi hrdých paripách¹². Z měděného a stříbrného vozu skákali pánové v červených nohavičkách, v zelených dolmanikách¹³ a čapkách. Z vozu zlatého ale vyskočil pán pěkný, v celém zlatém oděvu. Všickni šli prosto do jizby a mladý pán prosil matku o dceru. „Ej, či by sme hodny byly takého šťastia“ —

⁹ Řehtati se, z plného hrdla se smáti.

¹⁰ Do bílého dne.

¹¹ Šaty nevěstiny.

¹² Veliký pěkný kuň. V Čechách ženská veliká, okázala, hrdá parita.

¹³ Kožíšky šňurované, premované, dolman.

omlouvala se pokorná matka, dcera ale jak se na pána podívala, hned si myslila: „To je ten, čo sa mně o ňom snilo!“ a rychle uskočila do komory viti piero¹⁴.

Když kytku uvila a ženichovi co záručnuo podala, dostala od něho prstének, v němž se kaménky ligotaly jako hvězdy na nebi, zlatou partu a rúcho celé zlaté. — Byla plna radosti, a rychle šla se do komory oblékati. Matka ale plna starosti ptá se ženicha: „A na jaký chlieb, pán ženich, pýtate moju dcéru?“

„U nás je chlieb meděný, srieborný i zlatý, na jaký budě chceť něvesta pristať,“ odpověděl ženich. — Matka se všemu tomu velice divila a dělalo jí to mnoho starosti, ale dcera se na nic neptala, na nic se neohlížela, ani na matku. Když byla ustrojena v zlatém rouchu, byla krásnější než všecek svet¹⁵. — Ženich vzal ji za ruku a hned šli k sobáš¹⁶, aniž dříve matku o požehnání prosila, aniž se s děvojsťvím rozžehnala dle způsobu starootcovského¹⁷. — Matka, všecka zarmoucena, stála na prahu a za ně se modlila. Jak bylo po vdavkách, sedla nevěsta s ženichem do zlatého vozu, svatovia¹⁸ do stříbrného a mēděného a ty tam ujížděly, aniž by se byla dcera s matkou dříve rozžehnala.

Jeli, jeli, až přijeli k jedné skále, do níž byla veliká díra jako městská brána. Před tou branou koně zrazu obrátili dnu¹⁹. Jak byli uvnitř, tu ti přijde veličizný Zemo-tras a skálu za nimi zrútil. Byli ve tmě. Nevěsta se velmi lekala, bála se, ale ženich jí povídal: „Nič sa ty něľakaj, len čakaj, vyjasní sa, vykrásni sa!“

¹⁴ Kytku vázat na znamení, že je ženich přijat.

¹⁵ Všecken lid.

¹⁶ Svatbě.

¹⁷ Že nezachovala obyčeje dávné, jako při svatbách se dějí.

¹⁸ Svatebčané.

¹⁹ Dovnitř.

A tu hned přibíhali se všech stran malí mužíčkové (permoníčky²⁰) s rozžhatými pochodněmi v rukou a ti všickni vítali svého pána Kovlada²¹ a na cestu mu svítili. Nuž tu teprv viděla hrdá nevěsta, za koho šla, že má muže Kovlada. — Ale nic se proto netrápila. — Z těch tmavých skal přišli do veličizných lesů a vrchů, po samé nebe sahajících, ale všechny ty smrky, jedle, buky, všechny hory byly olovené. — Jak je přejeli, ty divné hory, přišel zase Zemotras a všecko za nimi zručil. — Z olovených hor přijeli do krásné roviny, kde se vše jen krásou třpytilo, a uprostřed té roviny stál zámek zlatý, drahým kamením vykládaný. — Do toho zámku uvedl Kovlad nevěstu, řka jí, že to vše i její bude. — S radostí a podivením si prohlížela mladoženka toto bohatství, měla, po čem bažila. Než když si vše zůkol vůkol prohlídla, ustala a ráda viděla, že strojí permončíky na stůl. — Cítila hlad. — Sedli ke stolu.

Přinášeli na stůl jídla měděná, stříbrná i zlatá; všickni z nich jedli, jen nevěsta ničehož požití nemohla. Prosila tedy ženicha o kousek chleba.

„Vďačně, pani moja,“ řekl Kovlad a hned kázal, aby přinesli bochník chleba měděného. Sluha běžel, přinesl bochník chleba měděného — ale paní ho jísti nemohla. Kázal pán, aby přinesli bochník chleba stříbrného. Sluha běžel, přinesl bochník chleba stříbrného — než paní ho jísti nemohla. — Konečně kázal pán, aby bochník chleba zlatého přinesli. — I přinešen chléb zlatý, ale ani ten paní jísti nemohla. — „Vďačně bych ti posloužil, pani moja, ale nemáme tu inšieho lež taký chlieb!“ — řekl Kovlad své mladé paní. Tu teprv viděla nevěsta, do čeho se dala, a do hořkého pláče se pustila. „Už je darmo

²⁰ Bergmännchen (také je zovou Ludvíke).

²¹ Kovlad, král nad pozemskými poklady.

plakat a nariekať, „řekl jí Kovlad, „veď si veděla, na jaký chlieb sa dávaš, nuž ako si volila, tak sa ti stalo!“

A tak bylo, a nejinak; co se stalo, odstat se nemohlo. Nevěsta musela pod zemí již zůstati u svého muže Kovlada v zlatém zámku, když se jí jen zlata chtělo.

BRATR A SESTRA BYLI DĚTI DOBRÉHO OTCE, ALE MATKU MĚLI zlou macechu, která je nenáviděla; všecko dobré jen své dceři přála, a všecko zlé jim. Otec měl je rád, ale nemohl jim pomoci, neboť žena jeho byla striga. — Nemožouce týrání její déle snést, sřekly se děti, že utekou do světa, a to i vykonaly. Utekly.

Nevědouce kudy kam, daly se upřímo, kam je oči vedly; bloudily horami dolami, pustými cestami, až je počal trápit hlad, a ještě více žížeň, a neměly co jísti, ani čeho se napít. Sestřička to snášela tiše, ale mladší bratříček ustavičně naříkal: „Ach keby som len kapku vody mal!“

„No, čakaj len, adaj najdēm voľáku studničku,“ chlácholila ho sestra. Ušli kousek cesty a tu viděli volskou šlépěj, v níž voda stála.

„Eh veru, aj z tej sa rád napijem!“ zvolal žíznivý bratr, ale sestra mu zrazovala: „Něpi, něpi, ak sa napiješ, staněš sa volom!“ Bratr, který sestře věřil, uposlechl a nenapil se. — Šli zase dále a ohlíželi se kolkolem po studánce, ale ani znaku o jaké studánce. — I počal bratr opět naříkati: „Jaj sestrička, smedný som; len čo by za kapku vody bolo!“ — Sestra těšila bratra, jak jen věděla, a tu hle, viděli zase koňskou šlépěj plnou vody.

„Napijem sa aj z tej, čo by aj mutnějšia bola!“ — radostně zvolal bratr, chtě se shýbnouti. „Něpi, něpi, ak sa napiješ, staněš sa koňom!“ — varovala sestřička a pryč odšinula ho od vody. — Dal si opět říci.

Než ta trpělivost jeho dlouho netrvala, trápen velikou žízní a nevida nikde studánky, rozplakal se řka: „Idēm nazpak, napijem sa, a čo by som sa aj koňom stal!“ I chtěl se vrátiti. — Sestra, ač sama žízniva, ráda by si ani kapky nebyla dopřála; jen kdyby pro něho byla dostala, ale ne-

bylo o vodě památky; zpět pustiti ho ale nechtěla. — Přece tedy jen dále kráčeli a hle, našli zase beráncí šlépěj. Rychle přiskočí k ní bratr, aby se napil, sestra ale mu zabraňovala řkouc: „Něpi, něpi, staněš sa barančokom!“ On sice poslechl, ale jen naoko; jak sestra popošla, obrátil se nazpět, a shýbna se hbitě k zemi, vodu ze šlépěje na jeden lok vypil. — V tomtéž okamžení proměnil se v beránka a měl zlaté rohy.

Sestra, ohlédnouc se a vidouc bratra takto proměněného, začala bolestně nad ním plakati a naříkati. — Ale slzy její mu nespomohly již. Smutně brali se tedy spolu dále, až přišli na jednu louku, kde bylo seno v kopkách vyrovnáno a kde i studánku našli. — Napili se oba do chuti, potom sedla setřička do kopky, beránek položil jí hlavu na klín a tak odpočívali, jsouce umdleni.

Tu dobu bohatý jeden zeman v nedalekém lese poloval; i zaběhl mu jeden z polovných psů na tu louku a tam neustále kopku obskakoval a štěkal. — I šel se pán podívati, co tam má pes v té kopce, že tak štěká, a hle — vidí tam utěšené děvčátko držeti na klíně beránka se zlatými rohy.

„Kděže iděš, čože tu hľadáš?“ ptal se jí udiven.

„Ach nuž, kděže iděm; iděm do sveta voláku službičku si hľadať“ — odpovedělo děvčátko.

„A čože ten barančok, či je to tvoj?“

„Eh veru to muoj bratříčok, čo ho zlá macocha na barančoka premenila,“ smutně pravilo děvče a vše pánovi rozprávěti začalo, jak je macecha týrala, jak z domu odešli a jak se bratr na beránka proměnil. Když to všecko pánovi vyrozprávěla, ptal se jí: „A či by si něhcela íť so mnou do mojho zámku?“

„Veď som len chudobná diouka, do zámku nėsúca¹; a ja mojho bratříčka opustiť něhcem,“ doložila.

¹ Nehodím se do zámku.

„Len ty choď so mnou, veď vás budem obidvoch dobre chovať“ — domlouval jí zeman a tak upřímně k ní mluvil, že se uvolila s ním jíti. Pán svolal psy, děvčátko si vedlo svého bratříčka a tak se ubírali vespolek do zámku. Čeledě se divila, odkud si to pán přivedl to krásné děvčátko, a vidouc, že se pánovi líbí, líbila se jim také. — Pán dovedl si ji do nejlepší jizby, dal jí obléci pěkné šaty a vedle sebe za stůl si ji posadil. Tak ji choval, že lepší nemohl; i beránek, její bratříček, měl se dobře. — Zamiloval si pán děvčátko velice a za několik dní ptal se jí, zdali by nechtěla navždy u něho zůstat a ženou jeho býti. Stydlivě sklopilo děvčátko oči, ptajíc se beránka: „Bratříčku, mám to urobiť?“

„Urob to, sestrička, urob, dobre budě!“ — přisvědčil beránek a děvče přivolilo. — Byla veselá svatba a z děvčátka stala se krásná paní, a nejen krásná, ale i dobrá paní. — Všickni ji milovali pro tuto její krásu a dobrotu; pán její se v ní jen zhlížel. — Paní byla by též všecka šťastná bývala, kdyby jí nebylo zakletí bratrovo štěstí kalilo. Také na starého otce vzpomínala, na macechu ale nemohla dobrým vzpomínati. Než macecha na pastorkyni nezapomněla a štěstí její bylo jí trn v oku; byla by je raději své dceři přála. — Však nic dobrého nekula.

Po nějakém čase mladá paní pocítila, a když jí doba uplynula, poslali pro babičku — ale místo babičky přišla zlá baba, panina macecha, která o všem věděla a podobu pravé babičky na sebe vzala. — Porodila paní krásného synka. — Otec radostí plakal, ale jaké bylo jeho leknutí, když se podíval na svoji paní a na místě jejím škaředou tvář spatřil. „To je nie moja žena! Kděže je moja krása utěšená?“ ptal se všecek ustrnutý.

„Veď ju tu máte, vašu krásu utěšenú, ale sa takto premenila!“ odpověděla bába a postelkyně² začala plakati,

² Šestinedělka.

že ji nechce muž znát. Bodejt' ji znal, když to byla macešina škaredá dcera, kterou ona v kočku proměněnou s sebou byla přinesla a na místo paní do lože položila, vyhodíc paní oknem do Dunaje. Jak ta mladá paní do Dunaje padla, proměnila se v zlatou kačici a vploula mezi ostatní kačice, které na Dunaji plavaly. — Pán byl nad proměnou své krásné ženy velice zarmoucen, ani ho to dítě tak netěšilo, jako by ho bylo těšilo, kdyby matka mu takovou zůstala, jakou dříve byla. — Beránek chodil také smuten po domě, dobře věda, co se dělo. Bába odešla z domu a ta škaredá její dcera dělala, jako by opravdu paní byla, jenže dítě ukojiti nemohla — poněvadž mu matkou nebyla. Tu když plakalo ubožátko hladem, přiběhl beránek, vzal je na rožky a běžel s ním k Dunaji. — Když k Dunaji přiběhl, začal volati: „Káč, káč, kačica, kde je tomu dieťaťu mamička?“ — a kačky odpověděly: „Tam, tam v tom prvom šorogu³!“ A tu vyletěla z prvního šorogu zlatá kačice, vyšla na břeh, přeměnila se v krásnou paničku, obriadila a nakojila své děcko, potom je položila beránkovi na rožky a přeměnil se v kačičku do Dunaje vletěla. — Beránek donesl děťátko domů, a spalo do druhého dne. — Nikdo o tom nevěděl, jen stará chůva, co děťátko hlídala. Vědouc, že není beránek jako beránek, nechala mu i druhý den děťátko odnésti. Beránek vzal je na rožky a běžel s ním k Dunaji. Tu chvíli ale díval se pán z okna a viděl, že beránek dítě na rožkách nese. I myslel si: kampak to ten beránek to dítě unáší? a šel za ním.

„Káč, káč, kačica, kde je tomu dieťaťu mamička?“ volal na kačice beránek, přiběhna k Dunaji. — „Tam, tam v tom druhom šorogu!“ — odpověděly kačice a z druhého šorogu vyplavala zlatá kačice, proměnila se v krásnou paničku, obriadila a nakojila dítě a opět se proměnila

³ Houfu.

v zlatou kačici. Vtom přirazil pán ke břehu a chtěl paní chytit, ale ta již s kačicemi po Dunaji plavala a daremné bylo jeho volání po ní. — Beránek utíkal s děťátkem domů a pán zamyšlen nade vším, co byl viděl, šel za ním. — I přemýšlel celou noc, jak by krásnou svoji paní zase dostatí mohl. — Třetí den, když děťátko zase hladem plakati počalo a beránek je na rožky vzíti chtěl, podal mu pán zlatý kliněk⁴, řka mu: „Týmto klincom pribiže mojej paničke rúcho, keď budě dieťa nadájať⁵, či mi rozumieš?“

Beránek posvědčil hlavou, že rozumí, dal si kliněk mezi paznehty, děťátko vzal na rožky a běžel k Dunaji. — Pán pospíchal za ním a nedaleko břehu v houšti se skryl. — „Káč, káč, kačica, kde je tomu dieťaťu mamička?“ — volal beránek přiběhna k břehu.

„Tam, tam v tom treťom šorogu,“ odpověděly kačice a z třetího šorogu vyploula zlatá kačice, připloula k břehu a na zlatou paničku se přeměnic vzala beránkovi dítě s rožků a začala je kojiti. — A beránek se k ní postavil a zlatým klincem jí rúcho k zemi přibil, aniž co věděla. Když si dítě nakojila a spořádala, položila je beránkovi na rožky, chtíc zase uletět; ale nemohla, roucho jí vázlo na zemi. — Vtom vyskočil pán z houští, krásnou svoji paničku ulapil a více ji nepustil. — Tak si paní vysvobodil a nemusela být již kačicí. S radostí vedl si ji domů a ona nesla si děťátko sama a věrný beránek radostně vedle ní běžel. — Když je škaredá macošina dcera z okna viděla přicházeti a sestru svoji poznala, rychle ze zámku utekla.

Stará striga ukrutně se rozlítla, když viděla, že se jí zloba její nepovedla. — Spravila se na vránu a letěla k zámku. — Pán se svou vysvobozenou krásnou paní, kte-

⁴ Hřeb.

⁵ Kojiti.

rou čeled s radostí byla přivítala, těšili se svým krásným děťátkem a děkovali dobrému beránkovi za jeho péči, když tu okolo okna vrána přelítla.

„La vrana,“ povídá mladá paní, „ubožiatko, ažda je lačná, že až na oblok letí,“ a chtěla k oknu přikročit, ale beránek jí přistoupil nohu: „Zostaň, sestro,“ pravil, „zle by sa ti povodilo, keby si k obloku pristúpila,“ a k švakru se obrátě, pravil: „Švagre, vezmi chytro pušku a zastrel' tú vranu, aleže sa jej něchyb!“ — Zeman vida beránka zděšeného, strhl pušku se zdi, otevřel okno, a jak vrána do okna vletět chtěla, střelil. Bylť střelec dobrý. Pronikavé vzkřiknutí zaznělo povětrím, vrána sklesla na okno a z okna spadla do Dunaje. Beránek ale přiskočil k oknu, a vida tam krev, prosil sestru: „Sestričko, choď a tou krvou mně poumývaj čelo.“ — Když mu sestra učinila po vůli, udělal se z beránka krásný mládeneček, její bratr, který jim pověděl, že ta vrána byla jejich zlá macecha.

Byloť v zámku nevýslovné radosti z obapolného vysvobození. — Za několik dní jeli si pro starého otce, kterého do zámku vzali, a tak vespolek žili spokojeně a blaze, zbaveni jsouce zlé macechy.

KDE BYLO, TAM BYLO. NEŽ — BYLO TO V SEDMDESÁTÉ SEDMÉ krajině, za Červeným mořem, za Skleněným vrchem a za Dřevěnou skalou, kde žil jedenkrátě král, který měl tři syny. Všickni tři byli již chlapi na místě, ale ti dva starší byli zvedenější, znali již světské způsoby a každý je raději viděl než toho nejmladšího, kterého Popelvarem volali, poněvadž nic jiného nedělal celý boží den, než se popelil a smolil po domě.

Když tedy synové dorostli, zavolal je otec jedenkrátě k sobě, řka jim: „Synovia moji, už stě chvalabohu chlapi na městě, mohli by stě sa už aj do sveta vybrat, aby stě skúsili, ako to vo svetě idě. Chodťeže, chodťe, nach ja vidím, či z vás dač vystaně. Chodže najskuor ty, najstarší, a ukáž, čo muožeš.“ Nejstarší syn srozuměv vůli otcově začal ihned přípravy na cestu konati. Vzal si hodně peněz z otcovy pokladnice, dobrého koně, pěknou zbroj, a když se ode všech rozloučil, vybral se na cestu. Celý rok putoval po horách, po dolinách, po holých pustinách, až přišel konečně k jednomu lesu, který byl celý měděný. „No veď som sa už natúlal po tom božom svetě,“ pravil sám k sobě, když dojel k tomu měděnému lesu, „ale mi aspoň něbudě ľúto, veď takúto zvláštnosť hockdě človek něvidí. Ale si odtrhněm jednu halúzku, lebo by mi doma ani něverili, že som až tu bol. Ach buděže rád muoj otēc, keď ju uvidí!“

Takto se těšil princ, mysle, že pánbůhví co vidí; když se dost na měděný les nadíval, utrl si jednu haluzku, obrátil koně a jechal domů. — Přijížděje domů, zdaleka již volal na otce, zdvihaje letorost vzhůru: „Otče, otče,

¹ Popelvál, Pecivál, Pecúch.

bolže som ja ďaleko, či vidíte, táto chvojka je hen z medenej hory²!“

„Něpotěšil si mňa, syn muoj,“ odpovėděl zarmoucený otec, „veď ja ta, kdě si ty po celý rok chodil, s mojou ženou do snídani zajděm. Ty muožeš už len doma sedieť, lebo vidím, že vo svetě velmi mnoho z tēba nēbudě. Nože sa ty vyber, syn muoj srední, adaj že ty viac vykonáš!“

Střední syn nedal se též dlouho pobízeti, ale přisvědčil, že věru půjde, a hned se také na cestu připravoval. Jako bratr, tak i on vzal si na cestu hodně peněz, dobrého koně a pěknou zbroj, a když se všemi se rozloučil, odebral se na cestu. — Dlouho bloudil po lesích a po horách a ještě ničeho zvláštního neviděl ani nezkusil. Za rok přišel k měděnému lesu. „Chvalabohu, že som aspoň k tejto hore prišol. Hej, ale sa ztato vrátiť nēsmiem, lebo by ma otec vyhanbil ako staršieho brata. Musím ja eště ďalej ísť, aby som viacej skúsil.“ — Po této samomluvě utrl si halúzku měděnou a jel dále. — Bloudil zase poznovu celý rok, až konečně přijel k lesu stříbrnému. „Hej, tuto muoj brat nēbol,“ zaradoval se, „a kděže by sa tu vzal, veď tu predo mnou adaj ani živieho ducha nēbolo. Ach buděže rád muoj otec, keď mu rozpoviem, kdě som bol a čo som viděl. Ale si musím odlomiť z tejto sriebornej hory jednu halúzku, aby mně uverili.“ — I odlomil si letorost stříbrnou, potom se chvíli rozmýšlel, má-li přece dále jeti, ale vida za lesem veliké skály, myslil si: co bych já se tam toulal, ještě bych přijít mohl o koně — i raději se vrátil pěkně krásně domů. — Když dojížděl k domovu, zdaleka ukazoval haluze měděnou a stříbrnou, volaje na otce: „Otče, otče, čiže som vám ja bol ďaleko! Či vidíte, táto chvojka z medenej hory a táto zo sriebornej. Ach čiže som ja mnoho viděl a skúsil“ — chválil se.

² Lesa.

„Nemáš sa čím pochváliť,“ odpovedel otec smutne, „kde si ty za dva roky chodil, ta ja s mojou ženou dopoludnia chodievam. Aj ty muožeš už len doma zostať, lebo ani z teba vo svetě mnoho nevystaně. — Už vidím, že je z vás nič!“ nařikal si král, tu ale ohlídl se na Popelvara a ptal se ho: „Nuž a ty čože? Či by si nemal voľu šťastia skúsiť?“

„Prečože by som nemal, len si mně dovol'tě a daj'tě mi dač na cestu,“ odpovedel Popelvar. Starší jeho bratří ale dobře nezašli od smíchu, že takový ledajaký Popelvar, který nic nezná než v popeli se váleti, že ten si důvěruje více vyvésti než oni. — Vysmívali se mu zle, až mu všechna trpělivost přešla; odešel ze dveří. Rozžalen nad závistí svých bratří chodil po dvoře, až znenadání se u smetiště octnul, kde se válel vyzáblý, prašivý kůň. Když Popelvar k smetišti došel, kůň se mu ozval: „My sme obidvaja jednak opovrhnutí, ale zato, že si opovrhnutý a že sa ti bratia vysmieľajú, sa něsmúť. Ty chceš ísť do sveta; dobre máš. Ja viem, že sa ťa otěc spytovať budě, čo si žiadaš na cestu; taže si ty, ak chceš, aby sa ti dobre viedlo, nič inšieho něžiadať hiba mňa a ten rdzavý paloš s padláša³. Něboj sa nič, veď ti my na dobrej pomoci buděme.“

Popelvar se koníkovi pěkně poděkoval za dobrou radu a slíbil podle ní se říditi. Za chvíli šel zase zpátky do jizby.

„Nuž akože, či puojděš do toho sveta?“ ptal se ho otec a Popelvar odpovedel, že by věru rád šel.

„No, keď si dúveruješ, ja ti voľu zlomiť něhcem, choď a skús šťastia, adaj že aj bratou tvojích zahanbíš. Nuž a čože chceš na cestu?“

„Nie veľa⁴, aby som vám veľkú škodu něrobil, len

³ Půdy, ponebí.

⁴ Mnoho.

toho prašivého koňa, čo sa na smetisku váľa, a ten rdzavý paloš, čo na padláši visí.“ Tu se bratří pustili do velikého smíchu, ale otec podivil se žádosti synově, neboť on dobře věděl, jaký to kůň a jaký to palaš. — Zavrtěv hlavou začal Popelvara přemlouvat, aby si vybral něco lepšího, se špatným koněm a rzavým palašem že malé hrdinství vyvede a cti nedojde, ale Popelvar ani za svět od svého upustiti nechtěl. — Konečně mu otec přislíbil dáti, co si žádal.

Druhý den se Popelvar na cestu připravil. Vzal si trochu potravy, něco peněz, rezavou šavli připásal k boku, vysedl na prašivého koně a ve jmenu Páně vydal se na cestu do světa. Dlouho bratří s mnohými diváky za ním se dívali a sloužilo jim to k velikému posměchu, když viděli, jak se koníkovi pod Popelvarem nohy podlamují a jak třikrát na hubu padl, že ho musel Popelvar zdvihat. S psotou vyvlekl se s koníkem z města. Za městem ale koník náhle zastal, a obrátě se k Popelvarovi, pravil: „Počuj, Popelvar, sosadni ty so mňa, trochu ma občistiš a doněsieš mi s korytko ousa a s korytko ohňa. To budě muoj obrok; lebo som ja nie hocaký kuoň, ale som ja tvojho otca tátoš. Ani ten paloš je nie paloš ako druhý, ale je to taký, že keď mu rozkážeš, aby rúbal, sám od seba budě tak dlho rúbať, kým len všetko něporúbe. Len skorej toho ousa a toho ohňa, lebo je cesta ďaleká.“

Této řeči se Popelvar velice zaradoval; občistil koníka ihned a donesl mu s korytko ovsa a s korytko ohně. Jak mu to Popelvar přinesl, koník se strásl a přeměnil se v utěšeného koně tátoše. — Potom shltнув oves a oheň poručil Popelvarovi, aby si naň vysednul. Sotva naň dosedl, tátoš se vznesl vzhůru až do oblak a do takového letu se pustil, že se hory a lesy jen tak jako mraveniska pod nimi mrvily. — Zanedlouho zastal u měděného lesa. „Tu je,“ povídá, „meděná hora, po ktorú tvoj najstarší brat za rok prišol

a po ktorú ja tvojho otca do snídani nosievam. Sosadni so mňa a doněs mi s korytko ousa a s korytko ohňa, aby smo ďalej lepšie vládali.“ — Popelvar donesl mu ovsa i ohně, nakrmil ho a potom naň vysedl a zase letěli jedním letem, že se jim hory, doly před očima jen mžely. — Zanedlouho tátoš opět zastal u stříbrného lesa. — „Tu je,“ povídá, „hora srieborná, po ktorú tvoj srední brat za dva roky prišol a po ktorú ja tvojho otca dopoludnia nosievam. Sosadni so mňa a doněs mně s korytko ousa a s korytko ohňa, aby smo ďalej lepšie vládali.“ — Popelvar sesedl, ovsa i ohně donesl a tátoše nakrmil. Po nakrmení zase naň vysedl a dále zase letěli ponad hory a lesy. Když tak hodnou chvíli tátoš letěl, zastal u zlatého lesa. „Tu je,“ povídal, „zlatá hora a za touto horou býva tvojho otca dobrý priateľ, k tomu puojďeme na noc. Ale aby smo lepšie vládali, doněs mi s korytko ousa a s korytko ohňa.“ — Popelvar si tátoše nakrmil, vysedl naň, niekoľika skoky prelítli zlatý les a před večerem byli již před zámekem otcova přítele.

Popelvar skočil s tátoše, vešel do zámku a uctivě se poklonil hospodáři. Hospodář, zhlédna ho, se velmi po-divil, vida člověka, neboť tam nebylo po celý rok živého tvora viděti. — Zvědavě se tedy ptal, „kdo je, čo je, kam idě?“ — „Ja som,“ odpověděl Popelvar, „toho a toho kráľa najmladší syn; vybral som sa do sveta, aby som dač skúsil, a tu som, hla, po cestě aj vás, jako mojmu otcovi dobrého priateľa, navštívil.“

Hospodář byl návštěvě té velmi rád, neboť byl s jeho otcem velmi za dobře. „Teda si ty mojho priateľa syn? Eh takých priateľou, ako sme my dvaja boli, keď sme ešte s tou ježibabou⁵ bojuvávali, nikdy nebolo, ani viacej nebudě.“

⁵ Čarodějnicí.

„Čože je to za ježibaba?“ ptal se Popelvar.

„Nuž ježibaba, proti ktorej a proti ktorej synom som s tvojím otcom bojuvával.“

„Nuž a či teraz už viac něbojujetě?“

„Už som sa všetkýho odriekol, vidiac, že nič něvykonám, lebo som ja veru už starý. Ale veď ti je to aj zázrak s tou ježibabou! Čím smo jej viac vojska pobili, tým sa jej viac zo zeme či zkadě rojilo. Čože si v taký čas počněš? — Něchal som teda, ako hovorím, tak, trebárs mi ťažko padlo.“

„Ej, keď stě vy aj s mojím otcom proti tej ježibabe a proti jej zázračnému vojsku nič vykonať němohli, skúsím ja, adaj sa mi pošťastí. Mám tu otcového tátoša aj otcou paloš, veď ten postína, čo by ích koľko bolo. — Len zobertě aj vy dač vojska, aj to sa nám dobre zídě.“

Dlouho ten král Popelvara přemlouval, ale on se již odmluviti nedal, až konečně i sám s ním se spojil. — Za krátký čas shromáždili vojsko, všechny přípravy k vojně byly pohotově a Popelvar se starým králem vytáhli do boje proti ježibabě.

Zdaleka již viděli ježibabino vojsko na prostranné louce rozložené, jako by se bylo moře rozlilo, a vprostřed na zvýšeném místě seděla ježibaba, dávajíc rozkazy.

Vojsko královo se skoro lekalo — ale Popelvar vytáhl palaš a na svém tátoši první napřed letěl. „Len s chuťou doňho!“ volal, a když stál proti nepřátelům, rozkázal svému palaši: „Rúbaj, palošík, rúbaj nepřiatěľa!“ — a palaš rúbal na vše strany, že nepřátelům hlavy padaly jako klasy, navzdor tomu, že po každé hlavě jiná narostla. — „Veď ja to žriedlo, z ktorieho to vojsko vyviera, hněď zapchám!“ — zvolal Popelvar a poručil palaši zrúbať ježibabu. Palaš rúbal, rúbal, až se k ježibabě dorúbal, lešení, na kterém seděla, zrútil a ji samú na marné kousky rozsekal. — V tom okamžení zmizelo i zázračné její vojsko.

S neslýchanou radostí vraceli se z bitky Popelvar a král; první se těšil ze svého vítězství a starý král, že ježibabě konec. Nemohl se ani dosti naděkovati Popelvarovi, že ho té nepřítelkyně zbavil. Chtěl dáti velikou hostinu, ale Popelvar dokonce déle baviti se nechtěl, nakrmil jen tátoše a domů pospíchal, aby dal otci zprávu, co byl již vykonal. — Nechtěl ho tedy starý přítel déle zdržovati. — Když si byl Popelvar tátoše nakrmil, vysedl na něho a ujížděli k domovu. Na cestě nezdrželi se nic déle, než co Popelvar u měděného, stříbrného a zlatého lesa tátošovi obroku přinesl, ovsu i ohně, a co si v každém lese jednu halúzku utrl na památku.

Když domů přijeli, před městem se tátoš přeměnil opět v prašivého koně a jen tak uklekující vlekl se přes město. — Dojeli do zámku. Bratří ho právě tak přivítali, jak ho byli vyprovodili, s posměchem, ale otec vážně se ho ptal: „No syn muoj, kdeže si chodil?“ — „Či vidíte, otče,“ odpověděl Popelvar, „zkeď je tento meděný konárik⁶, tam som bol do snídani; zkeď je tento srieborný, bol som dopoludnia, zkeď je tento zlatý, bol som pred večerom, a ešte som v ten deň u vášho priateľa za zlatou horou nocoval.“

„No, ty sa mi páčiš,“ pověděl utěšený otec, poplaskuje Popelvarovi po plecích, „ty sa mi páčiš, keď si za tak krátky čas toľko pochodil. Nuž a ten muoj priateľ že čo robí? Nože mi o ňom dač rozprávaj. S tým som ja proti jednej ježibabe bojuvával, ale smo s ňou nič nĕmohli vykonať. Či ho ešte nĕzmárnila?“ — „Chcela ho, ale mu už viac nič nĕurobí“ — a Popelvar začal povídat všecko od nejmenšího do největšího, jak to v boji bylo, že otec až tak rastl od radosti. Bratří hněvem a závistí div že neshořeli a všickni se divili.

⁶ Letorost.

„Ty si preca len hodný šuhaj!“ zvolal otec. „Dobre si sa vo svetě zachoval a bratou si zahanbil. Len škoda, že som už taký starý, veru by som ešte s tēbou, s takým víťazom, sám šol na mojho priateľa nepřiatěl'ou. Znáš, má on tri dcéry, jednu krajšiu od druhej; ale mu ích tej ježibabini — čo si ju zmárniu — traja synovia ukradli, a tí synovia sú šarkani, jedon so štyrmi, druhý s osmimi a tretí s dvanástimi hlavami. Ja som s mojím priateľom aj proti tým vojnu viedol, ale tí boli ešte horší od matěri. — Čo syn muoj, či by si němál vuol'u s nimi sa skúsiť?“ —

„Ej ozaj že by som mal, trebárs priam⁷, len keď vám proti vuoli nēbudě,“ — odpověděl Popelvar a byl by hned na cestu přichystán býval, ale otec chtěl se s ním ještě trochu potěšiti a proto zůstal několik dní doma.

Po několika dnech chystal se zase na cestu; navečer, než odejel, šel k svému koníkovi, který se zase na smetisku ubytoval, aby se s ním poradil. Řekl mu koník: „Paně, na velkuo si sa podobral. Tých šarkanou ještě nikdo nepřevládal, ja sa bojím ta íst aj za těba aj za mňa.“ —

„Ej lenže sa ty, tátoš muoj, nēboj. Ani ježibabu nikdo nepřevládal, a my smo ju preca skántrili⁸, Pánbuoh nám pomuože aj jej synou prevládať. Už ako budě, tak budě, zajtra sa my len vyberieme.“

„Keď už len tak chceš, nože sa teda vyberme,“ odpověděl koník.

Ráno, jak svitlo, připásal si Popelvar rzavou šavli k boku, rozloučil se od otce a domácích, sedl si na svého koně a provázen smíchem svých závistných bratrův ubíral se opět z města na nové zkoušky. Za městem si koníka očistil, nakrmil ovsem a ohněm, a když se mu v tátoše proměnil,

⁷ Hned, tu chvíli.

⁸ Zkazili, zmárnili.

vsedl naň a lesy, hory, doliny mžikaly mu jen před očima, jak tátoš s ním letěl. Jen okamžení zdrželi se u lesa měděného, stříbrného a zlatého, co Popelvar tátoše naobročil.

Starý král byl velmi rád, že ho přišel Popelvar zase navštívit a že naň nezapomněl. „Ej,“ povídal mu Popelvar, „akože by som ja na vás zabudnul — nikdy ja na vás nězabudněm. — Ale som vás ja nepřišol len navštíviť, lež som vás prišol ako hodného víťaza zavolať do vojny proti tým trom šarkanom, čo vám dcéry ukradli.“

„Joj, syn muoj, z toho nič něbudě, lebo som ja už starý a do bitky něsúci. Dost som sa ja s tými nabíjal, kým som bol mladší, ale všetko darmo, lebo tých nikdo na tom svetě nepřemuože!“

„Ej ozaj že nepřemuože! Veď ja uvidím, či ích pre-
muožem, či nepřemuožem. Keď vy nějdětě, puojdēm ja šarkanou pobiť, vaše dcéry vyslobodiť musím.“

„Daj si pokoj, syn muoj, nielenže nič něvykonáš, ale aj sám tam zahynieš.“

„Zahyniem, nězahyniem, Pánubohu poručeno, ja len preca puojdēm, a keď vy ísť něchcetě, aspoň mně cestu ukážť.“

Na to král přivolił a hned se také na cestu vybrali. Dlouho šli po krajině, která dřive ježibabě a nyní starému králi patřila, až přišli na samučičký kraj. — Tu řekl král Popelvarovi: „No, len choď touto cestou, nězadlho příděš k jednej diere, v ktorej moja najstaršia dcéra aj s šarkanom so štyrmi hlavami prebýva; esli sa ti pošťastí toho premuočť, tak ti potom moja najstaršia dcéra cestu k sredněj ukáže.“

Popelvar poděkoval se za dobrou radu, a rozloučiv se s otcovým přítelem, stupal ukázanou cestou, až přišel do té díry. — Chodil kolkolem, od kraje do kraje, a nikde ani vidu ani slychu o šarkanu. Ale tu náhle vidí krásný palác: „Ach tam budě!“ myslil si Popelvar a rovnou cestou

se tam ubíral a upřímo do jizby. Seděla tam nejstarší kněžna.

„Joj, kde si sa ty, boží človeče, tu vzal!“ vzkřikla udivená. „Veď som ja už tu od toľkých rokou zakliata, a ešte som človečí obraz neviděla. Ale ťa škoda, mláděnce, lebo ty ztaděto živý nevyjděš. Ak muoj muž príde, naraz ťa zožerie.“

„Eh zožerie, nězožerie,“ odpověděl Popelvar, „ako Buoh dá, tak budě. — Ale by som rád s ním bojovať, lebo som ťa ja prišol vyslobodiť.“

Vtom zahřměl na dvěře pětadvaceticentový budzogan, až se všecko otrásllo. — „To je muoj muž, to je muoj muž!“ vzkřikla kněžna přestrašena. „Na ty chytro tento prstěň, daj si ho na malý palec, veru sa ti dobre zídě, lebo ten prstěň má takú moc, že keď ho raz obkrútiš, za petsto chlapou sily mať buděš. A teraz sa skry, kde najlepšie vieš.“

Jedva dopověděla, už šarkan dvěře otevřel, do všech koutů se podíval a zařval: „Žena, človečina tu smrdí, kde je, kdo je? Sem ju daj, nach ju zožeriem!“

„Ach mužíčku muoj drahý, kděže by sa tu človečina vzala? Keď znáš, že tu ani vrábika⁹ něvídať, něslýchať, nie že by to človeka“ — vymlouvala žena.

„Žena, človečina smrdí, sem s ňou, lebo hněď těba zjem!“ řval šarkan všecek rozvzteklý. Tu Popelvar, aby kněžnu vysvobodil, vyšel ze skryše.

„Čo tu chceš?“ vzkřikl naň šarkan.

„Prišol som vás navštíviť!“ — odpověděl Popelvar neohroženě.

„A či si ty chlap, že tak smelo odpovedáš?“

„Veru som chlap!“

„No keď si chlap, skúsime sa, kto je z nás mocnější!“ — řekl šarkan a vyvedl Popelvara na tok¹⁰. Tam si Popel-

⁹ Vrabce.

¹⁰ Holohumnica, holovňa, humna.

var palaš odpásal a položil stranou, prsten si odkrútil a chytili se za pasy. Šarkan chytil Popelvara a po kolena ho do země vrazil, ale Popelvar rychle vyskočil, popadl šarkana a po pas do země ho vrazil. Stěžkem vylezl a uchytla Popelvara též ho po pas do země vrazil. Popelvar se ale vydrápal a na sílu schytnuv šarkana po samé hlavy do země ho zaklínil, že sebou ani pohnouti nemohl. Plameny blkaly mu z pysku, ale Popelvar rozkázal palaši a ten srubnul najednou všechny čtyry hlavy, jak by je smet. Po šťastně vykonané práci navrátil se ku kněžně, toužebně ho čekající. Nemohla se ani dosti naděkovati mu za vysvobození a napovídati, jaké měla trápení. — „Ach a moje ubohé sestry, kedyže sa nad týma dakdo zmiluje,“ vzdychla konečně kněžna.

„Ani tie nēzostanú v zakliatí. Len mi cestu ukáž, veď ja puojďem aj k tým a dotedy sa nēvrátim, kým vás všetky tri nēvyslobodím.“ — Kněžna se zaradovala, slyšíc, že i sestry její chce vysvobodit, ale přece ho zrazovala, řkouc mu, že muž střední sestry osm hlav má a že se mu sotva ubrání. — Ale Popelvar stál na svém, a tedy mu cestu ukázala. — Střední sestra bydlela v krásnějším ještě palácu. Když ho viděla, udivená zvolala: „Jaj, človeče boží, kde si sa tu vzal! Od mnohých rokou som ja tu zakliata, a eště som tu človečí obraz nēviděla. Ale ťa škoda, pekný mláděnc, lebo ty ztaděto viacej nēvyjděš. Ak ťa muoj muž uvidí, naraz ťa zožerie!“

„Zožerie, nēzožerie — ako Pánbuoh dá, tak budě. Ale by som rád s ním v zapasy, lebo som prišol ťa vyslobodiť.“

Vtom v povětří cosi zahučelo a na dvěře s třaskotem padl padesáticentový budzogaň šarkanův.

„To je on, to je on,“ vzkřikla vyděšeně kněžna. „Na ty chytro tento prstěň, daj si ho na malý palec; keď si ho obkrútiš okolo prsta, naraz za tisíc chlapou sily mať buděš. A teraz sa chytro skry, ako sa najlepšie muožeš.“

Sotvaže to dořekla, už šarkan otevřel dvěře a oči jeho koulely se jako ohenné kule a do všech koutů nahlížely. — „Žena, človečina smrdí! Kdo je tu, kde je? Sem ho daj, nach ho zjem!“ — zařval.

„Ach mužík dobrý,“ vymlouvala kněžna, „kděže by sa ti tu vzala človečina, veď znáš, že tu ani vrábika něvídať, něslýchať, nie že by to človiečika!“

„Žena, človečina smrdí, sem ju daj, lebo hněď těba zjem,“ řval šarkan, až se vše třáslo. Tu vystoupil Popelvar ze své skrýše a směle před šarkana se postavil.

„Čo tu chceš?“ obořil se naň šarkan.

„Prišol som vás navštíviť“ — odpovėděl Popelvar.

„A či si ty chlap, že tak smelo odpovedáš?“

„Ej veru som chlap!“

„No, keď si ty chlap, puojďeme zapasy, kdo z nás je mocnější.“ — S těmi slovy šarkan Popelvara na humno vyvedl. — Popelvar si palaš odložil a prsten otočil. „No ty, či ťa ja mám prvý schytiť?“ — zahuhlal šarkan.

„Ako chceš“ — odpovėděl Popelvar a šarkan ho chytil a vrazil ho po pas do země. Ale Popelvar rychle ze země vyskočil, popadl šarkana vpolo, vyzdvihl, stiskl, až v něm kosti praštěly, a potom tak do země ho zarazil, že mu jen hlavy ven trčely. Nemohl s sebou vládnouti a Popelvar nemeškaje rozkázal palaši, aby rúbal. V okamžení bylo po šarkanu. Když si byl Popelvar trochu oddychl, přivěsil si palaš k boku a vrátil se k vysvobozené kněžně. Kdo byl radší než ona; ani místa mu najíti naznala samou radostí. Po chvíli ptal se jí Popelvar, kudy cesta k nejmladší. — „Ach,“ zvolala uleknutá, „kděže by si ty tam išol? Veď by si mi zahynul. Jestli muoj šarkan bol strašný, ten je eště strašnější, pre tú ohavu som ju ani ja němohla navštíviť. Nějdi, ale zostaň radšej so mnou.“ — Takto přemlouvala kněžna Popelvara, bylo jí ho líto, neboť se jí líbil, ale ten si říci nedal, a tak mu konečně cestu ukázala. — Byla to

zlá cesta, starým lesem, přes vrchy, doly. Konečně přišel k palácu ze všech nejkrásnějšímu. Vešel dovnitř. „Ach preboha,“ vzkřikla kněžna, „človeče boží, kde si sa tu vzal? Keď som ja tu od toľkých rokou zakliata, a ešte som človečí obraz neviděla. Ale si ty tu, dobrý mláděnek, zle nadišol, lebo keď ťa muoj muž uvidí, ten ťa zožerie.“

„Zožerie, nězožerie,“ odpovėděl Popelvar, „ako Pán-buoh dá, tak budě; ale by som rád s ním bojovať, lebo som ťa prišol vyslobodiť!“

Vtom se země zatřásla, v povětrí to zafundžalo a co chvíle třeskl na dvěře sedmdesátipěticentový budzogaň.

„Jaj, to je on!“ vzkřikla kněžna ustrašená. „Na chytro tento prstěň, daj si na malý palec, veru sa ti dobre zídě, lebo keď si ho obkrútiš, naraz za poldruha tisíca chlapou sily nabuděš. A teraz sa dakdě utiahni, aby ťa neviděl.“

Co to dořekla, šarkan rozevřel dvěře a zařval hned: „Žena, človečina tu smrdí, sem s ňou, nach ju zjem!“

„Ach, mužů drahý, kděže by sa ti tu vzala, veď znáš, že tu ani vrábika něvídat, něslýchať, kděže by to človečika!“ vymlouvala kněžna.

„Žena, človečina smrdí, sem ju daj, lebo hněď těba zjem!“ řval šarkan, až se to ozývalo. Tu vykročil Popelvar ze skrovu a před šarkana dvanáctihlavého se postavil.

„Čo tu chceš?“ kříkl naň šarkan.

„Prišol som vás navštíviť.“

„A či si ty taký chlap, že tak smelo odpovedáš?“

„Veru som chlap!“

„No, keď si ty chlap, puojďeme spolu na tok. Skúsime, kdo z nás mocnější,“ řekl šarkan a s tím vyšli na humno. — Popelvar zatočil prstenem a odložil palaš. — „No, chyt ma,“ zahuhlal šarkan, „nach vidím, kdo si a čo si, lebo ak by ťa ja chytil, viacej by si kašu nědúchal.“

„Nuž, keď je tak, nachže sa ti staně po vuoli“ — pomyslíl si Popelvar, šarkana chytil a po kolena ho do země

vrazil. Šarkan ze země vyskočil, chytil Popelvara a popas ho vrazil do země, že sotva se ven vydrápal, neboť ho šarkan hodně stiskl. Ale to nevadilo, oddychl si a schytal šarkana stiskl ho a vryzl jím do země po samé hlavy. — Nemoha už ze země vylézt, začal oheň ze všech hlav na Popelvara metati; kdyby neměl byl Popelvar palaš, byl by ještě zvěděl o šarkanově moci, ale palaš začal rúbat a za chvíli bylo po šarkanu.

Po těžkém tom boji, když si byl Popelvar trochu odpočinul, vrátil se ke kněžně, která se strachem očekávala, jak boj vypadne. Jak byla ráda, když viděla Popelvara vítězem! Byla by ho zlíbala radostí, ale Popelvar nebyl milovník laskání; nemaje s ní dlouhých řečí, pobídnul ji, aby sebrala, co má nejlepšího, že ji dovede k sestrám a potom všechny tři k jich otci. Kněžně se velice líbil, ona by s ním byla i v tom zámku ráda zůstala, ale nedajíc to na sobě znáti, šla poslechnout jeho rozkazu.

Když byla na cestu připravena, vzal ji na tátoše a jeli k střední sestře. Od té pak vedl sestry k nejstarší, a když i ta sebravši, co drahého, na cestu se připravila, vedl je nazpět k starému králi, otcovu příteli. — Něborák otec staříčkový — nikdy nepomyslel, že by se ještě se svými dcerami shledal. A tu hle — přišly — všechny tři, krásné, hodné, jak byly odešly! Všecek radostí omládl a nevěděl, co Popelvarovi za to učinit. Nabízel mu jednu ze svých dcer, která by se mu líbila, a celé království po smrti. Ale Popelvar se za vše pěkně poděkoval a že on musí k otcovi a že musí ještě něco zkusit — a nechtěje se ani dlouho bavit, ode všech se rozloučil, sedl na svého tátošika a ten tam — přes hory a doly. — Ale ta nejmladší kněžna, ta za ním želela, bylať si ho velmi zalíbila. Když přijel Popelvar s tátošem před rodinné město, proměnil se tátoš na prašivého koníka a jako zlámaný se do zámku vlekl. — Otec díval se oknem — a vida syna svého při-

jíždět, radostně zvolal: „Muoj najmilší syn idě, muoj najmilší syn idě!“ — a do dvora v ústrety mu šel.

Radosti a otázkám nebylo konce kraje a milý Popelvar měl co dělat, aby všem vyhověl. — Když už všechno vyrozprávěl, kde byl, co vykonal a kterak se mu vedlo, zvolal otec rozradován: „To eště nikdo něvyviedol, čo ty, syn muoj!“ — a k synům ostatním se obrátě, doložil: „Vidítě, čo váš opovrhnutý Popelvar vyviedol; tak by stě sa aj vy mali držať! — To je šuhaj!“

„Dajtě ím pokoj, drahý otče,“ přejal mu řeč Popelvar — „ale mi radšej povedztě, či je naozaj¹¹ eště dakdo na svetě večší odo mňa?“ — Otec dělal, jako by neslyšel, a začal řeč o jiném, ale Popelvar se nedal mýlit a jen zase na otce dorážel, aby mu řekl, je-li kdo ve světě nad něho. — Nemoha se ho zbýti, řekl otec smutně: „Je, veru je, a síce Železný mnich, ale toho nikdo nepřemuože, lebo ten všetko zná, i to, čo kdo myslí. Na těba sa ten Železný mnich velmo hněvá, lebo ti závidí tvoju slávu. Čo sa ten už navystrájal! Aj mojho priatěla krásnu dcéru ukradol, a nikdo sa mu oproti postaviť něopováži.“

Popelvarovi nebylo víc třeba říci, celý se znepokojil a hned otce prosil, aby mu dovolil odejít, že on přítelovu dceru musí vysvobodit. „Keď som šarkanou, ktorých nikdo prevládať němuohol, pobil, adaj mi Pánbuoh dá aj Železného mnicha premuočť“ — řekl otci a na tom úmyslu stál tak pevně, že ho žádný z něho zvrátiti nemohl. Král vida, že se nedá Popelvar ani nebezpečenstvím, aniž čím jiným odstrašiti, volky nevolky mu dovolení dal, aby šel s Železným mnichem štěstí zkusit.

Naradovaný šel Popelvar k smetisku, kde se tátoš, jak byl jeho obyčej, válel. Dobře věděl tátoš, co se dělo, jak k němu Popelvar přistoupil, hned ho oslovil: „Znám, paně,

¹¹ Opravdu.

čo si vzal pred seba, ale ja s ťbou, esli na svojom zosta-
neš, nepuojdem, lebo by nás Železný mnich, keď by nás
zhliadol, na čo by len chcel, spravil, a my by smo všetku
našu moc potratili.“

„Ej, nebojže sa, muoj rezký tátošu, neboj! Veď nám Pán-
buoh budě pomáhať. Medzitým ak so mnou až na Želez-
ného mnicha zámok ísť nechceš, aspoň mňa, prosím ťa, pod
zámok dones, a potom sa premňa skry, kď sa ti len budě
páciť. Ale ja k němu ísť musím.“ — Na to přistal i tátoš.

Druhý den se Popelvar s otcem bolestně rozžehnal,
sedl na tátoše a letěli k zámku Železného mnicha. Otec
ale po odchodu svého syna dal celé město černým sukem
potáhnouti, neboť nedoufal, že ho více uvidí. — Bratři
Popelvarovi se také vydali na cestu k otcovu příteli, aby
si za ženy prosili dvě starší dcery, od Popelvara vysvobo-
zené, a on sám šel opět vstříc velkému nebezpečství,
aby získal čest a dobrý skutek učinil.

Měli velký kus cesty Popelvar s tátošem, ačkoliv tátoš
vždy letěl jako na křídlech, než přišli k zámku; a tu
pojednou viděli před sebou vysoký zámek a tátoš pravil
Popelvaru: „Či vidíš tamto ten zámok, čo sa na kuracej¹²
nohe krúti? V tom býva Železný mnich. Keď sis už tak
umienil, teda choď, ale by si lepšie urobil, čo by si něsol,
lebo tam zahynieš. Ja sa medzitým tu skryjem.“ —
„Urob si, ako chceš,“ odpovėděl Popelvar, „ale ja už len
puojdem, ako budě, tako budě.“ — S těmi slovy roz-
loučiv se s s tátošem, rovno šel na zámek.

Železný mnich věděl již napřed, že Popelvar k němu
jde, a proto ho také očekával na dvoře i s krásnou kněž-
nou, kterou byl starému králi, příteli otce Popelvárova,
ukradl. — Popelvar přišel; podíval se na ně a oni zase na
něho — zvlášť krásná kněžna, ani s něho oči spustit ne-

¹² Na kuří noze.

chtěla. — „Preci si mi raz prišol pod moc,“ zahuhlal Železný mnich, „ale mi už živý něujděš! V tom okamžení staň sa prosom!“ — Neborák Popelvar! Jak Železný mnich to slovo prořekl, Popelvar stal se zrnkem prosným. Ne-daleko bylo smetisko a v něm hrabal kohout. „Kohútě,“ zavolał Železný mnich, „pozobaj to proso!“ Kohút proso pozobal a bylo po Popelvarově moci.

Bylo by i věru po něm bývalo na věky věkův, kdyby nebylo krásné kněžny a dobrého jejího srdce, které litovalo jeho krásy a mladého života. — I začala rozmýšlet, kterak ho vysvobodit. — Dlouho rozmýšlela, co a jak dělati, až jí konečně napadlo zeptati se nejprve Železného mnicha, kterak se zakletá věc odklnouti může. I přimílila se k němu, jako by ho bůhví jak ráda měla, a začala k němu pěkně, jako by zlata ukrajoval: „Teraz sa mi, hl'a, páčiš, keď také divy robíš, lebo teraz vidím, že těbe páru na svetě niet. — Ale počuješ, či by si to, čo raz tak premeníš, zas na predešluo spraviť muohol?“

„Čo by němuohol?“ zabručel Železný mnich. „A nože skús,“ prosila krásná kněžna a jako kočička se okolo něho uvíjela. „Ale choď mi s tým,“ bručel Železný a obrátil se, aby odešel, ale kněžna mu pokoj nedala a tak se k němu lichotila, že jí to odepříti nemohl. — „Tamto v tej chyži,“ pravil uchlácholen, ukázav do jednoho kouta zámku, „visia dva paloše na stěně, ktorie ustavičně jeden proti druhému rúbajú; keď sa medzi tie dva paloše daktorá zakliata vec položí a paloše ju roztnú, hněď sa na to obráti, čím predtým bola!“ — Více kněžna nepotřebovala; pěkně se od Železného mnicha, kterého nenáviděla, vykradla a začala po dvoře kohouta svolávat: „Ci, kohútik, ci ci ci cibúška, cip, cip, cip!“ a tak ho vábila podhazujíc mu pšeničku, pokud ho nechytla. Jak ho chytla, pěkně s ním do kuchyně, aby ji Železný neviděl, kohouta zabila, proso z něho vypárala, očistila a do komory, kde palaše

proti sobě rúbající visely, běžíc, proso mezi ně položila. Jak proso palaše rozsekly, vyskočil z něho Popelvar, tak krásný, jaký byl předtím. Chtěl jí za vysvobození děkovat, ale ona mu nedala mluvit, jen ho srdečně objala a potom ho do hlubokého sklepa dovedla, přísně mu kázajíc, aby se tam tiše choval, dokud by ven ho nevyvedla. — Zanechavši ho tam, vrátila se k Železnému mnichovi. Jako by se nic nebylo stalo, tak se pěkně zase k němu měla a sladké řeči s ním rozprávěla. — On jí ovšem nechtěl věřit, neboť ještě před krátkem nechtěla na něho ani hledět, a tu se stala tak roztomilou; než řeči její mu lichotily a rád ji poslouchal. Ona nechtěla nic jiného vědět, než kde on má svoji moc. Nešlo to lehko, on to nechtěl naskrze vyjevit, a nebyla by se toho dověděla a zle by se jí bylo vedlo, kdyby si byl pomyslí, nač to potřebuje. Tož byl by hned zvěděl, co si ona myslí, — ale nenapadlo mu právě nic. Když ustavičně škemrala a žadonila, aby jí to pověděl, a když viděl, jak ho má ráda, pravil: „No, keď si už len tak žiadaš to zvedieť, tak ti poviem, čo krem mňa nikdo ešte na svete nezná. Tamto na to more, neďaleko mojho zámku, každých sedem rokou jedna zlatá kačka chodíeva. Kdo tú kačku ulapí, zlaté vajce z nej vypáre a zje, dostaneš tú moc, čo ja teraz mám, a bude všetko vedieť, na čo si len pomyslí.“

„Hľa, takto sa mně páčiš, a teraz ťa zas radšej mám, lebo vidím, že ma aj ty rád máš,“ láskala se kněžna k němu, když jí to pověděl, po chvíli se ale zase ptala: „A kedyže tá kačka zas prídě?“

„Dněs, duša moja; lebo včera sedem rokou, ako ostatný raz¹³ tu bola,“ odpověděl Železný mnich.

Kněžna věděla dost, také se víc neptala. — Večer, když se Železný mnich uložil a usnul, vykradla se kněžna

¹³ Posledníkráte.

k Popelvarovi. — „Či vieš plávať?“ byla první její otázka, jak do sklepa vstoupila.

„Viem“ — odpověděl Popelvar, z jejího příchodu potěšen.

„A či by si kačku veděl k sebe privábiť a ulapiť?“

„Ozaj že by som nevedel — ba vedel ver. Nuž a načože sa mňa ty takie veci spytuješ?“ „Nato, že tak aj mňa aj seba vyslobodíš, aj nepřiatel'a nášho skaziš. Vytiahni sa ty týmito dvermi potichúčku von a choď na breh morský. Tam na moru uvidíš jednu peknú zlatú kačicu; tú priváb k sebe, ak by ale nechcela ísť, skoč do vody, vyžeň ju na breh a ulap. Potom zlaté vajce z nej vypár a zedz; hněď budeš znať všetko, ako teraz Železný mnich, i tú moc budeš mať, čo on teraz má. Aleže daj pozor, aby ťa Železný mnich dotedy, kým vajce nējzeš, nēdochtyl, lebo nám potom beda obidvom.“

„Všetko tak urobím, drahá duša, ako si mi kázala,“ — ujišťoval Popelvar a hned sebral se a potichúčku dvermi, kudy mu kněžna cestu ukázala, ze zámku odešel; jsa venku, pospíchal k tátoši, který měl radost z jeho vysvobození. V malé chvíli k břehu mořskému ho donesl. U břehu skočil s tátoše a začal volat na kačicu: „Káč, káč, kačica,“ ale kačice si pěkně po moři plavala, ani se na něho neohlédla. Když už nevěděl, kterak ji přivábit, a viděl, že na jeho hlas nedbá, skočil do moře a začal ji vyháněti na břeh. — Dlouho ji nadháněl a za ní plaval, ale konečně přece vyhnal ji na břeh a tam ji honil, až uplašenou, umdlenou ulapil. Hned také zlaté vejce z ní vyňal, ale vtom ho již Železný mnich dostihl a za hrdlo chytil. Než Popelvar byl šuhaj chytrý — rychle vstrčil celé vejce do úst, a ještě ani doň nekousl, už na Železného mnicha volal: „Buď divá sviňa!“ — V tom okamžení stal se Železný mnich divokou sviní a utíkal k lesu.

Popelvar stal se největším na světě, neboť nejenže ho

nikdo nepřemohl, ale on i všechno věděl, nač si pomyslí!

Potěšen ze svého vysvobození a ze svojí slávy, sedl na tátoše a ujížděl k zámku, kde ho krásná kněžna s toužebností čekala a s nevýslovnou radostí vítala. — I jemu se byla velice zalíbila a k tomu děkoval jí život, neboť by ho bez její pomoci nebylo již bývalo. Jeden v druhém nalézali velikého zalíbení a tudy nemohlo jinak býti, než jak bylo, že si hned lásku a věrnost slíbili a svoje zasnoubení v zámku ještě slavili. Potom sebrala kněžna všechny drahé klenoty, Popelvar vzal ji k sobě na tátoše a jeli nejdříve k jejímu otci, kde slavili hody svatební. Po hodech s celým komonstvem odebrali se do vlasti. Otec Popelvarův jak uslyšel, s jakou slávou syn jeho domů se vrací, dal černé sukno strhati a celé město potáhnouti sukem červeným. Kázal vystrojiti královskou hostinu, sám pak s veškerým dvořanínstvem v ústřety mu vyšel, a když se potkali, nebylo radosti konce. Co svět světem stál, nebylo v městě tom tolik slávy a radovánek; celý týden bez přestání se hodovalo.

Od toho času již Popelvara nic do světa netáhlo, těšil se s krásnou ženou a staříčkým otcem a moudře spravoval království, které mu byl otec předal.

Variant této pohádky je o Železném knížeti. Král jeden měl tři syny. Dva byli cvičení, třetí, nejmladší, byl vždy za sprostého držán (hloupého). Když dorostli, poslal je otec do světa na zkušenou, aby viděl, co z nich bude a který nejvíc vyvede. — Šel nejdřív nejstarší. — Dlouho chodil, až přišel k železnému mostu; u mostu seděl žebrák a prosil o almužnu. Kníže měl mnoho peněz s sebou, ale nedal žebrákovi ani vindry. Podíval se na železný most, potom se domů vrátil. Doma chválil se otci, že viděl železný most, — ale otec nebyl s tím spokojen. — Šel střední do světa; přišel též k železnému

mostu, aby měl větší slávu než bratr, nevrátil se domů, ale jel dále, až přišel k měděnému. U měděného seděl žebrák, prose o almužnu, ale ač peněz dosti měl, nedal mu nic. Od mostu měděného vrátil se domů v domnění, že dosti viděl. — Otec ani s ním spokojen nebyl. — Šel nejmladší do světa, provázen posměchem bratrů. — Přišel k železnému mostu; seděl tam žebráček a prosil o almužnu; kníže dal mu dukát a kus chleba. Žebráček mu děkoval a dal mu bič železný, který měl tu vlastnost, že když si jím po těle šlehl, železným se stal, a když na prázdno, opět předešlého těla nabyl. — Kníže poděkoval se žebrákovi a jel dále. Přijel k mostu měděnému, kde opět žebrák seděl. Dal mu zase dukát a kus chleba — a žebráček daroval mu bič měděný, který měl túž vlastnost. Přijel k třetímu mostu, stříbrnému. Tam seděl třetí žebráček, kterému dal třetí a poslední dukát i poslední kousek chleba, a který jemu dal stříbrný bič s toutéž vlastností. Od stříbrného mostu vrátil se královský syn domů k otci, aby mu vypravil, kde byl a co viděl. — Otec je s ním spokojen, ustanoví ho za budoucího krále. Syn ale doma zůstatí nechce a prosí otce, aby ho ještě dovolil do světa zkusiti štěstí. Otec mu to dovolí, dá mu svého tátoše a svoji šavli a syn jede do světa. Přijede k jednomu královskému městu. I ptá se, co je nového, a lidé povídají mu, že nic dobrého, že měl král tři krásné dcery, a že mu byly ukradeny. — I šel královský syn ku králi a nabídl se mu, že je půjde hledat. Král je velice z toho potěšen a chce mu dáti s sebou vojsko, on ale jde sám. — Cestuje dlouho, až konečně přijde do pustatin, kde najde osamělý hrad a v něm princeznu ukradenou obrem. — Udělá se královský syn železným a pasuje se s obrem, kterého přemůže. — Ta princezna ukáže mu cestu k druhé princezně, která je v moci bratra obrova. — Druhý den udělá se kníže měděným, pasuje se s druhým obrem a také ho přemůže.

Druhá princezna mu ale radí, aby se na třetího obra neodvažoval, že je to král obrů a že je nejsilnější na celém světě. — Kníže ale nedá si říci a jde vysvobodit i třetí princeznu. Spraví se stříbrným a pasuje se s silným obrem. Pasují se od rána do poledne — od poledne do večera a obr přemůže stříbrného knížete a přemoženého zavře do hlubokého sklepa, těše se, že ho druhý den zabije. Kněžně bylo knížete líto, i umínila si vysvobodit jeho i sebe. — I lichotila se obru, jak nejlépe věděla, chválila jeho sílu a konečně se ptala, kde on má tu svoji sílu. On nechtěl jí to říci, když ho ale tuze prosila, řekl jí, že má svoji sílu ve vrbě, co roste uprostřed jezera pod zámek, a dokad' ta vrba svěží, že i on sílu neztratí, kdyby ale ta vrba zhynouti měla, že i on umřítí musí. Jak to kněžna slyšela, byla ráda, a jak obr ulehl, hned do vězení k knížeti šla, vše mu pověděla a z vězení ho pustila. On se proměnil v člověka, jakým byl, opásal se mečem a spěchal k jezeru. Uprostřed jezera stála zelená vrba. I vzal kníže meč do zubů a plaval k zelené vrbě. Když k ní připlaval, obrátil se k břehu a viděl obra za sebou běžeti, i vzal rychle meč do ruky, rozpráhl se vší silou a vrbu vpolo přetál. — Spadla vrba do vody a červená krev z ní vystříkla; v tom okamžení obr na břehu upadl, jako by mu nohy podťal. Bylo po jeho síle a moci. — Kníže šel do zámku, vzal krásnou kněžnu, kterou si byl zamiloval, na tátoše a jel k oběma starším sestrám, by je všechny tři k otci dovedl. — Za odměnu dostal nejmladší kněžnu, bratrům pak vyprosil starší dvě sestry za manželky. Maje slávy i zkušenosti dosti, vrátil se s krásnou ženou svojí k starému svému otci, který ho co mrtvého dávno oplakával a s radostí velikou přijal.

BYLTĚ JEDEN VELMI, ALE VELMI CHUDOBNÝ KOVÁŘ. SNAD I JEMU se někdy lépe vedlo, ale oženil se, Bůh ho obsypal dětmi, s řemeslem začalo se mu špatně dařit, jmění neměl, ani zahrádku, ani kus zemičky — což divu, že přišel na mizinu. Ze dne na den vedlo se mu hůře, a konečně ho ta bída i pláč hladových dětí tak domrzely, že se mu živu býti znechtělo. I vzalť posledních sedm krejcarů, co měl ještě na svojom bydle, koupil si provaz a šel do lesa, aby se oběsil.

Přijda do lesa, vyhlídl si strom a právě chtěl provaz hoditi přes silnou jednu větev, vtom — kde se vezme, tu se vezme — přistoupí k němu neznámá panička a začne ho odmlouvati, aby se nevěšel, že je to hřích a mrzký čin. — Kovář se nad tím zjevením zarazil a zdálo se, jako by chtěl od svého předsevzetí ustoupit, ale hned se zase upamatoval na svoji bídu a provaz znovu na větev házel. I zase mu panička domlouvá, aby to nečinil, že to je hřích i mrzké že je to — ale kovář nedbaje na její slova, provaz na krk si otáčel. Tu ta panička před něho se postavila a ruku mu odtrhnouc pravila: „Něvešaj sa, kováču, něvešaj! Ja ti v tvojej biedě spomuožem. Dám ti bohatstva, koľko len budeš chceť, ak mi slúbiš dať, o čom ty v dome tvojom doteraz něznáš.“

„Ej nuž, čože by to mohlo byť, o čom by ja v mojom dome něveděl,“ pomyslil si kovář a nemohlo mu nikterak napadnouti, co by to mohlo být, o čem by doma něveděl. „A čo je aj, nuž budě dáka pletka,“ pravil sám k sobě a prislíbil paničce, že jí dá, co si žádá, jen když mu z bídy pomůže. Panička zmizela, ale onedlouho přinesla kováři sílu peněz, řkouc mu: „Tu máš, čo som ti slúbila, a pre to, čo si mi ty slúbil, si o sedem rokou prídem.“ —

Panička opět zmizela a kovář potěšen s bohatstvím domů se vrátil.

Když domů přišel a bohatství po stole rozložil, bylo radosti plná chyže; když ale ženě vyjevil, pod jakou záminkou peníze dostal, pustila se žena do hrozného nářeku, neboť byla pocítila, a o tom muž nevěděl. „No veď si mi urobil,“ plakala, „veď si vlastnuo dieťa zapredal ešte skuor, ako by sa bolo narodilo!“ — Lekl se i kovář, ale co platno, již slib byl dán a odvolat se již nedal.

Kovářka, když jí čas uplynul, porodila krásné děvčátko se zlatými vlasy a se zlatou hvězdičkou na čele. To děvčátko rodiče opatrovali jako oko v hlavě a vychovávali je, jak jen znali, až do sedmého roku. Sedm rokův pominulo, an tu náhle pod kovářovými okny černý kočár zastavil, z něhož známá kováři paní vystoupila. Když se byla kováři ohlásila, proč přišla, vzala Zlatovlásku, ke kočáru si ji odvedla a do něho s ní se posadila. S pláčem a hořekováním vyprovázeli ji rodiče až po cintier¹. Chtěli jíti dále ještě, ale paní nedovolila. — Plačící vrátili se tedy domů. — Zanechmež je a ohlédněme se za utěšeným děvčetem.

Tu odvážela paní v černém voze pustými lesy a dolinami za drahý čas, až konečně do jednoho krásného zámku dojeli, kde zastavili. Paní zavedla děvče do zámku; tam ji po devětadevadesáti jizbách provedla a potom jí takto pravila: „Tu ty budeš, diouka moja, bývať. Týchto deväťdesiatdeväť izieb zahanávam pod tvojou opatěrou. Ktorá sa ti len zapáči², v tej muožeš bývať, aleže mi do stej ani nĕnakukni, lebo by si mohla zle pochodiť. O sedĕm rokou sa zase uvidíme, a dotedy sa riaď, ako sa budeš znať a ako som ti kázala.“ — Jak to dořekla, zmizela.

¹ Za vesnicí, kdež obyčejně hřbitov bývá.

² Zalíbí.

Po celých sedm let přebývala Zlatovláska v tom zámku, rostla jak jahodka v lese, sama a sama, a stávala se den co den krásnější a moudřejší.

Procházela se po devětadevadesáti jizbách, čistila je, pořádala a tak jí léta ucházely. Do sté jizby nahlídnout se ale neopovážila. — Když sedm roků uplynulo, paní se vrátila. „No, či si do ostatněj³ izby něnakukla?“ byla první její otázka.

„Nie,“ odpověděla Zlatovláska a paní jí věřila, vědělať dobře, že mluví děvče pravdu. Zakrátko, když byla v zámku vše prohlídla, poručila Zlatovlásce jako prve, aby do poslední jizby nechodila, a opět na sedm roků odešla.

Prochází se zase Zlatovláska po devětadevadesáti jizbách, prochází se, pořádá je, čistí, aby jako zrcadlo byly, — a na stou ani nepomyslí. Ale tu jednoho dne slyší utěšenou hudbu, která jako by z té jizby vycházela. Jakkoli hudba vábná byla, že nikdy cos podobného neslyšela, přece se napoprvé zdržela; když se ale druhý den hudba opakovala a ještě krásněji a vábněji, tu se nemohla Zlatovláska déle zdržeti a podívala se do sté jizby. Za stolem sedělo dvanácte zakletých lidí nepohnutě jako kostlivci a za dveřmi stál jeden, který když Zlatovláska otevřela, pro živého Boha ji prosil a zaklínal, aby nevyjevila paní, co v jizbě viděla, aby do hrdla tajila, byť se s ní i nejhůře dělo. Ulekla se Zlatovláska, a přísvedčíc zaklenci, rychle dvěře zavřela jdouc zase po své práci, čistiti jizby.

Za sedm rokův se panička vrátila; vědělať již, že byla Zlatovláska v poslední jizbě. Hned se jí ptala: „No diouča, ty si do ostatněj izby nakukla? Povedzže mi, čo si v něj viděla?“ „Nič,“ tajilo děvče. Paní se jí ptala po druhé, ale ona vždy, že nic. Vidouc, že to nechce pověditi, hrozila jí: „Ak mi nepřovieš, čo si v tej posledněj izbe

³ Poslední.

viděla, hodím ťa do studně a němou zůstaněš?“ I té hrozby se děvče neleklo a jen tajilo. Tu ji paní chytla a hodila do studně a tak ji porobila, že s nikým jiným mluvit nemohla leč s paní samú. Když se Zlatovláska vzpamatovala, viděla se na suchém dnu studně a před sebou viděla průchod ve skále. I šla tím průchodem a přišla na pěknou zelenou louku, okolo níž byl les. — I zůstala tam, živíc se jahodami a sladkými kořínky. Ta paní se jí i tam zjevovala a zavždy ji prosila, aby jí pověděla, co viděla v poslední jizbě, ale ona nepověděla.

Jednou lovil v lese mladý král, a zabloudiv až na tu louku, našel tam Zlatovlásku spící na zeleném pažitě. — Velmi se podivil, kde se tam v pustině tak nevidaná krása vzala. — Díval se na ni dlouho, a čím více se díval, tím se mu více líbila, až si konečně umínil, že ji vzbudí, s sebou do zámku si odvede a za ženu vezme, nechť si o tom lidé soudí jakkoli.

I vzbudil ji potichu a ptal se jí, kdo je, proč tam sama spí v té pustině? Ale ona mu odpověditi nemohla. — I myslel si, že se ho lekla a stydí, a proto se jí dále tázal, zdali by nešla s ním na zámek. Zlatovláska zase nic neřekla, jen hlavou kývla, že nedbá. Vzal ji tedy mladý král na svůj zámek, dal jí krásné šaty upravit a potom, jak si byl umínil, za ženu ji pojmul a navzdor tomu, že byla němá, rád ji měl. — Žili velmi šťastně spolu a spokojeně. Asi za rok blížila se k porodu; král se velice těšil, ale ona bývala velmi smutná. Když čas vypršel, porodila krásného chlapečka se zlatými vlásy a zlatou hvězdičkou na čele. Kdo byl radší než král. Dal přistrojiti skvostnou hostinu a mnoho sezval hostů, aby se s ním radovali. — Ale radost jejich v smutek se proměnila.

V noci zjevila se Zlatovláscce panička a začala jí hroziti, že jí chlapečka zadrhne, jak nepoví, co viděla v poslední jizbě. Zlatovlásku přešel mráz hrůzou, ale neprořekla

ani slovo. Tu paní utěšeného chlapce zaškrtila, Zlatovlásce krví ústa pomazala a zmizela. Když ráno chlapce mrtvého našli, nelze popsati, kterak se všickni lekli. Hledali v celém zámku, jestli by někde zločinec schován byl, který chlapce zadržl, ale věru nikoho nenašli. Mnozí křičeli, že to sama královna udělala, že má ústa krví umazaná, a ona musela mlčeti ke všemu. Než král jediný víru tomu nepřiložil a zase žil s ní spokojeně potom jako předtím, ač se oba trápili nad smrtí krásného chlapce. —

Pán Bůh jim zase požehnal. — Královna přišla po čase do polohu a porodila děvčátko se zlatými vlásky a hvězdičkou na čele, tak utěšené, jako sama královna byla. — Král se velice radoval; aby se žádné neštěstí státi nemohlo, rozestavil stráže po celém zámku až do ložnice královny, že by jim ani myška proklouznouti byla nemohla. — Ale což to bylo platné proti panině moci? Pustila na všechny spánek a zaspali jako snopy. Ona ale vešla do jizby ku královně a tázala se jí zase, co viděla v poslední jizbě, a hrozila, nepoví-li, že jí děvčátko zadrhne. „Nič,“ odpověděla královna, ale ruce prosebně k paní vztáhla. — Ta ale nedbajíc na ni děvčátko vzala, zadržla, paní ústa krví pomazala a zmizela. Ráno bylo děvčátko mrtvé a stráž nevěděla, jak se to státi mohlo. — Král byl všecek bez sebe lítostí a hněvem nad neslýchanou tou bezbožností. V celém zámku prohledali každý koutek, ale o nikom ani vidu ani slechu. „Královna si diouča sama zadržla, veď má ústa krvavie!“ začali všickni volati, za nestatečnou osobu, za strigu⁴ ji vyhlašovali a k smrti na hranici odsuzovali. Konečně i král v podezření ji vzal a k smrti odsoudil.

Za městem měli ubohou Zlatovlásku upálit. Už ji vedli — už k sloupu přivázali — už chtěli hranici zapa-

⁴ Čarodějnice.

lovat — vtom přiletí odkudsi černý kočár a středem lidstva přímo letí k Zlatovlásce, u níž zastane. Z kočáru vystoupí známá jí paní a ptá se jí: „Nuž povedz, diouka moja, čo si v tej ostatnej izbe viděla, lebo ti je už teraz, ako vidíš, všetko jedno.“ „Nič som neviděla“ — odpoveděla Zlatovláska. Tu zvolala paní všecka uradovaná a proměněná: „Ďakujem ti; to je tvoje aj moje šťastie, že si neveravela⁵. Skrze to si mňa i tých dvanástich zakliatých, čo si ich v tej ostatnej izbe viděla, vyslobodila. — Keby si bola vyjaviła, bola by si nás všetkých, i samu seba na večnie veky ztratila.“ — Po tých slochách prišlo paní ku kočáru, a vynesši z neho dvě děti zlatovlasé s hvězdičkami na čelech, královně do náručí je vložila; byly to její vlastní. Potom vsednouc do kočáru, zmizela.

V tom okamžení Zlatovláska promluvila a králi začala rozprávěti, jak a co se s ní dělo. Král ani očím svým věřiti nechtěl, vida ty divy; když mu ale Zlatovláska vše vyrozprávěla, tu padl jí okolo krku, prose za odpuštění, že tak nemilosrdně s ní zacházel. Potom si ji i s krásnými dítkami dovezl do zámku, poslali pro kováře, který k nim přišel se všemi dětmi, a tak všickni vespolek žili šťastně a spokojeně bůhví jak dlouho.

⁵ Pravdu nepověděla.

ZA STARÝCH ČASŮ STALO SE, ŽE ŠLO VEJCE NA VANDROVKU; když tak jde na tu vandrovku, potká ho vůl: „Kděže ty iděš?“ — ptá se ho.

„Ja iděm na vandrouku,“ odpoví vejce. — „Aj ja iděm, buděme dvaja,“ řekl vůl a šli dále. Potkali koně.

„Kděže idětě?“ — „Iděme na vandrouku.“

„Aj ja iděm, buděme traja.“ — Šli dále, potkali mačku¹. — Aj ta šla s nimi; bylo jich čtvero. — Zase šli dále, potkala je kačice. Aj ta šla s nimi; bylo jich patero. — Šli dále, potkali moriaka².

„Kděže idětě toľko vás?“ — „Iděme na vandrouku.“

„Aj ja iděm s vami, budě nás viac.“ — Bylo jich šestero. — Šli dále, potkali raka. — Aj ten šel s nimi, a tak jich bylo sedmero.

Šli, šli, až přišli do jednoho lesa, a tam nebylo ani ptáčka, ani žádného zvířátka, všude všecko pusto. Vandrovnickové měli hlad, nebylo čeho pojísti a noc se blížila. I pravilo vejce kočce: „Ty máš dobré oči, id' hore na drevo a pozri, či dakdě něvidíš svetlo!“ — Kočka hned na strom se vydrápala, a když byla nahoře, viděla daleko chyžku a v ní světélko. Rychle slezla dolů a povídala to ostatním.

„No, už je dobre, tam puojděme, a čo by tam aj čerti boli, musia nám dať jest“ — řeklo vejce. Šli. — Když k chyžce došli, povídá vejce koňovi, aby zabuchal na dvěře. — Kůň zabúchal na dvěře a ven vyšla stará baba. „Čo tu chcetě, čo tu hľadáte? Chytro chojtě; keď moji chlapci prídu, všetkých vás pobijú“ — baba na ně spustila.

„Ej pobijú, něpobijú, len ty sa o nás něstaraj, ale daj nám jest“ — pravilo vejce.

¹ Kočku. ² Krocana.

„Eh nach vás parom, ja pre takých pocestných nič nemám,“ odpoveděla baba. — Tu se vejce velice rozhněvalo a kázalo volu, aby vzal babu na rohy a do lesa ji zanesl. — To se také v okamžení stalo; — vůl odnesl babu do lesa, hodil ji do jámy a přiběhl nazpět. Tu když do chyže vešli, slyšeli přicházeti člověka. — Všickni se lekli, jen vejce ne: poručilo hned, aby kůň za dvěře se postavil, vůl doprostřed jizby, kočka aby na ohnisko vlezla, na polici krocan, pod lavici kačice, rak musel vlézt do škopku do vody, a když byl každý na svém místě, zhaslo vejce světlo a samo se zahrabalo do pahrebu³.

Obyvatelé té chyžky byli zbojníci; dva přišli domů, tři zůstali na zboží. — Podivili se, že není světlo v chyži a že jim nejde baba otevřít. „Ažda zaspala“ — praví jeden. — „No veď ju zobudím“ — řekl druhý a vešel do dveří. Tu ale kůň vyhodil, až zbojník odletěl. „Ký to čert!“ zvolá zbojník a skočí do jizby, a tu vůl začne rohami ho klat, a když skočí zbojník k ohništi, aby si rozžehl, kočka ho začne drápat, a jak sahá do popele, vejce se rozpukne a zastříkne mu oči. — I skočí ke škopku, aby si oči vymyl, ale tu ho popadne rak za prst. „Ej sto bohů vám do hrdla, veď je to nie s dobrým,“ zvolal zbojník a hledal dvěře; ale vůl ho ještě rohami dobíjel a krocan volal: udri, udri a kačička: tak, tak, tak tak! — Stíží přišel zbojník ven a tu vypravoval kamarádům, co se mu stalo v chyži. „Za dvermi stojí mlatěc so štyrmi cepy, na posriedku izby jedon stojí so železnými vidlami, na ohnis-ku je drapač, v pahrafe jedon strieľa a vo vodě jedon strihá, na polici volá udri, udri a pod lavicou tak, tak, tak!“ — I lekli se zbojníci, utekli do lesa a do chyžky se více nenavrátili. — Žilo tam tedy vejce se svými tovaryši v pokoji, dokud nesnědli, co tam byli našli; — potom se nejspíš domů vrátili.

³ Místo, kde oheň hořel a popel ležet zůstane.

JEDEN ZEMAN MĚL DVĚ DĚTI, MALÉHO JEŠTĚ SYNÁČKA A KRÁSNOU již dceru na vydaj¹. Mimo těch dětí a ženy netěšilo ho nic tak jako lovení ryb. Jednoho dne vzal síť a šel po svém oblíbeném zaměstnání. I šel jaksi v myšlénkách a přišel k jednomu jezeru, kde ještě nikdy nebyl lovil. I lákalo ho vyhoditi tam síť, a dlouho se nerozmýšleje, také to učinil. A hle, sotva síť vyhodil, už ji vytahoval plnou ryb, tak pěkných a rozličnobarevných, že se na ně srdce smálo. — Vyhodil zeman po druhé síť a opět plnou vytáhl. I ulakomil se jaksi a chtěl i po třetí hoditi. Tu ale zaduje přes jezero vítr a vlny vysoko se vzdýmají, až na břeh se vyhrnujíce. Před zemanem ale octnul se v tom okamžení ošklivý, černý drak, že leknutím ztrnul. „Ako si sa opovážil tuto ryby lapať? Nėslobodno v tejto vodě ryby lapať!“ — obořil se na zemana hrozným hlasem. Zeman počal ho prositi, že nevěděl, tam že se nesmí ryby lovit, a nabízel mu, co za ně chce, že mu je zaplatí. „Něhcem ja tvoje peniaze, ale chcem tvoju dcéru za ženu.“ I ulekl se zeman ještě více a nabízel drakovi celé svoje bohatství, jen aby dceru nežádal, ale drak nechtěl ani slyšeti a hrozným hlasem řval: „Či mi ju dáš, či nie?“ „Nědám ja moju dcéru takej ohave, ako si ty, za dve sítě rybíc,“ zakroutil hlavou otec.

„Tie ryby sa moji poddaní, ktoré ty si skántril², za to mně dáš tvoju dcéru, a čo bys ju aj něhcel dať — veď ja si ju vezmem — za sedem týždňou, za sedem dní, za sedem hodin si pre ňu príděm!“ — zvolal drak hrozným hlasem a opět zadul vítr po jezeře a drak zmizel.

¹ Na vdání.

² Zkazil.

Nechal zeman ryby ležeti a smuten vracel se domů. — Krásná jeho dcera přišla mu v ústrety, ale nemohl se tehdaž bez bolesti a slzí na ni podívati. I zpytovala se dcera, cože se otci stalo, či ho hlava bolí, či mu z očí přišlo³, či měl lov špatný?

„Oh dcéra moja, keby špatný býval!“ zavzdychl si otec a slze ho polily. Ptala se i žena, co se mu stalo, ale nemohl pro bolest srdce promluvit. Než konečně co měl dělati, musel přece ženě i dceři vyjevit, co se mu bylo stalo. Matka pustila se do hrozného nářku, ale dcera, ač se ulekla, slyšíc, že si drak pro ni přijíti chce, přece rodiče těšila, aby nenaříkali, že snad ani pro ni nepřijde, a radila otci, aby ji v tu dobu dobře skryl. — Dalť otec hnedle budovati silnou věž, a když byla hotova, dal k ní železné dvěře a devět k nim přivěsiti zámků. Do té věže dceru skryl, pod devatero zámků, těše se, že ji tam drak nenajde.

Vypršela lhůta; sedm týdnův, sedm dní, sedm hodin minulo, tu zadul po zemanském dvoře silný vítr, zámky u věže padaly, dvěře samy se otevřely, ještě jednou vítr zahučel, a když vyděšení rodiče do věže běželi, dcery tam již nebylo. — Zmizela, jako by se byla pod ní zem slehla. — Rodičům srdce div nepuklo — ale kam se obrátiti, kde hledati ztracenou! — Museli ji poručiti Pánubohu a těšiti se, jak mohli.

Otec zanechal lovení ryb a jeho jediným potěšením byl malý synek, jehož Števan volali. Rostl jako z vody a pěkný byl jako panna. Vyučoval ho otec, jak věděl, a vykřesal z něho statečného šuhajce. — Když Števan dorůstal, ptával se rodičů, proč on nemá sestřičku jako ostatní jeho druhové, ale rodiče mu to všelijak vytáčeli, aby se jen dále neptal, chtějíce mu zmizení sestry zamlčeti. Jednoho dne hledal Števan cosi v matčině truhle a tu

³ Jestli ho kdo uhranul.

viděl ležeti na spodku dívčí oblek. I s podivením ho vytáhne a prohlíží, an tu vstoupí do jizby matka.

„Jaj mamuška, čieže sa to hábočky?“ ptal se matky.

„A čieže by to byly, moje sa to, keď som bola mladá ešte dioučička,“ vymlouvala matka, vzala mu šaty z ruky — a uložila do truhly. Števan viděl, že pláče. To bylo mu divné a nepřestal matku prositi, aby mu pověděla, proč pláče a čím jsou to šaty, neboť nevěřil, že by to matčiny byly. Po dlouhých výtočkách mu přece matka pověděla, že měl krásnou sestru, ale že ji odnesl černý drak a že nevědí kam, ani či žije, či nežije.

„Oh mamuška, idem si ja moju sestričku hľadať, a čo by aj kraj sveta bola!“ — zvolal Števan. Matka se ulekla a začala mu to vymlouvati, představovala mu, jak by osířeli, kdyby i on ve světě zahynul, ale Števan nechtěl od svého úmyslu odstoupit. I otec bránil, když mu to matka řekla, než Števan pokoje nedal a tak dlouho rodiče prosil, aby ho do světa pustili, až přivolili. Těšili se tím, že je Števan statečný šuhaj, že jednou přece světa zkusit musí a že snad o sestře svojí něčeho se doví.

I vzal si na cestu něco peněz a poživý a matka dala mu krásný svítící kámen, aby si v noci jím svítil. Požehnáním rodičů provázen vybral se na cestu. Dlouho šel samými pustinami, až přišel na jednu louku. Na té louce byla podívaná! — Prali se tam lev, chrt a havran o zdechlou ovci a každý, že jemu patří. — Tu najednou viděli přicházeti Števana.

„No,“ zvolal lev, „hentam idě človek — ten má viac rozumu než my, nach on rozsúdi.“ Chrt i havran přisvědčili, a když Števan k nim došel, tu mu žádost svoji přednesli. — „Dobre, ja vás rozsúdim,“ řekl Števan. „Lavú nach je meso⁴, chrtu nach sa kosti, harvan nach má

⁴ Maso.

črevá⁵!“ — Zvířata byly s tím rozsudkem spokojeny; — pěkně se mu poděkovaly, a lev vytrhna si srstku⁶, podal ji Števanu řka: „Tu máš tú srstku, a keď ti budě treba, prehoď ju nazpak hlavy, spomni na mňa, a buděš tak mocný ako ja, dokážeš, čo aj ja dokážem!“ — Chrt také mu dal srstku a řekl mu totěž co lev — havran dal mu pírkó. I poděkoval Števan dobrým zvěřencům, srstky i pérko si uschoval, a co ony se dělily o ovci, on hledal cestu dále. — Opět chodil po pustých dolinách, přes vrchy, v temných lesech bloudil, až přišel utrmácen a zemdlen k jednomu zámku, který byl celý z černého kamene vystaven. Vešel do první brány, brána se za ním sama zavřela — a nikde ani živé duše. Vešel do druhé brány, i ta se za ním zavřela, i do třetí vešel, aniž by byl koho spatřil. Ve dvoře pusto, a když do zámku vešel, všude ticho jako v hrobě a v jizbách ani škriatka⁷. — Ale Števan nebyl bojko, beze strachu složil se na stolici a očekával, brzo-li se někdo ukáže. Ale nikdo nepřicházel. „Eh čože to je, či tu všetci zomreli? Musím pozrieť, či tu voľakdě najdēm kúštok chleba, veru som hladný!“ — pravil Števan a vstal se stolice. — Sotva to dořekl, stál před ním pokrytý stolek a na něm dobrá večere. Nerozmýšleje se dlouho, přisedl ke stolku a do chuti se najedl. Po večeri si ještě trochu rozmýšlel, a když se po loži ohlídl, viděl v jednom rohu jizby lože vystlané jako pro krále. — Zavrtěv hlavou myslel si: musím ráno vyzpytovat, kdo mně tak hová, — potom si lehl a usnul. I zdálo se mu v noci, jako by něco vedle něho sedělo a jako by to vzdychalo, ale nebyl s to probudit se. Ráno když vstal, měl snídání přichystané. Po snídání vydal se na prohlídku po zámku. Nenechal ani koutku neprohlídnutého — jak se jemu zdálo —, všude

⁵ Střeva.

⁶ Chlup.

⁷ Skřítko, domácího bůžka.

bylo pěkně spořádáno, ale všude pusto, jako po vymření.
— Když do jizby nazpět se vrátil, stál již oběd na stole. —
I bylo mu to všechno přepodivné a znamenal ze všeho, že
se do zakletého zámku dostal. — Večer dostal večeri, ale
světlo nedostal; on ale vyňal svůj svítící kámen, který
se třpytil jako hvězdička. — Když potom do lože lehal,
schoval si ho za záhreň⁸ a umínil si neusnouti, aby vyzkou-
mati mohl, kdyby zase to něco k němu přišlo a vzdychalo.
— Opravdu také neusnul. — V jizbě bylo tma jako v rohu
a ticho, že by byl slyšeti mohl mušku prolítnouti. — Tu
náhle k půlnoci zašumělo to po jizbě jako hrabové listí⁹.
Števan sáhl tiše po šavli a za nádra po kamenu. Cítil, že
někdo u lože stojí, a lehounké zaslechl vzdechnutí. „Kdo
je, čo je?“ zvolal a vytáhna kámen ze zaňadří posvítíl v tu
stranu, odkud se vzdechnutí ozvalo. Kterak se podivil,
vida státi před sebou krásnou ženskou postavu černě
oblečenou!

„Kdo si a čo odo mňa žiadaš?“ — ptal se jí vyskočiv
z lože. „Ach ja nič od teba něžiadam. Ale kděže si sa tu
vzal, mláděnce? Som ja tu od mnohých rokou zakliata
a něvídať tu, něslýchať ani ptáčika, ani chrobáčika¹⁰, nie
že by to človečika! Ach utěkajže, mláděnce, keď ti život
milý, lebo keď čierny drak príletí, naraz ťa rozdriape.“

„A či teba čierny drak odniesol a do tohoto kaštieľa
zakliat?“ ptal se rychle Števan. — „Veru mňa čierny
drak ukradol a sem zakliat zato, že ma něchcel otěc takej
ohave za ženu dať. Ach bodaj skapal!“ — „Keď teba
ukradol čierny drak, teda si ty moja sestrička, ktorú
hládám, a ja som tvoj rodný brat!“ — zvolal Števan pln
radosti a začal sestru objímati a bozkati. — Když zakletá
panna slyšela, že pěkný ten mládenec její bratr Števan je,

⁸ Za nádra.

⁹ Habrové.

¹⁰ Broučka.

nevěděla radostí co počítí, ale náhle se zasmutila, vzpomenouc na draka. — „Ach bratříčku muoj sladký, ty tuto zostati něsmieš, lebo keby ťa tá ohava viděla, na márne kusy by ťa rozdriapala. Veď som ja preto prišla, aby si odišiel preč, lebo ráno je tretí deň, čo drak zavždy priletí sem do kaštieľa a tuto po celý deň zostane. Teprú keď je nachovaný a keď mu poiskám, odletí preč. Tak je to so mnou naveky a nik mi spomuoť němuože!“

„Ja ti spomuožem, sestrička drahá, a dotiaľ¹¹ sa domu něvrátim, dokiaľ ťa něvyslobodím,“ zvolal zmužilý Števan.

„Ach bračok drahý, dokedy on něskape, dotedy musím ja tu zakliata zostať. On je ale tak silný, že ho nik něpremuože,“ — odpovädla mu sestra smutně.

„Premuože — něpremuože — něbojím sa ja. Kděže by mal tú velikú silu, aby ho nik premuoť němuohol!“

„A veď sa ja ho muožem spýtať,“ pravila rychle sestra, uchopíc se bratrova slova, a po chvílkovém přemejšlení vzala bratra za ruku a vedla ho skrze mnoho prázdných chyží, až přišli do tmavého sklepení. Tam kázala bratrovi, aby zůstal a čušal¹², nech slyší cokoli, aby se neozýval, dokud by se ona k němu něvrátila. Števan poslušen rozkazu sestřina, vzal si šavli do obou rukou, tiše se usadil a sestra vrátila se zpátky, odkud byla přišla, čekajíc s ouzkostí na příchod drakův. — Ráno najednou zahučel vítr po dvoře a černý ohavný drak vrazil do jizby, kde již pokrytý pro něho stůl sestra byla uchystala a na něm jídel, že by se padesáte lidí najedlo. — Ačkoliv ta jídla po všech jizbách zaváněla, přece ňuchal drak po jizbě, řvaje: „Smrdí tu človečina, kdo tu bol?“

„Jaj bože, prebože, kdože by tu bol; od mnohých rokou, čo tu som, a něvídať tu, něslychať ani ptáčika,

¹¹ Dotud.

¹² Tichý byl.

ani chrobáčka, nie že by to človečika. Keď si sa len nadúchal tej človečej duchoty, keď si po svetě lietal. — Hľa, aký som ti spravila obed; sadni a zajedz, dobre ti to padne.“ — Kdýž takto chlácholivě panna k němu mluvila, obrátil se drak ke stolu a vida jídla, která nejradší jidal, dal si říci, sedl a pustil se s takovou chutí do jídla, že zanedlouho prázdné nádobí zůstalo. — Po obědě složil hlavu panně do lůna a musila mu iskat.

Kdýž mu v hlavě iskala, pravila mu: „Povedzže ty mně, ohavo, kedy ty skapeš, a či ja tuto na veky zakliata budēm?“

I zařehťal se drak studeným smíchem a panně odpověděl: „Veru tu na veky zakliata zostaneš, lebo ja len tehda skapem, keď muoj najstarší brat, a toho žiadon nežabije.“

„A prečo?“

„Nuž, keď ho i zabije a vpolu pretrhně, vybehně z něho zajac, a keď i toho zajaca rozdriape, vylietně z něho holubica, a keď i tú holubicu roztrhně, vypadně z něj vajce, a kdo to vajce do čela mně hodí, ten mňa zabije.“ — Jak to panna slyšela, vzdychla si a iskala draku dále, až tvrdě zaspal. — Vědouc, že se dlouho neprobudí, položila mu hlavu na podhlavec, tichůnce jako stín mihla ze dveří a v malé chvíli stála v sklepení před bratrem, rozprávějíc mu, co jí byl drak pověděl. Števan se chtěl dát hned na cestu, ale sestra ho ještě zdržovala. „Tu máš,“ pravila podávajíc mu čutoru¹³, „v tejto čutore je víno, keď sa toho vína napiješ, za dvacať chlapou sily mať budeš. — Aby si tam čím skorej bol, dám ti koňa, ktorý ťa tam donesie, čo najstarší brat drakou býva; kuon ten čaká ťa tuto pred brankou, či vidíš, čo vedie z tohoto sklepenia,“ — přitom ukázala mu na malá dvířka, která

¹³ Kulatá láhev z dyně, opletená sítí.

nebyl ani zpozoroval. — „Aleže mi něvychádzaj ztaděto, pokým něpočuješ, kuon že jednou nohou zabuší; tu musíš u něho stát, keď druhou nohou zabuší, musíš sadať, a keď zarže, musíš ject. A či chceš ject ako voda beží, a či chceš ject, ako viator letí?“ ptala se ho konečně. „Ako viator letí, chcem ject.“ „Dobre.“ — Po těch slovech se rozloučili, ona tiše, jak přišla, odešla a Števan čekal u dvírek. — Za několik okamžení zabušil před dvírkami kůň jednou nohou, a Števan rychle vyskočiv ze dveří, stál u koně černého jak havran. Jak kůň druhou nohou zabušil, vyšvihl se na něho, a jak zaržal, pobodl ho a jako na tátošech letěli ponad hory, doly, řeky, potoky, ponad pole, rokle až do sedmdesátého sedmého kraje, kde u jednoho lesa kůň zastal. Števan slezl a kůň zmizel. Věděl tedy, že je na místě. — I vzpomněl si na dary zvěřenců; aby zkusil, je-li tomu tak, vzal srstku lví, přehodil přes hlavu, vzpomněl na lva a v tom okamžení stal se lvem. Nedaleko u lesa páslo děvče ovce. I chtěl zkusiti Števan, zdali se nelekne, ale ono se věru tuze polekalo toho nevidaného zvera, ale když jí řekl, že je člověk jako ona, aby se nebála, řekla, že se nebojí. — I povídal jí, že se bude s jedním drakem biť, a podáváje jí čutoru s vínem prosil, aby zůstala nedaleko, a když bude viděti, že slábne, aby mu nalila do hrdla vína z té čutory, že se jí vším dobrým odslouží.

Děvčátko slíbilo, že mu udělá po vůli, a čutoru od něho vzalo. — Števan ale proměněn ve lva šel k lesu a volal na šarkana (draka), aby vylezl ven a s ním v zápasy šel. Tu vylezl z lesa ohromný drak. „Čo ty tu pohľadávaš, červíku zemský? Či sa ty opovažuješ ísť so mnou v zápasy?“

„Veď si počul — něvrau a choj na mesto!“ odpověděl mu lev. Tu se drak rozlítil, skočil na lva a doboha se pasovali.

Když se dlouho již pasovali, navrhl drak, aby si trochu oddychli — slábnul žízní; lvu přišlo též vhod posilnit se. Drak šel k Váhu (řece) a tam se ochladil, ke lvu ale přiskočila pastevkyně s čutorou a vína do hrdla mu nalila. — V tom okamžení cítil lev dvacateronásobnou v sobě sílu, a když se znovu s drakem do zápasu pustil, na první úchvat vpolo ho roztrhl. Jak ho roztrhl, tu vyběhl z něho zajíc a hajde přes pole. Števan nemeškaje přehodil srstku chrtí přes hlavu a co chrt honil zajíce. Dohoniv ho, vpolo ho roztrhl. Jak zajíce roztrhl, vylítla holubice z něho, rychlým letem do oblak se vznášejíc. Števan ale vzpomenuv na pírkó havraní, ihned co havran za ní letěl. Doletěv jí, na kusy potřhal. Z holubice vypadlo vejce, to Števan uchopil, a když se byl dobré pastevkyni poděkoval a ji obdaroval, vsedl na kůň, který se hned u něho dostavil, jakmile vejce dostal. — Na křídlech větru unášel kůň Števana k zámku, přelítl s ním přes tři brány a teprv ve dvoře zastavil se s veselým zaržáním. — I probudil se tím černý drak a jedním skokem byl na dvoře, nesa v ruce silný kyj, než ale Števana jím dostíhl, hodil mu ten vejce do čela. I překotil se drak nazpátek a bylo tu chvíli po něm. V tom okamžení se proměnil zámek v pěkný bílý, všecko zůkol vůkol zazelenalo se, zkvitlo a všickni na zvěř, kameny a jinak zakletí lidé proměnili se v člověky. — Všickni děkovali svému vysvoboditeli, nejvíc ale vlastní jeho sestra, která se proměnila v krásnou, mladou pannu, jakou bývala, majíc na sobě roucho bílé jako padlý sníh a skvělé jako stříbro. — Števan se v svojí krásné sestře jen zhlížel. Bylo radosti plný zámek, strojily se hody a vysvobození lidé vyvolili si Števana za svého knížete. — Po hodech chystali se Števan i s sestrou pro svoje rodiče, aby si je tam přivedli. — Osedlali tátoše, aby je k nim donesl. To byl tátoš černého draka, na kterém pannu unesl; ale že ho ona potom čistila a větrem

a ohněm¹⁴ napájela, za to se jí odsloužil, neboť prý tátoši raději slouží dobrým lidem než zlým. Nesl je tedy k rodičům, ne jak vítr letí, ale jako voda běží, a byli záhy doma. Jakých tu radostí, když se rodiče s dětmi za ztracené považovanými shledali, to nelze vypovědět. Po krátkém čase odešli všickni vespolek do kraje, kde zvolen byl Števan za knížete. Žili tam a panovali šťastně a spokojeně až do kolikátého kolena.

¹⁴ V jiném variantu bílým chlebem ho krmila a červeným vínem napájela.

BYL JEDEN KRÁL A MĚL TŘI DCERY, KTERÉ CHOVAL JAKO OKO v hlavě. Když mu počínala hlava sněhem zapadat a údy mu již nevládly, jako vládaly, přicházelo mu často na mysl, která z dcer by po jeho smrti královnou býti měla. Dělalo mu to nemalé starosti, neboť měl všechny tři rád. Konečně mu přišlo na rozum, aby tu za královnu ustanovil, která ho nejvíc miluje.¹ I zavolal hned dcery k sobě a takto jim pravil: „Diouky moje! Starý som, vidíte, a něznám, či dlho ešte budem s vami. Chcem tedy ustanoviť, ktorá z vás po mojej smrti kráľovnou bude. Skorej by som ale rád vedieť, dietky moje, ako mňa ktorá ľúbitie. Nuž, dcéro najstaršia, povedz ty najprú, ako ľúbiš svojho otca?“ ptal se král, obrátě se k dceři nejstarší.

„Eh otče muoj, milší stě mně nad zlato,“ odpověděla dcera nejstarší a pěkně otci ruku políbila.

„No dobre; a ty dcéro prostredná, ako ty svojho otca ľúbiš?“ — obrátil se k dceři prostřední.

„Jaj otče muoj sladký, ja vás ľúbim ako muoj vienok zelený!“ ujišťovala prostřední a kolem otce se uvíjela.

„No dobre; a ty dcéro najmladšia, ako ty mňa ľúbiš?“ ptal se král nejmladší, již volali Maruška.

„Ja, tatuško, vás ľúbim ako suol!“ odpověděla Maruška a sladce na otce pohlédla.

„Eh ty naničhodná, ty otca viac něľúbiš lež ako suol?“ rozkřikly se starší sestry.

„Ako suol!“ přisvědčila Maruška zcela opravdově a ještě líbněji na otce pohlédla. — Král se ale na dceru náramně rozhněval, že ho má jen tak ráda jako sůl, takovou praobyčejnou, sprostou věc, kterou každý má a míti

¹ Začátek této pohádky pamatuje na krále „Leara“ od Shakespeara.

může, které si nikdo ani nevšímá. „Id', id' mně s očí, keď si mňa viac nĕvážiš ako tú suol!“ rozkřikl se král na Marušku, dodaje: „Až nastanú také časy, že budĕ lidom suol' vzácnĕjšia nad zlato a drahé kamenĕ, potom sa ohlás — budĕš kráľovnou!“

Mysliltĕ král, že se tak nestane nikdy. — Maruška zvyklá otce poslouchat, odešla na ta slova ze zámku, majíc oči plné slzí a srdce plné žalu. — Líto jí bylo, že ji otec vyhnal nepoznávaje, že ho ona nemĕně než sestry miluje. — Nevĕdouc, kam se obrátiti, dala se po povetrí² přes hory, doly, až přišla do hlubokého lesa. — Tu náhle postaví se jí do cesty stará babička. — Kde se vzala, tu se vzala. — Maruška ji pěknĕ krásně pozdravila, babička jí podĕkovala, a vidouc ji uplakanou, ptala se, proč pláče. „Eh staruško, načože vám to budĕm rozprávãt, keď vy mnĕ pomuocť nĕmuožeteť,“ odpovĕděla Maruška.

„No, len ty mnĕ to povedz, dĕvojno³, ažda ti budĕm vedieť voláku poradu. — Kdĕ sa šedy⁴, tam bývajú i vedy⁵,“ pravila jí babička. — Maruška tedy babičce všeccko povĕděla a naostatek dodala plačíc, že nechce býti kráľovnou, ale že si jen to přeje, aby se otec přesvědčil, že ho má ráda zrovna dost. Babička Marušce věřila, vědělať již napřed, co jí bude Maruška povídat, neboť to byla múdrá žena, „veštica“. — I vzala Marušku za ruku a ptala se jí, jestli by nemĕla vůli jíti k ní do služby. — Maruška řekla hned, že půjde, an nemĕla kde hlavu skrýti. Múdrá žena dovedla si ji do své lesní chyže a tam jí nejprve dala jíst i píti. Marušce to bylo vhod, neboť byla už hladná i smedná⁶. Když se najedla, napila,

² Po větru.

³ Panno.

⁴ Šediny.

⁵ Vĕdomosti.

⁶ Žízňivá.

zeptala se jí babička: „Znáš-li ty ouce pásat? Znáš-li ich dojit? Znáš-li priasť a plátno tkať?“ „Něznám,“ řekla Maruška, „ale keby stě mně vraveli⁷, ako sa to robí, ver by som to dobre urobila.“ —

„No, tomu ja ťa všetkému naučím, len buď poslušná, čo ti ja budem kázať. — Až najde doba dobu — dobre sa ti to zídě.“ — Tak řekla Marušce múdrá žena; Maruška slíbila, že jí bude poslouchat, a hned se také do práce hnala, neboť byla děvojna pracovitá a pokorná.

Mezitím, co Maruška u věštice sloužila, žily starší sestry její v samých zábavkách. — Ustavičně otce láskaly a kolem něho se uvíjely, žádající na něm každého dne jiných a jiných věcí. Nejstarší se jen po celé dni do drahých rúch oblékala a zlatem se resila⁸, prostřední pak si jen v zábavách a tanci libovala; hostina stíhala hostinu, a dcery z radosti do radosti. — Otec pozoroval záhy, že je nejstarší dceři milejší zlato než otec, a když mu prostřední zjevila, že by se ráda vydala za muže, tuť viděl, že si také vínku zeleného mnoho neváží. Tu mu často Maruška na mysl přicházela i připomínal si, kterak ho ona vždy milovala, oň se starala a jak by ji byl nejraději královnou viděl. — Rád byl by v takových chvílech pro ni poslal, kdyby o ní byl věděl, ale nebylo o ní pohádky. — Když mu ale zase napadlo, že ho měla ráda jen jako sůl, tu se vždy zase proti ní popudil. — Jednoho dne měla býti opět veliká hostina; i přiběhl kuchař ke králi všecek polekán. „Paně kráľu, veliká galiba⁹ sa nám stala,“ bēdovál, „všetka suol' sa rozmokla. Čímže ja budem soliť?“

„Nuž, či němuožete poslať pre inú?“ král na to.

„Eh, paně, veď to dlho, lež sa vozy z inej zeme vrátia. Čímže ja budem dotedy soliť!“

⁷ Řekli.

⁸ Zdobila, krásnila.

⁹ Malheur, nehoda.

„Nuž sol voľačím inším,“ pravil král.

„Nuž paně kráľu, a čože tak solí ako suol’?“ pľal se opľt kuchař. Ale král nevľdľl, co řící, na to on si ani nepomysľl nikdy, že by bez soli bylo ľlovľku tľžko vyžít. Rozhnľval se král a vyhnaľ kuchaře, rozkázav mu, aby vařil bez soli. Kuchař si mysľl, jak to pán chce, tak to uľľám, a vařil jídla neslaná. Byla to divná hostina neslaná! — Hostľm pranic nechutnaľo, aľkoliv byla jídla jinak ľhľdnľ a doľře pľipravena. Král se velice mrzel. — I rozposľali posľy na vľe strany pro sľľ, ale vľickni s pľazdnem se vrátili, vyřizujíce králi, že vľechny zásoby soli se rozpuľely, že je vľude nedostatek soli, a kdo ji má, že nedá, kdyby řpetku zlatem platil. Posľali vozy pro sľľ do jiné zemľ; neľ by se vrátili, poruľil král kuchaři, aby vařil taková jídla, kde by soli tľeba nebyľo. Kuchař si mysľl, jak to pán chce, tak to uľľám, a vařil jídla sladká a taková, v nichľ soli tľeba nebyľo. Ale ani takové hostiny hostľm nechutnaľy, a vidouce, že to jinakľ nebude, jeden po druhľm se od krále porouľeli. Dcery se nad tľm náramně trápily, ale co bylo platno, král nemohl si hosty zvát, anľ jim nemohl ani chľeba s solí podati, kdyľ k němu veľli. Den co den pľinesla se na stľľ jídla bez soli a již odpadaľa ľidem vľecka záľda¹⁰ na jídla a jen po soli každý bažil. — Takľ dobytek trpľľ a krávy i ovce máľo dojily, protože nedostávaly soli. Byla to karha¹¹ na vľecky. — Lídľ chodili jak zvadľí a upadali v chorobu. — Sám král a dcery jeho onemocněli. Tak drahá byla sľľ, že by za řpetku byli lidé tľm nejvzácnľjším platili.

Tu poznával král, jak vzácný dar boží je sľľ, kterou on za nic nemľľ, a padľo mu tľžce na svľdomí, že Maruľce ubľížil.

¹⁰ Chuť.

¹¹ Nešťestí, trest.

Mezitím vedlo se Marušce v lesní chaloupce dobře; nevěděla nic o tom, jak se otci a sestřím vede, ale múdrá žena to dobře všecko věděla. Jednoho dne pravila k Marušce: „Diouka moja, veď som ti vravela, doba dobu najdĕ, čo celý svet prejdĕ; doba tvoja došla, čas, abys domu sa vrátila.“ — „Ach staruško moja dobrá, ako ja puojdĕm domu, keď ma otec něchce?“ — pravila Maruška a pustila se do pláče. — Tu veštica jí všecko vypravovala, co se doma děje, a poněvadž se stala sůl dražší než zlato a drahé kamení, že smí Maruška k otci se hlásiti. Nerada opouštĕla Maruška moudrou ženu, která ji milovala a mnohému naučila, ale po otci také již tesknila.

„Statočně si mnĕ slůžila, Maruško,“ pravila jí naostatek babička, „chcem sa ti dobrým odmeniť. Nuž vrau, čože si žiadaš?“

„Dobre stĕ mi radili a dobre stĕ ma chovali¹², stará matko. Nič si ja něžiadam hiba za žmen¹³ soli, čo by som otcovi doniesla výsluhu.“

„A inšieho si nič něžiadaš? Ja ti muožem všetko vykonať,“ ptala se ještě jednou múdrá žena. „Nič něžiadam viac, len tú suol,“ odpovĕděla Maruška.

„Nuž keď si tak vážiš soli, nach ti nikdy něchýba. Tu máš, hľa, prútik, ako najprú vietor od poludnia dúchať budĕ, idĕ po vetru, idĕ cez tri doliny, cez tri vrchy — potom zastaň a šibni tým prútikom o zem. Kďĕ šibněš, tam sa zem otvorí a ty idĕ dnu. Čo tam najdĕš, to maj za tvojo veno.“ — Maruška vzala proutek, schovala si ho a babičce pěknĕ podĕkovala. Mimo to dala jí babička plnou sajdačku¹⁴ soli a Maruška se na cestu pripravila. Plačící loučila se od lesní chaloupky a dobré babičky, která ji provázela přes les; i těšila se Maruška tím, že si

¹² Hledĕli.

¹³ Přehrstlí.

¹⁴ Mošnu.

pro babičku přijde a do zámku si ji odvede. Babička se tomu jen usmála. „Zostaň dobrá a statočná, diouka moja, a dobre ti budě naveky“ — řekla múdrá žena, když vyvedla Marušku na pokraj lesa. Maruška jí chtěla děkovat, ale už jí nebylo. — Divila se tomu Maruška a líto jí toho bylo, ale touha po otci nedala jí dlouho meškati; rezko pospíchala k domovu. — Že měla sprosté šaty na sobě a hlavu v pleně zavinutou, nikdo ji v zámku nepoznal a nechtěli ji k králi pustiti, pravíce, že je chorý.

„Eh, len mňa pusťtě,“ domlouvala se Maruška, „něsiem ja pánu kráľu taký dar, čo je vzácnější sriebra, zlata, a čo sa po ňom istě vystrábi¹⁵.“ Řekli to králi a on, aby ji k němu pustili, rozkázal. Když k němu přišla, žádala, aby jí dali chléb. — Král poručil, aby přinesli chléb, „ale suol' němáme,“ dodal.

„Veď ja mám suol'!“ řekla Maruška, a odkrojivši si otulec¹⁶ chleba, sáhla do sajdačky, posolila ho a králi podala i s sajdačkou.

„Suol'!“ zaradoval se král, „eh ženičko, to je vzácny dar, ako sa ti odmením? Žiadaj, čo len chceš, všetko dostaneš.“

„Nič něžiadam, tátuško, len ma rád majtě ako tú suol'!“ odpověděla Maruška přirozeným hlasem a hlavu si odkryla. Tu král, vida Marušku, div nezemdlel; prosil dceru za odpuštění, ta ale ho jen láskala, nevzpomínajíc zlého. —

Rozneslo se hned po zámku i městě, že nejmladší králova dcera přišla a že přinesla sůl; tu se každý zaradoval. — Starší sestry se netěšily tak nad sestrou jako nad solí, byly si vědomy, že jí zle činily. — Ale ona ničehož nevzpomínala jim a měla radost, že otci pomohla

¹⁵ Vyléčí.

¹⁶ Krajíc.

i druhým. Každému, kdo jen přišel, dala trochu soli, a když otec, boje se o sůl, ji napomínal, aby všecku sůl nerozdala, vždy odpověděla: „Dost jej tu eště, tatuška!“ — A vskutku — tolik soli se ubíralo ze sajdačky, a co se i vybralo, ze sajdačky neubývalo.

S krále všecka churavost jak by spadla a takovou radost měl nad svojí dcerou, že dal hned svolat starší hlavy¹⁷ a Marušku za královnu ustanovil, což také i veškeren lid schvaloval. Tu když Marušku za královnu pod vysokým nebom vyhlásili, cítila, že jí teplý vítr na tvář zavál. — Dul od poludnia. — Vzpomněla Maruška, co jí babička povídala, a svěříc to otci, vzala proutek a hned se na cestu vydala. Šla po větru, jak měla kázáno, a když přešla tři doliny, tři vrchy, zastala a proutkem o zem šlehla. — Jak šlehla, země se rozstoupila a Maruška vešla prosto do země.

I přišla tu zrazu¹⁸ do veličizné paloty¹⁹, která byla jako z ledu, i podlaha byla taková, ale byly tam štoly (chodby) a z těch přibíhali maličcí permoníčkové²⁰ s hořícími lúčemi²¹ a Marušku vítali. „Vítaj nám, vítaj, královno, už ťa čekáme; naša pani nám rozkázala, abychom ťa tuto povodili a všetko ukázali, lebo že je to všetko tvoje!“ Tak okolo ní štěbotali, poskakovali, lúčmi harcovali, po stěnách hore dolů lazili jako mušky a stěny se všude v záři světél ligotaly jako drahé kamení. Maruška byla všecka udivena a jako oslepena tou krásou. Permoníci ji vodili v chodbách, kde visely od stropu ledové střežyle, jako stříbro se blýštící, do zahrady ji dovedli, kde byly červené ledové růže a květiny přepodivné. Permoníci

¹⁷ Radu obce.

¹⁸ Náhle.

¹⁹ Veliké síně.

²⁰ Bergmännchen, mužíčkové.

²¹ Říkají fagle.

takovou růži utrhli a dali královně, ona k ní voněla, ale růže nevoněla. „Ale, čože je to?“ zeptala se královna, „veď som ja ešte nikdáž takú krásu neviděla.“ „To je všetko suol“,“ odpoveděli mužičkové. „Aleže čo, ozaj? To že rastie suol?“ — divila se královna a mysliła si, že by škoda bylo z toho bráti. Ale permoníčkové uhádli, co si myslí, a pravili, aby se o to netrápila a soli brala, co jí třeba, že kdyby vždy brala, přece se nedobere. Maruška permoníčkům pěkně krásně poděkovala a pak vyšla ze země ven, ale zem zůstala za ní otevřena. Když se domů vrátila a otci růži ukázala i o všem mu povídala, co viděla a slyšela, tu viděl otec, že ji babička bohatším věnem obdarovala, než by on jí kdy dáti mohl. Maruška na babičku nezapomněla, a jak si již byla umínila, dala hned zapřáhnouti do pěkného kočáru a i s otcem pro babičku si jela, aby ji s sebou do zámku si vzala za to její veliké dobrodiní. Ale jakkoli Maruška dobře cestu k chyži znala, nemohli chyži nalézt; kříž křížem les prochodili, jako makové zrnko chyži hledali, ale o chyži nebylo ani znaku, o babičce ani hlásku. — Tu viděla teprv Maruška, co to bylo za babičku. — Súl v sajdačce se dobrala, ale Maruška věděla, kde roste, a mnoho-li jí brali, nikdy se nedobrali. — Starší sestry Marušce toho štěstí nepřály, ale nebylo jim to nic platno, kdyby se byly zlosti rozsypaly, otec svoji Marušku na rukou nosil a každý ji miloval a jí děkoval. Ona ale zůstala vždy tak skromná a hodná, jako bývala, a do smrti na babičku nezapomněla.

BYLI TŘI BRATŘÍ. NEJMLADŠÍHO, JANKA, MĚL OTEC NEJRADŠÍ, ale bratří ho proto nenáviděli a za sprostého vyhlašovali. — Tu jim náhle otec umřel; žádný z nich nechtěl ho hlídat, jediný Janko hlídal ho po tři dni. — Žádný z nich neželil ho tak jako Janko. — Chtěl jíti po smrti otcově do služby, ale nejstarší mu pravil: „Čo by si ty, sprosták, robil, veď ty vo svetě skapeš¹; najprú idem ja do služby, a keď sa mně budě dobre vodiť, prídem pre vás.“ — Šel. — Když chodil tak pustými dolinami a hlubokými lesy, potká ho stará baba.

„Kděže iděš, synku?“ ptá se ho.

„Nuž, idem si službu hľadať“ — odpověděl synek.

„No, poď ko mně, něbuděš inšú robotu mať, len jednu kobyľku pást.“

„Dobre, puojďem,“ řekl synek a šel s babou. — Přišli do malé chyže v lese — baba se mu dala najíst i napít páleného² a pak mu vyvedla kobyľku, aby ji šel pást. „Ale-že na ňu dobrý pozor daj, ak ti ujdě, hlavu ti zotněm“ — prikazovala mu baba. — Synek vzal kobyľku a šel s ní na pastvu; uvázal ji k stromu, aby se pásla, sám ulehl pod strom a zaspal. — Když se probudil, kobyľky nebylo. — I ulekl se velice a šel kobyľku hledati. Běhal po lese, křičel, volal, ale darmo. I přišel k jedné studánce a nedaleko té studánky seděl stařeček jako věchýtek.

„Nuž čo hľadáš, synku?“ ptal se stařeček.

„Čo hľadám, nuž kobyľku hľadám“ — odpověděl synek mrzutě. — „Ažda by som ti o něj poveděl; ale čiže by si

¹ Zhyněš.

² Kořalky.

mně něnačrel³ hen z tej studánky vody, som starý, něvládzem.“ „Eh veď ja mám dost so svojou robotou“ — odsekl synek a šel dále. Kobylku nenašel a baba, když přišel bez ní domů, hlavu mu stála.

Když se bratří nemohli nejstaršího dočkati, šel střední do světa hledati si štěstí a pravil Jankovi, aby zůstal doma, a jestli se mu dobře povede, že pro něho přijde. — Janko zůstal doma a střední bratr šel do světa, pustými dolinami, hlubokými lesy, až se potkal s onou babou, která se ho hned také ptala, kam jde, a když jí řekl, že sloužiti, službu mu navrhla, totiž kobylku pásť. Přijal službu a pásť právě tak jako bratr jeho. Kobylka mu utekla. — Hledaje ji přišel k té studánce a starý žebráček tam seděl, ptaje se ho, co hledá. I řekl mu synek, že kobylku, a stařeček byl by mu o ní pověděl, ale když ho o vodu prosil, obrátil se řka, že má svojí roboty dost. — Kobylku nenašel a baba mu hlavu stála.

Když druhý bratr také domů se nevracel, myslil si Janko: „Eh buoh zná, kdě sa tárajú, veď oni na mňa dávno zabudli; iděm sám do sveta voláku službičku si hľadať.“ Šel. — Přišel na pusté doliny, hluboké lesy, až potkal jednoho dne onu starou babu.

„Kděže iděš, synku?“ — ptala se ho.

„Nuž, iděm si voláku službu hľadať,“ odpověděl Janko.

„Nuž, a či by si něchcel u mňa slúžiť, něbuděš mať inšú robotu lež jednu kobylku pásť.“

„Eh veď trebárs tri, keď len budě služba,“ řekl Janko a přijal službu. — Vyčastovala ho baba a potom mu odevzdala kobylku s připomenutím, aby si na ni dobrý pozor dal. — „Keď ti ujdě, hlavu ti zotněm!“ — doložila.

Janko si myslil: však ona mi neuteče, ale nevěděl, co

³ Nabral.

mluví. — Dal kobytku do pútka, sám lehl pod strom, a že pil pálené, chtělo se mu spáti. Zaspal; ale ne dlouho. — Jak se ale ulekl, když se probudil a kobytku neviděl. I schytil se na nohy a hybaj, kobytku šel hledati. — Když tak hledá, tu přijde k studánce, nedaleko níž seděl stařeček jak věchýtek. —

„Eh synku, čože hľadáš?“ zeptal se ho stařeček. „Nuž kobytku hľadám, zaspal som a zutěkala mně,“ odpovéděl Janko.

„A či by si mně načrel vody hen z tej studánky, som starý, něvládzem.“

„Ej vďačně, starý otče, veď som mal také takého staruška, ale mi už zomrel“ — odpovéděl Janko pohnutým hlasem, a sundaje s hlavy širák, nabral do něho ze studánky vody a stařečkovi donesl. — Stařeček se napil a Jankovi poděkoval.

„A či stě, starý otče, něviděl tú kobytku?“ ptal se ho potom Janko.

„Veď ja viem, kdě je, a za to, že si mně starému poslužil, chcem sa ti dobrým odmeniť. — Hľ'a, tu máš píšťalu, keď na ňu zahvízdněš, nuž ti kobyłka príde, a čo by aj kraj sveta bola; a tuto máš, hľ'a, lieskovú palicu⁴, keď tú palicu do zeme zasadiš hen tamto na ten vršok a keď povieš: palica, drndaj, nuž zahučí a kobyłka bude oslobodená.“ — Po těch slovech stareček zmizel. — Janko se tomu tak podivil, že by byl o málo na kobytku zapomněl. — No ale přece se vzpamatoval a hned také na píšťalu zahvízdnul, a hle — kobyłka naraz před ním stála. — I vzal ji a vedl na ten vršek, co mu byl stařeček ukázal. — Když tam s kobylkou vyšel, zasadil rychle palici do země řka: „Palica, drndaj!“ — Sotva to dořekl, tu zahučel strašně všechen les; a v tom okamžení se kobyłka

⁴ Lískovou hůl.

strásla a stala se z ní krásná panna. — Chyže babina ale zmizela tu chvíli i s babou. Krásná panna děkovala Jankovi, že ji vysvobodil, a on tomu byl ještě radší, neboť se mu zalíbila krásná panna, a bál se jen, co ona tomu řekne; ale když i ona mu řekla, že se jí líbí, tu si ji dovedl s radostí domů, sebrali se a žili šťastně a spokojeně, děkující v duchu dobrému stařečkovi.

O SLUNEČNÍKU, MĚSÍČNÍKU, VĚTRNÍKU,
O KRÁSNÉ ULIANĚ A DVOU TÁTOŠÍKÁCH

BYL JEDEN KRÁL A KRÁLOVNA A MĚLI TŘI UTĚŠENÉ DCERY a jednoho syna. Jedenkrát vyjel si král s královnou po svojom gazdoustve¹. Než z domu odešli, kázal král svému synu, aby sestry dobře choval a nikomu je nedával. — Syn to slíbil a král i královna odjeli. — Tu druhého dne v pravé poledne zaklepe někdo na okno a zavolá: „Janko, Janko, mladý princ, dajže mně tvoju najstaršiu sestru za ženu!“ — Byl to Slunečník. — Když to Janko slyšel, zavolał nejstarší sestru a ptal se jí: „Či sa chceš vydať?“ — „Veru chcem,“ odpověděla sestra.

„Nuže choj!“ — pravil Janko, vzal ji, podal oknem ven, Slunečník posadil ji do sluncového vozu a domů si ji odvezl. — Když bylo navečer, zaklepal zase někdo na okno a zavolał: „Janko, Janko, mladý princ, dajže mně tvoju prostrednú sestru za ženu!“ — To byl Větrník. Když to Janko slyšel, zavolał sestru prostřední a ptal se jí: „Či sa chceš vydať?“ — „Veru chcem,“ odpověděla sestra.

„Nuže choj,“ pravil Janko, vzal ji, podal oknem ven a Větrník schytil se na krídla a domů si ji odnesl. — V noci zase někdo na okno zaklepá a zavolá: „Janko, Janko, mladý princ, dajže mně tvoju najmladšiu sestru za ženu.“ To byl Mesiačok. — Janko zavolał nejmladší sestru, a jako by věděl, že i ona za muže jíti si volí, vzal ji a oknem ven podal. — Měsíčník vzal ji za ruku a po striebornom mostě si ji vedl domů. — Když se rodiče vrátili, šel jim Janko v ústrety, ale dcery nepřicházely; i ptali se král i královna, kde nechal Janko sestry.

„Veru som ja všetkých troch za mužou vydal,“ odpověděl Janko.

¹ Hospodářství.

„Jaj bože,“ bědovali král i královna, „a kemuže si ích vydal?“

„Najstaršiu som vydal za slncového kráľa, prostrednú za vetorného kráľa, najmladšiu za mesačného kráľa.“

„Keď si ích za takých kráľou vydal, nuž je dobre,“ řekl král a byl se synem spokojen, jen královna se mrzela, že nemohla dcerám svatbu vystrojit.

Po nějakém čase pravil Janko k otci: „Otče, iděm si ja sestry navštíviť, aby som viděl, kdě sa, ako sa, a okrem toho by som rád aj sveta skúsiť.“ — „Nuž, keď je tak, ja ti vuol’u zlomiť něhcem. Choj len a daj ti Pánbuoh šťastia“ — řekl otec. I matka mu nebránila, slyšíc, že chce sestry svoje navštívit.

Šel tedy Janko do světa; dlouho chodil po velikých pustatinách, hlubokých lesích, až přišel jednoho dne na velikou louku, na které leželo plničko vybílených kostí člověčích. — „I ký parom vás tu pobil?“ — myslil si Janko, přijda k bojišti a jednu lebku zvedna.

„Silná panna, krásna Uliana, pobila nás“ — odpověděla lebka.

„Nuž a prečože vás pobila?“ — „Preto, že ju náš kráľ chcel mať, a premuoť ju něveděl. Za to nás všetkých mačom² svým naraz pobila aj kráľa.“ — Janko položil lebku a šel dále; přišel na druhou louku, viděl totěž divadlo; celá louka pokladena byla kostmi. — I zvedl Janko jednu lebku řka: „Kdože vás toľko pobil?“

„Silná panna, krásna Uliana, pobila nás za to, že ju chcel náš kráľ mať, a premuoť ju něveděl“ — odpověděla lebka. Janko lebku položil a šel dále. — Přišel na třetí louku a tu leželo mrtvých těl jako dříví.

„Eh kdože vás pobil toľko, ľudia?“ zvolal Janko, shýbna se k jednomu tělu.

² Mečem.

„Pobila nás silná panna, krásna Uliana, pretože ju chcel náš kráľ mať, a premuocť ju neveredl“ — odpovedl mrtvý.

„A kdeže býva krásna Uliana?“ pťal se Janko.

„Za touto dolinou v marvaňovom³ zámku býva,“ odpovedl mrtvý a oči zavřel. — Janko šel dále a přijda za dolinu, kde zabité vojsko leželo, viděl tu před sebou krásný mramorový zámek. — I vešel do zámku, vešel až do síně a nikoho nepotkal. V síni na zdi viděl ale viseti meč, který ustavičně z pochvy ven vyskakoval. — „Nuž, keď sa ti chce skákať, poď ko mně“ — řekl Janko, a vytáhna těžký meč, máchl jím v povětrí; potom na jeho místo pověsil svůj a ten si nechal. — Sotvaže ho do pochvy vrazil, vešla do síně krásná Uliana. — Jeden druhému se poklonili a krásná Uliana zeptala se: „Čože si prišiel?“

„Prišiel som s ťebou bojovať“ — odpovedl Janko.

„A či ty si tak smelý, že sa opovažuješ so mnou bojovať?“

„Veru som smelý,“ pravil Janko, uhodě si na meč.

„No, keď si tak smelý, skúsme sa,“ zavolala silná panna, a přiskočíc ke zdi, meč z pochvy vytrhla, nevšimnouc si, že to není její. — Janko také svůj meč vytáhl, a jak se panna na něho obořila, tu jen lehce jím máchl a panně meč z ruky vyrazil, až daleko odlítl. — „No, už vidím, že silnější si mňa,“ pravila krásná Uliana; „zostaň u mňa a buděme vedno⁴ žiť.“ — Janko hned na to pristal, neboť se mu krásná Uliana velice zalíbila. — Když se takto sřekli, vzala Uliana Janka za ruku a provedla ho skrze dvanácte jizeb, jedné krásnější než druhé, potom pohostila ho vším, co měla nejlepšího a nejdražšího, a když bylo po hostině, těšili se spolu dovůle. — Žili

³ Marvaň, mramor.

⁴ V jedno.

takto několik dní šťastně a Janko zapomněl, že má sestry navštívit, zapomněl na všechno u své krásné Uliany. Tu mu ona jednoho dne praví: „Muoj drahý Janko, musím ja ťa teraz tuto zanať a preč ísť, ale sa budem ponáhľat, aby som sa čím skôr vrátila nazpak. Tu máš, hľa, kľúč od dvanásť izieb, zabávaj sa medzitým, ako sa znáš, aleže trinástu izbu neotváraj, lebo zle pochodíš, aj ja s ťbou.“

— Po tých slovech Janka zanechala a ze zámku odešla. — Janko po odchodu Uliany v zámku zůstal jako tělo bez duše. Smuten a mrzut přecházel z jizby do jizby jeden den, přecházel druhý den, ale třetí den ho již všechno mrzelo a v té mrzutosti padla mu na um třináctá jizba, co to as v ní je. — Vzal tedy klíč a třináctou jizbu otevřel. — Tu vidí seděti tam ohenného šarkana, třemi obručemi přikovaného. — „Čože ty tu robíš?“ pťal se ho Janko.

„Veď vidíš, že som tu prikovaný.“ — „A kdože ťa sem prikoval?“ — „Ach veď ja ti to poviem, len sa nado mnou zmiluj a dones mi skorej za krhlu⁵ vína z toho ostatného⁶ suda; som veľmi smedný⁷, prosil šarkan. — Dobrý Janko šel a krhlu vína mu přinesl. — Jak šarkan víno vypil, spadla s něho jedna obruč.

„Máš u mňa jedon život,“ řekl šarkan Jankovi a prosil ho, aby mu donesl ještě za krhlu vína. Janko mu donesl, a když druhou krhlu vypil, spadla s něho druhá obruč. „Máš u mňa dvoch životou“ — řekl zase šarkan, „aleže mi dones eště za jednu krhlu vína, a potom ti budem rozprávať.“ — Kdyby byl Janko věděl, čo vo veci je, nebyl by on šarkanu víno donášel, ale nevěděl a proto mu aj do třetice vína donesl. — Když šarkan třetí krhlu vína vypil, spadla s něho i třetí obruč, a vtom do dveří vstupovala krásná Uliana. Šarkan se zarehotal, popadl Ulianu, a než

⁵ Snad asi holba.

⁶ Posledního.

⁷ Žízňiv.

se Janko vzpamatoval, sedl s ní na tátošíka, který na jeho zavolání z konice vyběhl, a ze zámku s ní zmizel. — Byloť Jankovi čeho želeť! Plačící skoro a všecek rozhněván sám na sebe, že se nechal od šarkana cez lavičku previesť⁸, odešel ze zámku a vydal se na cestu k švakrovi Slunečníku, doufaje, že se u něho něčeho doví o krásné své oddanici. — Dlouho musel jíti, než přišel k sluncovému králi. — Když k němu přišel, nebyl doma, ale královna, sestra jeho, s nevýslovnou radostí ho přijala a hned se ho na otce, na matku vyptávala, a když tak spolu besedovali, přišlo Slunce domů.

„Fi, človečina tu smrdí, koho tu máš?“ ptal se Slunečník.

„Veď je to muoj bratříčok“ — pravila sestra.

„No, keď je těbe bratříčok, mně je švagříčok,“ řekl Slunečník a hned Janka vítal a rád ho viděl; sestra jim připravila dobrou večeři a při večeři ptal se Janko švakra, neví-li o krásné Ulianě. Slunečník nevěděl o ní, pravil ale švakrovi, že snad druhý bratr, Měsíčník, o ní věděti bude, aby si k němu zašel. — Jak bylo po večeři, Janko vydal se hned na cestu k švakru Měsíčníku, nedaje se od sestry zdržovati.

Když přišel k Měsíčníku, právě chtěl vycházeti, ale vida švakra zdržel se, by ho přivítal. Sestra ho líbala a nedala mu za chvíli ani k slovu přijíti; než konečně přece otázky její zodpověděl, a obrátě se k švakrovi, ptal se ho, zdali neviděl krásnou jeho Ulianu.

„Nie veru, ja som ju neviděl, ale najlepšie budě ti vedieť bratr Vektor povedať, veď on každý kútik predúcha. Muožeš so mnou na kus ísť, ažda ho doma najdeš.“ — Janko se jen trochu občerstvil a pak se vydal s švakrem na cestu. — Právě švakra Větrníka potkali, když si domů šel

⁸ Oklamat se dát od někoho.

odpočinout. — I pozdravili se vespolek; Měsíček ale šel hned dále, a Janko začal vypravovati švakrovi Větrníkovi svoji nehodu a ptal se ho, čili neví o krásné jeho Ulianě.

„Veru viem,“ odpověděl Větrník, „ohenný šarkan ju má vo svojom ohennom dvore; musí tam tvrdo robiť a naveky v horúcej vode šúchať⁹ a prať. Veď ju každý deň ochladzujem.“ — Janko mu za to děkoval a ptal se ho, kterak by se k ní dostatí mohl. — „Nuž, poď so mnou domu, a keď sa občerstvíš, dám ti koňa, ktorý ťa tam donesie,“ — řekl mu Větrník. — Šel Janko se švakrem; když se s třetí sestrou pozdravil a potěšil a když ho nachovala, vsedl na kůň, co mu švagr dal, a poděkovav se jim rychle ujížděl, spoléhaje na koně, že ho na pravé místo donese, jakž mu švagr byl řekl. — Vskutku ho také kůň do dvora ohenného šarkana donesl, a právě stála krásná jeho Uliana u studně, perouc rúcho v horúci vode. — I vykřikl radostí, skočil s koně, uchopil ji, a mžikem opět s ní na kůň se vyšvihna, pryč uháněl. — Ale cože, když byl šarkanův tátoš rychlejší větru!

Šarkan právě po jídle si hovil, an tu slyší tátoše ržát a nohami bušit. „Nuž, čo ti je?“ křičel na něho šarkan, „či nemáš seno ako zlato a vodu ako víno?“

„Mám seno ako zlato, vodu ako víno, ale krásna Uliana je preč!“ odpověděl. — Tu vyskočil šarkan, jako by ho střelil, ale tátoš naň volal: „Hodinu spi, hodinu dohan¹⁰ kúr a ešte sa ích strasieme!“ — Šarkan se upokojil; hodinu kouřil, hodinu spal a teprv sedl na tátoše; tátoš vzal se na křídla a za několik okamžení byli u Janka. — Šarkan vytrhl mu krásnou Ulianu. „Muohol by som ťa teraz rozdrapiť na márne kúsky, ale máš u mňa jeden život za to, že si mňa vyslobodil. Keď sa ale ešte jednu

⁹ Drhnouti.

¹⁰ Tabák.

v mojom dvore ukážeš, druhý život ti nedarujem.“ — Než mu Janko odpovedeťti mohl, zmizel mu s očí. — Plačící vrátil se k švakrům, aby je o radu požádal.

„Muoj milý švagre,“ řekl Větrník, „keď by si ty chcel krásnu Ulianu šarkanu odniesť, musel by si mať takého tátoša, ako je šarkanou, inak ty mu ujeťt němuožeš.“

„Ach, kďže ja takýho tátoša najďem, ažda je to jediný na svetě!“ — vzdechl si Janko.

„Eh nie ver,“ pravil Větrník, „jedna bosorka¹¹ za morom má brata šarkanouho tátošika, ktorý ešte rychlejší toho.“

„Eha či bysom ho němuohol dostať?“ zaradoval se Janko.

„Ver by si ho muohol dostať, keby si k tej bosorke išiel, a čo ona od teba žiadať budě, vykonal. — Aleže s ňou ťažko vystaneš, lebo ona veľa chlapou už zmárnila.“ „Zmárnila, nězmárnila, už len preca k něj puojďem,“ řekl Janko odhodlaně. — Když viděli švakři, že Janko jinak nedá, dali mu každý malou hůlku; Slunečník mu dal zlatou, Měsíčník mu dal stříbrnou a Větrník nadúchanou. I pravili jemu: „Keď ti našej pomoci budě treba, vraz paličku¹² do zeme a priam¹³ budě jedon z nás pri tebe.“ — Janko jim poděkoval a chtěl pohýnať ďale, ale Větrník zdržev ho pravil: „Milý švagříčku, keby si tam chcel po peši¹⁴ ícť, ani za rok by si tam nědošiel; medzitým by sa krásna Uliana utrápila. — Nože si vysadni na moje krídla, aby si tam čím skorej bol!“ — S radostí Janko švakra uposlechl a ten ho v krátkém čase přenesl přes hory doly, přes moře, až nedaleko k bosorčině dvoru. Bosorka stará stála na dvoře, když Janko vešel do vrat. — „Čože tu hľadáš?“ — vyjela na něho.

¹¹ Čarodějnice zlá.

¹² Hůlku.

¹³ Hned.

¹⁴ Pěšky.

„Nuž, čože tu hľadáš, hľadáš si službu,“ odpovedel Janko.

„Službu, a či znáš koně pásat?“ — ptala se stará, od hlavy do paty jedovatým zrakem ho měříc.

„Prečo by som nežnal, veru znám,“ odpovedel Janko.

„Nuž keď znáš, zostaň u mňa vo službách; budeš pásť tri paripy¹⁵, keď ich po tri dni dobre napasieš, dostaneš služby, čo len žiadať budeš; keď ti ale zutěkajú, hlavu ti zroním,“ tak řekla bosorka; Janko ale zůstal přece.

Ráno vyvedla mu bosorka na dvůr tři krásné paripy, aby je šel pásť, a to byly její tři dcery. Janko je vzal a hnál na pastvu a myslel si: „Čo by to bola za robota, aby som ja troch koňou nĕpásol?“ — Než přesvědčil se záhy, jaké to koně vede na pastvu. Sotva je na pastvu přihnál, proměnily se mu v holuby a frrrr všechny tři do povětří! „No, veď stě mně to paripy, aby vás črt pásol!“ povídal si Janko, smutně se dívaje za nimi, jak si v oblacích krouží. — Tu mu napadli švakři, a hned strčil dutou paličku do země; v tom okamžení přilítl k němu Větrník: „Čo žiadaš, švagříčku?“

„Eh bodaj babu — kázala mně paripy pásť; priviedol som ich na pastvu a čo chvíľu spravily sa za holuby a teraz hľa — kde sa!“ — řekl Janko švakrovi ukazuje vzhůru, kde tři holubi vysoko v povětří se vznášeli.

„Priam ti ich zdurím,“ řekl Větrník a podávaje Jankovi uzdu dodal: „Až priletia dolu, hod' na ně uzdice a zaraz sa ti spravia paripami a muožeš si ich domu doviest.“ — Po těch slovech Větrník zmizel a náhle strhla se vichřice, s holuby začal vichr v povětří smejčit, až jim křídla slábly, potom je schytil a dolů na zem stlačil k nohám Jankovým, který hned uzdice na ně hodil. V té chvíli stali se zase koňmi a od něho se již nehnuli; když byl čas domů

¹⁵ Pěkné, nádherné koně.

jíti, dovedl je na uzdě až do dvora a bosorce je odvedl; uzdu si ale vzal a nechal při sobě. Divno bylo bosorce, že Janko přivedl koně domů, neříkala mu ale nic. Druhý den ráno vyvedla mu zase ty tři koně na dvůr a poslala ho na pastvu, přikazujíc mu, jestli je utéci nechá, že mu hlavu zroní. Janko hnal koně na pastvu, ale byl již na ně pozoren. Jak je na pastvu přihnal, tu v malé chvíli se rozběhly, a proměnice se v kačice, doprostřed jezera vlítly. Janko nemeškaje vstrčil do země hůlku stříbrnou a Měsíčník byl u něho. „Čo žiadaš, švagříčku?“ ptal se Janka.

„Eh, bodaj babu jasná strela, kázala mi paripy pást'. — Ak som ích na pastvu priviedol, nuž hl'a — kďe sa a čo sa!“ pravil Janko, ukazav švakrovi na jezero.

„Něstaraj sa, privediem ích na sucho“ — odpovėděl Měsíčník a odcházaje od Janka šel k jezeru, pustil do něho bielu šatu¹⁶ a vřecka voda do šaty se vtáhla. Kačice zůstaly na suchu a Janko přiběhl, hodil na ně uzdice a v té chvíli staly se koňmi a od Janka se nehnuly. Když byl čas, hnal je domů. Druhý den bylo bosorce ještě divněji, když Janko zase koně domů přivedl, neřekla mu ale jediné slovo, dala jíst a dělala, jako by s ním nanejvýře spokojena byla. — Třetí den ráno vyvedla mu zase koně na dvůr, aby je šel pásti. I vedl je na pastvu, žádostiv jsa, jak ho zase klamati budou. Jakmile na pastvu přišly, proměnily se v smrky, vysoké, mocné. Janko dlouho nepřemýřleje vstrčil do země zlatou hůlku a švagr Slunečník stál při něm. „Čo žiadaš, švagříčku?“ ptal se Janka.

„Kázala mně bosorka, bodaj ju zrádca¹⁷ metala, paripy pást', a len čo som ích sem priviedol, spravily sa naraz na smreky. Nuž hl'a, ako tu stoja, či ích muořem pohnúť?“

¹⁶ Plena, závoj, velký šátek bílý.

¹⁷ Zlá nemoc.

„No, veď ja ti ích pohněm, len čakaj,“ řekl Slunečník, „keď potom domu prídeš, bude sa ťa bosorka pýtať, čo si žiadaš za službu, ty si ale nič inšieho nežiadaj hiba toho koňa, čo sa na smetisku váľa.“ — Po tých slovech pustil Slunečník na smrky žiary, že s nich hned jehliny spálené dolů padaly a kůra se pukala. Nemohouce vydržeti v té horúčnosti, v koně se proměnily a Janko rychle uzdy jim přehodil a domů je vedl.

Bosorka sípěla jedem, když i třetí den koně Janko přivedl; nedala to však na sobě znát a pravila Jankovi: „Dobře si pásol; chcem sa ti teraz za to odslúžiť. Povedz, čo si žiadaš?“

„Dajte mně trebárs hentam toho chudého¹⁸ koňa, čo sa na smetisku váľa.“

„Ej, veď si ty luda¹⁹, čože chceš robiť s takou škapou, veď na jeho pokrou seděm rokou kury špatia²⁰. Muožem ti dať peknú paripu a zlatý sersán²¹ na ňu?“

„Eh, pre mňa dobre, čo sa hockdě²² pováľa, len vy mně tú škapu dajte, ja nič inšieho nežiadam,“ odpověděl Janko.

„Nuž si ju vezmi, ale mně skorej, lež odíděš, tri kobyly podojíš,“ pravila bosorka a zlým okem na Janka pohlédla.

„Nuž, prečo by som nepřodojil, veď to nie veľká je robota“ — odpověděl. Bosorka se ušklíbla a odešla pro koně. Tu hubený koník ze smetiska na Janka zavolal: „Janko, Janko, mladý princ, múdre si sa s matěrou poradil²³, keď si mňa žiadal. Až kobyly podojíš, budeš sa muset v mlieku vykúpať, aleže si skorej na mňa zavolaj,

¹⁸ Suchého.

¹⁹ Blázen.

²⁰ Neřadí.

²¹ Náčiní na koně. Ze srbského.

²² Leckde.

²³ Přísluví; tolik co s rozumem se poradit.

lež do kúpeľa sadneš.“ — Vtom přivedla bosorka tři kobyly na dvůr a velkou kád' a Jankovi poručila, aby ty kobyly do té kádě podojil. — Janko udělal, co mu kázala. Když je měl podojené, poručila mu bosorka, aby se v tom mléku vykoupal. „Nuž, keď sa mám vykúpať, dobre, vykúpem sa, ale nach ten muoj biedny kuon pri mně stojí, lebo si ja chcem po kúpeľu hneď naňho vysadnúť“ — pravil Janko.

„To sa ti muože stáť, len si ho zavolaj!“ — řekla bosorka a jen se tak ušklíbala.

„Hej ty koňu na tom smetisku, hybaj sem ko mně!“ — vzkříkl Janko na koně, ten klopýtaje, jako by ho ani nohy unésti nemohly, k Jankovi se přibral a ku kádi se postavil. Jak skočil Janko do kádě, začalo se mléko v tom okamžení kлокotem vařiti. Nebyl by Janko živ z něho vylezl, kdyby nebylo koníka bývalo. Ten shýbl hlavu do kádě a jedním dechem vtáhl všecku horúčnost do sebe. Mléko zchladlo a Janko se pěkně vykoupal a krásnější byl než dříve.²⁴ — Když bosorka, míníc, že Janko v mléku se uvaří, krásnějšího ještě z kúpele vycházeti viděla, zůstala udivená. „Keď on tak pekný z kúpeľa vyšiel,“ povídala si, „muo-žem sa aj ja vykúpať a krásna byť a Janka za muža si vziať.“ — Po těch slovech vlezla bosorka ihned do mléka; ale vtom shýbl kůň hlavu do kádě a všecku horúčnost, co byl dříve do sebe vtáhl, do mléka pustil, že kлокotem zavřelo. Bosorka se uvařila a Janko, rychle vsedna na kůň, ze dvora ujížděl. — Když přijeli k jednomu potoku, kůň zastal, řka Jankovi: „Sosadni so mňa a občist' mňa.“ — Janko skočil hned dolů a jal se koně v potoku čistiti, odhodě s něho pokrovec, na nějž kůry sedm rokův špatily. Když ho pěkně očistil, vylezl kůň z potoka — a Janko hýkl radostí nad jeho krásou. Už viděl, že má tátoše.

²⁴ Pořekadlo, že kdo se v kobylicím mléku koupá, silný a pěkný je.

Srst jeho se leskla jako zlato, a když hřívou pohodil, jako by mu jasné strely²⁵ okolo hlavy lítaly.

„Očisť aj pokrou!“ — poručil tátoš Jankovi. — Janko omočil pokrov do potoku, a když ho vytáhl, byl ze zlatohlavu, dymantami vykládaný.

„Nuž a teraz vysadni na mňa a dobre sa drž!“ — řekl tátoš, když na něho Janko pokrovec položil. Janko s radostí naň se vyšvihl, tátoš odrazil od země, až sa zem zaiskrila, a do povětří se zvedna rychleji než vítr letěl k ohennému dvoru. — Právě stála zase krásná Uliana u studně, plákajíc rúcha v horící vodě, kterou jí větřík po chvílích zchlazoval, — když tu zrazu přilítne Janko na tátoši. „Poď, moja ľúba krása, nach ťa vyslobodím, lebo teraz nedohoní nás tá ohava,“ — pravil Janko, když tátoš u studně zastal. — Ale Uliana se zdráhala. — „Ach, veď by on nás zase dochytil a rozdrapil by ťa; utěkajže, duša drahá, aby ťa nepočul, a mňa už len ta zahanaj.“ — Ale Janko skočil s tátoše, krásnou svoji milou si obejmul, na tátoše k sobě si posadil a v té chvíli nebylo jich na dvoře. — Tu šarkanův tátoš zaržal, až se to po dvoře rozlehlo, a nohou zabušil, až zem pod ním zaduněla.

„Čože ti je, tátošík?“ křičel na něho šarkan, „či nemáš seno ako zlato, vodu ako víno?“

„Mám seno ako zlato, vodu ako víno, ale krásnu Ulianu Janko princ ti odniesol“ — odpověděl tátoš.

„Eh muožem ešte hodinu spať, hodinu dohan kúriť, a ešte sa ích strasieme“ — zvolal šarkan.

„Něsmieš hodinu spať, ani dohan kúriť, a ešte sa ích něstriaseme, lebo ích něsie muoj mladší brat, ktorý je rychlejší mňa!“ odpověděl tátoš. — Tu šarkan vyskočil, vsedl na tátoše a za utíkajícími se pustil, jichž viděti už nebylo. — I sebral tátoš všecku svoji sílu a jako vítr letěl za bratrem;

²⁵ Blesky.

už ho vidí, už ho dohání. Šarkan zlostí kypí, bodá tátoše, aby ještě rychleji letěl, již chystá v duchu kolikero smrti Jankovi a krásné Ulianě, vtom volá mladší tátošík na staršího, šarkanového: „Něnaháňaj brat brata, tátošík tátošíka, otrep²⁶ čorta a poď s nami!“ — Jak to tátoš uslyšel, zatřásl se a šarkan s něho po hlavě slítl do propasti. Na prostého tátoše sedla si krásná Uliana a bratr podle bratra unášeli tátošici milence do jejich domova.

Starý král, otec Jankův, dal již dávno zámek svetlým súknem²⁷ obtáhnouti, neboť želeli on i královna svého syna, nedoufajíce, že ho více uvidí. A tu on, hle — na tátošíkách i s krásnou nevěstou k zámku se nesou! Radost nad radost, po celém království. Hned sukno modré strhali, červeným zámek potáhli, slavila se vážná hostina a potom starý král vyhlásil Janka za krále — a každý měl, co si přál.

²⁶ Shod', střes.

²⁷ Modrým sukmem.

JURA, JOŽKA, JANKO BYLI RODNÍ BRATŘÍ; VŠICKNI TŘI BYLI ženati a každý z nich měl již kolik dětí. Tu jim umřel starý otec a zanechal jim několik krav, aby si je na stejný díl rozdělili.

Starší bratři Jožka a Janko měli bohaté ženy, měli statky. — Jura vzal si chudé děvče, měl jen chaloupku a nejvíc dětí. Na to však bratři nedbali a nejraději by si byli krávy sami nechali a Jura aby utřel hubu. Nuž ale přece nemohli to tak zhola bratrovi říci a krávy si nechati, protož navrhli, aby se vyhnaly krávy na noc ven a každý aby svůj chlév otevřený nechal, a do kterého chléva která vleze, ta že bude toho, komu chlév patří. — Při tom zůstalo. — Jura nechal chlév otevřený, lehl a spal. Ne tak bratři, ti číhali, kam krávy půjdou, a když je viděli vejíti do chléva Jurova, šli a vyvedli mu je zase ven, nechajíce mu jen jednu starou. O ty druhé se rozdělili a do svých chlévů si je odvedli. Když Jura ráno vstal, bylo první jeho podívati se do chléva; vida tam státi jedinou starou krávu, náramně se rozhněval. „A či ťa ja mám chovať, stará hrabino? Keď němám lepšú mať, něchcem žiadnu“ — zvolal, a vezma sekyru, krávu zabil.

Když ji zabil a stáhl, prostřel kůži na střechu a maso žena uložila. — I šel se Jura za několik dní podívati na kůži a tu viděl na ní množství čmelíků seděti. I sebral kůži i s čmelíky, zašil ji a vezl na trh. — Bylo již v pozděhodě, když Jura s tratarem u mlýna jednoho zastal. — „Tu budem nuocku pýtať,“ myslil si Jura. Klepal na dvěře, nikdo mu nešel otevřít, v okně viděl ale zář světla. Šel tedy potichútku k oknu, a vida v okenici malou šparku¹,

¹ Skulinu.

přiložil oko a díval se dovnitř. I viděl tam mlynářku s nějakým panským člověkem u stolu sedět a hodovati. Víno bylo na stole, pečínka, halušky, kapusta² a milý párek si při tom hověl. Vtom slyší Jura, že někdo ke mlýnu přichází; i přitlačil se ke zdi, aby ho nebylo vidět, ale díval se ustavičně do skuliny v okenici. Přicházel to mlynář, kterého ve mlýně nečekali. Když silně na dvěře zatloukl a zavolal, tu viděl Jura, jak ten panáček a mlynářka od stolu odskočili a jak ho mlynářka rychle do staré prázdné almary zavírá, víno pod lavici, pečénku za pec, kapustu do rúry a halušky do suděnka³ dává, jak rychle nádobí se stolu uklízí, světlo zháší a teprv otvírat jde. Slyšel ještě, jak mlynář ženu laje, že ho nechala tak dlouho čekati přede dveřmi. Za chvíli vzal Jura kůži na rameno, trakař nechal státi přede dveřmi a šel zaklepati na dvěře. — Mlynář mu přišel otevřít. „Daj Pánbuoh štastia!“ pozdravil ho Jura.

„Aj vám,“ odpověděl mlynář; „čo žiadatě, človečku?“

„Či by stě mně nĕdali, panĕ mlynár, nuocku? Len hockdĕ v kútiku, lebo zavčas ráno idĕm ďalej.“

„I vďačně, len chojtĕ dnu.“ — Jura vešel do mlýna a pan mlynář vedl ho do sednice. — „Nože, donĕs nám, ženo, večeru, aj ja som veru hladný i ustatý,“ řekl mlynář ženĕ, která se ustavičně v jizbě okoumala a teprv na mužova slova ven vyšla. Za chvíli přinesla na stůl chléb a kyselé mléko.

„A či nĕmáš inšú večeru? Veru by sa nám bolo aj kura⁴ dobre zišlo. Však ích máš dost na dvore!“ — „Jaj dost, a každú noc kuna jedno zadrhnĕ.“

„Aj pečienka by sa nám bola dobre zišla,“ pravil pan mlynář.

² Zeli.

³ Polička.

⁴ Kuřátko.

„Eh veď je to u nás nie u pánou“ — mrzutě odpověděla paní mlynářka, nepřejíc muži svému to, co jinému přála.

„Aj ja som v mojom mlyně pánom a muoj žalúdok ako panský“ — odpověděl mlynář ženě a obrátiv se k Jurovi pobídl ho za stůl a k večeri řka: „Keď němáme lepšuo, zjedzme aj to!“ — Juro přisedna k stolu, kůži položil vedle sebe. — „A čože to, človečku, něsietě v tej koži?“ — ptal se mlynář, povšimna si teprv Jurova batohu⁵.

„Čože to něsiem? Něsiem to proroky, čo všetko vedia,“ odpověděl Jura.

„Eštěže čo — a naozaj všetko vedia?“ divil se mlynář.

„Keď mně něverítě, nuž vám chcem ukázať, či vedia, či něvedia,“ — řekl Jura, a zaklepaje dříve na kůži, přiložil potom k ní ucho. „Ehéé!“ — šklíbl se.

„Nuž, čože vravia?“ ptal se mlynář dychtivě.

„Čože vravia? To vravia, že je hentam za pecou pečienka, v rúre kapusta, hen v sudni že sa halušky⁶ a pod lavicou plná krhla vína,“ řekl Jura. — Divil se mlynář náramně a mlynářka pustila se do smíchu a že kde by se to tam vzalo. — „Nuž muožme pozrieť, či praua, či nie,“ — řekl mlynář a hned vstal, dívaje se nejdříve do trouby. Vskutku tam bylo na mísce zelí, dobře maštěné, na peci našel pečěnku⁷ a v almárce halušky s bryndzou a pod lavicí džbán vína. „Ej veď sa to naozaj proroky“ — zvolal pan mlynář, přinášeje všechna ta jídla na stůl i víno. — „Nuž a teraz buděme spolu večerať, keď nám to tí prorokovia tak zjavili, — a či ty, žena, něchceš s nami ješť?“ obrátil se mlynář k ženě, ta ale zlostně z jizby odešla. — Jura se v duchu smál a dobře mu chutnalo, mlynář pak ustavičně mluvil o těch prorocích. — Když

⁵ Břemena.

⁶ Národní jídlo Slováků. — Z těsta rozváleného natrhané, sádlem maštěné, ovčím sýrem (bryndzou) sypané.

⁷ Pečinka je hovězí tak zvaná svíčková.

bylo po večeri, povídá mlynář Jurovi: „Či by stě, človiečku, tie proroky něpredal?“ — „Veru by som ích něrád predal, lebo s nimi muožem aj veľa peňazí vyrobiť; nuž ale keď by stě ích vy chcel kúpiť, predám ích vám.“

„A čože si ích rátatě⁸“ — pťal se mlynář.

„Nuž, peťdšiat zlatých, a to len bratu,“ pravil Jura.

„Veľa to peňazí!“ — kroutil hlavou pan mlynář.

„Čože budetě rozprávať, paně mlynár, že veľa peňazí za takú vžácnu vec, ktorú nikdo nemá. Však som vám ju něponúkal.“ — Mlynář se rozmýšľel, rád by byl měl ty proroky a peníze měl také rád, ale když si vzpomněl, že bude budoucně o všem vědět a nikdo že ho nebude moci oklamati, oželel rád tu padesátku a řekl tedy Jurovi, že proroky koupí. — Jura mu dal naučení, jak má na ně klepat a kdy jen, aby se nemrzeli, a pak zaklepaje na kůži, ještě jednou ucho na ni přiložil. Po chvíli pravil: „Či chcetě vediet, paně mlynár, čo mně vraveli?“

„Nuž čože?“

„Aby stě hentam tú starú almaru lebo spálili, lebo do vody hodili, síce že něbudetě mať pokoja v dome, lebo je v něj črt zakliaty.“

„Nuž, keď je tak, hodíme ju zajtra pod kolá,“ řekl mlynář.

„Eh keď ju mátě hodiť pod kolá, dajtě ju mně, ja si pri něj uvarím večeru“ — pravil Jura.

„Eh vezmitě si ju, keď sa chcetě s črtom voziť,“ — řekl mlynář. Po večeri tedy vysázal Jurovi padesát zlatých, vzal si proroky a šel spat. — Jura si trochu odpočinul, pak naložil almaru na trakař a za tmy vyjel z mlýna. — Když vyjel na kus cesty, přijel na most; tu náhle šmejkl prudce s trakařem, a z ruky ho pouštěje na zem, pravil mrzutým hlasem: „Či by som ja sa mal

⁸ Počítáte.

s takou ťarchou⁹ plúžiť, veď ja ťa muožem, ty stará rachota, ztaděto dolu do vody hodiť i s tým črtom, čo je v teba zakliaty!“ — Tu se ozve z almary hlas bėdující: „Ach, dobrý človiečku, něhádzej mňa do vody, pust mňa von, ja ti dám sto zlatých!“

„A či by som ja pustil črta za sto zlatých.“

„Nuž, dám ti dvesto zlatých!“

„Daj tristo a pustím ťa“ — řekl Jura.

„Ach veď je to veľa peňazí,“ bėdoval frajer¹⁰ v almaře.

„Nuž, keď je ti veľa¹¹ dať za svoj život tristo zlatých, něhcem nič, ale ťa hodím do vody.“

„Něhádzej, něhádzej, veď ja ti ích dám, len ma už pust.“

Juro otevřel almaru a panáčka pustil, ale peníze musel mu hned dát. — „Ale čiže bola drahá tá lačná hostina, panáčku!“ — smál se Jura, schovávaje si peníze. Panáček ho ale neslyšel, utíkal, co mu nohy stačily, aby čím dříve za větrem byl. — Jura nehodil almaru do vody, ale domů si ji vezl. Když přijel domů a ženě vypravoval, co za kůži dostal, byla žena velmi ráda. I poslal ji muž, aby šla vypůjčiti k bratru Jožkovi mírku, že by si rád ty peníze změřil. Žena šla a mírku si vypůjčila, nevšímla si ale, že švagr dno pomazal. — Když si peníze odměřili, šla žena mírku odvésti, a zase si nevšímla, že uvázl na dně jeden peníz. — Jak to bratři viděli, tu se divili velice a hned šli k Jurovi a kdeže vzal peníze.

„Kožu som predal jednému mlynárovi, ktorý mně za ňu dal tristo a petďesiat zlatých!“ — řekl Jura. Tu bratři závistiví běželi hned domů, krávy zabili a s kožemi šli na prodej k onomu mlynáři, o němž jim Jura povídal. Ale nedobře pochodili. Mlynář zvěděl mezi tím časem, jaké to proroky koupil, když mu tedy přišli bratři kůže

⁹ Tíží.

¹⁰ Milovník.

¹¹ Mnoho.

prodávat, svolal chasu a dal jim vyprášiti, takže jedva vody požídat mohli. — I zanevřeli pomstou na Juru, který jim to byl nadrobil, a nemohouce mu právě jinak škoditi, poslali děti seno mu špatit. — Jura je nechal, a když bylo seno všecko zašpatněno, dal je do sudu a jel s ním na trh. I přijel do jedné dědiny a tam se ho lidé ptali, co to veze. — „Liek od moru,“ odpověděl každému, kdo se ho ptal. Ihned se to rozneslo po celé vsi, že přišel jeden člověk, který má lék od moru; a hned sešly se hlavy starší, radíce se, či by ten lék koupiti měli. I usnesli se konečně na tom, aby se koupil, že dobře bude, když by měl mor přijíti a lék už proti němu uchystán bude.

Šli tedy k Jurovi, kterého lidé zdrželi, a lék mu za drahé peníze odkoupili; Jura řekl jim, aby sud ale dříve nerozbednili, až mor přijde, potom teprv aby ten lék po vesnici pustili. Když jim to tak poradil, shrábl peníze a šel domů. I pochlubil se bratřím, co dostal za to pošpatěné seno. Slyšíce to bratří, velice se mrzeli, že mu sami k penězům pomohli, i prosili ho, aby budoucně zase on posílal svoje děti jejich seno špatit. — „Prečo by som něposielal, veru pošlem, keď tak chcetě,“ řekl Jura se smíchem; také vskutku děti na seno posílal, když tomu bratří tak chtěli. — Když bylo pošpatěno, zabeđnili je bratří do sudu a vezli do oné dědiny, kamž Jura jich odkázal. Ale jakmile do dědiny přijeli, sběhli se lidé a vypráskali jim notně, neboť mezi tím časem starší hlavy nemohouce moru se dočkati, sud rozbednili a tu viděli, jaký lék koupili, a že to bylo na obecné útraty, proto také obec právo na bratřích vykonala. Ubili je, že jedva domů dolezli. I nepochlubili se Jurovi, jak pochodili, ale sřekli se, že ho za to utopí. — Jednoho dne si naň počíhali, chytili ho, do sudu zabeđnili, naložili na trakař, a odvezše ho k Váhu, do vody hodili. Když po vodě plaval v tom sudě, křičel ustavičně: „Ja něhcem, ja něbuděm

nad Budínom pánom!“ I slyšel ho jeden ovčák, který ne-
daleko břehu ovce pásal, a že mu to čudno¹² bylo, šel a sud
i s Jurou k břehu přitáhl, ptaje se ho, co to křičí a proč
je v tom sudě. — „Eh milý báčiku, preto, že něhcem
byť nad Budínom pánom. — Prišli pre mňa, a keď som
něhcel s nimi ísť, nuž mňa dali do suda a pustili dolu
Váhom do Dunaja a tam mňa pod Budínom chytia, a
musím preca byť pánom nad Budínom. Eh radšej by som
ouce pásat.“ — „Nuž keď by si radšej ouce pásat, pásaj,
a ja budem nad Budínom pánom“ — řekl ovčák a Jura
hned ze sudu vyskočil, ovčák tam vlezl a Jura pustil ho
po vodě. — Plavaje dolů Váhom křičel ovčák zase usta-
vičně: „Ja chcem, ja budem nad Budínom pánom!“ —
„Nuž ty blázon, my ti něhájime“ — říkali lidé, kteří ho
slyšeli tak křičeti. Jura ale ovce hnál domů, pěkné to
stádo. Když ho bratří viděli, ztrnuli leknutím. Jura jim
ale povídal: „Něľakajtě sa, ja vám ďakujem, že stě mňa
do Váhu hodili, keby stě mně to boli něurobili, němál
by som taký křďěl¹³ oviec.“ — „A kdože ti ích dal?“ —
ptali se bratří. „Nuž, kdože mi ích dal; keď som plával
dolu Váhom, viděl som lúku zelenú a na něj veľa oviec
pekných, krásnych na vybrania; něbolo pri nich ani
valacha, ani psa. Keď som to viděl, nuž som sa bral
k brehu, vyliezol zo suda, vzal tento křďěl oviec a hnál
ích domu. Ešťě ích tam dost.“

Ulakomili se bratří na takové bohatství a hned spolu
se umluvili, že si půjdou pro ovce a všechny je domů
přiženou. Aby nikdo s nimi nechtěl jíti, v tichosti si od-
vezli sudy k Váhu, sedli do nich a po Váhu se pustili. Jak
se jim ale vedlo, nikdo se nedověděl, neboť se již nazpět
nevrátili. — Jura ale žil se svojí ženou a dětmi od té doby
šťastně a spokojeně.

¹² Divné.

¹³ Hromadu.

MEŠKA BYL ŠUHAI KRÁSNÝ, ŽE MU DALEKO ROVEŇ NEBYLO, ale byl šuhaj chudý — němál len dve nohy. — Ani pěkných šatů neměl, co v pátek, to v svátek. — Byl sirotek, ani neznal matku ani otce. Jako sirotka vzali ho na královský dvůr; tam se měl jako nahý v trní. — Když povyrůstal, potřebovali ho kdekčemu, ve dvoře, v zahradě, na posílky, zkrátka byl v domě za popelíka považován. Dokud byl chlapec menší, musel hrávat i s mladou kněžnou, která byla dvě léta mladší něho; to byla jeho nejmilejší zábavka. — Pro mladou kněžnu byl by Meška do ohně skočil. — Ale i mladá kněžna bez něho dlouho býti nemohla, on jí byl nejmilejší z celé družiny. — Když královští rádcové pozorovali, že se mají ty dvě děti tak rády, nebylo jim to vhod, že se prý kněžna se sprostým popelíkem zabavuje, také to králi řekli; král ale pravil: „Veď sú ešte děti, časom aj oni prídu k rozumu.“ — Nechali je tedy hrát. —

Po čase přestaly být dětmi, po čase přišly i k rozumu, ale láska jejich nepřestala, ba čím dále tím více měli jeden druhého rád. Mladá kněžna nedbala, že je Meška šuhaj chudobný, že nemá ani šaty pěkné, že jako popelík v domě je, ona ho přece jen ráda měla, a Meška zapomínal, když Maru — tak kněžnu volali — viděl, že je kněžna. — Jak jen mohli, sešli se a spolu se bavili, jako by ještě dětmi byli. — Ale netrvala jim ta radost dlouho, kněžna vyrostla, byla již na vydaj súcá¹, byla krásná, i začali do zámku královští synkové jezdit i kněžnu za ženu prositi. — Den jak den zněl zámek od hudby a cinkání pohárů; — jídel od výmyslu světa bylo na tabulích viděti. — Všickni

¹ Ku vdání schopna.

se kněžně kořili, deset frajerů mohla míti za jednoho, ale ona o žádného nedbala, a jak se jen na chvíli odkrástí mohla, po Meškovi, druhu svém, se ohlížela. I ptal se jí otec jednoho dne, který z těch knížat se jí nejlépe líbí, kterého by ráda za muže, tu ona prostě odpověděla: „Mně sa, otče milý, najlepšie zo všetkých ľúbi Meška, muoj druh, a ja sa něvydám za žiadneho hiba za něho.“

Velmi, velmi se rozmrzel starý král, a kdež by ne? — Tolik krásných, bohatých královských synů a proti takému popelíku! — Svolal dovedna² svých rádců, aby mu poradili, co má dělati. — Ti mu hned radili, aby dal popelíka zabit. — Než to se přece dobrému králi přílišné zdálo, tak nič po nič nevinného šuhaje zmárnit; i pravil, aby se jinak uradili. — „No, najjasnejší kráľu,“ pravil nejmúdrější z rádců, „keď sa ti to priveľa³ vidí, pošleme ho dobrým spusobom na takú cestu, z ktorej sa on, čo by za sto rokou putoval, něnavráti; pošleme my ho ku Slncu, aby sa ho spýtal, prečo ono dopoludnia naveky hore idě a vše večšmi a večšmi hreje, a odpoludnia prečo sa ono dolu kloní a vše slabšie a slabšie pripeká.“ —

Zalíbila se tato moudrá rada králi. „Aspoň,“ pravil, „zabudně⁴ moja dcéra na něho, keď ho za tak dlhý čas něuvidí.“ Tu hned zavolali Mešku, dali mu pěkné šaty, dali mu peněz na cestu dost a k Slunci ho poslali, aby přinesl na ty otázky odpovědi. —

Když to svojí lúbej kněžně Meška pověděl a od ní se loučil, naříkala si velice a plačíc druhu svého objímala; i Meška s těžkým srdcem družu svoji opouštěl, a když šel už od ní, zavždy se ještě vrátil, aby jí pobožkal uplakané líco. — Nuž ale museli se přece jen rozloučit. — Smuten ze zámku se ubíraje, nevěděl ani, kudy se dáti, a od jiného

² Dohromady.

³ Přílišné.

⁴ Zapomene.

poučení také žádati nemohl. — Pohnul tedy sám rozumem. Nepustil se proti Slunci, ale za Sluncem, prosto, kde zapadá. — Šel, šel pustými lesy, rudnými cestami, až po mnohém chodění do jedné cizí krajiny přišel, kde panoval slepý král. Když král ten slyšel, že přišel do města taký a taký cizinec, který jde k Slunci, dal ho zavolati před svůj zlatý trůn. Když Meška přišel, hned se ho král ptal: „Či to ty, syn muoj, iděš k tomu Slncu?“ —

„Ja veru, paně kráľu!“ — odpověděl Meška.

„No, keď ty ta iděš, spýtajže sa ho, čo je za príčina, že som ja, mocný kráľ, na moje staré dni musel oslepnúť. Ak mi to vykonáš, ja ti v tom okamžení polovicu mojho kráľoustva udělím“ — pravil král. — „Eh veď ja to vďač-ně vykonám aj bez odmeny,“ řekl Meška. — Posilniv se, stupal dále za Sluncem, pustými lesy, hlubokými dolina-mi, kde ani stopy člověčí nebylo, ani hlásku, až přišel k jednomu širokému, hlubokému moři. — Nebylo mu jíti ani napravo, ani nalevo, neboť prosto za mořem Slunce se klonilo. Cože dělat? — Chodil po břehu sem tam, přemýšlel, kterak přes to moře; tu vidí velikou rybu; dopola byla ve vodě, odpola mimo vody, břich měla svěží jako druhé ryby, ale chrbát měla uhorený jako uhel, a to od slunečných požárů. —

„Kděže si sa tu vzal?“ praví mu ryba, „čože ty tu robíš, kděže iděš?“ —

„Čože robím, kděže iděm? Rád by som prešiel na druhú stranu, lebo mi treba k Slncu, na to a na to — a hľa, němuožem.“ — „Ku Slncu? — No keď ty ta iděš, ja ťa len preněsiem, ak sa spýtáš, čo je za príčina, že ja, veľká, ťažká ryba němuožem na spodok vody sadnúť ako druhé ryby. Či sa spýtáš?“ — „Ej spýtam,“ pravil po-těšený šuhaj a už seděl na chrbtě veliké ryby, která ho šťastně na druhý břeh přenesla. „Ale zas sem prídi — tu ťa buděm čakať,“ povídala a on přisvědčiv stupal dále,

přes cizé a pusté kraje, kde ani ptáčka ani chrobáčka viděti ani slyšeti nebylo, ne že by člověka. Musel být už kdesi kraj světa, neboť zrovna před ním Slunce sadalo. — Po-
náhlil se, co mu pára stačila. Když přišel k Slunci, právě si na luoně svojej mamičky oddychovalo. Poklonil se jim a oni mu poděkovali. Začal jim rozprávěti, a poslouchali ho.

„Čo je za príčina, že Slunce dopoludnia vše hore a hore idě a večšmi a večšmi pripeká, a odpoludnia dolu sadajúc slabně a slabně?“ — Odpovědělo mu Slunce: „Ha, bračok muoj zlatý, spýtajže sa ty tvojho pána, prečo on od narodenia vše len rástol, na těle i na moci, a teraz na starosť prečo sa on k zemi schyluje a slabně. — I so mnou je to tak. — Mňa moja mamička každuo ráno ako peknieho chlapčeka znovu rodí, a každý večer ako slabého starčeka pochováva.“ —

Dále ptal se Meška: „Prečo ten a ten kráľ teraz na svoje staré dni oslepol, keď on predtým tak dobre vidieval?“ —

„Ha — prečože oslepol? Preto, že spyšněl, že sa chcel prirovnať Bohu a vystaveť si dal sklenuo něbo posiato dymantovými a zlatými hviezdami, aby tak sediac na ňom rozkazy vydával po celej krajině. Ak sa poníži pred Bohom a dá stroskotať sklenuo něbo, hněď sa mu navráti do očí stratěné svetlo.“ —

„A tá ryba, prečože němuože ako druhé ryby na spodok vody sadnúť?“ — ptal se naposled šuhaj.

„Preto, že nějedla človečieho mesa; aleže jej to něvyjau skorej, len keď buděš za morom na hodnom kuse od brehu.“ — Když Meška vše to vyslechl, poděkoval Slunku a pěkně se mu poklonil i jeho mamičce. — Ale Slunko ho nenechalo odejít bez daru. — Dalo mu oblek, který se celý do ořechové skořapky směstnal; to byly šaty sluněčkovy. Jde tedy zase šuhaj nazpět k moři. — Ryba už čekala a hned ho začala obracat⁵, aby jí pověděl, čo vo veci je,

⁵ Vyzvídat na něm.

ale on, nedej bože, jen až ho na druhý břeh přenese. — Sedne tedy na hřbet rybí a ryba plave s ním, že jen také zákruty⁶ za ní zůstávají. — Naprostřed moře zase ho oslovila — aby jí pověděl, nebo že ho do vody vrhne. — Ale šuhaj, že vraj nepoví, či ho vrhne, či nevrhne; nuž ho tedy donesla až na druhý břeh. Tu s hřbetu rychle skočil a dal se v útěky a utíkaje křičel na ni, že proto nemůže na dno sednout, protože člověčího masa nepožila. Jak to ryba slyšela, jako by sto ďáblův do ní vlezlo, tak se rozpajedila i člapla do moře chvostem⁷, že voda přes kraj ven se vylila a Meškovi až po pas zasáhla, — ale už bylo pozdě, byl přece daleko a po tak malé vodě veliká ryba za ním nemohla.

„No, keď mňa teraz črt nĕvzal, už mňa viacej nĕvezme,“ pomyslíl si šuhaj a vesele stupal ďale, vždy zase jen proti Slunci, aby nezabloudil. — Po dlouhém putování přišel k tomu slepému králi. —

„No syn muoj, či si na mňa nĕzabudnul? Či vieš, prečo som oslepol?“ —

„Preto si oslepol, že si spyšněl a Bohu si sa chcel prirovnať. Ak stroskoeš tvoje sklenuo něbo a ponížiš sa pred Pánombohom, hněď sa ti navráti do očí stratěné svetlo!“ —

Jak to král slyšel, hned poslechl, ztroskotal sklené nebe a do prachu se ponížil a hned mu v očích svitlo, jako by z hrobu na boží den vyšel. — Meškovi, jak byl řekl, udělil za to půl království. —

Byť i nyní Meška bohatý byl, a králem, přece si neposhovil ani chvílku, ale jen se domů ponáhlil, neboť toužil velice po svojí kněžně. — A dobře bylo, že si pospíšil! — Právě když do města vcházel, slyšel výskot,

⁶ Kruhy, které po vodě se dělají za plovajícím nebo za lodí.

⁷ Ocasem.

střelbu a hudbu, jako by se s Turky bili. — I ptá se jednoho člověka: „Čože sa to stalo, čože tu slyšno?“

„Kráľova dcéra sa vydáva a teraz budě sobáš⁸,“ odpověděl mu onen člověk.

Meško sklesl do noh, jako by mu žíly přeťal; ale vzpamatovav se, že není ještě po sobáši, rychle se vzchopil, pospíchaje do chrámu.

Před chrámem rozevřel oříšek, vyndal z něho slunečkové šaty, přes sebe je přehodil a potom vešel do chrámu a na první místo, kde ženich seděti měl, se posadil. — Celý chrám se od něho osvítil. — Tu přichází řada královských svatebníkův; každý se dívá na smělého hosta, každý se ptá, kdo je to, žádný ho nezná. — Tu přichází i nevěsta, bledá, ztrápená. I ona všimla si hosta. Ach — jí netřeba ptáti se, kdo to je, srdce její poznalo ho ihned; zanechajíc ženicha, jemu do náručí letěla, a nedej bože více od něho. — Meška všecek blažen tiskl ji v náruč a nebylo ani jeho mínění komu jinému ji přenechati. —

Jak král slyšel, co se v chrámu děje, kázal, aby hned šuhaje v slunečkových šatech k němu přivedli. Meško přišel před krále, ruku v ruce s kněžnou, která si mu byla zatím postěžovala, co zkusila, než byl pryč; a jak ji k ženichu nutili a jí říkali, že je Meško dávno mrtev. — Když šuhaj králi odpověď Slunce vyřídil, i to, co se mu na cestě přihodilo, vyprávěl, žádal krále o ruku dcery. Co měl král dělati? Viděl, že si Mara jiného nevezme, Meško vykonal slavně, co mu byl kázal, stal se i králem, nemohl tedy nic lepšího udělati nežli dát jim požehnání, a to také udělal. Bylo slávy a radovánek po celém kraji, nejšťastnější ale byli mladí manželé a šťastnými i zůstali do smrti. —

⁸ Svatba.

ŠLO ŠEST DRATARŮ Z ČECH DOMŮ, DO ROVNÉHO². — ZPÍVALI si cestou, helékali, od zeme tancovali; vždyť šli domů a každý pár zlatých v kapse nesl. — Šli přes Javorinu³. Uprostřed vrchu zapadla je mhlá tak hustá, že neviděli jeden druhého. Šli přece jen po paměti, držíce se za ruce, ale cože, viděli záhy, že nemožno dále jíti bez nebezpečení života. — Sedli tedy a čekali, až se vyjasní. — Když se konečně rozemžilo, viděli, že z cesty zbloudili. — Ulekli se všickni, neboť těžko v lese takovém cesty hledati. Nuž ale nezbyvalo nic jiného než přece jen cestu hledati, neboť noc se blížila, lační byli všickni, a v kapse ani omeliny⁴. — Čím více ale cestu hledali, tím více je mátalo, nevěděli si již poraditi. Tu zvolal jeden z nich všecek již zemdlen a domrzen: „Keby smo len na voláku chyžu prišli, a čo by v něj aj škapatní boli!“ — Sotva to dořekl, tu znenadajky světélko před nimi se zablesklo, a jdouce proti němu, přišli k osamělému dvoru. — Zatloukli na dvéře a dvéře samy se jim otevřely. — Vešli dovnitř a v ústrety přišel jim černý muž, tázaje se jich, co chtějí. I prosili ho o nuocku a kousek jídla. — „Dám vám nuocku, aj dobrú večeru, keď sa uvolíte uhádnuť tri hádky, ktoré ja vám potom dám.“

Drataři hned, že ano, že uhodnou. — „No dobre, keď ale něuhádněť, zle pochodíte. Nuž podť.“ To řka, obrátil se do chýže. — Pět dratarů šlo za ním, jen ten nejmladší, jemuž se, že hloupý je, posmívali, ten zůstal pozadu. — Poznal on škapatníka podle koňské nohy a

¹ Čertu.

² Vesnice v Trenčínské stolici, odkudž mnoho dratarů do světa chodí.

³ Nejvyšší vrch v Nitranské stolici, na samých hranicích Moravy.

⁴ Drobtů.

věděl, že je zle. — Přežehna se, zůstal pod širým nebem stát a prosil Pánaboha o radu a pomoc. — Když se pomodlil, vešel za druhými do jizby a vlezl si za pec. — Bratři sedíce za stolem, bláhali si při jídle a pití, a když nechtěl s nimi, vysmáli se mu. — Když se najedli a napili dovůle, přijde tu ke stolu škapatný a sedna mezi ně ptá se jich: „Nuž hádajte, z čoho je ten stuol?“ — Hádali bratří, první, že z dřeva lipového, druhý javorového, třetí dubového, čtvrtý habrového, pátý jasanového, — ale škapatný vždy jen hlavou zavrtěl. — Tu se ozval nejmladší dratar ze zápecí: „Z konskej kože je ten stuol!“ — I ohlídl se škapatný a zamračil. — Ten to uhádl.

„A z čohože sú postoliny?“ — ptal se dále. — Zase drataři hádali, že snad ze železa, nebo mosazu, nebo mědi, — ale neuhodli, až ze zápecí se ozval zase hlas nejmladšího: „Z konských písčel⁵ sú postoliny!“ — I zasípěl zlostí škapatný. — Zase uhádl. — „A z čoho sú tie poháry?“ zeptal se škapatný po třetí, zdvihna plný pohár se stolu. — Bratří vidouce již, koho před sebou mají, třásli se strachem, jeden hádal ze skla, druhý ze stříbra, třetí ze zlata, — až tu nejmladší zvolal: „Z konských kodrvanou⁶ sú tie poháry, a tys škapatný!“ — Jak to nejmladší dratar dořekl, zarehotal se škapatný, až se chýže otrásla. „Keby to něbol ten uhádol, bol bych vás všeckých rozdrapil!“ — zařval a ven vylítl. Jako když se vítr do skuliny zasekne, tak to zapísklo po hoře, až dratarům vlasy dubkem vstaly. Po škapatníku zůstalo jen trochu smradu. Když se drataři vzpamatovali, děkovali svému kamarádu, že jim život zachránil, i ptali se ho, kdo mu řekl, jak má odpovídati. „Pánbožok mně to dal na rozum, keď som ho pýtal“, odpovéděl mladý dratař. — Před zo-

⁵ Hnáty z nohy.

⁶ Kopyt.

⁷ Prosil.

rami vydali se na cestu a šťastně domů se dostali; žádnému ale, co živi byli, jméno škapatného z úst nevyšlo, a když ho kdo vzpomněl, hned odplivli řkouce: „Něch sa zapadně!“

BYLA JEDNA KRÁLOVSKÁ DCERA, PĚKNÁ, NÁDHERNÁ JAKO zlatohlav, ale velice horenosná¹. Byla již na vydaj a král, otec její, rád by viděl byl, aby si některého ze švarných princů, kteří na dovedy² přijížděli, vybrala, ale jí nepřišel žádný vděk. — Jako s koně na každého hleděla. — Jednoho dne přijeli poslové od cizého dvoru prositi kněžnu od krále pro mladého svého krále, a by viděla panna podobu jeho, přivezli jí s sebou podobiznu. Královi se velmi líbila podoba králova i království jeho a hned posly ku kněžně odprovoval. — Když jí vyřídili, proč přišli, a podobiznu odevzdali, podívala se na ni, ale hned ji stranou pohodíc a hrdě se ušklíbouc, pravila: „Něpuojdēm za něho, lebo má veľký nos, taký nie je hoden, aby mně remeně u črievikou odpratal³.“ S takýmito pohrdlivými slovy se obrátila a šumící⁴ z jizby odešla. — Pohoršení hrdostí její odešli poslové domů. Když králi vypravili, kterak byli u kněžny pořídili, velice se tím urazil a sám sobě slíbil: „No len počkaj, keď sa ti muoj veľký nos nēpáči, povodím ťa ja za tvoj malý!“ — Ihned kázal spraviti co nejkrásněji a nejskvostněji přeslici, kůžel a vřetánko z ryzého zlata a drahých kamenů. Hned zasedlo několik mistrů nejumělejších k dílu a co možná v nejkratším čase bylo vše hotovo k spokojenosti králově. — Když to vše měl, odevzdal království na starost nejstarší hlavě z rady, sám pak ustrojil se do kejklířských šatů, z hradu svého odešel, zlaté náradí s sebou vezma. Když přišel do města, kde hrdá kněžna bydlela, vešel do hradu a prosil, směl-li by kejkle prováděti; dovolili mu

¹ Hrdá, pánovitá.

² Námluvy.

³ Řemínky u střevíců odvázal.

⁴ Šatem šumíc, i v Domažlicku známý výraz.

a kněžna i král přišli na podívanou. — Mladý král — Déža ho volali — jak kněžnu spatřil, ihned si postavil zlatou přeslici, nastrčil na ni kůžel, naditý lnem jak hedbáví měkkým, otočený stuhou krásnou barvy pivoňové; vřetánko drahými kameny vykládané vzal do prstu a sedna pod přeslici začal přísti. Dívali se všickni s podivením na nevidané kejkle; — kněžna ale ne tak na kejkle a kejklíře, jako na krásné drahé vřetánko, přeslici a kůžel hleděla a velmi se na to ulakomila. — I poslala k němu svoji služebkyni zeptati se ho, zdali to na prodej.

„Eh, nie je to na predaj, ale keď tvoja pani dovoľí, aby som s ťbou spal, dám jej zlatú praslicu!“

Běžela služka s vyřízenou ku kněžně. „Nuž, čože?“ ptala se jí kněžna, „či predá? Či chce veľa peňazí za to, či čo?“

„Eh, bodaj ho zavialo, machaja⁵, veď on něžiada peňazí, hiba so mnou spať aby stě dovolili, že vám potom praslicu dá,“ — odpověděla služka.

„Nuž, nach prídě, ja mu dovoľím,“ pravila kněžna. — Služkyni to ale mrzelo, že má s bláznem spát, a nebyla volna paní poslechnouti, když ale paní slíbila, že se jí bohatě odslouží a že ji opatří, — svolila. — Déža král spal v služkině jizbě a za to dal kněžně zlatou přeslici. Když služkyně přeslici kněžně odevzdala, měla kněžna velikou radost, ale ptala se hned, jak se kejklíř choval.

„Statočně, ako Pánbuoh prikázal,“ odpověděla služka, což se kněžně líbilo.

Druhý den prováděl Déža král opět svoje kejkle, a že neměl přeslici, vstrčil kůžel na palici — a opět se všickni divili a kněžna opět služkyni k němu poslala, by prodal k přeslici i kůžel a vřetánko. — Král Déža vzkázal jí jako první, tak i druhý den, že to na prodej

⁵ Taškáře, šelmu.

není, ale když dovolí se služkyni spát, že jí dá kůžel. — Když to služka kněžně vyřídila, slíbila jí kněžna větší ještě odměnu než prvníkrát, jen aby ho do své jizby zase pustila. Na to služka přistala. Když druhý den kůžel zlatý paní přinesla a paní se jí ptala, jak se kejklíř choval, odpověděla služka: „Statočně, ako Pánbuoh prikázal.“ — Kněžna byla ráda, jen to vřetánko si ještě přála. — Třetí den král Déža, nemaje ani přeslice ani kůzele, vstrčil len pod páží a přece předl, a král i kněžna a všickni dvořanínové divili se těm kejklům, jak to krásné vřetánko po zemi se vrtí a třpytí a jak se do bílých nitek obtáčí. Když napředl plný potáč, přestal a kněžna hned služkyni poslala, aby jí vřetánko prodal, že mu za ně dá, cokoli žádati bude. — I odpověděl král Déža služkyni, že on nic jiného za ně nežádá než jednu noc spát, ale s kněžnou. — Když to služkyně kněžně vyřídila, velice se rozhněvala: „Ej, či by on hoden bol, taký oplan, abych mu nuocku v mojej izbe dovolila!“ hrdě zvolala. Po chvíli ale, když jí krásné vřetánko na mysl přišlo a když si rozhútala⁶, co jí byla služkyně pověděla, kterak se po obě noci choval statečně, jak Pánbůh prikázal, svolila, aby k ní přijítí směl, ale potatmě⁷, aby ho ani živá duše neviděla. — Když vše ulehlo a tma celý dvůr zahalila jak do černého postavu⁸, král Déža do jizby kněžniny vešel. — Nejdřív podal jí vřetánko a pobožkal jí ruku, potom jí božkal v líčko a naostatek se k ní sklonil so všetkým činom⁹. Zrána, dříve než zornička vyšla, zvedl se král Déža, že musí domů; — kněžna ho ale pustiti nechtěla: „Lebo zostaň, lebo idem s ťebou,“ pravila mu; bylotť jí na um padlo, kdyby se otec dověděl, čeho se

⁶ Rozmyslila.

⁷ Za tmy.

⁸ Sukna.

⁹ Dle způsobu.

dopustila, že by neobstála před jeho hněvem a hanbou před dvořenínstvem.

„Nuž ja ťa rád vezmem s sebou, ale duša drahá, veď ja mám len malú chyžu, zlú matěru, čo ťa něbudě dobre chovať,“ predstavoval jí Déža. — „Veď si muožem vziať svoje drahé prstěně s drahými kameny, zlaté pásy, muožem aj peniaze s sebou vziať a pekný budinok si urobiť,“ namítla kněžna.

„Eh, duša moja, cesta je ďaleká, všecko sa minie¹⁰, lež domu dojděmo,“ — pravil Déža.

„Už či minie, něminie, — preca len s těbou puojděm, a keby aj kraj sveta bolo.“

„Nuž, keď má tak byť, — ja ti do vuole vstúpiť něchcem. — Len sa tedy chytro priprav na cestu a ja medzitým tvojmu otcovi písmo napíšem, aby veděl, čo je, ako je s těbou!“

Když král Déža písmo napsal a blánku složil a kněžna šperky svoje i peníze sebrala, potajomně ze zámku odešli, kněžna slzíc. — Nikdo je nestíhal, neboť byl Déža králi do blánky napsal, kdo je, proč přišel i co dále dělati chce, aby se král pro svou dceru netrápil. — Na cestě koupil si Déža jiný šat, a aby kněžna pěšky choditi nemusela, koupil koně i vůz, a kamkoli přijeli, poroučel, co bylo nejdražšího a nejlepšího. Ačkoliv všecko svými penězi platil, kněžně řekl, že to z jejích peněz a šperku, a to proto dělal, aby se nedržela za bohatší jeho a hrdost svoji odložila.

Když byli již nedaleko města, kde králem byl, pravil kněžně, že nemá již peněz a že musí koně i vůz prodat, aby přece několik zlatých přinesli domů. — „Ja som za těba, abych ťa dostal, všetky svoje peniaze umárnil, a teraz s jakýmže lícom pred matku vstúpim!“ pravil

¹⁰ Stráví.

starostlivě, jako by se matky kdoví jak bál. — Kněžna se ke všemu ráda uvolila, co jen chtěl. Když povoz prodal, šli pěšky domů. — Přijdouce do města, dovedl ji Déža do malé, sprosté chaloupky, kde je stará žena přivítala, Déžova matka, jak on kněžně pravil. — Kněžně nezdála se stařenka zlá, ale v nízké chýžici bylo jí nevolno. — Stařena přinesla jim hned kyselé mléko a mrvenice¹¹. — Kněžna to jíst nemohla. Ale to se s špatnou poradila. „A či to nědobře?“ rozhněvala se stará, vidouc, že nechce nevěsta jíst, „eh veru dobre, syn muoj len na tom vychovaný, a či je nie pekný, švárny šuhaj? Ale ty naničhodná osoba si, keď si sa něstatočně zachovala.“

„No, matko, no, nělajtěže už, ako sa stalo, tak sa stalo, len už je moja žena, ktorú l'úbim. Šak aj ona privykně“ — chlácholil Déža stařenku, svoji někdejší pěstúнку, které se byl svěřil. — Druhý den Déža odešel a nakoupil hrnců, a když je domů přinesl, pravil ženě, aby se s nimi vyložila na městišti o trhu, že si musí nějaké živnosti hledět, on že také po výdělku půjde. — Stará naložila jí nůši hrnců, dovedla ji na stan a pověděla jí, jak má s lidmi kupčit; potom odešla a kněžna zůstala u hrnků sedět. Onedlouho přijede vůz o čtyrech paripách; jako vítr letí a prosto přes hrnce. — Křičí žena, pláče, ale pán ujíždí, aniž by se po ní byl ohlédl. — Byl to Déža sám. Smutná šla domů bez krejcaru. — Stará zase hřešila, ale muž povídal: „No mlčtě, matko, veď ona nězná eště, ako je, čo je, — ale sa po kuse naučí. — Počuj, ženo, zajtrajšiho dňa budě veliká hostina u kráľa, lebo si on ženu priviezol, ktorú chce hostom ukázať. — Rozprávali, že budě treba kuchárok, nuž mohla bys aj ty sa hlásiť za kuchárku, ažda by si dobrú plácu¹² aj jest' dostala.“ Slíbila žena, že ráda

¹¹ Placky z nejčernější mouky, někdy i ovesné.

¹² Plat.

půjde. — Když ji Déža viděl před sebou v těch sprostých šatech tak pěknou, krásnou, tak pokornou a trpělivou ve všem, jedva že se držel nezjeviti se jí; ale chtěl ji ještě zkoušet a ukázat jí, jaký je život lidu mimo královského stolce. — Druhý den šla mladá žena do hradu prositi se za kuchařku a hned byla přijmuta k vaření a umývání riadu¹³. V kuchyni octnula se mezi kuchařkami a kuchaři, musela šukat, umývat, ze všech stran na ni volali, brzy to, zase ono, a když jí kuchař výsluhu ze zbytků udělal, tu — vzpomněla na domov, svůj královský rod, a zaplakala nad hrdostí svojí a marností, které ji na takové konce přivedly.

Když bylo po jídle a v kuchyni méně práce, chtěla si odběhnouti domů s výsluhou, co uschovala pro muže a domnělou matku. — Když tu s hrnččkami z kuchyně se vyhrne, zableskne se jí před očima zlatem protkávaný šat a král stojí před ní. Div že hrnččky leknutím nepustila — ale muže svého v něm nepoznala a snáze by se smrti byla nadála.

„A či tu je, mladá, voľakdo, čo by mně remeně u črieviku odpratal?“ zeptal se král přetvářeným hlasem. I postavila žena hrnččky na zem, chtěíc sama králi řemínky odvázati — vtom ji ale král uchopil do náručí a do své jizby si ji unášel. — Nevědouc, co se to děje, chtěla volati o pomoc, ale v tom octli se již v nádherné jizbě králově, král na ni promluvil přirozeným hlasem a ona poznala v něm svého muže; o málo, že zase leknutím nepadla. — „Nuž hl'a, žena moje l'úba, ja som kráľ s tým veľkým nosom, čo sa ti nĕľúbil a čo si o ňom vravela — že nie je hoden, aby ti remeně u črievikou odpratal. Nuž a teraz vidíš, si moja žena a ja hoden som tvojho srdca. No a čo som ťa aj za malý tvoj nos povodil, už mně odpusť, veď som sa s tēbou trápil!“

¹³ Nádobí hlíněného.

S pláčem padla mu — ne již hrdá — kněžna do náručí a vtom vkročil do jizby starý její otec, který o všem věděl, co zeť zamýšlel, — a s radostí je žehnal. — Také pěstúnka, domnělá Děžova matka, přišla a tisíckráte prosila mladou královnu za odpuštění, že ji tak špatně chovat musela. — Mileráda odpustila královna všechno, vždyť jí to připravilo úplné štěstí. — A přišly služkyně a odvedly královnu do krásných jizeb pro ni přichystaných, kde pro ni leželo těch nejdražších šatů a šperku drahého, i všecek ten, co z domu odnesla a Děža král uchoval. — Když byla v královském oděvu oblečena — přišel si král pro ni, a když ji mezi dvořeniny a hosty přivedl, zajásali všickni, že mají krásnou a hodnou královnu!

KDYSI ZA DÁVNÝCH ČASŮ BYL PÁN, ČERVENÝ VÍTĚZ MU ŘÍKALI. Vítěz proto, že byl nad jiné udaten, Červený, že bydlel na hradě Červeném Kamenci¹. Paní jeho, mladá kňahňa², velmi krásná byla a on ji velice miloval. — Tu jednoho dne přijeli na hrad královští vítězové a přinesli zvěst a přísný od krále rozkaz Červenému Vítězi, že musí do ohňa, a jak by nešel, že od krále na hrdle i statku trestán bude. — Když to Červený Vítěz slyšel, velmi se zarmoutil, ne tak, že má do vojny, jako že mladou svou paní opustiti má, čekající se do polohu.

„Oh, politujže Bože sám, že ťa ja v tvej úzkosti a žiaľu zanahať mám!“ zvolal bolestně, drahou svoji ženu objímaje a k srdci tiskna. — Když to mladá kňahňa uslyšela, přehořce zaplakala a pána svého, aby jí neopouštěl, prosila. —

„Eh, moja milá žena, ak doma zostanem, hrdlom i statkom kráľu prepadnem!“ — odpoveděl jí Vítěz. Nepřestala mladá kňahňa plakati, ale už neprosila, vidouc, že pán do vojny musí. — A když se loučili, kázal pán své milé paní: „Moja milá, drahá pani, až ťa obdarí Pánbuoh synkom lebo dioučatkom, chytro mně lístok odpíš. Taže ty s ním pošli moje milé pachol'a, a kdekoľvek mňa i najde, nach mně lístok podá.“ — Po těch slovech políbil Vítěz svoji milou paní, na Boha poručil želení její, a zvolaje na junáky, aby jedenkaždý na kůň vsedal, i on na kůň sedl a ven z hradu vyjel se svými pěknými vítězi a junáky, do uherského tábora, na vojnu tu-reckou. —

¹ Červený Kámen, hrad v Prešpurské stolici v horách Tatranských.

² Kněžna.

Onedlouho po jeho odjezdu porodila paní dva pěkné synky. — Písma³ znalá, napsala hned sama lístek svému milému pánu, že jest porodila dva pěkné synky, aby ten dar s radostí přijal, a naostatek ptala se milého svého pána, jakovýmiž jmeny jich káže krstiti. Když lístek napsala, dala ho pacholeti, aby ho pánovi doneslo. Pachole lístek vzalo a hned se na cestu vybralo. — Když přišlo k Novému Budínu, hledalo si hospodu³ a našlo si ji u jedné staré baby. Nevědělo pachole, že ta baba macocha je Červeného Vítěze. — I ptala se baba, kam a odkud pachole jde, a pachole jí povědělo, neznajíc zrádnou babu. — I dala mu baba jíst a pít a za stůl je posadila. Pachole položilo si klobouček na stůl, pod klobouček lístek položilo, a když se jídlem a pitím občerstvilo, položilo umdlenou hlavu na stůl a tvrdě usnulo. — Jak viděla baba, že spí, listek ukradmě vzala, přečetla a do pece hodila. — Potom sedla a jiný napsala, v němž stálo, že „mladá kňahňa dve štěnce porodila, jedno holé, jedno s velkou hubou!“ — I nenáviděla zrádná baba krásnou svoji nevěstu, ráda by ji byla se světa snesla. — Falešný ten lístek položila zase pod klobouček. — Za svítání pachole vstalo, vzalo lístek a do tábora pospíchalo, nic nevědouc, že zle nese. —

Právě Červený Vítěz do pole vyhlídal, když tu viděl milé pachole přicházeti. — Radostně šel mu vstříc, a když se s ním stretnul, a ono poklonivši se, lístek mu podalo, rychle ho otvíral. — Přečta ho, ztrnul a zbledl. — Pachole zpozorovalo, že pánovi něco je, ale ptáti se neosmělilo. — Když pán listek přečetl, uložil ho do tašky, a káže pacholeti málo sečkat, šel paní odpověď psáti. — „S čím mňa Pánbuoh obdaril,“ psal jí, „rád musím trpeti, aj tie dve štěnce zavďak vziať musím; to ti

³ Nocleh. Byli tam hospodou.

oznamujem. Pekně ich chovajte, zomrieť im nedajte, kým sa domu vrátim.“ — Kdýž lístek napsal, pacholeti dal, aby naň dobrý pozor měl, přísně mu rozkázal. — Pachole nemeškalo a hned se na zpáteční cestu bralo. — Přijdouc do Nového Budína, zase jen k té babě šlo na hospodu. Baba je poctila a pachole usnulo jako první, tak i druhou noc pevně; nic o tom nevědělo, že mu baba lístek vzala a do pece hodila a jiný, falešný podložila. — V lístku, co ona napsala, stálo tak, aby mladé kňahně, Vítězově ženě, obé prs uřezali, dětem do úst položili a potom je do bečky zabeďnili a po tichém Dunaji pustili. — Kdyby bylo vědělo pachole, co od baby nese, kdýž se ráno domů ubíralo, bylo by raději samo smrt podstoupilo, než to paní dalo. — Kdýž na Červený Kámen přišlo, před paní se uklonilo a lístek jí podalo. S radostí ho otevřela, ale čtouc třešti se počala a přečtouc přebolestně zaplakała. Jak to vítězové její uslyšeli, hned se jí ptali, cože tak „horko těžko“ pláče, či se jejímu pánu milému cos stalo? — Nechtěla jim to ani zjeviti, ale konečně přece jen musela. „Ach cože som previnila, biedna roba, že muoj milý pán takú hanbu a trest na mňa uvaľuje! — Veď som nie dvoch štěncou porodila, ale dvoch mladých synou! A tých dvoch pekných synou do bočky zabiť⁴ máťe, moje biele prse obrezať, oběma do úst položiť a bočku pustiť po tichom Dunaju máťe; i muoj milý život zmárniť vám prikazuje pán muoj drahý!“ — naříkala si mladá kňahňa. —

Jak to junáci slyšeli, velmi se ulekli a učiniti to dlouho nechtěli, ale cože, báli se Červeného Vítěze, kdýby tak neučinili, že je o hrdla připraví. Chtě nechtě museli rozkaz jeho vyplniti. — Paní prsa uřezali, synkům do úst vložili, do bečky je zabeďnili a po tichém Dunaji pustili.

⁴ Do sudu zabeďnit.

— Paní ale nezmárnili; do hlubokého sklepa ji skryli a tam, co nejlépe mohli, chovali, pokud by se pán nevrátil. —

Když pan Vítěz Červený se svými vítězi a junáky do svého hradu se vrátil, nejprv na svou milou paní se ptal, a proč mu v ústrety nepřichází, i na mladá štěňata, či žijou. — Jak to junáci hradští uslyšeli, hned mu odpověděli: „Ako si rozkázal, tak smo ti urobili, tvojej mladej paněj biele prsia obrezali, tvých dvoch mladých synkou do bočky smo zabili, po tichom Dunaju pustili; ten ukrutný tvoj rozkaz my smo s ťažkým srdcom vykonali“ — pravili junáci. —

Jak to Červený Vítěz slyšel, státi zůstal, jako by ho jasná strela udělila⁵; ale o chvíli na pachole zavolať a po pravdě se dotazoval, kde nocovalo, když listy přenášelo? —

„Za praudu ti poviem, paně milený, nocoval som v Budíně u tej starej baby,“ odpovědělo pachole. — Tu pan Vítěz hned tomu vyrozuměl, že to byl fortel macošin. — Nemeškaje obrátil koně a k Budínu zpátky uháněl na macochu zrádnou právo si prositi. — Právo hned usoudilo, aby macocha po Novém Budínu koňmi rozvláčena byla. — Zaděkovav pánům, domů se Vítěz vrátil na Červený Kámen, všecek zarmoucen. — Když se jednoho dne hořce naříkaje po zámku procházel, zanesl se nářek jeho až do hlubokého sklepa, kde mladá kňahňa ukryta byla. — I zatřáslo se jí srdce radostí a hned se milému svému pánu v známost dala. S nevýslovnou radostí běžel pán do sklepa, na rukou si mladou paní svoji vynesl a vroucně junákům svým děkoval, že mu ji zachovali. — Když ale paní pro děti své naříkati počala, pravil: „Už ja nědbám o tie malé štěnce, keď len těba pri živobyťi som našiol.“

⁵ Blesk.

„Ach, muoj milý paně, veď to neboly štěnce, ale boli sú dvaja pekní synkovia!“ — Tu se ovšem i pan Vítěz zarmoutil. —

„Ale sa čudujem⁶, že si nepoznala, že je nie mojou rukou psáno?“ pravil. „Nuž polituj Bože! Ale zaplatili v Budíně tej macoche, čo nám dietky zmárnila a aj těbe zo sveta zniest chcela!“ —

Těšili se tedy spolu, jak se dříve těšivali, když dítek neměli. Když bylo po některém čase, vyjel pan Vítěz Červený se svou milou kňahňou na procházku a přijeli až k jednomu klášteru, jemuž jmeno bylo „U svatého Martina“. — U toho kláštera zamrkli⁷. Nemohouce dále, vešli dovnitř a prosili hospodu. — V klášteře přebýval svatý Martin; hned jim hospodu dal, za stůl je posadil a dobrou vuoli jim udělal, neboť Červeného Vítěze i jeho kňahňu bylť jest hned poznal. Paní ale na nic nehleděla než na dvě pacholátek, kterých tam svatý Martin měl. — I pravila svatému Martinu: „Tieto pacholiatka sú mojho rodu, v ústoch oni mali moje biele prse!“ — Jak to svatý Martin slyšel, pravil jí: „Tam na tichom Dunaju, tam sú ích ulapili moji rybária a v velkej bočke ko mně doniesli. V ústočkách sú mali tvoje biele prse; tak jest to vpraudě. Dal som ích krstiti, jedného Martinom, druhého Juríkom.“ — Po těch slovech svatý Martin, vida, že paní prs nemá, synky do náručí jí podal. — Radost rodičů, že jim ztracené děti živý a zdrávy vráceny jsou, nedá se vypravit, již k štěstí jejich nic nechybělo. I nechali napotom jednoho sv. Martinu, aby ho k literárnímu umění vycvičil, a s druhým se vrátili na Červený Kámen, děkující Bohu i za toho jednoho. —

⁶ Divím.

⁷ Došli k němu v soumraku.

BYLA JEDNA MATKA; KDYŽ BYLA MATKA, MĚLA SYNA. — TOHO syna nadájela dvakrát sedm let. Když ho dvakrát sedm let nadájela, vzala ho do hory a kázala mu vytrhnout smerek so všetkým¹. — Ale chlapec smrk vytrhnout nemohl. „Eště len preca nie si dosť mocný“ — řekla matka a kojila ho ještě sedm let. Když ho již třikrát sedm let kojila, zavedla ho zase do lesa a kázala mu vytrhnout buk so všetkým. — Chlapec buk popadl a se všeckým ho vytrhl. — „No teraz si dosť mocný, teraz si Vítazko! Už sa muožeš o mňa starať“ — řekla matka.

„Eh veru sa budem — len rozkáž, čo najskuor pre teba mám urobiť?“ —

„Najskuor mně najděš poriadny budinok² a potom mňa ta dovedieš“ — kázala matka a šla domů. — Vítazko vzal vytrhnutý buk se všemi konáry³ do ruky místo palice a tak ozbrojen dal se na pochod hledati matce budinok. — Šel po povetrí starými cestami a pirtěmi⁴, až přišel k jednomu hradu. V hradu tom bydleli šarkani⁵.

Když Vítazko k hradu přišel, nechtěli ho vpustit, než Vítazko dlouho se jich neptal, rozdrvil vrata, vešel do hradu a šarkany porúbal, jich drieky⁶ přes zeď vyházal a potom teprv šel se projíti po hradu. — Všude se mu líbilo; jizby pěkné a bylo jich tam devět, desátá zavřená. — Když prošel Vítazko devět jizeb otevřených, vešel

¹ I s kořeny.

² Stavení, budova.

³ Letorosti.

⁴ Lesní cesty.

⁵ Drak jedno- i vícehlavý. Šarkan se prý zlíhne z křídlatého hada a musí sedm roků růst.

⁶ Tělo, Rumpf.

ještě i do desáté zavřeně. — I viděl tam sedět šarkana, třemi železnými obručemi ke zdi přikovaného. —

„Čože ty tu robíš?“ — ptá se Vítazko.

„Sedím; prikovali mňa moji bratovia. Odkovaj mňa a budem sa ti chceť bohatě odmeniť.“ — „Eh musíš ty byť naničhodný chlap, keď ťa bratovia prikovať museli. Ani ťa ja neodkovám, len tu sed!“ — odpovedl Vítazko, bouchl dvermi a šel pro matku, by ji do nového bytu zavedl. — Když si ji přivedl, všude ji provedl, všecko jí ukázal, jen tu desátou jizbu neotevřel a přikázal matce, aby tam nechodila, že by se jí zle povodilo. — Potom vzal si svůj kyj a šel na polovačku, aby matce pečenku přinesl. — Sotva Vítazko paty z domu vytáhl, už to nedalo matce pokoje a tak dlouho obcházela okolo dveří desáté jizby, až tam vešla. — Koho tam viděla jako šarkana. „Čo ty tu robíš, kdo si?“ — ptala se ho. —

„Ja som šarkan; bratovia moji mňa sem prikovali. Boli by mňa aj odkovali, ale ích syn tvoj porúbal. Odkovaj mňa, budem sa ti chceť odmeniť, a keď chceš, vezmem si ťa za ženu!“ prosil šarkan. —

„Eh ale čo by Vítazko povedal?“ mínila matka.

„Eh čože by povedal, zněsieme ho zo sveta a buděš ty sama paňou!“ —

Dlouho se matka rozmýšlela, až konečně na to přistúpila a šarkana se otázala, kterak ho má odkováť. „Id' do pivnice⁷ a doněs mně z najostatnějšího okova pohár vína.“ — Matka šla do sklepa, natočila z nejzadnějšího okova pohár vína a šarkanovi donesla. Jak první pohár vypil, prask — spadla jedna obruč. — Prosil, aby mu přinesla ještě jeden pohár. — Matka donesla mu druhý pohár, a jak ho vypil, bodaj ťa — praskla druhá obruč. — Prosil, aby mu ještě třetí pohár

⁷ Sklepa.

donesla, a když mu i třetí donesla — praskla i třetí obruč a šarkan byl na slobodě.

„Len ale čo poviem synovi, keď sa vráti nazpak,“ plašila se matka. —

„Počuj,“ radil jí šarkan, „sprau sa chorou, a keď sa ťa budě pýtať, čože ti pomuože, povedz, že ,prasa⁸ od zemskej svině“, — keď on po ně puojdě, sviňa ho rozdrapí.“ — Dobře, ale nevelmi. — Vítazko přišel z lovu a přinesl matce srnce. Ale matka hekala, vzdychala řkouc: „Jaj, sladký muoj synku, darmo si sa ustával, darmo mně dobrotky nosíš, němuožem ich zjest, keď som ja chorá do úmoru.“ — „Jaj, matko moja, něumierajže, len ty mně povedz, čo by ťa vystrábilo, veď ti to ja doněsiem, a čo by aj z pekla bolo!“ staral se dobrý Vítazko, který matku velice miloval. — „Ja sa vystrábim len vtedy, kedy buděm mať od zemskej svině prasa,“ — povídala matka. — Vítazko nemeškal, schytil buk a šel hledat zemskou svini. Chodil, něborák, krížom krážom, nevěda kam se obrátit, až tu přijde k jedné věži v lese a v té věži našel svatú Neděľku.

„Kděže iděš, Vítazko?“ ptá se svatá Neděľka. — „Iděm k zemskej svini pre prasa: matka mně ochorela a od toho vraj sa vystrábi.“ —

„Milý synku, už by ti ťažko bolo to prasa dostať, ale ja ti chcem byť na dobrej pomoci, aleže mňa musíš vo všetkom, čo ti buděm kázať, poslúchať.“ — Vítazko slíbil, že poslechne. — Nejprve dala mu svatá Neděľka dlouhý ostrý ražeň⁹ a potom kázala mu: „Id do konice, sadni na mojho tátošíka, ten ťa doněsie, kdě zemská sviňa býva, zarytá v zemi. Až tam priděť, pichni ražňom jedno prasa, ono kvikně; jak to sviňa počuje, vychytí sa

⁸ Podsvinče.

⁹ Železné kopí.

rozjedená a šuchom¹⁰ obehně celý svet. — Těba ale něuvidí, ani koho iného, a tu povie prasatom, esli eště jednou kviknú, že ích potrhá. Keď to povie, ľahně spať, a vtedy musíš prasa po druhýkrát napichnúť a chytro preč ujeť. Prasa budě sa báť kviknúť, sviňa sa něpohně a tátošík ťa odněsie.“ — Vítazko slíbil, že na slovo všecko vykoná. Vzal rožeň, sedl na tátošíka a ten ho letmo donesl daleko, daleko, až kde zemská svině v zemi zaryta byla.

Vítazko rožněm prase bodl, až strašně zakvíklo. Tu se svině vychytí všecka rozjeděna a jedním šuchom oběhla celý svět, tátošík se ale s místa nehnul a svině ho neviděla, ani koho jiného, a plna hněvu prikazovala prasa-tům: „Esli eště jednou ktorie kvikněť, naraz vás potrám,“ a pověděvši to, zase se zahrabala. — Tu chvíli Vítazko prase nabodl; čušalo¹¹, ani nepiplo, a tátošík pustil se v let a boli doma hned. „Nuž Vítazko, akože bolo?“ — ptala se svatá Nedělka. „Nuž, tak bolo, ako stě vraveli, — a tu je prasa“ — řekl Vítazko. — „No dobre, vezmi si ho a doněs svojej matke.“ Vítazko odevzdal rožeň, tátošíka odvedl do konice, svaté Nedělce poděkoval, a přehodě prase přes buk, domů k matce pospíchal. —

Matka s šarkanem hodovali, Vítazka se nenazdáli — a on tu. Ulekli se a radili, kam s ním. „Až ti dá prasa, stavaj sa eště něvládnúci,“ radil jí šarkan, „a keď sa ťa budě spytovať, čo ti pomuože, povedz, že len živá i mŕtva voda. Keď po ňu puojďe, naskutku zhynie.“ —

Vítazko s radostí se přihnul do hradu a matce prase dal, ale ona ještě hekala, vzdychala, že musí zomrieť, že jí ani to prase neuzdraví. — „Ach len něumieraj,

¹⁰ Šuchom či tchom. Plť letí po Váhu jedním tchom.

¹¹ Bylo ticho.

matko, a povedz, čože ťa vystrábi, aby som ti to mohol čo najskuor doniesť,“ — staral se Vítazko. —

„Eh milý synku, mňa nič inšieho nĕvystrábi hime¹² živá a mŕtva voda, a kďeže by si takú dostal!“ — pónosovala¹³ se mu matka. — Vítazko se ale nerozmýšľel, vzal buk do ruky a prosto k svaté Nedělce. „Kďeže iděš, Vítazko?“ ptala se ho svatá Nedělka. —

„K tĕbe idĕm, svatá Nedělko, poradiť sa, kďeže by som našiel živú a mŕtvu vodu, lebo je matka ešť chorá a hime po něj sa vystrábi.“ —

„No, už by ti ťažko bolo, milý Vítazko, dostať tej vody, ale chcem ti byť na dobrej pomoci. — Tu máš dvoch džbánou, sadni na mojho tátošíka a on ťa doněsie ku dvom brehom. Pod tými brehy vrie živá a mŕtva voda. Pravý breh sa otvorí o poludni a pod ním vyviera živá voda; ľavý breh sa otvorí o polnoci a pod ním stojí mŕtva voda. — Jak sa breh otvorí, chytro priskoč so džbánom a vody načri a potom tak urob i pri druhom; až buděš mať zpod obúch brehou vodu, vráť sa nazpak. Poslúchni vo všetkom, čo som ti kázala.“ — Tak řekla svatá Nedělka, dala Vítazkovi džbány, ten s nimi sedl na tátošíka a v okamžení byli ve větru.

Daleko až kdesi stály ty dva velikánské břehy a k těm tátošík Vítazka donesl. Když bylo poledne, zdvihl se pravý břeh, živá voda vyvřela, a třesk — spadl dolů, div Vítazkovi paty neurazil, který chytro na tátošíka vysedna, z místa uháněl k levému břehu. Tam čekali do půlnoci, až se břeh zdvihl; pod břehem stála voda mrtvá. Vítazko rychle přiskočil a vody nabral, a v tom tresk — břeh spadl, div mu ruku nepřerazil. I jen už s chutí skočil na tátošíka a tátošík dal se v let a byli doma hned. — „Nuž

¹² Mimo, kromě.

¹³ Stěžovala.

Vítazko, akože sa ti vodilo?“ — ptala se ho svatá Nedělka.

„Eh, dobre sa vodilo — svatá Nedělko, a tu je voda“ — řekl Vítazko a vodu jí dal. — Svatá Nedělka vodu schovala a Vítazkovi dala dva džbány vody obyčejné, pak mu kázala, aby ji matce donesl. — Vítazko se poděkoval a šel. — Matka se šarkanem hodovali, nenadějíce se, že se Vítazko více vrátí, — a on za humny. Velice se ulekli, když ho viděli přicházet, a zase se o něho radili, kterak a co mu udělat.

„Stavaj sa eště chorou a povedz, že sa něvystrábiš, pokým něbuděš mať ptáka Pelikána; keď ho budě mať dostať, zhynie“ — radil šarkan.

Vítazko s radostí vodu přinesl, ale matka přece jen hekala, vzdychala, že jí ani to nepomůže a že umřít musí.

„Ach len něumieraj, matko sladká, a povedz, čo ťa vystrábi, veď ja ti všetko rád doněsiem,“ staral se dobrý chlapec.

„Mně něbudě pomoci, hime keď uvidím ptáka Pelikána. Jaj synku, kděže bys ty ho dostal?“ — hekala matka.

Vítazko vzal ale zase svůj buk a neomrzele šel k svaté Nedělce.

„Kděže iděš, Vítazko?“ ptala se ho svatá Nedělka.

„Nuž kděže iděm, iděm k těbe, čo bys mně poradila. Matka doposud chorá, ani len po tej vodě sa něvystrábila, že vraj musí vidieť ptáka Pelikána. — A kděže je ten pták Pelikán?“

„Oh milý synku, už by ti vel'mo těžko bolo ptáka Pelikána dostať, ale chcem ti byť na dobrej pomoci. — Pelikán je veličizný pták, má vel'mo dlhé hrdlo, a keď krídloma trepotá, taký vietor urobí, že sa stromy kátí. Tu vezmi pušku, sadni na mojho tátošíka, on ťa doněsie, kdě pták Pelikán býva. Dajže dobrý pozor: z ktorej strany sveta vietor na těba zadúcha, na tú stranu

pušku naprau, a ak počuješ, že kohútek spadol, zatluč ramárom¹⁴ pušku a chytro sa vráť nazpak. Do pušky nĕnazeraj!“

Vítazko vzal pušku, vsedl na tátošíka, ten vzal se na krídla — a letĕli po povĕtrĕí až daleko na veliké pustatiny, kde býval pták Pelikán. Tam stanul tátošík. — Tu pocítil znovu Vítazko, že mu vítr silně na pravé líce zadúchal. V tu stranu namĕřil a klap — kohútek spadl, Vítazko rychle nabijákem pušku zatloukl, přehodil přes plece, tátošík dal se v let a byl doma hned. — „Nuž akože bolo, Vítazko?“ — byla vždy první otázka Nedĕlky.

„Nĕznám, či dobre, či zle, ale som urobil, ako stĕ mnĕ kázali,“ — odpovĕdĕl Vítazko pušku jí podávaje.

„Eh dobre, dobre si urobil, je tu!“ — zvolala svatá Nedĕlka, nahlĕdnouc do pušky. Pak i ptáka Pelikána schovala a Vítazkovi jinou pušku dala a s tou poslala ho orla zastřelit. Odešel do lesa a zanedlouho s zastřeleným orlem se vrátil, kterého mu svatá Nedĕlka dala pro matku místo ptáka Pelikána.

A zase šarkan s matkou hodovali, těšice se, že se Vítazko více nevrátí, a on nedaleko. — Velmi se ulekli a hned zase radili, co mu zase uložit.

„Stavaj sa ešĕ nĕvládnúci a povedz, že ti nadobro nič nĕpomuože hime zlaté jablká zo šarkanovej zahrady. — Ak tam puojďĕ, šarkan ho rozdrapí, lebo sa jeduje, že mu bratuov pobil.“

Vítazko s radostí ptáka matce dal, ale matka hekala, vzdychala, že to všecko nic není, že by jí pomohly jen jablka ze šarkánovy zahrady.

„Máš ich mať, matka moja,“ — řekl Vítazko a bez oddechu zase prosto k svaté Nedĕlce. „Kdĕže idĕš ešĕ, Vítazko?“

¹⁴ Nabijákem.

„Eh, ani to nĕspomohlo, matka posial' chorá; len ju vŕaj vystrábia jablká zo šarkanovej zahrady.“

„Eh, synu muoj, už sa musíš biť,“ pravila mu svatá Nedĕlka, „a čo bys aj mocnĕjší bol, preca by sa ti zle povodilo. Ale chcem ti byť na dobrej pomoci. — Tu máš prstĕň, dajže si ho na prst; keď ti budĕ treba, zmysli si na mňa, obkrútni prstĕňom okolo prsta, a silu za sto chlapou mať budĕš. A teraz sadni na tátošíka, ten ťa tam donĕsie.“

Vítazko poďĕkoval svaté Nedĕlce, vsedl na tátoše a ten nesl ho daleko až k jedné zahradĕ, okolo níž byla vysoká ohrada. Kdyby nebyl mĕl Vítazko tátošíka, nikdy by se do zahrady nebyl dostal, ten ale ohradu přelítl jako pták. V zahradĕ Vítazko s něho seskočiv, hned po jabloni zlatá jablka nesoucí se ohlížel. — Tu ho stretnĕ¹⁵ krásná děvojna a ptá se ho, co tam hledá. — I povídá jí Vítazko, že hledá zlatá jablka pro chorou matku svoji, a prosil, aby povĕděla, kde by mĕl hledat.

„Tú jabloň ja varujem¹⁶ a nĕsmiem s něj žiadnemu jablk dať; síce by mňa šarkan rozdrapil. Ja som kráľouská princa, od šarkana unĕsená sem do tej zahrady, aby som ích varovala. — Vráť sa, šuhaju, vráť sa, lebo je šarkan veľmo silný, jak ťa tu uvidí, zabije ťa ako muchu,“ domlouvala mu děvojna. — Ale Vítazko se zvrátit nedal a jen dále do zahrady pospíchal. — Tu stáhla princa s prstu drahý prsten a podala ho Vítazkovi řkouc: „Vezmi ten prstĕň, a keď si na mňa zmyslíš a tým prstĕňom obkrútiš, za sto chlapou sily mať budĕš, inak by si nad šarkanom nĕzvítazil.“ — Vítazko prsten vzal, na prst navlékl, a krásné prince se poďĕkuje, dále do zahrady kráĕel. Uprostřed zahrady stála jabloň se zlatými jablky a pod ní ležel ukrutný šarkan.

¹⁵ Potká.

¹⁶ Hlídám.

„Čo tu chceš, ty vrah mojich bratou!“ zareval šarkan.
„Idem si pre zlaté jablká s tohoto stomu,“ řekl Vítazko neohroženě.

„Eh, něbuděš ty tých zlatých jablík ráňat¹⁷, ale sa buděš so mnou pasovat¹⁸,“ zvolal šarkan rozjeděn.

„Keď ti ďaka¹⁹, buděm. Choj!“ řekl Vítazko, obkrútil prstenem na pravé ruce, vzpomněl na svatou Nedělkú, rozpjal nohy²⁰ a začali se pasovat. Na první raz šarkan s Vítazkem trochu pohnul, ale Vítazko zapel šarkana ponad členky²¹ do země. — Tu zašumí nad nimi křídla, a kde se vzal, tu se vzal, přiletěl černý havran, volaje dolů: „Komuže mám pomáhať, či těbe, šarkaně, či těbe, Vítazko?“ — „Mně pomáhaj!“ křičí naň šarkan. — „A čože mně dáš?“ — „Dám ti zlata, kolko ti ďaka!“ — „Mně pomáhaj,“ volal Vítazko, „dám ti vŕecky koně, čo sa tamto na lúke pasú!“ —

„Těbe buděm pomáhať,“ volal havran, „ale akože ti mám pomáhať?“

„Ochlad' mňa, keď mně budě horúco,“ řekl mu Vítazko. — Bylo mu horko, neboť ten šarkan naň ohnivý svůj dech poušťel. — Pasovali se dále. — Šarkan uchytil Vítazka a vryzl ním do země popod členky. Vítazko zatočil prstenem, vzpomněl zase na svatou Nedělkú, a schytla šarkana kolem pasu, do země ho zaryl výše kolen. — Oddechli si. — Havran okoupal si křídla v studánce, potom sedl na hlavu Vítazkovu a otřepal chladící krůpěje na uhorčenou jeho tvář. — Tak ho ochladil. — Vítazko otočil druhým prstenem, vzpomněl na krásnou děvojnu a zase s šarkanem se popadli. Šarkan

¹⁷ Třást.

¹⁸ Bít, upasit.

¹⁹ Když ti libo.

²⁰ Rozpjal, rozkročil.

²¹ Nad kotníky u nohou.

zaryl Vítazka ponad členky, ale Vítazko chytil šarkana, zaklínal ho do země po samú plec, a rychle chopiv se meče, který mu byla Nedělka dala, hlavy mu uťal. — Tu prišla také hned princa a sama mu dvě zlatých jablk utrhla, a pěkně se mu děkujíc, že i ji vysvobodil, pověděla mu, že se jí páči²², že by za něho šla. „Aj ty sa mně páčiš,“ priznal se jí Vítazko, „a keby som muohol, priam²³ by išol s tēbou. Nuž ale, esli mňa ľúbiš a chceš do dňa do roka na mňa čakať, prídēm za tēbou!“ —

Princa mu na to ruku dala, že bude na něho do dne do roka čekat; tak se rozžehnali. Vítazko vsedl na tátošíka, skočil s ním přes zeď, pobil na louce krděl²⁴ koňů havranovi a letmo domů ujížděl. —

„Nuž akože sa ti vodilo?“ ptala se svatá Nedělka. „Dobre sa vodilo,“ odpověděl Vítazko, „ale keby mně něbola princa druhý prstěň dala, bolo by sa zle vodilo,“ odpověděl Vítazko a svaté Nedělce všecko vyrozprávěl. — I kázala mu sv. Nedělka, aby šel domů, zlatá jablka s sebou vzal, ale také tátošíka. — Vítazko jí poslechl. —

Šarkan s matkou hodovali a přenáramně se ulekli, vidouce Vítazka přijížděti; toho se nenadáli, že by se i ze šarkanové zahrady vrátil. — Matka ptala se, že co má dělat, ale šarkan nevěděl již žádné rady, jen rychle pospíchal do desáté jizby, aby se skryl.

Když Vítazko matce jablka dal, stavěla se, jako by se od pohledu na ně byla uzdravila, — a vstanouc s lože začala syna hostiti, láskala se s ním jako někdy, když býval malý, a Vítazko měl velikou radost, že je matka zdráva. — Tu pojednou vezme matka dlouhou, tlustou, vlněnou šňůru a povídá Vítazkovi se smíchem: „Ľahniže, syn muoj, nach ťa obkrútim do tejto šnory, ako som

²² Líbí.

²³ Ihned.

²⁴ Hejno.

tvojho tatka obkrútila, rada by som vedieť, či si tak mocný, jako on bol, a šnoru rozdriapeš.“ — Vítazko se usmál, lehl a nechal se od matky tlustou šňúrou povíti. Když ho povila, zrazu se rozpřel a šňúru na strapky potřhal. — „Si mocný!“ řekla matka. „Ale čakaj, eště ťa obkrútim touto tenúčkou hodbávnou šnorou, či i tú potrháš.“ — I povila ho šňůrkou hedbávnou. — Vítazko se rozpíral, ale čím víc se rozpíral, tím hlouběji do masa se mu tenounká šňůrečka zařezovala. Nemohl si pomoci a ležel jako dítě v povíjanu; tu přiběhl šarkan, hlavu mu utál, tělo na kusy rozsekal a srdce pověsil na povalu²⁵. Matka mrtvé tělo do šatu svázala, a naloživši bátoh²⁶ na tátošíka, který dole čekal, pravila: „Keď si ho nosil za živa, nos ho aj po smrti, kam ti ďaka.“ — Tátošík nemeškal, dal se v let a byli doma hned. — Svatá Nedělka čekala už na ně, vědělať, co se s ním bude díť. Ihned tělo namazala nejprve mrtvou vodou a potom je složila, polila vodou živou, a Vítazko si zívnuł a vstal živ a zdráv. „Eh dlho som spal,“ povídal si. — „A bol bys aj na veky, keby ťa ja nebola zobudila. — Nuž akože ti je?“

„Nuž dobre — len čudno²⁷, ako by som srdco nĕmal.“ „A veru, že ho nĕmáš,“ odpovĕděla Nedĕlka.

„A kdĕže mi je?“ s podivením se tázal Vítazko. „Kdĕže by ti bolo — visí ti v hradĕ na šnorke u grady²⁸ priviazané,“ povídá svatá Nedĕlka a začne mu rozprávĕť o všem ostatním, co se s ním dělo. — Vítazko se ale nemohl zlobiti, ani plakati, ani na nic mysleti — protože nemĕl srdce. — Musel si pro ně jíti. — Svatá Nedĕlka dala mu žebrácké šaty, dala mu gajdy²⁹, poslala ho do

²⁵ K stropu.

²⁶ Břemeno.

²⁷ Divně.

²⁸ Příční trám v stropě.

²⁹ Dudy.

hradu gajdovat, a za odměnu aby srdce žádal, mu kázala, s ním pak aby se hned k ní vrátil. Vítězko šel a vida, že matka z hradu se dívá, postavil se pod okno a začal pěkně, krásně gajdovat. — Zalíbila se matce ta muzika i zavolala starého (jakým ho Nedělka spravila) gajdoše do hradu, že vraj³⁰ aby zahrál. Vítězko hrál a matka s šarkanem tancovali od zeme a nemohli přestat, až byli oba ustatí³¹. Dala potom matka gajdošovi jíst a pít, i peníze zlaté mu dávali, ale gajdoš je nechtěl. — „Načože by mně bolo tol'ko peňazí, keď som už tak starý,“ — odpovéděl.

„Nuž ale čože ti dám, pýtaj sám?“ matka na to. „Nuž, čože mi dátě?“ a Vítězko rozhlížel se po jizbě — „dajte hento srdco, čo visí od povaly dolu.“

„Keď ti ďaka, to ti muožem dať“ — prisvědčil šarkan a matka je sundala a Vítězkovi dala. — Vítězko se pěkně poděkoval a z hradu pospíchal k svaté Nedělce. —

„No dobre, len keď ho zase máme,“ pravila svatá Nedělka, srdce vzala, umyla v mrtvé a živé vodě a pak dala do zobáčku ptáku Pelikánu. — Ten natáhl dlouhé tenké hrdlo a zasadil je Vítězkovi na pravé místo. Vítězko hned cítil, jak mu vesele poskakuje. Za tu službu dala svatá Nedělka ptáku Pelikánu svobodu.

„A teraz,“ pravila Vítězkovi, „eště raz do hradu puojděš, abys právo vykonal. — Sprau³² sa holubom, a keď si na mňa zmyslíš, spravíš sa človekom.“ — Jak to řekla, stal se Vítězko holubem a letěl do hradu. Matka se právě s šarkanem láskala, když tu holub na okno sedne; jak holuba zhlédla, poslala šarkana, aby ho zastřelil, než ale šarkan kuše dobyl, snesl se holub do jizby, spravil se člověkem, a uchytil meč, šarkanu naraz hlavu zronil.

„A čo těbe, naničhodná matko, mám urobiť?“ obrátil

³⁰ Že prej.

³¹ Uondáni.

³² Učiň.

se k matce, která strachem na kolena padla o smilování prosíc. — „Něboj sa, nič ti ja něurobím, nach Panbuoh súdi!“ — Vzal matku za ruku, vedl na náhradí, a vytáhna meč, pravil: „Pozriže, matko, tento mač hodím do po-
vetria; ak som ja vinný, trať mňa, ak si ty vinná, trať
těba. Nach súdi Buoh!“ Zafičel meč v povětří, zaligotal³³
se a okolo hlavy Vítazkovy prosto vjel do srdce matčina.

Vítazko matku s pláčem pochoval, pak se vrátil k sv.
Nedělce, pěkně, krásně jí za všecka dobrodiní poděkoval,
opásal se mečem, do ruky vzal buk a odešel k své krásné
prince. — Ta byla již u svého otce, měla nejednou jíti za
krále a prince, ale ona žádného nechtěla, a že se do roka
do dne nevydá. — A ještě rok neuběhl, když tu jednoho
dne Vítazko do královského hradu přišel prositi svou
děvojnou za ženu. — „Ten je muoj zvolený slúbeněc!“
zvolala princezna radostně, když ho spatřila, a hned
k němu přistala. Strojilo se hrdě³⁴ veselí, otec jim dal
království, a pohádce konec — na vrbě zvonec.

³³ Zatřpytil.

³⁴ Bohaté.

ZA PRADÁVNÝCH ČASŮV, ZA STARÝCH BOHUOV, BYLA MEZI horami malá dědinka a v té dědině byl staříčkový již farář a měl gazdinku², Katrenku strigu. Nic o tom nevěděl farář, že je Katrenka striga, ale měl mladého rataje³, veselého šuhaje, a ten vyslídil, že Katrenka čas po čase zmizí a doma nespává i po tři noci, ale kam veždy chodí, to nevěděl. — I svěřil se panu faráři a pan farář nařídil mu, aby po ní striehol. Milý Janko střehl po Katrence dost a dost, ale kam chodí, nebyl s to se dovědět, vždy se naraz ztratila. — Mrzelo ho to již a jednou, když se k němu pěkně měla, ptal se jí: „Ale kděže vy to, Katrenko, voždy v noci chodíte?“ — „Nuž, keď chceš vedieť, musíš ísť so mnou, lebo ja to povedieť nĕsmiem,“ odpovĕděla Katrenka. — Dobře, přistal na to; za několik dní, v noci, přišla ho Katrenka zavolat. — Musel si nechat zavázat oči, potom ho posadila Katrenka na ohrablo, sama sedla na omelo⁴, a hajde komínem ven a jako na tátošech ponad hory, ponad vody, ponad vrchy, ponad sad, až při jednom vrchu zastali, kde držely strigy rákoš⁵. Tu Katrenka pravila ratajovi: „Nach vidíš čo vidíš, slovíčko nĕpreriekni, síce sa zle s tĕbou povodí, ale všetko rob, čo budú tie robiť, ktorých tam najďeme.“ —

Když na vrch vyšli, zdĕsil se rataj přenáramně vida to shromáždĕní. Síla tam bylo žen a byly samé strigy; aj — staré baby jako krkošky⁶, aj ženy mladé pěkné, ale

¹ Čarodĕjnice.

² Hospodynĕ.

³ Oráče.

⁴ Pometlo.

⁵ Snĕm.

⁶ Pařízek z vinného kmene.

všechny byly rozpásány, divy. Na pometlech jezdily, na trdlicech, na ohrablech — a kde která co uchapla. — Jedly, pily, krik robily, tancovaly, čarily. Rataj strachem div z rozumu nevyšel; — a tu zrazu jedna striga k němu přiskočí a pochyťí ho do kola, a jak s ním vrtí, tak s ním vrtí. Když ho na oba boky vykrútila, stiskla ho tak, že vykříkl bolestí. — V tom okamžení všechny strigy zmizely, jako by je smetl, a rataj zůstal ve tmě stát, sám a sám; — ani nohou pohnouti se neosmělil, aby někam nespádl, a protož na místě státi zůstal do vidna jako kamenný stĺp⁷. Když slunce vyšlo, ohlížel se kolem sebe, či se mu všechno jen snilo, či to pravda.

Ale pravda byla — stál na vysokém vrchu, s boku strašné hlubiny, dole voda hučela a zůkol vůkol samá horvať⁸. „No, čo tu teraz; ažda tu musím hladom zahynúť, lebo dolu němuožem a taděto ani ptáčka něvidieť!“ — A jak se tak smutně dolů dívá, vidí velikánskou medvědici stromy lámat a z lesa dolů valiti k vodě. Jak lámala, tak lámala, malé, velké, a když jich hodně nalámala, kladla do vody, jeden kmen vedle druhého, až udělala přes vodu most. — Potom odběhla do lesa, přivedla tři mladá medvěďata a přes most je převedla na druhou stranu, kde do lesa zašli. Zaradoval se rataj, když to viděl. „Keď prešla medvedica, prejdém i ja“ — a hned se dolů pustil. Po bídě, po psotě přece šťastně dolů se dokotúlal a na druhý břeh přes most přešel. — Ale nová bída. — Octnul se v tmavém lese — a nebylo cesty. Bloudil po lese sem tam, nevěda, v kterou stranu se dáti, — a tu, hle, znenadání přišel na cestu a právě po ní jel gazda s železem.

„Ej dobrý človeče, nože mňa naprautě na dobrú cestu!“ prosil rataj gazdu.

⁷ Sloup.

⁸ Lesy.

„A zkaděže stě?“ — „Z Chamarova.“

„Ked' stě vy z oného, eh to už máte daleko domu; dobre za sedēm mesiacou máte čo ísť, lež sa tam dostaněť; už veru tak dlho, čo som ztadial' na povuozku⁹ vyjel.“

„A čože tam slyšno?“ —

„Nuž čože slyšno, starému faráru rataj skapal¹⁰; už sedēm rokou prešlo a ešťe sa něvrátil. Starý farár má po ňom veľký smútok, dal si bradu narásť a už mu narásla po kolená!“ — Rataj nemohl uvěřiti, že by on ten rataj býti měl, jehož gazda vzpomíná, vždyť ani den neminul, co z domu odešel. Chtěl se ještě gazdy vypyťvat — ale gazda mezitím odjel, a zase byl sám jako prst. —

Tu slyší praskot nedaleko sebe, a když se kolem ohlíží, vidí zase onu medvědice drápat se na vysoký vršek. — Kam tlapa její padla, křoví a mláz se lámalo. — „No, keď si mně cestu cez vodu ukázala, snáď mňa aj teraz na kratšú privedieš,“ a hned se také za medvědicí ubíral. Prolámanou od medvědice cestou dostal se horko ťažko na vršek. Medvědice na vršku zmizela, ale už mu dobře bylo. Jak na vršek vystoupl, viděl dole rodnou svoji dědinu. — Zajakal radostí, a jakkoli lačen i umdlen, pospíchal domů a šťastně do fary se dostal. Pan farář s radostí ho přijal, ale Katrenka, jak slyšela, že se rataj vrátil, zmizela a víc ji žádný neviděl. Rataj se ale chránil se strigami okolo lietat.

⁹ Na povoznictví.

¹⁰ Ztratil se.

BYLA JEDNA VDOVA, VELMI CHUDOBNÁ; DĚTÍ MĚLA JAKO-
ratolestí, ale na všem jiném nedostatku zrovna dost.
Bylať dobrá matka, starala se o své děti, jak jen mohla,
do úpadu pracovala, aby je vyživila, ale cože, když
to přece jen malý kousek chleba byl, co vydělala, na
tolik zubů. — I trápila se nad tím, chřadla, až konečně
na lože klesla a těžce se rozstónala. — Když se k poslední
hodince již blížila, poslal k ní Pánbožok anděla, aby duši
její do nebe odvedl. — Když anděl k jejímu loži přistou-
pil a plačící sirotky okolo něho státi viděl, zželelo se mu
jich a vrátil se nazpět do nebe prositi Otce nebeského,
aby nechal ještě těm sirotkům matku na živě. — Když
před Otce nebeského vstoupil a prosbu svoji mu před-
nesl, řekl mu Otec nebeský: „Vrát' sa ty nazpak, na zem,
ponor sa do mora a doněs mně zo dna morského skalú¹.“

Anděl vrátil se na zem, ponořil se do moře, a vezma
veliký kámen, k Otci nebeskému s ním se vrátil. —
Otec nebeský kámen vzal, jako chleba kousek vpolo
rozlomil a byloť v něm plno maličkých zvířátek. —
„Hľa,“ pravil k anděli, „stá stúci žije tu v tej skale
rozličných malých zvieratok, a nĕdám ím zhynúti, tak
aj nĕzhynú siroty na zemi!“ — To řka, složil Otec ne-
beský kámen, jako dříve byl, a dáváje ho anděli, poručil,
mu donésti ho opět do moře. Za trest ale, že měl tak
slabou důvěru k Otci nebeskému, kázal mu tři léta na
zemi pobýti a lidem sloužiti. —

Šelť tedy anděl zase na zem a vstoupil do služby u pána,
který měl nesčtetného bohatství. Ani ženy neměl, ani
děti, ani žádné rodinky², ani jen přítelínka; a také si jich

¹ Kámen veliký.

² Příbuzné.

nežádal. — Co si zamlul, to se mu stalo, kam se mu zachtělo, tam jel, každá vůle se mu vyplnila; ale dobrého žádnému neudělal ani za mak. Na lidi byl zlý a neradi u něho i za drahé peníze sloužili. — Ale anděl měl andělskou trpělivost, a pán si ho záhy zamiloval, a kamkoli jel, bral jen jeho s sebou. — Jedenkrát vybral se pán na lov, anděl s ním. Přišli do velkého lesa, a tu pán stíhaje srnu, hluboko do lesa zabloudil a cestu zpátky najíti nemohl; — anděl všude mu po boku. — Noc je přepadla a po prvé v svém živobytí spal pán na holé zemi. — Avšak více než to hlad ho trápil — a všude pusto, ani plánky viděti nebylo. —

Jak rád by byl zavděk vzal s nejčernějším kouskem chlebem, kdyby ho bylo. — Lačen, umdlen ráno vstal — a zase na pochod se vydali. Druhý den našli už leckdes plánku, čerstvý pramen, ostružinu, ale na stopu člověka nepřišli. —

Pán brzy klel, brzy zase plakal a lál, ale anděl jen ho těšil a mu domlouval, aby důvěřoval v Pánaboha, ten že jim pomoci jedině může. — Pán ale na Pánaboha málo dbal. — Tak bloudili mnohonácte dní v tom lese, živíce se jedině kořínkami, lesním ovocem, a jestli někdy verku pán zastřelil, že si ji upekli. — Na tom ale dosti nebylo. — Jednoho dne přepadli je v noci zbojníci, a když viděli na pánovi pěkný šat, dočista ho o všecko obrali, a ještě ho ubili. — Kdyby anděla nebylo, nebyl by pán více vstal — ale anděl mu rány zahojil.

„Ach, ažda my tu v tej hore zahynieme,“ naříkal pán.

„Len ty maj, paně, dúveru v Pánaboha, len on nám muože spomuoť!“ — řekl anděl. —

„Ach čože sa budě Pánbuoh o nás starať!“ — zabručel pán.

„Čo sa aj ty, paně, o něho něstaráš, on sa preca o těba stará, a keby sa něstaral, nuž by smo boli tu zahynuli.“

„Nuž a či nĕzahynieme, veď nĕmáme ani šiat, ani nič, čím by sme sa chránili,“ — pravil pán.

„Vstaň, panĕ, a puojďeme týmto chodníčkom, ja sa úfam v Pánaboha, že dojdĕme k dobrým ľuďom.“

„Nuž, estli sa — dakedy domu vrátíme, chcem sa ti dobre odmeniť za tvoju službu“ — pravil pán andĕli, andĕl ale zavrtĕl hlavou, že on žádnou odměnu nežadá. — Cestičkou tou prišli vskutku z lesa ven a do malé vesničky, kde bydleli dobří sice, ale velmi chudí lidé. — Na strminách, na planých polích, motykou jen pokopanych, špatná jen rostla réž³ a oves. Kousek chleba jen jako popel šedého a trochu mléka kyselého dostali pocestní, ale z upřímného srdce jim dáno; pánovi ta nejdražší jídla, co na stole míval, tak nechutnala jako ten černý chléb. — A nejen chléb že s nimi rozdělili, ale i šaty jim dali slyšice, že jsou o šat oloupeni od zbojníků. — Pán vida, jak ti chudí lidé ochotně jim pomáhají a poslední sousto s neznámými dělí, rozpomenul se, jak on bohatstvím oplýváje nikdy lidem nepomohl, — i umínil si v duchu, až se domů vrátí, že bude lidem lépe dobročiniti, než dříve dělával. Andĕl znal myšlénky jeho, i těšil se z toho, že se pán nad sebou rozpomenul a jinak žítí si umínil. —

Když se u dobrých těch lidí posilnili a si odpočinuli, vedl andĕl pána svého k domovu. — Třetího dne přišli zase do jedné dědiny; andĕl vedl pána k nejposlednější malé chaloupce — a podívali se okénkem dovnitř. — Modlilo se tam v chudé jizbičce šest dětí za svoji mamičku a pýtali Pánbožka, aby je neopouštěl. —

„Vidiš, panĕ, to sú siruotky, nĕmajú matku ani otca, len Otca nĕbeského“ — řekl andĕl pánovi a šli dále. A když měli k městu přicházet, andĕl se zastavil: „Teraz id' už, panĕ, sám domu, ja s těbou byť už nĕmuožem,

³ Žito.

lebo tri roky minuly, čo ti slúžim, a teraz sa musím vrátiť k Otcu nebeskému. — Úfaj v Pánaboha a zmysli si s dobrým na tie siroty, aby si aj Pánbuoh kedysi na teba s dobrým zmyslil.“ To ŕka, zmizel. — Pohnut odešiel pán do mesta, a co si umínil, i vykonal; všecku nádheru opustil, stal se vlídným, milosrdným a otcem šesti sirotkú. —

BYLO JEDNO KRÁSNÉ DĚVČÁTKO A ŘÍKALI JÍ POPELUŠKA, PROTOŽE se naveky po domě paprčila a popelila. Měla otce vlastního a měl ji velmi rád, ale cože, když měla zlou macochu a horší macechy sestru nevlastní, dceru macošinu, která ji neměla ani za mak ráda. — Všecko dobré své jen dala, co odpadlo, Popelušce. — Její dcera pěkné šaty měla, Popeluška vždy jen sukénku režnou. Proto také mezi lidi jít nemohla a macocha jí také nedala, ani do kostela nikdy jít nesměla, a jen se na věky v popele paprčit musela a všecko sama urobiť.

Ale Popeluška byla vždy dobré mysli, ani si nenaříkala, ačkoliv se jí křivda děla.

Jednoho dne šel otec do města na jarmok¹; než odešel, ptal se dcer, cože jim má přinést jarmočného? Dora, nevlastní jeho dcera, poroučela si, aby jí otčím přinesl drahé rúcho a skvostný šperk, jakový žádné děvče v místě nemá.

„A čože mám těbe, moja diouka, doniesť jarmočnuo?“ — ptal se otec Popelušky.

„Jaj tatuška muoj, ja si nič inšieho něžiadam hiba to, čo vám o líco uděří, keď horou puojdětě,“ — odpověděla skromná Popeluška.

„Nuž diouka moja, to sa ti muože stát“ — řekl otec, ale macocha i Dora se jí vysmály, že je hloupá. — Otec šel tedy na ten jarmok, a když svoje řízení odbyl, koupil pro dobrou vůli a domácí pokoj pastorkyni, co si byla žádala, ač by to byl raději Popelušce byl dal. — Když se domů vracel, šel horou (lesem). V myšlénkách zamorený šel cestou, neohlížeje se ni vpravo ni vlevo, — až tu

¹ Trh výroční.

náhle vrazí do lískového keře a proutek lískový o líce mu zavadí.

Pomněv na svoji dcerušku, utrl hranu oříšků², aby jí žádost vyplnil. — Když domů přišel, běžely mu dcery vstříc; Dora se hned ptala po jarmočném, ale Popeluška byla jen ráda, že má tatuška doma; ani si na žádost svoji už nevzpomněla, až když otec Doře drahé rúcho a šperk podával a jí hranu lieskouců; — s takovou radostí ji přijmula, jako by z ryzého zlata byla.

„Veru máš to vzácný dar!“ smály se jí macocha a sestra, ale Popeluška na ně nedbala a hránočku si za řádra schovala. — Druhý den byl svátek a všickni lidé šli do kostela, jen Popeluška doma zůstat musela. Když macochu prosila, aby jí nějaké hábočky³ dala, aby také do kostela jít mohla, osopila se na ni: „Či ty, hnusná tvár, Popelvár, by si do kostola sa opovážila íťť? — Doma zostaneš; tuto ti práca, a kým domu pridēm, nach je to hotovuo,“ kázala macocha — a sesypavši popel s prosem, s větel toho Popelušce k přebírání uchystala.

Když odešli, šla Popeluška plačíc k studni pro vodu, aby se trochu obriadila, dokud by matka domů nepřišla. — Jak se do studně nahýbala, tu vypadla jí ze zaňadří hránočka oříšků a spadla do studně. — I vzkřikla uleknutá a o málo že za ní neskočila. — „Ach moja milá hránočka, vyjdiže mi von!“ — volala žalostně do studně, nahýbajíc se přes vroubení. Jak tak pláče a volá po ztraceném dárku, vylézá ze studně žabka; když až na okraj studně vylezla, na Popelušku se podívala a na studeň oříšek z huby položila. — „Ach, ty milá žabičko, moja sestričko, či to mně ten oriešok nėsieš?“ — zaradovala se Popeluška a po oříšku sahala.

² Tři neb čtyry lískové oříšky pohromadě je hrana.

³ Oděv.

„Těbe ho něsiem, těbe,“ pravila žabička, když oříšek Popelušce na dlaň pustila, „rozlúpni ho, a čo v ňom najdeš, to je tvoje“ — odpovíděla žabka a zpátky do studně skočila. — Popeluška ihned oříšek rozloupila, ale div že ho zase do studně nepustila radostným leknutím, když se do něho podívala. Ležely v něm slunečkové šaty. — „Jaj, či je to krása!“ zvolala — „a že to je moje! A či ja sa budēm znať do tých šiat odiať? Nuž ale veď ja musím aj prácu zhotoviť, čo mně macocha uložila!“ — zasmutila se Popeluška, ale jen na okamžení, o chvíli pospíchala s oříškem do jizby a šest holubiček slítlo se střechy a za ní do jizby vletělo. — Tři za ni proso z popele vybíraly, tři ji strojily.

Když se umyla a do slunečkových šatů ustrojila, celá se jákala. Než ji ty tři ustrojily, druhé tři proso z popele vybraly; i poděkovala jim Popeluška pěkně, krásně, ony ji přes práh vyprovodily a zase na střechu sedly.

„Mhla za mnou, mhla predο mnou, slniečko božie nado mnou!“ — pravila, vycházejíc ze vrat, a potom rychle do kostela pospíchala. Jak do kostela vešla, všech očí se po ní obracely a jeden ptal se druhého, „čo je to za jedna?“ Ale nikdo ji neznal, ani otec, ani macocha, ani sestra ji nepoznali. — Byl v kostele také mladý kníže a ten, co Popeluška do kostela vstoupila, očí s ní nespustil. Když bylo po kostele, v patách šel za ní, ale sotva práh překročila, už jí nebylo. — Ptal se kdekoho, či je to ta krásná panna, — ale nevěděl mu nikdo pověditi. — Umínil si, že si druhou neděli pospíší, aby jí dostřehl. Popeluška, jak před kostel vkročila, pustila mlhu za sebou, mlhu před sebou, a neviděna domů přiběhnouc, svlékla rychle šaty slunečkové, do oříšku schovala a oříšek u studně pod kámen položila, zavolavši do studně: — „Žabičko, moja sestričko, nože mi naň pozor daj!“ — Potom rychle do chyže běžela, do rezné sukénky se oblékla, hlavu zavázala šedým

šatem, a když macocha domů přišla, nebylo ani známky nikde, co se tam dělo, ba macocha se divila, že už Popeluška s prací hotova. — Dora o ničem nemluvila než o krásné paničce, co v kostele byla, ale když se jí Popeluška ptala, jaká byla ta panička a odkud, osopila se na ni Dora: „A čož sa ty opovažuješ o něj rozprávať, ty strapa, — paprč ty sa v tvojom popole — to je nie tvoja vec!“ — Popeluška věděla víc než oni, ale ani otci nepověděla, ale už nebyla tak smutná, jak bývala.

Druhou neděli prosila Popeluška zase macochu, aby ji vzaly do kostela, ale jako vždy, tak i tenkrát macocha ji odbyla, že tam nepatří; a davši jí místo kostela přebírat mák z popele, čtvrtci dobré míry, sama do kostela s dcerou odešla. — Popeluška, jak macocha paty vytáhla, ihned k studni pospíšila — nemusela ani volati, žabička už na okraji seděla a oříšek druhý na ruku jí položila řkouc, aby si ho rozloupła, co v něm najde, že její. Poté do studně skočila a Popeluška oříšek rozloupła. — Byly v něm šaty mesiačkové jako z ryzého stříbra. — „Jaj, či je to krása!“ zvolala Popeluška udivená, „ale sa ja nebudem znať do tých šiat odiať. — A či vy mně, holubičky, moje sestričky, zase pomuožetě?“ — A šest holubiček hned dolů slítlo se střechy a do jizby za ní letěly. — Tři ji strojily, tři mák z prosa vybíraly. — Než ji ty tři ustrojily, druhé tři mák z popele vybraly. — Poděkovala jim Popeluška pěkně, krásně, ony ji přes práh vyprovodily, a ona pustíc mlhu před sebou, mlhu za sebou, slunéčko nechajíc nad sebou, do kostela pospíchala. — Už ji čekali, a mladý kníže ani dočkati se jí nemohl. — Pobožnost jeho za nic nestála. — Popeluška se také po něm ohlédla, ale jen tak na půl očka, a jakmile po kostele bylo, rychle ven se brala. — Kníže ač byl tenkrát rychlejší, přece mu pod rukou skoro zmizela. — Byl již všecek zarmoucen, že nejen ji zadržeti nemůže, ale ani se dověděti, kdo

a odkud by byla. — Umínil použití lsti. — Popeluška zatím domů pospíchala, šaty pěkně do oříšku uložila, oříšek pod kámen u studně k druhému položila, a než matka přišla, již se zase v popeli paprčila. — Tu bylo zase řeči o té krásné paničce a o krásném knížeti, jak se po ní ptá a ji hledá, až Popeluška brzy zčervenala jako růže, brzy zbledla jako l'alijs, jenže to nikdo pod sivým jejím šátkem neviděl, v němž krásnou hlavu zavitou měla. — Jakkoli se neustále jen o knížeti a neznámé paní mluvilo, a kde kdo přišel, směl mluvit o tom, — jak se ale Popeluška zmínila, že by si přála paničku viděti, hned macocha i Dora na ni vyjely jako zmíje, že ona toho není hodna.

Přišla třetí neděle a zase prosila Popeluška, aby ji vzala macocha do kostela, ale macocha ji nečistě vyhřešila, naměřila s půl větele popele s l'aněným semiačkom⁴ a přebírat jí to kázala. Popeluška neřekla ani tak, ani tak, nechala macochu s dcerou odejít a sama potom k studni se obrátila, kde ji žabička již čekala, majíc v hubě poslední oříšek. „Rozlúpni ho, čo v ňom najdeš, je tvoje; mňa už viac neuvídiš“ — řekla žabička.

„Ach, ty milá žabičko, moja sestričko, ako sa ja ti odslúžim?“

„My smo ti slúžily zato, že si dobrá k nám bola, a zato aj šťastná budeš!“ — a po tých slovech žabička do studně skočila. — Popeluška rozloupila oříšek a byly v něm šaty hviezdíčkové, nejina se zdálo, než jako by ze samých drahých kamenů složené byly. — „Ach či je to krása!“ zvolala uradovaná, „a či vy mně, holubičky, moje milé sestričky, pomuožetě sa do toho pripraviť?“ — „Pomuožeme, pomuožeme, aj prácu ti urobíme, keď si k nám dobrá bola,“ — odpověděly holubičky, a slít-

⁴ Lněné semínko.

nuvše se střechy, do jizby za ní letěly. — Tři vybíraly semínko z popele, tři ji strojily. — Než ji tři ustrojily, druhé tři semínko vybraly. — Poděkovala se jim Popeluška co nejpěkněji a se slovy: „Mhla za mnou, mhla predou mnou, slniečko nado mnou!“ — vyšla ze dveří a ke kostelu pospíchala. — S toužebností očekával mladý kníže, zvědavě ostatní lid, jestli zase krásná panička přijde, a ona tu — hle — neviděna přišla a stojí na své blánce⁵ jako ta jasná hvězda zornice, když zvečera na obloze zasvitne. — Kníže radoval se, že mu tenkrát neujde, a Popeluška se několikrát po knížeti ohlédla, myslíc, že je to posledníkrát, co ho vidí. — Líbil se jí, a kterak ne, když byl pěkný a všem lidem se líbil. — Proto ale přece z kostela pospíchala jako jindy. — Tenkrát ji ale kníže předešel. Jak vyšla z kostela, přistoupil k ní, prose, aby se mu zjevila, kdo je, a mu dovolila domů ji provoditi. — Popeluška sama nevědouc proč, nebyla s to promluvit, ačkoliv by ráda byla něco řekla; když ji prosil, aby mu dovolila — jen na dostřelení ji doprovoditi, zavrtila hlavou, pustila před sebou i za sebou mlhu a před očima mu zmizela. — Něco mu ale přece od ní zůstalo, a sice malinký její zlatý střevíček uvázl na smole, jíž dal namazati cestu před kostelem, aby utéci nemohla. Neviděvši nastrojenou lest, šlápala na smolu — a hned se jí zlatý střevíček zachytil. — Nechajíc střevíček na smole, o jednom domů běžela. — Sotvaže se svlékla a šaty uložila, už byly macocha i Dora také doma. — I vyrozuměla Popeluška z jejich rozprávky, že kníže střevíček její má a že jí to nastrojil schválně; byla by se ráda na něho hněvala, kdyby jí bylo dobré srdce dalo. — Mělat střevíčky jen jediný pár, co byly u slunečkových šatů, při druhých střevíčků nebylo; bylo jí to

⁵ Čtyrhranné dlažici před oltářem

tedy dost líto, neboť bez střevíčku nemohla se ani do šatu ustrojit. — Onedlouho roznesl se chýr⁶, že kníže od chýže k chýži chodí a že si každá mladá ženská střevíček ten abouti musí, která ho obuje, ta že jeho bude, — neboť on prý myslí, že ho jiná abouti nemůže než ta, které patří.

„A či ja ho obujem, mamko?“ ptala se Dora mamy. — „Máš velký palec, diouka moja, ale nič sa zato nestaraj, keď ti črievic malý budě, muožem palec okresať“ — mínila matka. Když kníže všechny chyže pochodil a nohu nenašel, na kterou by střevíček se byl hodil, přišel naostatek i do chýže, kde Popeluška bydlela. — Popeluška také chtěla do jizby se podívat, ale macocha ji vyhnala ven a strčila ji pod koryto. — Zatím si Dora střevíček obouvala, ale pro palec nemohla ho abouti, teprv když jí máma palec okresala, střevíček obula, ale nemohla v něm bolestí dostúpiti; přece však s velikým namaháním přešla jizbu a pak jako Herodiana za stůl sedla. Kníže vida, že má střevíček na noze — nevěda ale, že si proto palec osekati dala —, myslel, že to snad přece ona, ačkoliv se nikterak podobou na jeho krásnou paničku nepochybovala. — „A či viac dcér němátě?“ ptal se ještě jednou matky.

„Němáme, hiba tú“ — odpověděla macocha; starý otec rád by byl řekl, že má krásnou dceru, ale bál se ženy. — Tu ale kohout v pitvoru⁷ zakokrhal: „Kikirikí — kikirikí, pekná diouka pod koryty, pluhavá⁸ za stolíky!“ — Macocha se na kohouta rozběhla, kníže ale srozuměv, co kohoutek kokrhal, poručil otci, aby přivedl druhou dceru. — I vyvolal otec Popelušku zpod koryta, ona ale utekla dříve ke studni, že se vraj umyje. Ale zatím rozloupala oříšek, v němž byly slunéčkové šaty, rychle je přes sebe

⁶ Pověst.

⁷ V síni.

⁸ Ošklivá.

přehodila, druhé dva oříšky za ňadra schovala a o jednom střevíčku šla do jizby, kde kníže s nedočkavostí čekal upopelené, jak mu otec řekl, děvče. Tu hle, div a radost — neznámá krásná panička sama do dveří vchází, a všickni poznají teprv Popelušku. — Starý otec zaplakal radostí nad svojí Popeluškou, kníže ale hned k ní přistoupil, za ruku ji uchopil a více ji pustiti nemínil. — Dora a macocha vztekem sršely, dokonce když Popeluška vypravovala, kterak k šatům přišla. — Doře střevíc svlékli a Popelušce obuli, které byl na nohu, jako by ho na ni ulil. Kníže hned prosil, aby za něho šla, — lepší ženy přát si nemohl. — Popelušce líbil se mladý kníže zrovna dost, otec též rád je požehnal, byli tedy svoji. — Když Popeluška do vozu sedala, ohlédla se ještě jednou k studni, děkujíc dobré žabičce, — kohoutek ale a holubičky, když Popeluška ze vrat vyjížděla, schytily se na křídla a letěly s ní, kohoutek sedl na vůz, holubičky poletovaly nad vozem. — Starého otce vzal kníže také s sebou a v pusté chyžici zůstala zlá macocha a hrdá Dora opuštěny a samy — bez lásky a bez radosti.

KDYSI ZA DÁVNÝCH ČASŮ BYL BOHATÝ JEDEN ZEMAN, ALE velice marnotratný; v kostky hrát, hodovat, lovit bylo jeho nejmilejší prací v pátek i v svátek. — Když už tím celé svoje jmění promárnil, odstěhoval se z města na starý zámek a tam žil se svojí rodinou jen po chudopacholsku.

Měl manželku a tři dcery, krásné, hodné, na vydaj sůci. — Ale cože: když se stal chudobným bedárem, přátelé ho opustili a opuštěn žil na starém zámku. — Jediné vyražení zemanovo byl lov. — Jedenkrát když zase poloval, zatáral se do hory a dlouho nemohl ničehož ulovit, až mu tu najednou zajíc přes cestu přeběhne. I namíří rychle, střelí a zajíc spadne; — jak ale proň běží, tu zrazu zpoza dřeva se vyřítí ozorné¹ medvedisko a zdvihnouc se na zadní nohy s vystretýma předníma nohama na zemana se těmeší, s hrozným řváním. — „Ako si sa opovážil mojho poddaného zabiť? Za to ťa teraz alebo zožeriem, alebo mi tvoju najstaršú dcéru za ženu dáš!“ — zamumlal medvěd, a tlapíska položiv zemanu na plece, zubáně naň vyskeřil. — Co měl dělat, — chtěj nechtěj musel říci, že dá, nechtěl-li být roztrhán. „O sedem týždňou si po ňu prídem,“ zamumlal medvěd a v třesku praštěcího mu pod nohou chrastí odešel. — Leknutím zaseknutá krú v žilách zemanových začala se rozihrávat, když medvěd odešel, ale při pomyslení na slib a na dceru se mu oči zalily. — Smutný šel domů, a smutnější ještě vkročil do jizby; a když se ho nejstarší dcera ptala, jak se mu vedlo, a zajíce z rukou mu brala, nemohl se pláče zdržeti. — I bylo hned dotazování, co se stalo, proč je otec smu-

¹ Veliké velmi.

ten, žena, dcery okolo něho, a cože se mu stalo, aby pověděl. — Nemoha se jim déle ubrániti, začal povídati, co se mu přihodilo: „Něšťastná to bola hodina tvojho narodenia,“ dodal, „a mojho ešte něšťastnějšia, lebo som ťa ja medveďovi vydal, a o sedem týždňou si pre ťeba prídě!“

Matka, dcery začaly naříkat a plakat, jen nejstarší mlčela, řkouc otci: „Někormúttě sa, milý otče, za váš život ja rada svoje šťastia dám, keď už tak súděnuo!“ — Nebylo jí ovšem volno okolo srdce, když na medvěda vzpomněla, ale nechtěla dělat otci těžší ještě srdce.

S bolestí čekali sedmý týhoden a otec jen vždy myslel, kterak by si přece jen dceru zachoval. — I sezval tedy okolní sousedy a kdekoho známého, aby na ten den k němu přijeli na svatbu. — I neodepřel mu to nikdo; v určitý den sjelo se do zámku množství hostů a mezi nimi mnoho smělých junáků, všecko ozbrojeno, neboť starý zeman tak žádal. Když se sjeli, tu jim svěřil svoji nehodu a o pomoc proti medvědu je žádal. — Milerádi mu všickni pomoc slíbili a každý se hotovil krásnou pannu medvědí ohavy zbaviti. — Ale ženich nepřicházel, už se slunce cez poludnia prevalilo, a ženicha nikde. Vtom zahučí tichá, krásná hudba, ale zdaleka, jako by pod zemí vyhrávala, avšak co chvíle hlasněji, krásněji zněla a blíže se nesla. O chvíli zaduněla zem pod dupotem koňských kopyt a z lesa vyjíždí dlouhá řada pozlacených hintovů², v slunci se ligo-tajících. — Jedou přímo do zámku a ve dvoře zastaví. — Šest bujných parip hrabe zem před nejkrásnějším kočárem a z něho vyskočí mladý kníže, krásný jako růže, od zlata a drahého kamení se jásající jako před kosbou lúka od květu. Za ním všecka družina z vozů vyskákala a v patách za ním do zámku kráčela. — Oči všech utkvěly

² Kočárů.

na novopřišlých hostech, hlavně ale na knížeti, jemuž rovného nebylo mezi přítomnými. — Klaněli se mu, vítali ho, a on pěkně děkuje na všechny strany, k starému zemanu se ubírá a beze všech okolků prosí, či by mu nejstarší dceru za ženu dát nechtěl?

„Od srdca rád by som vám ja ju, krásno knieža, dal, ale som ju jednému medveďu, ktorieho práve teraz čakáme, prisľúbil,“ omlouval se starý zeman.

„Ej čo tam po medveďu,“ usmál se kníže, „medvědnach má medvedicu a krásnu pannu dajťe mladému šuhajovi, ktorý ju budě znať lúbiť.“

Starý zeman se dal rád přemluvit a svolil, jestli i dceři by se líbilo. — Nebyla dcera oproti tomu, neboť se jí věru mělo co líbiti. — Tak, hle, stala se z medvědí svatba knížecí!

Kníže dal hned s kočáru truhlu zlata složit, kterou starému zemanu v dary přivezl. — Potom byl sobáš³ a hned po sobáši svatba.

Svatba stála veselá! — Krásná muzika hrála, panstvo zpívalo, veselilo se, jako by ani druhý děň svitať nemělo. — Veselá to byla svatba, ale krátká. — V několika hodinách kázal kníže zapřahat, od všeckých se pěkně odebral, mladou svoji ženu k sobě do nejkrásnějšího kočáru vysadil a ven z brány k lesu hřměla celá řada kočárů, až jiskry od země lítaly. — Starý zeman čekal se strachem medvěda, ale medvěd nepřišel. — Zeman maje peněz dost, začal staré živobytí: dával hostiny, hrál v kostky, lovil, jezdil a peníze vůčihledě mójely. — Přátelé ho měli zase rádi, na rukou by ho byli nosili.

Darmo opatrná žena napomínala, zeman nedal pokoje, až byly peníze ty tam; jako po prvé, tak ho zase přátelé opustili a zůstal s rodinou sám. — Jedenkrát

³ Oddavky.

vzal zase pušku a dle zvyku šel do hory; zvěře nebylo ani k spatření, vysoko v povětrí jen jastrab kroužil. — I namířil naň zeman, střelil a jestřáb s výše dolů se koprcá; — avšak jedvaže jestřáb země dopadl, zahučelo to lesem, jako by jím vichřice lámala, a šumem vichru zatočil se nad zemanovou hlavou veličizný orel. „Ako si sa opovážil mojho poddaného zastreliť?“ vzkřikl naň orel. — „Za to ťa alebo rozdriapem, alebo mně tvoju srednú dcéru dáš za ženu. Vol' si, čo chceš!“ — Nebylo v čem vybrat, neboť orličí zobák nad ním sekal jako velké kováčske klieště, a pazoury jen skel'o že ho nechaply. — Slíbil tedy střední dceru svoji orlovi dáti za ženu. — „O sedem týždňou si po ňu prídem!“ — zvýskl orel, a šumem vichru vysoko do povětrí se vykrútiv, kdesi za horami zmizel. — Smuten, zarmoucen vracel se zeman domů a veliké si dělal předhůzky, že dceru takto zaprodal. Nuž ale stalo se a už se odstat nemohlo. — Rodina hned pozorovala, že se otci cosi nemilého přihodilo, ale jakkoli na něho otázkami dotíraly, přece jim to dlouho říci nechtěl, až mu konečně srdce přeteklo a všecko pověděl. — Matka naříkala, ale střední dcera pokojila rodiče: „Eh rodičia moji, nětráptě sa zato, veď ja rada puojdem za orla, kráľa ptákou, keď mně už tak súdēnuo; úfam sa, že mně i tam dobre budě.“

Když nebylo jinak, těšili se rodiče alespoň tím, že si dcera nezoufala; ale zármutku se přece jen zhostiti nemohli. — Za sedm týhodnů měla býti svatba, a starý zeman i žena dali, co měli nejlepšého ještě na svém bydle, aby vystrojili pořádné veselí. Také si myslil starý zeman, když orel přijde, tolik mužů střelnou zbraní ozbrojených že ho lehko sprovedí a nevěstu mu nedají. — Už nastal poslední den sedmého týhodne, už všecko čekalo, mladí junáci měli pušky nabité, aby orla přivítali, nevěsta jakkoli statečná, přece smutná byla, ale orel nikde! — Když slun-

ce na polodne ukazovalo, tu ozvala se kdesi zdaleka příjemná hudba, a čím blíže se nesla, tím krásněji a líbezněji zněla. — Zamkli hosté, poslouchali, čekali; i zaduní zem pod koňskými kopyty a z lesa vyjíždí řada pozlacených kočárů, a co by pět prstů srátal⁴, jsou na dvoře. — První vůz byl nejkrásnější a v něm seděl mladý kníže, třpytící se od zlata a drahých kamenů jako nebe od hvězdiček. — Jak ve dvoře zastali, sám první s vozu skočil a za ním vyskákala i všechna jeho družina. — Jakkoli i ostatní draze pooblékáni byli, přece každý jen krásu a bohatý ústroj knížete obdivoval; kníže ale prosto k starému zemanu šel, poklonil se mu a beze všech příprav prosil, či by mu střední dceru za ženu dal. „Moje največšie šťastia by bolo, keby som vašu žiadosť vyplniť mohol a vás, krásno knieža, synom nazývať, ale som slúbil pýtanú⁵ dcéru jednému orlovi za ženu, a teraz si má pre ňu prísť.“

„Ej, něrobtěže si z toho žiadnych ťažkostí; orol nach si vezme orlicu, šuhajovi dajtě dioučicu, ktorý ju budě znať lúbiť,“ — odpověděl kníže s úsměchem. — Co měl zeman říci; svolil, jestli dceři oproti vůli nebude. — Jisto, že dceři krásný kníže milejším byl než orel, a byť i králem ptáctva byl. — Když měl svolení otce i dcery, poručil kníže složití dvě lády⁶ zlata a stříbra, co přinesl otci v dary. — Potom byl sobáš a hned i svatba. — Nikomu by se bylo nezdálo, že to tak vypadne; místo potyčky s divým orlem veselá zábavka a ples. — Zanedlouho, co veselost stála, a již kázal mladý zať zapřahat, a pěkně se všem do lásky poroučeje, mladou svou paní do kočáru k sobě vysadil a ven branou letěli k lesu, hustou kůrňavu prachu za sebou nechávající. — Dlouho se dívali hosté za odešlými a matka si i kus poplakala — ale cože, vždyť se nedostala

⁴ Spočítal.

⁵ Prošenou.

⁶ Truhly.

orlu, ale krásnému knížeti, a orel kdyby přišel, vyplatili by mu — avšak darmo orla čekali — nepřišel. — Zase byl zeman bohatý, zase měl dost přátel, a staré vášně s penězi se vrátily, ale vybere se i hluboká studeň, minulo se i bohatství zemanovo, až na tolik, co dostačilo poskrovnu žít s ženou, dcerou a čeledí na starém zámku. — Necho-
dil už za zvěří, ani na ptáky s puškou, ale ryby lovit chodil; to byla nevinná zábavka. — Jednoho dne, když mu přišla zase chuť vyjít si na ryby, vzal udici a šel. — Cestou přemýšlel všelijak o svém živobytí a myslel si, kdyby kdy zase k nějakému bohatství přijít měl, že by je už nepromarnil. — I šel hustým lesem, a když z něho vyšel ven, octnul se v dolině, kníž se vrchy a stráně ze všech stran úvlačně dolů táhly; uprostřed bylo zelenavé jezero, u něhož zeman ještě nikdy nebyl. Přijda k němu, hodil hned udici do vody, těše se, že bude hojný lov; a vskutku, sotva muškou navnaděná udice do vody se zamočila, už přivábila lačnou rybku, která se po krátkém dodíevaní⁷ mušku chytit sama zadrhla. — A po ní druhá, třetí a více jich. — Zeman měl radost, že se mu lov daří; ale netrvala ta radost dlouho! — Naraz se jezero od samého spodku vzbouřilo a s hukotem vlny vysoko vybušilo; ve vlnách pleskotal se ohromný rybí chvost. — Vlny hnaly se ku břehu a z přívalu vyvalilo se na břeh nevidaně veliké rybísko. — V rozevřeném chřtánu mohl se vůz po ľahostaji⁸ obrátit. — „Ako si sa opovážil mojích poddaných kántriť⁹?“ zafrflala ryba, — „za to ťa naraz alebo požriem, alebo mně dáš tvoju najmladšú dcéru za ženu. — Vol’ si, čo chceš!“ — Těžká volba něboráku zemanovi, vidoucímú před sebou rozdávené rybí hrdlo! — Nakolik mu strachem možno bylo s rozumem se potázat, nevěděl jiné rady život si zachrániti než dceru rybě slíbiti.

⁷ Pachtění.

⁸ Lehko.

⁹ Kazit.

Tož i učinil. „O sedem týždňou si prídem pre ňu!“ zafrflala ryba, silným plaskotem papulu zavřela a do vody se hodila, až vysoko vlny na břeh se vyhodily. — Potom rychle na dno se ponořila a do písku zarýpla, až jezero se zamútilo.

Více ji zeman neviděl. — Jako čistou vodu jezera, tak zarmútila ozrutná ryba i duši zemana. — Smuten, rozžalen šel domů; jediné měl ještě potěšení, nejmladší, nejmilejší dcerku a tu měl tak němilobohu stratiť.

Přivlékl se domů jako noční mrak! Dcera, matka hned okolo něho, cože je smuten, co se mu stalo, ale on dlouho pověditi nemohl, co ho tlačí, — ale naostatek přece jen říci musel, nebylo nic platno. — „Už som dve dcéry tak dobre ako utratil,“ pravil s pláčem, — „lebo Pánbuoh vie, kde sa, čo sa, keď som o nich ešte žiadneho chýru nepočul. — Nuž ale preca aspoň to znám, že som ich ľuďom do rúk oddal, — ale tēba, dieťa moje, som slúbil, lebo som slúbiť musel, ohavnej rybe za ženu! Ach ja něšťastný otec!“ — a plakal jako dítě a matka ještě více naříkala. Také dcera byla zarmoucena; sestry její se alespoň za pěkné muže vdaly, ale ona za potvoru jít měla. Bylo jí divně okolo srdce, když na to vzpomněla, a jediná její naděje byla ta, že snad ryba nepřijde, jako nepřišel ani medvěd ani orel. — Pozval si zeman k určitému dnu zase staré svoje přátele, kteří se k bitce a hodům prositi nedali a ze staré známosti zemanovi slíbili, že dceru jeho chrániti budou a rybu že zabijou. — Když usúděný den svitl, sjížděli se hosté ze všech stran, mladí, staří, k obraně pěkné panny. — Už bylo polodne, už bylo i po poledni, a ryby niet! — Ale tu náhle zahučí pěkná hudba kdesi daleko, jako by pod zemí vyhrávala, a co blíže se nesla, to krásněji, hlasněji zaznívala. — O chvíli zaduněla zem pod dupotem koňských kopyt a z lesa vyjížděla dlouhá řada pozlacených vozů a prosto k zámku. — Co by pět

prstů spočítal, a byli ve dvoře. — První vůz byl nejkrásnější a v něm seděl kníže sám, tak krásný a bohatě oblečen, že mu na světě roveň nebylo a nebude. — Skočiv s vozu, šel prosto k zemanu a družina jeho za ním. Předstoupiv před něho, uklonil se a začal ho pěkně prositi, či by mu nechtěl dáti svoji nejmladší dceru. — „Eh veru by som vám ju, krásno knieža, rád dal a radoval sa, že moja dcéra šťastná budě, ale som ja ju slúbil jednej ohavnej rybe, ktorá si teraz pre ňu prísť má,“ — pravil zeman.

„Ej čo tam po rybe, nach má ryba rybu — a mně dajte krásnu vašu dcéru, nach si ju k srdcu pritisnēm a domu odveziem“ — odpovēděl kníže, lahodně se usmívaje.

Svolil zeman, jestli i dcera svolí. — Ale kdože by měl ochotněji svoliti nežli ona! Dobrá to výměna, za rybu krásného šuhaje! Když i dcera svolila, kázal ženich složit pro otce dary; byly to tři lády zlata a stříbra. — Byl hned sobáš a po sobáši svatba! — Svatba ta byla ze všech nejveselejší, hudba, co kníže si přivezl, hrála noty od výmyslu světa, že se i starým pánům žily rozehrály, a jen skel'o¹⁰ že se mezi chasou nepovykrúcali¹¹! — Ale když v nejlepší vůli byli, poručil mladý zeť zapřahat a o chvíli se ode všech pěkně odebral, nevěstu k sobě na vůz si posadil a ven branou letěly vozy s hrdými paripami, že jen tak za nimi dunělo. — Ryba nepřišla. — I mysleli přátelé bohatého zase zemana, že bude s nimi hrát, lovit, zkrátka takový život vést, jako vždy dříve vedl, — ale tenkrát dal se zeman na pokání; umínil si peněz šetřiti, aby neupadl zase v bedárstvo. Stál věren v slovu. — Jediné, co ho i manželku jeho trápilo, bylo to, že nevěděli, kam přece děti jejich se poděly, a matka želela začasťe, že

¹⁰ Stěží.

¹¹ Nezatančili.

osaměla jako ta lípa, když jí haluzky oseká. — I vyslyšel Bůh želání její a obmyslil ji na stará léta synkem; — i děkovali za ten dar oba dva s nemenší radostí než za první své děti, a že ho rádi viděli, dali mu ime Radovid. — Rostl chlapec a stal se z něho krásný, hodný šuhajík. — Otec vyučil ho, jak sám znal, i ve zbroji ho cvičil — takže se z něho statočný chlap vykresal. Stal se jedinou radostí svých rodičů, a těšili se, že bude opatrovati jich stáří.

Zeman zapověděl všem služebníkům přísně, aby se před synem ani nejmenší zmínka o dcerách neděla, aby se mladý Radovid ani nedověděl, že sester kdy měl. — Ale cože — mladý šuhaj viděl, že mají sourostenci jeho sestry, i ptal se, proč on jich nemá? — Ale rodiče mu to vymlouvali, že nemá každý bratr sestru, že on jich také neměl, ale syn viděl, že jsou pohnuti a že matce slze v očích hrají, a proto si to nedal vymluviti. Měltě starou pěstútku¹², která mu ničehož odepříti nemohla; k té obrátil se a tak dlouho ji láskal a prosil, dokud mu všechno nevyrozprávéla, jak se co stalo s jeho sestrami a že nikdo nezná, kde jsou. — Ona i sestry jeho vyvarovala¹³. — Kdyby dobrá stařenka byla tušila, co z toho pojde, byla by si raději jazyk na uzel zavázala. — Sotvaže se pravdy mladý šuhaj dověděl, umínil si sestry vyhledat. — Jak se rodiče ulekli, když jim úmysl svůj sdělil, nemožno vypravit; otec prosil, prehováral¹⁴, matka plakala, ale vše darmo, úmysl jeho byl neodolatelný, ani slzami matčinými, ani prosbami otcovými nedal se obměkčit. — „Ja musím sestry svoje vidieť,“ pravil, „a čo by priam¹⁵ na druhom svetě boly. A krem toho mně nězaškodí vo svetě šťastia

¹² Chůvu.

¹³ Vyhlídala.

¹⁴ Přemlouval.

¹⁵ Ihned.

skúsiť. Ako budě, tako budě; — lenže mně, otče, dob-
rého koňa dajtě a dobrú zbroj, ktorá mně i do něba i do
pekla cestu pretínať budě!“

Když to rodiče slyšeli, viděli, že není pomyslení, aby
se dal synek přemluvit, a tedy raději otec hleděl vším
potřebným ho zaopatřiti. — Dali mu tedy na cestu pe-
něz, zbroj, dobrého koně i služebnictvo, aby se mu nic
zlého nestalo. — Když měl vše pohromadě, rozloučil se
s starými rodiči i pěstunkou a na cestu do světa se vydal.
Jeli přímo k lesu, odkud a kudy, jak mu otec řekl,
knížata přijížděli i odjížděli. — I vedla je cesta dál a dále
horami, dolinami, až se dostali do hustých lesů, tisícile-
tými stromy zarostlých. Strom vedle stromu, pod stromy
hustá chrašť; museli si každý krok cesty prosekávati. —
A nebyla by je ta cesta mrzela, kdyby poživý bývalo, ale
ta se již minula, a lidské obydlí ani k spatření. I pobízeli
služebníci pána, aby ustal, a nechtěli dále, že v lese za-
hynou, ale on na ně nedbaje jen dále rúbal a rúbal. —
I přišli po psotě, po bídě do husté neproзраčné hory (lesa)
a tu koně, jako by je k zemi přikoval, ani jen o krok dále
jíti nechtěli, když je ale nazpátek obrátili, vesele zar-
žali. — Byla to hraniční čára, přes kterou nikdo přejíti
nemohl, jedině mladý synek zemanův Radovid. — Když
to zpozoroval, dal koně služebníkům a pravil jim: „Nie
je vám súdenuo túto čiaru prekročiť, priatelia moji;
vráťte sa domu k mojim rodičom, pozdrautě ích, a že sa
něvrátim nazpak, kým si sestry něvyhládam. Aj mojho
koňa s sebou vezmitě, lebo mně ho v týchto horách ně-
načim¹⁶.“

Služebníci vrátili se tedy domů a on sám hustým lesem
dále se prodíral, cestu si šavlí klestě. — Už přešel dva
vrchy a dvě doliny, už i třetí, když tu přišel k veliké zá-

¹⁶ Netřeba.

pole¹⁷. — V zápole byla skulina a z té skuliny vycházely modravé obláčky dýmu. I skulina i dým padly mu ihned do oka. — „Eh,“ myslí si, „a čo tam aj dáka ježibaba bydlí, preca len puojdēm dnu;“ a bez dlouhého rozmýšlení k zápole se brál, a když přišel až ke skulině, kudy vycházel dým, viděl, že je sice úzká, ale že se přece nějak prodere. — I vlezl tedy do ní, ale čím dále šel, tím se více šířila, až mohl zcela volně jíti, jenže bylo tma v ní jako v rohu. — Kus obděláč viděl cosi se blýskat jako ohník, a čím dále šel, tím bylo jasněji, a tu náhle octnul se ve veliké, jako izba vykresané jaskyni; uprostřed oheň hořel a jaskyni osvětloval. Při ohni seděla pěkná paní, zahrávajíc si s dvěma medvěďaty. — Zhlédnouc před sebou člověka, vyskočila a s podivením vykřikla: „Ach kděže si sa tu vzal, boží človeče? Veď tu ani ptáčka ani letáčka, nie že by to človečika. Utěkaj, kdě znáš, lebo ak muoj muž prídě, naraz ťa rozdriape!“

„Ach nuž, kděže som sa vzal,“ odpovėděl Radovid, „idēm si sestry hl'adať, ktorie sa za tri kniežatá povydávaly,“ a začal paní vypravovat, co mu byla pěstúnka povídala. — Pěkná paní poznala ihned z jeho řeči, že to její bratr, neboť to byla zemanova nejstarší dcera. — Přivítala ho s velikou radostí a hned se k němu posadila a musel jí o domovu vypravovat. Ale sotva začal uradovaný bratr rozprávěti, ozvalo se před jaskyní hněvivé mrmlání medvěda, a na prosbu sestřinu rychle skočil pod koryto, v koutě zastrčené. — Jedvaže se ukryl, už se medvěd do jaskyně vrátil, muž krásné jeho sestry, a ňuchaje po koutech zařval: „Ženo, človečina smrdí, vystau ju, nach ju rozdriapem!“

„Ach mužičok muoj drahý, kděže by sa ti tu človek vzal, veď tu ani ptáčka ani letáčka, kděže by ti človečika!“

¹⁷ Veliké balvany skal, někdy nad zemí převísle.

Len sa spokoj,“ chlácholila ho žena. — Ale medvďd nic nedbal a jen nepokojn  po jeskyni běhal a řval, a  se vari hen v třetí dolině ozývalo. „Keď mi ho n chceř dať, nu  si ho sám najd m!“ — a s těmi slovy hnal se ke korytu. Už je přehodil, vtom udeřila dvan ct  hodina — jeskyn  se zatřásla a v kr sn , velik  zámek se proměnila, medvďd v kr sn  kn  ze a medv d ata v p kn  chlapce. — S medv d  podobou přeřla kn  zete i divost a namísto rozdr p n  radostn  řvakra líbal a objímal, r d jsa,  e ho neroztrhal. — Po srde n m uv t n  dali se do hovoru; Radovid vypravoval o rodi  ch, kn  ze a kn   na o sv m stavu.

„Vid l si, mil  řvagre,  e som zakliaty na medveďa, a tak s  i mo   mladř i bratia zakliati, stredn  na orla, najmladř   na rybu. Zakliata naře trv  dvan ř hod n, a v ten čas sa my na ohavn  potvory premen me, po krajinn  t lame a v divokosti nařej l d  t p   mus me. Nařa družina aj vřetko panstvo sa premenia v zver a kařtiele¹⁸ a dědiny sa premien j  v pust  hory a zápole. Keď us d n  hodina odbije, dostáváme my nařu l dřsk  podobu a kraje naře sa oživia. A tak je ka  d  od Boha d  !  e sme pre nařu sestru zakliati, znám, ale ako by si nás muohol oslobodiť, n zn m, aj pochybujem, lebo strařn  sú vazby nařeho zakliata. — Nuž ale keď si si tak umienil, skús: Choď k mojmu mladř emu bratovi, adaj že ti ten bud  znať da o poradiť. Odo m na si vezmi aspoň tento ch pok z medveďacej srsti, ktor  ti bud  na dobrej pomoci. Keď bud ř v n bezpe enstve, len ho pomr  a hn ď ti pr d  řeř medveďou na pomoc.“

S radostí p rijal Radovid chloupek a dobre si ho skryl; ke vřemu  t l se uvoliti, jen o to prosil řvakra, aby mu cestu k bratru ukázal, což on miler d sl bil. — Když si vřecko pověděli, hosta milého si řt dř  uhostili, zadupalo

¹⁸ Zámků.

šest krásných parip pod obloky¹⁹. „No už ťa koč čaká,“ pravil švakr, „a koně vedia cestu. Zdravý choď, lebo sa hodina mojho zakliaťa približuje.“

Bolestně se rozloučili, neboť nevěděli, či se zase kdy uvidí. — Když se rozloučili, sedl Radovid na koč a koně jako na větru letěli s ním přes hory doly, až se jen tak za nimi prášilo. — Právě dojeli na hranice panství švakrova, když osudná hodina minula; v tu chvíli octnul se Radovid na zemi, místo koní viděl šest myší utíkatí zpátky k lesu a z kočáru stala se ořechová skořapina. — Sám stál v pustém lese u potůčku jako prst. — Za potůčkem viděl táhnouti se do lesa pírť²⁰, pustil se po ní, nech by ho už kamkoli zavedla. — Dlouho šel lesem, přes doliny, přes pláně a vrchy a všechna požíva, co s sebou měl, se minula, když tu přišel k jednomu tak vysokému dubu, že mu roveň neviděl. Šíre dúže²¹ rozkládaly se jeho konáry²² a mezi nimi ve vrchu stál dům. — Jak to Radovid zhlédl, pomyslíl si ihned, že to bude obydlí střední sestry. — Dlouho čekal, jestli se ukáže, aby mu nahoru pomohla, ale nevyšla. I začal tedy volati, co hrdlo stačilo, a na dub bušiti. — Když tak chvíli volal a bušil, ukázala se nahoře pěkná ženská postava, ptajíc se: kdo to volá a buší?

„Ja som to, ja,“ volal Radovid, „tvoj brat, sestra moja drahá; pomuož mně dáko hore sa dostať!“

„Muoj brat?“ divila se paní, „ja som žiadneho brata nepoznala. Ale kdo si koľvek, človeče boží, utěkaj, ako znáš, lebo keď muoj muž príde, naraz ťa rozdriape!“

„Rozdriape, něrozdriape,“ odpověděl Radovid, „len mně spomuož, aby som sa hore dostal, potom ti chcem vyrozprávať, kdo som a čo chcem!“ — Dala se uprosit;

¹⁹ Okny.

²⁰ Lesní cesta.

²¹ Našíř i naděl.

²² Větve.

spustivši dolů lano, pomohla Radovidu vysoukati se nahoru. — Jsa nahoře, sedl s paní na hromadu mechu k mladému orličátku a začal sestře vypravovat, kdo je a co chce. — Zaplakala sestra radostí a bratra si objímala, ale také strach měla, aby orel přijda domů bratra neroztrhal. — Jedvaže se poznali a uvítali, zahučelo to v povětří, jako by se bouřka valila, a to orel letěl. — „No len, bračok muoj drahý, skoro sa skry do tohoto mechu, adaj že ťa dáko zachová!“ prosila ho sestra.

Jen co se skryl, už orel do hnízda se vřítíl, vřeště: „Žena, človečina smrdí, naraz mně ju vystanou, nach ju rozdriapem!“

„Ach mužu muoj drahý,“ chlácholila žena, „kděže by sa ti vzala, veď tu ani ptáčka, ani letáčka něvidieť, kděže by to človečika!“ — „Keď ho něchceš vydať, najďem si ho sám,“ zapišťel orel hněvivě — a začal mech přehazovat — už zadrápl i do hromady, kde Radovid ukryt čušal²³, an tu dvanáctá udeřila. — V tom okamžení jako by země se zatřásla, chyžka na stromě proměnila se v nádherný zámek, orel v krásného knížete, orlíče v utěšeného chlapčíka a všecko zůkol vůkol obživlo.

Rád byl kníže, že si švakra neroztrhal a s ním se těšiti mohl. — Strojila se hned slavná hostina a Radovid musel vypravovat o rodičích a proč přišel. — „Starí moji rodičia sa majú ako starí ľudie; zdravých som ích zanahal a s žiaľom ích opustil; ale keď som chcel aj sestry aj švagrou poznať! Nuž, najstaršú sestru už taky znám, aj švagra, medveďa! — Švagor medveď,“ pokračoval dále, „mně rozprával, ako stě zakliati, a ja som si predsavzal vás zo zakliaťa vyslobodiť. Spytoval som sa švagra, ako by sa to mohlo stát, ale mi on rady dať něveděl, len ma k těbe, drahý švagríčok, poslal, že mně adaj ty budeš vedieť dač poviedať?“

²³ Tiše seděl.

„Ach, švagrík muoj drahý,“ odpověděl kníže, „darmo sa konáš, lebo pochybujem, že by si nás mohol vyslobodiť. Ťážkuo je naše zakliať. Rady ti v tom ani ja dať neznám, ale keď si už tak si umienil, choď k mojmu najmladšimu bratovi, ten ti naistě zjaví celuo tajemstvo.“

„Puojdém, puojdém, len mně cestu ukáž.“ „Na hranicu mojho panstva ťa dám odviezť a potom choď cestou, ktorá sa ti ukáže. Jda tou cestou, príděš k jednému jazeru; tam daj pozor, a keď sa budě z vody kúriť, tam sa hoď do vody. — Vezmi si týchto dakol'ko orlacích pier, a keď buděš v něbezpečenstve, len ích pomrú a hněď ti šest orlou prídě na pomoc.“ — Radovid se švakrovi pěkně poděkoval, pera schoval a o chvíli zadupotalo šest koní pod okny. — „No švagrík muoj drahý“ — pravil kníže — „už sa muoj čas blíži; koč ti je už pripravený, zdravý choď, aby ťa moja divokost nězastihla.“

Bolestně se rozloučil Radovid od milované sestry a švakra, kteří ho až k vozu doprovázeli. — Jak sedl, vychytili se koně do větru a jako tátoše letěli přes hory, doly. Když přijeli na hranice, minula určitá hodina a Radovid jako prvníkrate viděl se na zemi seděti. Koně ve vrabce se proměnili a vůz v slepičí skořáčku. — Vida před sebou cestičku, vzpomněl na švakrova slova a chutě se po ní pustil. — Ale dlouho šel a všecko strávil, co s sebou měl, než přišel do údolí k zelenavému jezeru. — Vari na celé cestě byl v tom okamžení nejšťastnější, neboť sotva u jezera zastal a po vodě se rozhlížel, viděl blízko břehu z lesknoucí se vody modrý obláček dýmu vyvěrat a sem tam se rozletovat. — Ani si neoddechna, hodil se do vody, právě tam, kde obláček vystupoval. — Šťastně sletěl kominem dolů na ohnísko, na něž právě sestra oheň klásti chtěla. — Nevědouc, co se to činí, odskočila uleknutá do jizby, bratr ale skoče s ohníska, běžel za ní volaje radostně: „Něboj sa, sestra moja drahá, něboj, veď som to

ja, tvoj brat, prišiel som ťa navštíviť!“ — Prešiel sestru strach, keď videla pred sebou státi človeka a sestrou pojmenovati se slyšela, ačkoliv o bratru neveděla. — Protož pravila: „Něklam mňa sladkými rečami, lebo som ja žiadneho brata nepoznala, ale kdo si koľvek, človeče boží, povedz, kde si sa tu vzal, čo chceš?“

Tu Radovid všecko pěkně sestře vyrozprávěl, kdo je a proč přišel, a teprv sestra okolo krku mu padla a k srdci ho přitiskla. Byla radost veliká obou, a ještě větší, když se i švagr, který už jako člověk domů chodíval, navrátil. — Žena mu do třetí jizby v ústřety běžela, nevýslovnou radostí volajíc: „Muž muoj drahý, poď, či vidíš, brat muoj došol, ktorieho som ja ešte doma nepoznala.“

„Keď je tebe brat, je muoj milý švagor!“ — vítal švakra kníže ryba a hned se ptal na rodiče. „Starých rodičou som zdravých doma zanahal, ale ver ja něviem, ako sa teraz mávajú a či sú živí, lebo som ja už dávno z domu odišol. — Chcel som si sestry aj švagrou hľadať, a teraz som už všeckých viděl. Ale ešte sa ťa dať spýtať mám. Rozprával mně švagor medved' aj orol, že mně ty, milý švagřík, naisto oznámiš, ako by som vás muohol zo zakliatá vyslobodiť. — Prosím ťa teda, rozpovedzže mi, začo stě to zakliati a ako by vás muohol vyslobodiť, lebo sa dotedy domu něvrátim, kým vás něvyslobodím, čo priam zahyniem.“

„Ťažkú, něbezpečnú prácu si si vzal pred seba a něznám, či dať vyvedieš,“ pravil švagr ryba po dlouhém rozmyšlení, „ale keď si sa už na to vzal, skús, adaj sa ti po-darí. Počuj: my smo mali jednu krásnu sestru, ktorú jeden čarodajník chcel za ženu mať. Že ona za něho íst něhcela a že aj my sme ju dať mu něhceli, rozjedil sa něslýchaně, sestru schytil, přeč odniesol a nás všeckých troch zakliat, ako znáš. V tomto našom zakliatú dotedy sa trápiť musíme, kým lebo ona zaňho íst sa něpodvolí,

lebo kým nás dakdo něvyslobodí. Čaroďajník je, aj s našou sestrou, v jednej jaskyni, do ktorej len jeden zlatý kľúč, čo něďaleko něj na vysokom strome zakvačený visí, vchod otvoríť muože. Ale sňatia toho kľúča je s veľkým něbezpečenstvom spojenuo. Vchod do jaskyně vedie cez dvanásť izieb, v trinástej spí čaroďajník na loži, vedľa něho leží naša sestra v rakvi. Nad ním visí zlatá trúba, na ktorej esli zatrúbiš, nás vŕeckých vyslobodíš. Chceš-li nás vyslobodiť, musíš to vykonať, ale musíš aj mnoho podstúpiť!“ — „Trpeť som sa už na cestě naučil a něbezpečenstva sa něbojím. Poručeno Pánubohu, preca len puojďem! Len mňa na cestu naprautě!“

„Nuž Pánbuoh ti pomáhaj! Choď teda, cestu ti rád ukážem“ — řekl švagr. — Ještě si milého hosta uhostili, jak nejlepší věděli, potom bolestně se rozloučili a Radovid pohýnal dále cestou, kterou mu byl švagr ukázal.

Dlouho putoval a chodil po horách a vrchách, až se naostatek k velkému stromu dostal, na kterém visel zlatý klíč, zdaleka se ligotaje. — Vida klíč, zaradoval se šuhaj, že je u cíle. Chvilku si oddechl a potom chytro na strom lézti počal. — Šlo to, šlo, až vylezl s několik sáhů výše, tu ale zrazu připálí šest divých bujáků²⁴ a mocnými čelami začnou do stromu třískat, že se jako proutek sem tam klátil. Málo chybělo, že Radovid jako šiška dolů neslítl. — Na štěstí mu přišel na mysl dar švakra medvěda; rychle vyndá srstku, pomrví²⁵ ji, a v tom okamžení kde se vezme, tu se vezme — šest ozrutných medvědů a obořivše se na bujáky na márne kusy je rozdrapili. — Vysvobozen z velkého toho nebezpečení, škrábal se horko těžko výš a výše, až se k samému kľúči dostal. — Už ho chtěl sníti, vtom přiletí hejno divých hus a začnou

²⁴ Býkův.

²⁵ Pomnouti.

milého šuhaje zobáky a křídloma česat. Ten ale vzpomněl ihned na orlova pera, rychle je vyndá, pomrví a v tom okamžení — kde se vezme, tu se vezme — šest silných orlů přiletí a o chvíli je kříděl divých hus rozplašen a rozdrapán. — Po přemožení této druhé překážky si Radovid klíč svobodně sňal a zpátky dolů slézal. — Dobrý kus práce bylo vykonáno, klíč v jeho rukou, ale větší bída ho čekala! — Jen co si trochu oddechl — šel k zápoľám nedaleko stromu se vypínajícím. — Dívá se na ně ze všech stran, ale nikde ani dírečky, neřku-li dveří! — Začal se již obávati, že i zlatým těžko dobytým klíčem si nepomůže, an mu tu padlo na rozum, co mu byl švagr ryba řekl, aby se jen klíčem skály dotknul, kdekoliv ze dotkne, že se mu otevře. — Vezma klíč, skály se dotknul; skála se otevřela dokořán a Radovid vešel do jizby ze samého ľadu²⁶ vykresané. Zima šíbala se stěn, až pálila, a nohy div že mu nepřimrzly. — Ale on na to nic nedbal a chytro k druhým dveřím pospíchal. — Jak do druhé jizby skočil, plamen ho zašvihl a plná jizba byla ohně. — V třetí jizbě přivítalo ho sípění hadů, a bylo jich jako rezanců²⁷, jeden přes druhého se snovajíce. — Bystro přeběhl náš šuhaj po ohavách těch do čtvrté jizby, kde ho přivítala plná jizba hnusných netopýrů. — I těm se vydral, a přeběhna i všechny ostatní jizby, ošklivější a ošklivějšími potvorami naplněné, doběhl konečně ke dveřím třinácté jizby. Zlehka otevřel, jako stín vešel a tiše za sebou zavřel. — Vše našel tak, jak mu švagr pověděl. — Čaroďajník strašné podoby ležel tuhým snem zkován na loži, podle něho na zemi v železné rakvi krásná, ale bledá, vyschlá ženská postava; nad jeho ložem na stěně visela zlatá trubka. — Radovid, všecek dokonán, sedl do koutku, aby si

²⁶ Led.

²⁷ Nudlí.

oddech. — V jizbě bylo ticho, že by slyšeti bylo mušku letět. — Vtom udeřila dvanáctá. Čarodějník se prebral a ležící zvolal strašným hlasem: „Či puojděš za mňa, či nie?“ — Z rakve ozval se smutný, slabý hlas ženské: „Nie,“ — „No ži a hni“ — vzkříkl čarodějník a po chvíli zase usnul. — Po chvíli zdvihl se Radovid zpolehounka se země a jako duch přistoupil k loži a po trubce sahal. — Už ji měl v hrsti; vtom se čarodějník probudí a zhurta se na odvážlivce obořil. — Ale švihší šuhaj rezko uskočil, a než ho čarodějník chytil, třikrát silně zatroubil. — Jako by sto hromů zahřmělo, taký hlas vyletěl ze zlaté trubky; zápol'a otrásla se od samého kořene, ledem, ohněm a rozličnými potvorami naplněné jizby v krásné svetlice se proměnily, čarodějník se rozlil na kolomaz a z rakve krásná panička vystoupila. Jakkoli se v rakvi ležic více mrtvému než živému tvorů podobala, vstala přece jako nejkrásnější růže, neboť zakletí předešlou krásu její nezmařilo, a zůstávala v něm naveky mladou. — Slzíc děkovala svému vysvoboditeli. Šuhaj byl také rád, že si vysvobodil nejen švakry, ale i krásnou paničku, která se mu nemálo zalíbila. „Ale povedzže mně, prosím ťa, dobrý mláděnce, kdo si ty a ako si sa sem dostal?“ ptala se ho krásná panna. — Tu jí začal Radovid všecko od kraja až do konca rozprávět, kdo je, kde chodil a kterak se do jeskyně dostal. — Potěšila se ještě více krásná panička, vyrozuměvši, že jí Radovid i bratry ze zakletí, o němž ani nevěděla, vysvobodil a že jsou jedna rodina²⁸. — Znova mu děkovala a jak že se mu odmění.

„Ja si nič inšieho nežiadam hime těba, krásna panno,“ odpověděl Radovid. — Šuhaj se byl i panně zapáčil, a protož se mu ihned zaručila a slovo mu dala. — Když si všecko vyrozprávěli a spolu se potěšili, vybrali se k nej-

²⁸ Příbuzní.

mladšímu bratru, u něhož ho i starší dva bratři, vysvobození, s ženami a dětmi očekávali. — Radost byla veliká, když se všickni shledali, a větší ještě, když se všickni k starým rodičům vybrali a na živě jich zastíhli. Už si rodiče žádného většího štěstí a radosti přát nemohli, jako ta byla, když se jim neočekávaně i dcery i syn vrátili, všickni šťastní. — Nevýslovné té radosti květ byla svatba mladého Radovida s krásnou pannou. — Hej byla to svatba! Co svět světem, takové nebylo a nebude! —

V MĚSTĚ JEDNOM ŽIL BOHATÝ KUPEC A TEN MĚL SYNA, KTERÝ se nechtěl ženiti. — Otec, matka, již staří, neustále mu domlouvali, aby se oženil, on ale nechtěl ani slyšeti; když to naveky trvalo a vida, že se rodiče trápí, pravil: „Nuž keď chcetě, aby som sa oženil, idem, a ktorúkoľvek stretnem, za ženu pojmem!“ a rozhněván šel vyhlídnouti si ženu. Zašel za město, a tu když jde po poli, potká pastýřku ovec, chudé, bosé děvče. I ptal se jí hned, jestli by za něho šla.

„Něrobtě posmechu z mojej chudoby, veď nepřýtam¹ vášho bohatstva!“ odpovědělo mu děvče. Když ale kupec žádost svoji opakoval a viděla, že to myslí opravdu, svolila. — Kupec vezma ji za ruku, domů si ji odvedl. Rodiče byli by si lepší nevěstu přáli, nuž ale, když synovi se líbila, neříkali nic, rádi jsouce, že se konečně syn oženil. — A neprohloupil kupec s chudou pastýřkou; stala se z ní švarná, dobrá a pořádná paní. Každý ji měl rád, ale nade všecko ji miloval vlastní její muž, a ona jeho. — Po čase umřeli rodiče a kupec stal se samostatným pánem celého jmění. — Stalo se, že musel za svým zaměstnáním na cesty se vydati. — Smutně se loučili manželé a kupec prosil ženu, aby na něho nězabudla².

„Ej, veď ja nězabudněm, mužu muoj drahý, a čo bys aj koľko rokou vo svetě bol, čo bys aj, nēdajbože, nikdáž sa něvrátil, preca ťa nēzabudněm a vernou ti zostaněm“ — pravila plačící. —

Potěšen jejími slovy odebral se kupec do světa. — I trefilo se mu jednoho dne přijíti do hospody, kde

¹ Neprosím.

² Nezapomněla.

sedělo okolo stolu několik kupců, známých i neznámých. — Přisedl k nim. — Jako vlna za vlnou plynulo slovo za slovem, řeč k řeči, až přišlo na věrnost ženských. Nechtě už to bylo, jaké bylo, každý ženu svoji chválil, jen kupec mlčel. „Nuž, a čož je tvoja žena, bračeku, či je verná?“ — ptali se ostatní kupci, vidouce, že mlčí.

„Naozaj verná“ — odpověděl kupec a začal ženu chváliti.

„A či vieš, esli ti zostaně vernou?“ — ozval se jeden z kupců.

„Chcem sa staviť³ o celé svoje bohatstvo, že je žena moja verná a vernou zostaně!“ — zvolal kupec.

„Nach stáuka stojí!“ — zvolal prvnější, podáváje kupci na slovo ruku.

„Nach stojí; keď mně ty na znak zlatý prstěň, čo moja žena na hrdle nosí, doněsieš, chcem veriť, že moja žena něvernica, a ty máš celé moje bohatstvo mať, keď ale nědokážeš, že je něverná, buděme sa biť!“ tak řekl kupec, podáváje druhému na potvrzení ruku. — I umluvili se ještě, kde se shledají, a potom odešel onen kupec dále a onen, co se stavil, šel do onoho města, kde suchá vdova⁴ kupcova přebývala. — I šel hned k ní, jakoby s pozdravením od muže; těšilo ji to velice a přívětivě hosta uvítala i uhostila. — Mladá, pěkná, velmi se mu zalíbila, a když k ní druhykrát přišel, začal k ní sladce hovořit, chtěje ji zvábiti. — Když tomu kupcová vyrozuměla, že to falešný přítel, zakázala mu neukazovati se jí více, nechce-li přijíti na vyhozov. — Pln zlosti odešel, přemýšleje, kterak se dostati k žádanému cíli. — Od lidu neslyšel o kupcové než chválu, viděl tedy, že mu těžko bude dokázati nevěrnost její. — V této ne-

³ Sadit.

⁴ Je žena, jejížto muž buď na vojně nebo co kupec ve světě je.

snázi jeho nahodila se mu jedna stará baba, která byla v domě kupcově. Nuž, slíbil babě hory doly, uplatil ji a baba přistala k jeho žádosti. — Vloudila se v noci do ložnice kupcové, vzala jí prsten s hrdla a ráno donesla ho onomu kupci a i to mu svěřila, že má kupcová pod kolenem černou bradavici. Kupec babě dobře zaplatil a hned z města ujel.

Tu chvíli kupcová doma prsten hledala jako makové zrněčko, velmi si naříkajíc; vědělať dobře, že prsten večer měla, nikdy ho s hrdla nedala, neboť to byl dar od manžele! — Hledali všickni, neboť měli paní rádi, hledala i baba, jako by o něm nevěděla, ale ani zniku ani vidu po něm. — Musela se konečně paní uspokojit, ač jí to neustále v hlavě vrtalo, kam se prsten poděl.

Zatím dojel onen naničhodný kupec do města, kde naň muž kupcové čekal. Nenadál se takové zprávy; ale když kupec s úsměškem prsten vytáhl, který co svůj poznal, a když mu i to řekl, že má žena jeho černou bradavici pod kolenem, všecek sklesl a hluboký žal ho pojal. „Nuž, keď je tak, si teraz pánom mojho bohatstva ty!“ pravil kupcovi a horší než žebrák domů se navrátil. — Žena mu s radostí v ústrety běžela, ale on se od ní odvrátil: „Choj, nehodna si mňa; všetkého tys mňa zbavila, aj spokojenosti, aj imania. Teraz sa naše cesty rozdělia, ja idem na západ, ty id' na východ.“ Poté ji kupec opustil, nedbaje na otázky její a pláč. I sebrala si tedy batožek, ustrojila se do chlapských šatů — a pustila se cestou k východu hledati si nějakou službu, a on obrátil se k západu, chtěje si též službu hledati. — V statek jeho se onen podvodník uvázal. — Po několikadenní chůzi došla kupcová do jednoho města a tam ji přijal do služby jeden starý notarius. — Sloužila mu věrně a byla velice moudrá, že se kolikráte notarius o radu jí ptával. Všickni měli ji rádi, a když starý notarius umřel, že byla moudrá, udělali ji

notariusem. Mohla se míti dobře, ale cože, když si přece jen stále rozmýšlela, proč ji asi muž opustil a srdce od ní odvrátil. Jednou, když zase na svého muže myslila, chodíc po zahradě, a srdce jí lítostí odmekalo⁵, spatřila na cestě člověka přicházet, sprostě oděného, a to byl její muž. — Ona ho poznala hned, ale on ji ne, poněvadž měla na sobě chlapské šaty. — Už mu chtěla běžet v ústrety, ale si vzpomněla, že on se na ni hněvá, a proto se mu znáti nedala, chtěla ho vyzkoumat. — I zastavil se pocestný u zahrady a prosil pána, aby ho přijal do služby.

„A zkeděže iděš?“ — „Od západu, milý paně,“ odpověděl muž, „ale sa mi tam nělúbilo a len mňa na východ tiahlo.“

„Nuž, zostaň tu, ja si ťa vezmem za sluhu“ — řekla žena a do domu si ho odvedla. — Byl rád kupec, že si našel tak hodného pána. — Když byl večír, kázal pán vody donésti a nohy mu umýti. I přinesl sluha kupec vody a začal pánovi nohy mýti, a když mu je myje, vidí pod kolenem černou bradavici. Jak ji viděl, do pláče se pustil. — I ptal se pán, proč pláče, a tu on mu všechno začal povídat, kterak měl pěknou ženu, hodnou a dobrou, že se milovali, ale potom když musel do světa, že se mu stala mezi tím časem nevěrnou. — Velice se tomu žena jeho podivila a jen zase dále se vyptávala, kterak se dověděl, že se mu stala nevěrnou, a tu on i o sázce a onom kupci jí pověděl, i o prstenu, který při sobě měl. — Velice jí to pohnulo, ale se ještě neprozradila, chtěla muže dokonale přesvědčiti. Ráno kázala ihned kočímu, aby zapřáhl, že pojedou pryč; i sluhovi kázala na cestu se připraviti. — Jeli jeden den a druhý den přijeli do města, kde zůstati pán kázal. Bylo to město, odkudž kupec rodem; i divil se, co pán

⁵ Bylo jí k pláči.

v městě za robotu má, a mrzelo ho to i bolelo, neboť si připomněl dřívější doby, jak šťastně žil, že nemohl na štěstí to ani zapomenouti. Když do hostince přijeli, objednal pán skvostnou hostinu a sezval množství hostů, mezi nimiž i onen podvodný kupec byl. — A když se hosté sešli, pan notarius je vlídně přivítal a hostina byla slavná. — Hosté jedli a pili a nevšímali si sluhy nepatrného; byl tomu také povděčen, že si ho nikdo nevšímá, a kdyby nebyl měl pána svého rád, byl by raděj utekl. Po jídle po pití pustili se do řeči a tu začne naostatek i hospodář (přestrojená kupcova žena) povídati, co se stalo v jednom městě, jak rozvedl jeden podvodník manžele, kteří se věrně milovali, jak muže ocigánil a oba do neštěstí uvrhl; vše vyprávěla, jak to vpravdě bylo, a nikoli jak kupec mluvil, neboť se byla vše od oné báby ošemetné dověděla, která, neznajíc jí, za peníze vyradila, jak přišel kupec k cizímu bohatství. — Krušno bylo kupci podvodnému okolo srdce, když tu rozprávku poslouchal, ale se nikterak prozraditi nechtěl, a proto když se hospodář hostů ptal, co by takový člověk zasloužil, on první zvolal: „Smrt, smrt!“ Tu rychle kupcová od stolu vstala, do druhé odskočila jizby a v několika okamžicích v ženských svých šatech oblečena mezi hosty se vrátila. — I poznali ji hned všickni a muž, beztoho všecek omámen nad tím, co slyšel, s nevýslovnou radostí věrné ženě okolo krku padl a na kolenou za odpuštění prosil. — Mileráda mu odpustila. — I blahoslavili věrnou ženu všickni hosté a ve všeobecné té radosti vykradl se podvodník z domu a z města ven, ale soudu neušel, ani baba zlověstná. — Kupec přistoupena zase na svůj statek, žil s věrnou ženou svojí šťastně až do smrti.

BYLI DVA BRATŘÍ, JEDEN DOBRÝ, HODNÝ, DRUHÝ ZLÝ A BEZBOŽNÝ. — Když jim otec umřel, vzal si ten zlý statek a toho dobrého z něho vyhnal; i šel ten dobrák žalovat, ale nic si nevyžaloval. — „Eh milý člověče, na světě něni spravodlivosti“ — říkali mu lidé. —

„Eh naozaj¹, že je spravodlivost,“ říkal vždy ten dobrý, ačkoliv se mu bídě vedlo a zlému bratru dobře a ačkoliv máloco dobrého i od jiných lidí užil. — Když ten zlý bratr slýchal, že chválí chudý bratr spravodlivost, velice se tomu divil, kterak on, ošizený bídák, může chváliti spravodlnost, které se mu nejméně dostalo. — I ponoukal lidi, aby mu žádnou práci nedali, aby ho vyháněli od sebe, a bezbožných řečí o něm namluvil, aby ho každý nenáviděl. — Chtěl ho připraviti na mizinu, aby viděl, jestli bude ještě potom spravodlivost zastávat. — Stalo se; dobrý, hodný bratr padl do takové bídy, že neměl ani sobě, ani dětem co do úst dáti. Nemoha si již jinak pomoci, šel k bratrovi prosit o kousek chleba. — „No poď, chcem ti dať kúšťok chleba,“ řekl bratr, a uchopiv ho, kázal, aby mu oči vyklovali. — Vyklovali mu tedy oči a zavedli ho pod sloup spravodlnosti. — „Nuž hľa,“ pravil mu zlý bratr, „či ešte povieš, že je na svetě spravodlivost?“

„Eh veru, preca je!“ — odpověděl ubohý slepec.

„Nuž, keď ty kedy buděš zase mať svojich zdravých očí, vtedy budem veriť, že je spravodlivost!“ — a nechaje bratra pod sloupem spravodlnosti seděti, odešel. — A když bylo o půlnoci, přiletěli dva harvani a sedli na

¹ Opravdu.

sloup. — Pravil harvan harvanu: „Čože, braček, vo svetě chyrovat²?“ — „Bol som v ednom mestě, kdě vody němajú,“ pravil druhý havran, „keby skalu u mesta otvorili, mali by vody dost, ale ím to nikdo povediet němuože, a tak musia tí ľudie smedom³ zahynúť.“ — „Nuž hľa, braček, veď aj tu, dšiat krokomu pravo vbok, studienka je a v něj taká čudná⁴ voda, že čo by kdo aj od narodenia slepý bol, ak si oči z něj namaže, ihneď uvidí“ — pravil druhý havran. Když si to pověděli, zašuměli křídly a pryč uletěli. — Chudý slepec rozuměl každému slovu, a když uletěli, vstal, šel deset kroků vpravo bok a po studánce hmatal, až ji našel. — I namazal si oči — a hle — viděl! — Nešel domů, ale šel do onoho města, kde neměli vody, aby jim pomohl. — Když tam přišel a se ohlásil, že jim poví, kterak by vodu dostatí mohli, s náramnou radostí byl vítán a král mu slíbil bohatou odměnu. — I pověděl jim, aby onu skálu otevřeli a že budou mítí vody dost. — Ihned se do práce dali, a jak skálu otevřeli, mocný pramen z ní se vyprýštil. — Bohatě odměnil král chudého na penězích, i pěkného koně mu daroval. Přijel chudý slepec domů na vrchovom⁵, bohatý a vidoucí; první cesta jeho byla k bratru. Všecko mu pověděl a naostatek dodal: „Nuž hľa, bratě, preca je spravodlivost na svetě a na veky budě!“ —

Bratr neřekl nic, ale hnětlo ho to, a k půlnoci ten samý večer šel pod sloup spravedlnosti a tam si sedl, mysle si, co bratr dobyl, že i on si dobýti může. — O půlnoci přiletěli tiže dva havrani. — Sotva dosedli na sloup, pravil jeden: „Nič něvrau, braček, lebo nás

² Co se povídá.

³ Žížní.

⁴ Divotvorná.

⁵ Vrch koně.

tu musel, keď smo tu ostatníkrát boli, voľakdo počúvať⁶.“ — „Veď muožme nazrieť“ — řekl druhý a hned dolů sletěli, a najdouce tam zlého bratra, oči mu vyklovali, křídla ho utloukli a tělo jeho v drápech po poli roznosili. — Ani chýru po něm nezůstalo; bratr jeho ale žil i v bohatství spravedlivě a statečně do smrti. —

⁶ Poslouchat.

BAČA JEDEN MĚL STARÉHO PSA, KTERÉHO VOLAL BODRIKA. Byl velmi stár, neměl už ani jediný zub, kulhal a po těle měl plno jízev od vlčích zubů. — Bylť vždy věrný bačův přítel a neohrožený obhájce stáda. Ale cože, když byl stár! „S starým psom na smetisko,“ řekl jednoho dne bača, „načože chovať starú psinu, veď muože mladý ouce hlídať.“ — Vyhnali starého Bodrika na smetisko a nedali mu ani žráti; mladého nachovali a pustili ven, aby hlídal.

Bylo to velice líto starému Bodriku, že ho bača vyhnal; lehl na smetisko a plakal. Přišla noc; mladý pes zalezl do budy a usnul. Starý pes, zvyklý čujno¹ spáti, spal i na smetisku jen tak na půl očka. Tu najednou ucítil vlka; vstal, chtě rychle přeskočiti plot, ale nohy sklesly mu slabostí, poněvadž byl lačen. — I smutně zase lehl a pomyslně si: „Keď ma gazda nĕnachoval a preč vyhnal, nuž nach si vlk oucu vezme.“ — Zůstal ležet a také ani nezaštěkal; mladý pes pevně spal, vlka necítil a vlk pěkně v tichosti ovci z košiaru² si odnesl. — Ráno když gazda ovce dojití přišel, viděl, že jedna chybí a že ji vlk odnesl. Teprv poznal, jak špatně mladý pes hlídal, litoval, že starému ublížil. „Eh veru, keby starý Bodrik bol striehol, nĕbol by vlk oucu odniesol,“ pravil, a přivolaje starého psa k sobě, pohladil ho a dobře nachoval. — Bodrik se mu okolo nohou uvíjel a všecek byl uradován. Večer neležel na smetisku, ani v búde, ale obcházel okolo košiaru, jako by věděl, že vlk, kde jednou ovci sežral, rád se válí. Vskutku vlk přišel, namlsán; ale tenkrátě musel

¹ Že slyší každý šust.

² Ohrada, kde ovce jsou.

utříti hubu. — „Čože tu chceš?“ vyjel naň Bodrik, když se ku košiaru blížil.

„Nuž, čo chcem, oucu chcem,“ odpověděl vlk. —

„Choj, oplan, ja ti oucu nĕdám,“ řekl mu Bodrik.

„No, len mi jednu daj, muožeme ju mať do spolku.“

„Ja žiadnych spolkou s tĕbou nĕchcem mať; včera mňa gazda nĕnachoval, bol som lačný a slabý, nuž som ti oucu dal, ale dnĕs mňa gazda dobre nachoval, som mocný dost a oucu ti nĕdám.“

„Keď mnĕ oucu nĕdáš, puojďeme spolu na potyčku!“

„No, keď ti Ďaka, puojďeme, len čakaj, kým si od-bavím postriežku³, potom prídĕm do hory a budĕme sa potýkať,“ řekl starý pes. — Vlk, když vidĕl, že ovci nedostane, odešel, ale umínil si na psu se pomstíti; — i pozval si medvěda a lišku, aby mu pomáhali.

Pes znaje vlčí obyčje, nešel sám do lesa, ale vzal si na pomoc kusou svini a starého kocoura — kamarády domácího dvora. — Když medvěd a liška kulhavého psa, starého kocoura a kusou svini přicházeti vidĕli, velmi se ulekli. — „Ďa bračekouci,“ zvolal medvěd, „ako ten pervý skalky sbiera, ktorými nás ubije.“ — Pes kulhal, medvěd myslil, že sbírá kameny.

„Ďa, ten druhý,“ zvolala liška, „seká šabl’ou okolo bokou!“ — Metal kocour ocasem a liška měla za to, že šavlí se ohání. — Jak ale uslyšeli kusou svini rochat, tu se ulekli; medvěd na strom vylezl a liška do trní skočila. Když zvířátka domácí do lesa vešly, kocour ustavičně vrčel „vrnívrnívrní“. — Liška rozumĕla, že říká „v trní, v trní“, i ulekla se, vyskočila z trní ven a do lesa utíkala. — Kusá svinĕ zase začala pod stromem, na nějž medvěd vylezl, rochat „hrhrhrhr“. Medvěd rozumĕl, že říká „hor, hor“ a že nahoru vylézti chce, lekl se, rychle se stromu slezl

³ Hlídání.

a pryč utíkal. — Když viděl vlk kamarády utíkati, dal se také v útěky. Starý Bodrik opanoval bojiště a vesele se svými kamarády domů se vrátil. — Od té doby měl se u bači dobře až do smrti.

I

KDYŽ TURCI V UHERSKÉ ZEMI PANOVALI, BYLO LIDEM ZLE; nikdo nebyl jist ani svobody, ani jmění, ani života. — Tehdáž bydlel v Ľubietovej, v horním jednom městečku, na svém dvorci Vavro Brezuľa. Byltě to junák na slovo vzatý a strach Turkům, kteří od Filekova přes hory až do okolí Ľubietovského zabíhali, okolí pustošili a lidi zajímali. Jedenkrát, dověděvše se, že Brezuli doma není, sebrali se a dvorec jeho přepadli. — Čeleď od paní nabádaná chtěla se brániti, ale byla dílem zbita, dílem rozprášena a svázána. Chtěli ji bezpochyby do zajetí s sebou odvléci, jakýž osud i ženu Brezuľovu čekal. Ale jsouce jisti, chtěli dříve, než by stavby podpálili, posilniti se jídlem a pitím. — Rozkázavše ženě Brezuľové, aby jim večeri uvařila, zatím v domě se rozhostili, popíjejíce si a vesele šavlemi cengajíce. Žena Brezuľova ustrašená stála v kuchyni u ohniště. Tu ti zrazu Brezuľa jako by s nebe spadnul. — „Daj Buoh šťastia, ženičko,“ pozdravil ji, „čo to máš za hostí?“

„Turci sa tu,“ odpověděla strachem se třesoucí.

„A čože im varíš, tým milým hostom?“

„Kapustu¹,“ odpověděla.

„A či máš mesa do něj?“

„Němám.“ — „No veď ti ja naraz narúbem!“ zvolal, skočiv do jizby. — Ale Turci zaslechše jeho hlas, zahasilí světlo a v největším zmatku začali se jeden za druhým oblokmi² ven tahati. — Tu Brezuľa chytil křemen mezi zuby, protáhl ostrou svoji šavli po něm, až jiskry po zemi přšely. — Poznal takto, kde Turci jsou, a ihned začaly turecké hlavy po zemi se váleti. Co ujíti nestihlo,

¹ Zelí.

² Okny.

tam zahynulo. — Tak si Brezul'a sám jediný ženu, statek, čeled' i vše od záhuby uchránil.

II

Turci nemohli na tuto nešťastnou výpravu zapomenouti a přemýšleli na pomstu. Onedlouho sebralo se jich mnoho a pod vůdcovstvím agy Masného³, známého ukrutníka a pustošitele slovenských krajín, pustili se z Filekova přes hory a cestou dědiny napořád pustošili. — Jeden nářek ozýval se po vůkolních údolích a strachem lidé utíkali do hor a lesů. — Darmo vyzýval Vavro Brezul'a Ľubietovských, aby Turkům na příhodném místě cestu zalehli. Kuřiplaši Němci⁴ nechťeli hlasu jeho slyšeti. — Vybral tedy nejstatečnějšího ze své čeledi a samodruhý šel zkusit štěstí junácké. — Pod horou Jasenovou stanuli odvážlivci tito, tam se dala cesta nepříteli nejsnadněji zameziti. Brezul'a u studně v křoví se ukryl, druh jeho nad vyšním chodníkem, umluvivše se vespolek, jaké vojenské lsti použijí. Chtěltě Brezul'a, až on vystřelí, aby druh jeho křičel: „No sem, no Ďuro, Samko,“ jako by jich kdoví co bylo. — Přišli Turci, vůdce popředku. — Byl to známý pustošitel slovenských krajů, pro svou tělnatost od lidu slovenského Masný aga zván. Když se divocí Turci s rozháraným křikem k studni přiblížili, vyskočil Brezul'a s nataženou puškou z křoví, volaje: „Vítaj, paně Masný! Dá Buoh, že slovenské kraje viac rabovať nebuděš!“ — a vystřeliv, zabil agu. — Vtom vypálil i druh jeho s vyšního chodníka a „Sem sa, chlapi!“ zvolal a Brezul'a hned za ním: „Tuto sa, tuto, Samko, Ďuro, sem, chlapi, sem!“ — „Eh parom im do duše!“

³ Tučného.

⁴ Němečtí horníci.

— ozval se hlas s chodníku, rána padla a třetí Turek válel se v krvi. — Zlekli se Turci, že padli v zálohy, a přestrašení smrtí agovou bodli koně, obrátili a na vy-lomhlavy se dali na útěk.

Tam u oné studničky leží aga pochován; dva kameny leží na hrobě jeho. — Hlavu odřatou dlouho bylo viděti nastrčenou na hálce studni v kaštieli⁵ l'ubietovském, až ji chlapci, kamením do ní házejíce, do studně shodili. — Nechtěl pak nikdo ze studně píti a proto studni zame-tali. — Železný kyj agův dlouho v zámku l'ubietovském ukazovali, až ho před několika lety do pešťanského mu-seum poslali.

Tak zprostil Vavro Brezul'a krajinu velikého ukrut-níka a jmeno jeho dlouho žíti bude v paměti lidu. Sláva mu, junáku!

⁵ Zámek.

PŘED DÁVNÝMI ČASY BYLA V HORNÍM MĚSTĚ ŠTÁVNICI JEDNA panna daleko široko pro svoje bohatství vyhlášena. — Bylať dědičkou nejbohatších štol, v nichž se stříbro dobývalo; a nejbohatší tedy z celého okolí. — Bylať ale také nadmíru hrdá a rozmařilá, a lidé se u ní dobře neměli.

Jedenkráte jela s několika pány a služebnictvem na procházku. Každý byl jí k službám, každý hleděl zalíbiti se jí, ale ona s nimi jen hrdé žerty tropila. — „Eh, daj pokoj!“ okřikl ji starý strýc její, „veď je tá tvoja pýcha hanba a hriech, muože sa stať, že aj ty kedysi ľudskú milosť potrebovať budeš.“

Tu panna v pýše své s prstu stáhla skvostný prsten — právě jeli přes Hron —, a hodíc ho do vody, hrdě zvolala: „Tak isto, akože ten prstěň viac neuvídím, tak aj isto, že sa moje bohatstvo dakedy zmení¹.“

Strýc pokrčil ramený a mlčel. — Po nějakém čase přinesla rybářka do kuchyně bohaté panny rybu na prodej. — Kuchařka rybu koupila, a když ji pitvala², našla v žaludku jejím zlatý prsten. Běžela ihned k paní a ukazovala, co našla. — Tu hrdá panna poznavši svůj skvostný prsten, co byla do Hronu hodila, vzpomněla na slova, která v pýše prohodila, a zachvěla se. — A hle, od té doby mójelo bohatství její vůčihledě, bohaté žíly stříbra v štolách jí náležejících jako by zlí šotkové marnili, všecko naopak šlo a nic se nedařilo, co od hrdé panny pocházelo, až naostatek z nejbohatší dědičky celého okolí nuzná bídačka se stala, které se ani útrpnosti lidu nedostávalo.³

¹ Zmenší. ² Otvírala. ³ V jedné postranné ulici v Štávnici je viděti doposud kus staré kulaté věže, — kterou jmenují věž Panenská a o níž se praví, že ji stavěti dala ona hrdá panna, nejbohatší dědička tamějších štol.

PŘED DÁVNÝMI A DÁVNÝMI ČASY BYDLEL V JEDNÉ DĚDINĚ chudobný čizmár. Žena jeho byla hrubá; když jí čas vyšel a do puolohu se už čekala, přišli k němu tři poutníci a pýtali si nuocku. — Byl to Kristus Pán, svatý Jan a svatý Petr. — „Eh, veru by som vám vďačně nuocku dal, ale žena sa mně povála¹ a němám hime tú jednu chyžku,“ pravil čizmár, ale vida, že jsou ušlí, doložil dobrosrdečně: „ale keby stě chceli tuto pod stienkou, vďačně by som vám lůžko tu spravil.“ — Poutníci přijali s radostí návrh ten, a když jim čizmár, jak nejlepší věděl, lože přichystal, ulehli. — Ale usnouti nemohli, neboť žena v chyžce postenávala. — A když bylo před půlnocí, pravil Kristus Pán k Petrovi: „Chod von a pozri, jaké idú oblaky po něbi!“ — Petr vyšel na práh, a podívaje se na nebe, pravil: „Plané idú oblaky po něbi.“ — „No, nach sa ešte něnarodí,“ řekl Kristus Pán. — Když bylo o půlnoci, žena zase stenala; i poslal Kristus Pán Jana, aby se šel ven podívat, jaké jdou oblaky po nebi. Jan vyšel na práh, podíval se na oblaky a pravil: „Plané idú oblaky po něbi“ — a Kristus Pán řekl: „Nach sa ešte něnarodí!“ — A když bylo po půlnoci, žena velmi zastenala a Kristus Pán sám vstal a šel se podívat ven, jaké jdou oblaky po nebi. — „Jasné idú oblaky po něbi, nach sa teraz narodí, by šťastné bolo!“ pravil a ulehl. — Žena porodila děvčátko. — Když poutníci ráno vstali, prosil je čizmár, aby stáli dítěti za kmotry, že je chudobný člověk a že by mu beztoho nikdo rád tu službu neprokázal. — Rádi svolili poutníci za kmotry jíti. — Když bylo po křtu, pravil Kristus Pán: „A čože dáme temu dieťaťu? Ja mu dám krásu.“ — „Ja

¹ Slehla.

mu dám zlaté vlasy“ — pravil Jan a Petr pravil: „Ja mu dám, aby čo raz do ruky vezme, zlato zostalo.“ — Tak děvčátko obdařili. Po křtu dal jim čizmár hriato² a potom odešli.

Děvčátko bylo ku podivu krásné, mělo zlaté vlasy a rostlo jako z vody. — I nemohli se tomu dítěti rodiče dosti vynadiviti, až jim po chvíli na rozum přicházelo, že ji to asi ti krstní otcové tak obdařili. — Nepochlubili se s tím ale žádnému, jakou dcerušku mají, a spokojeně a šťastně žili ve své chyžce, nemajíce nouzi v ničem od té doby, co děvčátko každou věc, kterou do ruky vzalo, ozlatilo. — Minul rok i dva roky, minulo rokův více a z děvčátka krásného vyrostla krásnější ještě panna. — Jednoho dne když právě u potoka rúcha plákala³, jel mimo mladý kníže, a vida krásné zlatovlasé děvče, stanul podivením nad její krásou. — I skočil s koně, a k děvčeti přistoupna, pravil lahodným hlasem: „Daj Buoh šťastia, krásne diouča, prosím ťa, či by si mně nědala trochu vody sa napiť, som smedný.“ — „Ach vďačně, vďačně,“ odpovédělo děvče přívětivě, spustíc rúcho z ruky na pažiť, rychle do chyžky odběhla. O malou chvíli a vrátila se, nesouc v ruce džbánec ozlacený. — Rychle načrela⁴ vody z potoka a s libným usmáním knížeti podala. — Pil kníže vodu tak bahotně⁵, jak by červené víno bylo; když džbánec vyvážil, děvčeti pěkně poděkoval a přikloně se k ní pravil: „Ty sa mně l’úbiš, krásne diouča! — Či by si němala vuol’u ísť za mňa na muoj hrad?“ — Krásná panna se zarděla, stydlivě sklopila oči a tiše odpovéděla: „A čože rodičia povedia?“ — „A kde sa ti rodičia?“ — ptal se jí kníže. — „Tu sa v tej chyžke.“ — „Nuž, veď sa ích muožme spýtať,“ pravil kníže a

² Horká pálenka s medem připravená, obyčejné to pití při krstinách.

³ Máchala prádlo.

⁴ Nabrala.

⁵ Chtivě.

vezma ji za ruku do chyžky k rodičům s ní šel a hned si ji od rodičů za ženu prosil. — Když viděli rodiče, že se i dcera v knížeti zhlíží, svolili; a co by lepšího jí mohli přát než takového pěkného mladého šuhaja! — Na druhý den ustanovil se sobáš. — Potom rozloučil se kníže se svou krásnou oddanicí, a vsedna na kůň, radostně domů ujížděl.

Měltě kníže na svém hradu jednu starou gazdinu a ta měla dceru. Obě byly ošklivé, obě byly zlé strigy. — I myslila si stará striga, že si kníže dceru její vezme, a tu nenadále slyší, že se bude kníže s krásnou pannou ženiti. — I rozpajedila se stará striga, div že stropem nevylítla, a umínila si pomstíti se na krásné panně a knížeti veselí překaziti.

Druhý den děly se slavné přípravy k svatbě, a když všecko připraveno bylo, zapřáhlo se bujné koňstvo do pěkných vozů, ženich s hostmi do nich vsedli a jeli na oddavky. — Stará baba byla svatkou⁶, dcera její družicí. A když pak bylo po oddavkách, sedli zase na vozy a vezli mladuchu⁷ do nového domova. — Nevěsta nesesedla u ženicha, ale v nejposlednějším voze, se svatkou a družicí. — Byla veselá a šťastná, nenadějíc se zlého. — Až tu, když jeli žitným polem, matka i dcera nevěstu schytly, oči jí vyloupaly a z vozu do žita vyhodily. — Když do hradu přijely, ženich nejprve k nevěstině vozu přiskočil, aby ji dolů snesl; a nastojte, místo nevěsty vidí seděti ve voze neznámou, škaredou osobu, ani za mak krásné zlatovlasé nevěstě podobnou. — Stará striga dala dceři nevěstin věnec, i tvář jí změnila, ale krásu dát jí nemohla, ani milotu pravé nevěsty. — „Kdě je moja krásna něvesta?“ vzkřikl kníže zděšen.

⁶ Starosvatba.

⁷ Mladou nevěstu.

„Nuž, tu ti nevěsta! Veď sa ti ona tak premenila,“ pravila baba a kníže nechtěl tomu nikterak uvěřiti, že by to jeho pravá nevěsta byla, ale baba tak ho dlouho tárála⁸, až ho pomátla, že uvěřil a ošklivou nevěstu do hradu si vedl, jakkoli smuten a nevesel.

Zatím pravá nevěsta v žitě sedíc, bolestně naříkala a bědovala: nevěděla, něbožiatko tmná⁹, kde se poděje. — Když tak naříkala a bědovala, slyšel ji gazda jeden, který právě žitným polem jel, veza na trh zboží¹⁰. Vida krásné děvče v žitě seděti a naříkati, zastavil a ptal se jí, proč pláče. Zaradovala se panna, slyšíc člověčí hlas, a hned mu začala rozprávěti, co se jí bylo stalo. Když mu vše vyrozprávěla, prosila ho, aby ji dovezl ke knížecímu hradu a do knížecí zahrady k starému zahradníku ji dovedl. — „A za to si vezmi tie klasy, čo tu okolo mňa stoja,“ — dodala. Když gazda na klasy se podíval, viděl, že jsou zlaté. — Nabral jich za plný žmeň¹¹ a potom vezma pannu do náručí na vůz vysadil, uháněje s ní k hradu. — Když dojel k zahradě knížecí, snesl pannu s vozu do zahrady a tam ji na lůžko zahradníkovu položil, a neviděn od nikoho, opustil zahradu, bohatší, než vyjel, domů se vrací.

Do této knížecí zahrady nikdo jiný nesměl vkročiti než kníže a starý zahradník, věrný to pánův sluha. — Kterak se podivil starec, když domů přišel a na svém loži krásnou slepou ženskou ležeti viděl. — Žádostivě ptal se jí, kterak tam přišla a kdo jí to ublížil, a krásná panna všecko mu vpravdě, jak se stalo, pověděla, prosíc, aby ji neprozrazoval, skryl, a co od něho žádati bude, aby vykonal. — Milerád jí vše starec slíbil, a kde co nej-

⁸ Balamutila.

⁹ Slepá.

¹⁰ Obilí.

¹¹ Plnou hrst.

lepšího měl, k posilnění jí snesl. Druhý den byla neděle; krásná panna prosila zahradníka, aby jí přinesl pěknou růži; když jí přinesl nejkrásnější růži z celé zahrady, proměnila ji panna v zlatou a poslala zahradníka do kostela, nařídíc mu, co s ní tam dělati má. Když zahradník do kostela vešel, postavil se nedaleko staré baby a dcery její a růži držel v ruce. — Jak mladá zlatou růži spatřila, hned se jí růže zabažilo a pravila matce, že ji musí míti. — Po kostele zastavila stará zahradníka, a že co za tu růži chce? — „Ja nič inšieho za tú ružu nĕchcem hime jedno oko, čo pri sebe nosítĕ,“ odpovĕdĕl starec. „A načože ti budĕ?“ ptala se ho stará.

„Nuž, načože, muoj kopou¹² vypichol si edno oko, keď som s ním bol včera na poľovačke; chcem mu to oko zasadiť.“ — Dala mu stará tedy jedno oko a on jí dal zlatou růži. — Když domů přišel, prosila ho panna, aby jí oko zasadil, a když je zasadil, viděla na jedno oko a vroucně mu děkovala.

Druhou neděli prosila panna, aby jí přinesl nejkrásnější klinčok¹³; když jí ho přinesl, udělala z něho zlatý a poslala starce opět do kostela s ním, aby zaň žádal druhé oko. — Zahradník šel do kostela a jako prve nedaleko staré se postavil, drže zlatý klinčok v ruce, aby mladé hned do oka padl. — To se i stalo; jak mladá drahý klinčok viděla, hned se jí ho zabažilo a pravila staré, že jej míti musí. — Když vyšly z kostela, zastavila stará zahradníka, a že co za ten klinčok žádá?

„Ja si nič inšieho něžiadam hime to edno oko, čo ešte pri sebe nosítĕ, — lebo včera, keď smo na poľovačke boli, si muoj kopou i druhé oko vypichol; nuž by som mu i to rád zasadil.“ — Stará se rozmyšlela, ale

¹² Honící pes.

¹³ Karafiát.

mladá, jen aby mu to oko dala, a po karafiátu sahala. — Dala mu tedy stará i druhé oko a stařec s ním potěšen domů pospíchal a ihned je panně zasadil. — Jak je zasadil, viděla panna na obě oči a byla tak krásná jako dříve a děkovala starému zahradníku, slibujíc mu, vším dobrým že se mu odmění.

A když bylo u večer, vyšla krásná panna do zahrady, a bylo tam překrásných květin hojnost a ptactvo libě po hájích prozpěvovalo; panna se tíše po zahradě procházela mezi květinami, a na kterou sáhla, tu pozlatila. — Přišel také mladý kníže do zahrady procházeti se a krásná panna slyšíc kroky za růžový keř se ukryla, ale pramének zlatých její vlasů uvízl na keři. — V smutných myšlenkách zamoren kráčel kníže okolo kříku, tu zajásaly se mu před očima zlaté vlasy mezi růžemi. — „Prisám, to sa vlasy mojej krásnej nevesty!“ — pravil si a udiven sáhl na keř po zlatých vlasech. — V tom okamžení zpoza keře vykvitně utěšená jeho zlatovlasá nevěsta, radostně do náručí se mu vrhajíc. Jásaje sevřel kníže krásnou svoji paničku v náruč, tiskl k mocným prsům a bozkal dovůle. — Nebylo šťastnějších dvou lidí na světě. — Po chvíli přišel i starý zahradník, těše se nemálo ze štěstí pánova; tu teprv dověděl se kníže, jak a co se s nevěstou jeho dělo. — Ztrnul všecek nad zlobou staré baby a nebyl by se zdržel na místě ji potrestati, kdyby ho byl starý zahradník nezdržel. — Uradili se jinak a mladý kníže odvedl si krásnou svoji paničku do zámku a tajně, aby nikdo nevěděl, si ji tam ukryl.

Ráno kázal přistrojiti slavnou hostinu. Posly rozposlal na vše strany sezvati hosti, kteří na svatbě byli; starou babu také pozval. Těšila se matka, že se kníže jinak rozmyslil, těšila se i dcera, myslíc, že ji kníže za ženu uzná. — Když bylo vše připraveno, hosté shromáždění sedli za stoly; všeho bylo jako o svatbě. Kníže radostí

a štěstím zářil, až se mu všickni divili, neboť býval od svatby smuten a nevesel. — Vypravovalo se mezi jídlem všelicos, až naostatek i kníže vypravovati počal, co se v jedné zemi krásnému jednomu děvčeti stalo, jak zlá jedna baba oči jí vyloupala, a všecko tak povídal, jak se to jeho nevěstě stalo. — Baba i dcera její se rděly, ale když kníže, dopověděv, hostů se ptal, co by člověk zasloužil za takový zločin, sama první se vyhlásila neohroženě, že by zasloužil, aby se mu též oči vyloupaly.

„Čo si sama sebe prisúdila, to nach sa ti staně!“ řekl kníže a teprv pravdu vyjevil, co baba s dcerou její spáchaly, a vejda do druhé jizby, krásnou, zlatovlasou svoji paničku hostům předvedl. — Celý zámek zněl od radostného zvuku hostů a čeledi, když viděli mladou nevěstu! Staré babě stalo se podle práva a potom byla i s dcerou ze zámku vyhnána. — Chudý čizmár se ženou odstěhovali se k dceři a všickni vespolek žili šťastně až do smrti.

BYL JEDEN OTEC A MĚL TŘI DCERY, PĚKNÉ JAKO TŘI RŮŽE; TA nejmladší byla ale nejdriečnejší², nejpřímnější, nejrobotnější. — Jedenkrát šel otec do hlavního města na trh; než odešel z domu, ptal se dcer, co by která si přály, aby jim z trhu přinesl. — Starší dvě dcery prosily o šaty, šperky, pletky, nejmladší neprosila o nic, až teprv když se jí otec po druhé ptal, co by si přála, aby jí donesl, pravila: „Ja si nič inšieho, ľúby otče, nežiadam, len edon ružový púčok, ale aby tak pekný bol ako žiaden na svetě!“

„Máš ho mať!“ slíbil otec, a rozloučiv se od milených dcer, na cestu se vydal.

Zdráv došel. — Peněz měl dost, nakoupil tedy více než s potřebu. — Když už vše skoupené měl, dcerám šaty, šperky, rozličné pletky, šel se ohlednouti po růžovém puku. — Ale jakkoli přechodil celý trh, ve všech zahradách se ohlížel, růže ani k spatření. — Čas květu růžového minul, a jakkoli by je zlatem byl platil, k dostání jich nebylo. — Rmoutilo ho to velice, že nemůže svému ze všech nejmilejšímu dítěti tak skromnou žádost vyplnit, a smuten vracel se domů, poptáváje se i cestou ještě po růžovém poupěti. — Lidé se mu smáli, že si měl na růže přispíšiti. — Už se blížil pomalu k domovu, an mu přišlo lesem jíti; — jak tak zamyšlen, nedbaje cesty jde, zbloudí a přijde do hustého lesa. Vida, že není na pravé cestě, dere se z houští ven a tu přijde do malého údolíčka, uprostřed něhož vidí růžový keř a na keři jedině, překrásné poupě. — Zahýkl radostí, a doжда keře, poupě utrhl. — V tom okamžení zahučel les, jako by se hrmavica hnala, zem se

¹ Poupě.

² Driek — tělo, driečný — pěkného těla.

otřásla a zpoza keře vyhrnula se na člověka ozrutná zvířecí ohava. — „Ako si sa opovážil utrhnúť tento ružový puk, muoj najmilší kvietok, pekný ak žiaden na svetě?“ — zahřměla naň hromovým hlasem, až se člověku strachem kolena podlamovaly. — Třesoucí se začal povídati, pro koho ten puk utrhl, a nabízel ohavě všechny svoje peníze a co by jen žádala za to poupě.

„Ja za ten puk nič inšieho nežiadam kreme to, čo těbe, keď sa domu vrátiš, najprú v ústrety dojdě,“ — tak mu to ozrutné zvířetisko pravilo, hrozný zrak naň upírajíc. — Cože něbožák měl počíti? — Slíbil, co ohava žádala, aby životem vyvázl.

„No dobre,“ pravilo zvíře, „za tri dni mně to sem na toto miesto pošleš; keď nie, zle sa s ťebou povodí.“ — Poté zvíře zmizelo a člověk ubíral se smuten domů. — Nepřál si nic jiného, docházeje k domu, jen aby mu nikdo vstříc nepřicházel. Ale cože, nejmladší dcera, jak zdaleka přicházeti ho viděla a otce poznala, hned vše stát i ležet nechala, v ústrety mu pospíchajíc. — Kočku, psa, oboje by byl otec raději viděl, kdyby ho bylo prvně vítal, nežli dceru, nejmladší své dítě. — Ale už se stalo a odstat nemohlo!

„A či stě mi, tatuško, doniesli ružový púčok?“ ptala se dcera, když si byla otce pobožkala. „Doniesol, doniesol, pekný ako žiaden na svetě, ale dieťa moje, drahý je!“ — pravil otec a pustil se do pláče. — Ulekla se dcera a začala otci domlouvati, proč jej kupoval, — ale otec zakroutil hlavou. „Eh dieťa moje, veď bych ja bol rád všetko moje bohatstvo zaň dal, kebych len ťeba bol zachoval!“ — odpověděl jí otec a teprv povídati začal, jak a kterak se stalo a že musí třetí den do lesa k té ohavě jíti.

Ulekla se ovšem dcera, vyslechnuvši otcovo vypravování, ale jsouc dobrého a smělého srdce, pravila: „Už sa zato nětráptě, tatuško; keď je tak, poručeno Pánu-

bohu, puojdĕm; ěo uŹ aj na mĕa ěaká, aŹda to pretrpĕm,“
— a takto otce tĕšíc zastrěila si krásné poupĕ za pas
a s otcem do domu vešla.

Třetí den zrána rozlouěila se s domovem, a prová-
zena plaěícím otcem, ubírala se k lesu. — U lesa s otcem
se rozlouěila a cestiěkou, kudy jí ukázal, sama dále kráěe-
la. — Cestiěka vedla jí upřímě do údolíěka, kde růžový keř
stál; — když tam přišla, ohlídl a se zůkol vůkol, ale nikoho
nevidĕla. — Vzala tedy poupĕ do ruky, přistoupila směle
ku keři a dotknouc se ho zvolala: „Tu som!“ — V tom
okamŹení zahuěel les, země se zatřásla, otevřela se a dĕvěe
skoro strmhlav dolů pod zem se valilo. Když se vzpama-
tovala a kolem sebe ohlíŹela, vidĕla se před ěerným mra-
morovým hradem v pěkné zahradĕ a po pravém boku vi-
dĕla státi zvířecí ohavu. Zachvěla se, ale zvíře příjemným
velmi hlasem na ni promluvílo: „Niě sa mĕa něboj, krásne
diouěa, niě ti ja něurobím. Prechádzaj sa po zahradĕ, choď
aj do hradu, najďĕš tam jedlá aj lůŹko, aleŹe slova něpre-
riekni, ěo by ti aj všakovuo na oěi prichádzalo a ěo by
ť a aj trápilo, len ěuš a buď trpezlivá; keď pretrpíš,
budĕš šťastná.“ Po tĕch slovech zvíře zmizelo a dĕvěe
plné podivení chvíli na jeho slova myslilo. — Poté šla
se podívat po zahradĕ, a když jí hlad omínal, vešla do
hradu; jak vnĕ tak i zevně byl hrad celý ěerný, i všecek
nábytek v něm. — Na stolku v jedné jizbě bylo pro-
střeno pro jednu osobu a několik jídel stálo na stole,
aŹ příliš dobrých, myslilo si dĕvěe, okusíc. — Najedla
se, k studánce šla se napít, a když pak vyšla na obloze
veěerná zornice, šla na lůŹe. — Asi k půlnoci strhla
se v celém zámku náramná harma³, dvĕře s třeskotem
se rozlítly a do jizby, kde dĕvěe spalo, vbĕhlo hejno
rozliěné hávedi a na dĕvěe se sesypalo; štípali jí a trhali,

³ Rámus, hřmot.

píchali, až bylo děvče už všecko ztýráno; ale mlčelo. Náhle, jak přišli, odešli; děvče usnulo, a ráno když vstalo, vidělo, že jedna třetina hradu zbělela. — Když přišla do zahrady, zvíře hned se jí ptalo, jak bylo v noci, a ona mu začala vše vypravovati, jak ji ta háveď trápila, a pranic se zvířete nebála, ba nezdálo se jí ani tak příliš ošklivé, jako na první pohled. — Když mu vše vyrozprávěla, napomenulo ji přívětivým hlasem, aby jen trpělivá byla a slovo neprořekla, a byť i hůře bylo než první noc; potom zase zmizelo, nechajíc děvče samotné. — I chodila zase po pěkné zahradě, když hlad cítila, šla se najíst do zámku a napítí k studánce a večír na lůžko. — Zaspala již trochu, když k půlnoci zase zvuk a křik se strhl, větší než první noc, a hejno rozličných potvor do jizby se vrátilo a na děvče padlo, jako na louku kobylky. — Štípali ji, tloukli, za vlasy tahali, píchali, co nejhoršího věděli, jí dělali, ale děvče němé zůstalo jako ryba, ačkoliv když ji opustili, ani hnouti bolestí se nemohlo. — Ráno sotva se dovlékla do zahrady, kde ji zvíře již čekalo; litovalo ji, ale přece jen vroucně prosilo, aby jen tu třetí noc ještě trpělivá byla a slovo nepromluvila, a kdyby i o život šlo. — Nebylo děvče rádo, když ji zvíře opustilo, a stýskalo se jí po něm, nic se jí nezdálo ošklivé a ráda byla, když s ní mluvilo. — Když se na zámek podívala, viděla, že zase o jednu třetinu zbělel. — Procházela se přes den po zahradě, do zámku šla jísti, k studánce pítí a tak jí pomalu den ušel a přišla noc. — Se strachem lehala na lůžko a nemohla zaspátí, ale to si umínala, děj se co děj, že slovo neprořekne. Když bylo k půlnoci, divá zberba se přihrnula, divější, ohavnější než předešlá; k loži dívčinu se přihrnuvše, začali ji mučiti, štípati, s lože dolů ji stáhli, za vlasy tahali, píchali. Děvče mlčelo jako ryba, ale když jí maso z těla trhati počali, nemohla již bolest snést — i vzkříkla:

„Jaj!“ — V tom okamžení zámek se zatřásl, háved zmi-
zela a u děvčete stál překrásný mládenec, ruce jí líbaje.
Když si trochu oddechla, pravil jí krásný mládenec, že
je on syn knížecí, pán toho zámku i celé té krajiny,
ale že byl již mnoho let od jedné zlé ježibaby ze msty
zakletý v ošklivé zvíře, na tak dlouho, dokud by ho
čistá panna nevysvobodila, snášíc pro něho, ošklivé
zvíře, trápení a bolesti trpělivě a mlčíc. Když jí to
vše mladý kníže vypověděl, doložil: „Ty, krásne diouča,
si mňa vyslobodilo a za to budeš mojou ženou a pa-
ňnou v mojom zámku, keď tiďaka?“ — Jisto, že děvčeti
vděk přišlo dostati se za krásného mládence a státi se
paní na zámku — než žíti s ošklivým zvířetem. — Za-
slúbili se. — Ráno když mladá nevěsta do zahrady šla,
viděla zámek služebnictvem oživen a vše se od krásy
jásalo. — Po několika dnech kázal kníže zapřáhnouti
do hrdých vozů a s celým komonstvem jeli navštívit
otce a sestry. — Jakou radost otec asi měl, když viděl
své drahé, oplakávané dítě, a že v dobrých rukou je
a šťastné, to si může každý pomysliť.

*

KDYSI ZA DÁVNÝCH ČASŮ — NENÍŤ TOMU UŽ PAMĚTNÍKA — žil jeden starý král. Ten prý nepotřeboval rozkazovat, jako jiní rozkazují, neboť ho poddaní jeho jako otce milovali; když vesel byl, s ním se veselili, když šedivou hlavou v omrzlosti zatřásl, s ním se rmoutili. — Měl prý tento král, kterak se rozpráví, tři syny, jeden byl krásnější než druhý. Než otec nedbal na krásu, ale myslel si: škoda krásy, kdě rozumu niet! — a ti jeho synové, od nejstaršího do nejmladšího, nerozuměli ničemu.

Starý král věděl dobře, že ta jeho stará, šedivá hlava dlouho na vezoch¹ neobstojí, a proto staral se nepřestajně jen o to, jaké to potom bude, až zemře a panovati budou ti, kteří k panování způsobni nejsou. — Starostí nad tím nespál, nejedl, ani nepil, a jen stále přemýšlel, co by dělati měl s královstvím a s nezpůsobnými svými syny. — Jak tak přemýšlel, tu se zrazu zámek zatřese, jako by se propadnouti měl. — Král schytiv se, z okna ven se podíval; — a hle, na zámeckém dvoře stojí rytíř něvidaný, něslýcháný, ptaje se na obydlí královo.

„Paně kráľu!“ pravil, vstoupna před krále, „počujem, že sa svojím synom něúfatě²; poručeno Bohu, dajte mi jedného z nich do roka pod opatěru, uvidíme, čo sa dá z něho vykresat!“

„Vďačně, trebárs vŕeckých,“ odpověděl král, ale neznámý rytíř nechtěl jen jednoho, a pohlížeje všem do očí, nejmladšího si vybral. To mrzelo i otce i starší

¹ Na vazú.

² Že nemáte z nich potěšení.

bratry, neboť ač nebyl žádný chytrý, přece nejmladšího za nejhloupějšího drželi. — I ohlásil se starý otec: „Ak z voľaktorieho dačo vystaně, vystaně z najstaršieho; vezmitě si toho, paně rytíru; — uvidíme, čo z něho vykřešetě!“ — I na to přistál neznámý rytíř, a vsedna na kůň i s nejstarším synem královským, pokývnul řka: „O rok vám ho, paně kráľu, zase doněsiem!“ — Stisknul koně, kůň vyskočil, zámek se zatřásl a rytíř zmizel.

Jak dlouho trvalo, tak dlouho trvalo, ale déle prý to netrvalo, než co by o dlaně pleskl, když rytíř se synkem královským před svým zámekem stál, který se od zlata a stříbra leskl jako slunce na nebi, takže nebylo ani možno dlouho naň se dívati.

„Tu si, synku,“ pravil mu, slože ho s koně dolů, „do roka samučičký sám buděš na tomto zámku panovať. Jedz a pi a rob, čo ti duša zažiada, ale na konci roku, keď sa ja z mojej cesty navrátim, priprau mi večeru, čo na pol míle voňať budě. — Ak to vykonáš, dám ti odmenu, čo nikdy na ňu nēzabudněš!“ Kuoň zadupal, zámek se zatřásl a rytíř zmizel. — Milý kráľevič chodil po zámku, a co dělal, to dělal; — když se ale rok ku konci chýlil, tu mu přišlo na rozum, že má chystati večeri. — I chystal se k ní, chystal a pošťestilo se mu uvařiti večeri, která na půl míle zaváněla.

Jak poslední hodina v roku odbila, zámek se zatřásl a rytíř stál na dvoře. — Bylo na něm viděti, že je spokojen, že večeri na půl míle zavoněl. — I sedl za stůl a chutná, vonná jídla tak před ním jedno za druhým minulo, jako by je smítal. — Důkaz to, že mu večere chutnala. — Jsa hotov, obrátil se k synkovi královskému řka: „Spokojený som s tēbou, milý synku, všetko si tak vykonal, ako som ti poručil a ako som očakával. — Nēboj sa, i ja ti dám, čo som ti slúbil. — Naber si zlata, striebra, drahých kemeňou, koľko ti ňaka, ja ti to všetko vopredok domu

odošlem, odmenu ale, ktorú som ti slúbil za tvoju vernú službu, dostaneš na cestě; sám ťa puojdēm odprevadiť.“

Králevič si nabral, čo mu duše žádala. — Vtom ozve se rytíř, hledě oknem: „Čas je k odchodu, milý synku, lebo náš kuoň nětrpezlive nohami preberá a hrebe.“ — Sedli na koně a letěli, jako by kuli vystřelil.

Letěli horami dolinami, až se na jedné krásné, zelené louce zastavili. Skočil rytíř s koně. — „Pod i ty dolu, milý synku, tu je miesto, kdě svoju odmenu dostaneš,“ pravil králeviči. Králevič sesedl s koně a rytíř kázal mu ucho k zemi přiložiti.

„Čo vidíš a čo počuješ?“ — ptal se ho.

„Vidím všetko, čo sa na svetě robí, a počujem všetko, čo sa na svetě hovorí. Vidím i mojích bratou, ako sa v pokladoch, ktorie som poslal, preberajú, a počujem, ako ma chvália.“

„No, to je tvoja odmena za ročnú službu. Ty budeš rytířom, ktorý všetko vidí, čo sa na zemi i pod zemou robí, a všetko počuje, čo sa na svetě hovorí. Ty budeš panovať na zemi. A teraz pod, puojdēme ďalej!“

Jeli a nezastali až na dvoře královském, kde jim, jak náhle zahřmělo a zámek se zatřásl, naradovan otec i bratři v ústřety vyběhli. — Neznámý rytíř se dlouho v zámku nebavil, a když mu král za vychování svého syna děkoval, pravil: „Čo vie, to vie, ale mi daj druhého pod opatěru, uvidím, čo sa z toho vykreše.“ — S radostí mu ho král dal, vida, že mu prvního přivedl šťastného. — Vsedl rytíř na kůň i s králevičem a zmizeli.

Jako prvního, tak i druhého odvedl do krásného zámku, řka mu: „Samučičký sám budeš tu do roka panovať. Jedz a pi, rob, čo ti ďaka, ale na konci roku, keď sa ja z mojej cesty navrátim, pripravíš mně večeru, čo na míľu voňať bude. Ak to vykonáš, dám ti odmenu, čo nikdy na ňu nēzabudneš.“ — Poté odjel. — Králevič chodil po zámku,

a čo robil, to robil. Kedyž se rok ku konci chýlil, prišlo mu na rozum, že má chystat večeri. — Chystal se k ní, chystal a pošťestilo se mu uvariť večeri, ktorá na míli zaváněla. —

Jak posledná hodina roku odbila, zámek se zatřásl a rytíř octnul se doma. — „Dobre si, milý synku,“ pravil mu, „všetko vykonal, už na míľu voňala mně tvoja večer!“ — Sedna za stůl bláhal si na vonných, chutných jídlách. — „Sľub ti vyplním, neboj sa,“ pravil králeviči, vstávaje od stolu, „dám ti odmenu za tvoju službu, čo nikdy na ňu nēzabudněš. — Teraz si naber zo zámku, na ktorom si do roka panoval, čo ti duša zažiada. To sa všetko tvojmu otcu odošle. — Čo ti ja dám, dostaněš na cestě, lebo ťa sám puojdēm odprevadiť!“ — Králevič si nabral, čo mu duše zažádala. — Kedyž už vše pohotovu měl, ozval se rytíř: „Čas je k odchodu, synku, lebo náš verný kuon nētrpezlive nohami preberá a hrebe!“ — Vsedli na kuon, u víchor se vznesli a letěli ponad hory doly, ponad jezera a propastě, až při jednom velikém moři zastali. — „Stoj, synku, tu ťa čaká tvoja odmena,“ pravil rytíř králeviči, a smekna s prstu zlatý prsten, hodil ho do moře. — „Ten prstěň tēbe darujem, esli si ho najděš,“ obrátil se ke králeviči, „esli nie, syn si smrť!“

I zlekl se králevič a bez vedomia kročil na kraj moře. — A hľa, voda před ním ustupovala a on kráčel po suchém až na místo, kde prsten padl.

„Či žiješ, synku? A čo vidíš?“ — volal na něho rytíř.

„Žijem,“ odpovídal králevič, „lebo predo mnou všadě voda ustupuje, a vidím prstěň i všetko, čo sa vo vodě i nad vodou robí.“

„No, to je tvoja odmena za ročnú službu. Prstěň si vezmi. Ty buděš rytírom, ktorý všetko vidí, čo sa vo vodě i nad vodou robí, ty buděš panovať na moru! Teraz poď, puojdēm ďalej!“

V okamžení byli zase na dvoře královském, kde jich s radostí vítali. — Neznámý rytíř se nechtěl ani tenkrát dlouho bavit a ihned krále oslovil, aby mu dal na rok pod opatěru nejmladšího synka, z toho že doufá, nejvíc že se vykreše. — Starší bratři, kteří mysleli, že nad ně není, posměšně pohlédli na otce: „Veď sa vám z toho vykreše,“ mínil otec, „z hlupca na veky nevystane hiba zase hlupec!“ — Ale rytíř nedbal na jich posmívání, vzal svěřence, vsedl na kůň a letěl do svého nádherného zámku.

Když v zámku stanuli, slezli s koně a rytíř králeviči všecko ukazoval a naostatek pravil, jakož i bratřím jeho: „Milý synku, do roka samučičký sám budeš v tomto zámku panovať, jedz a pi, rob, ako ti ďaka. Ale na konci roku, keď sa ja z mojej cesty navrátim, pripravíš mně večeru, čo na dve míle voňať bude. Ak to vykonáš, dám ti odmenu, čo nikdy na ňu nēzabudneš!“

I baval se králevič v zámku, jak srdce žádalo, ale nezapomněl, že se jednou rok skončí a že ho velká práce očekává. — Myslel tedy často, jak a kterak to udělat, aby ho rytíř, až se vrátí, pochválil. — Myslel — a vymyslel takových jídel, že když ku konci roku večeri uvařil, dále než na dvě míle zaváněla. Když se rytíř vrátil, pochválil ho. „Takú večeru,“ pravil, „mně tvoji bratia nēuvarili, lebo táto ešte ďalej ako na dve míle voňala. Ale něboj sa, i ja ti dám za tvoju vernosť a usilovnosť odmenu, akú tvoji bratia nēdostali. Zajtra včas ráno sa pohněme na cestu k tvojemu otcovi. Ja ťa sám odprevadím!“ — I vsedli za svítání na věrného koně a volným krokem jeli k královskému zámku, neboť rytíř jaksí nedovládal a samochtě zdržoval koně, aby volněji kráčel. — Přijeli na tutěž louku, na které rytíř nejstaršího z bratrů panovníkem země ustanovil. — „Darmo je,“ zavrtěl hlavou, „už mi ďalej ísť nēmožno; myslel som, že ťa až k otcovi odprevadím, ako tvojích bratuov, ale vidím, že mně slnce za-

padá! — Zomriem, synu muoj, zomriem pred tvojima očima; ty mně oči zatlač, lebo němám nikoho na širokom svetě krem tēba. Pochovaj ma na tejto lúke pod tou lipou. — Za odmenu tvojej vernosti dávam ti muoj zámok a vŕecko jeho bohatstvo, k tomu mojho koňa a tento mač, ktorý na mojom boku visí a ktorý som ja od mladosti nosil. — S týmto mačom, pokiaľ ho pri boku nosiť budeš, vybojuješ celý svet, i na zemi i na moru muožeš panovať, lebo ťa i tvojí bratia poslúchať budú. — Ale varuj sa, synku, aby ti ten mač nikdo nēodpásal, lebo ak sa to staně, skemenieš a vŕetku slávu svoju stratiš!“ — Po tých slovech mu rytíř vlastnou rukou meč pripásal, objal ho a umřel. — Meč zazvonil po boku králeviče, kůň zaržal a nový světovládný rytíř zaplakal nad mrtvým tělem svého dobrodince. — Pochoval ho dle vůle jeho pod zelenou lípu, která uprostřed louky stála. — Věrný kůň, dokud tělo páново zahrabáno nebylo, s ověšenou hlavou stál a nepokojně nohami hrabal — potom ale zdvihl hlavu a přistal si k novému pánu, jako by se mu dobrovolně k službě nabízel. — I vyšvihnul se králevič na něho a letmo uháněl k domu svého otce. — Zadupala kopyta na dvoře, zámek se strásl a v zámku věděli již, že se rytíř s nejmladším synem navracuje. — Ale tenkrát nepřijeli dva, nýbrž jeden; myslii, že to rytíř sám, ale jak s koně skočil, poznali, že to králevič na rytířovém koni rytířův meč maje po boku. — Když králevič před otce vstoupil a vŕecko mu vyrozprávěl, zaplakal otec i bratři nad smrtí dobrého rytíře. — Potom vešli do paloty, starý šedivý král sedl na trůn, svolal starší hlavy v království, zavola i svoje tři syny a žádal od nich, aby vyrozprávěli a se vykázali, čemu se každý z nich za rok, co u rytíře byli, naučil. — Žáden nechtěl býti prvním, až otec sám rozsoudil, aby nejstarší rozprávěti počal.

„Ja som,“ začal nejstarší králevič, „taký rytíř, který

keď si ucho k zemi priložím, všetko vidím, čo sa na zemi i pod zemou robí, a všetko počujem, čo sa na zemi hovorí. Ja budem panovať na celej zemi!“

„Ak je to praua,“ pravil otec i rádcové jeho plní po-divení, „nad teba nebude slávnějšího rytíra!“

„A ja som“, praví střední králevič, „taký rytír, ktorý keď do vody kročím, voda predo mnou ustupuje — a vi-dím všetko, čo sa vo vodě i nad vodou robí. Ja budem panovať na moru!“

I zadivili se této řeči král i starší hlavy neslýchaně: „Vás dvoch,“ zvolal král, „už žiaden nepřemuože, esli je to praua. Vy opanujetě celý svet!“ I usmáli se starší dva bratři, posměšně hledíce na nejmladšího. „No, čože tebe zostalo,“ ptali se ho, „keď my celý svet opanujeme?“ — Ale ten nedbaje na jejich posměch, pokojně odpověděl: „Ak je praua, čo mně rytír umíraje rozprává, nie vy, ale ja s týmto mačom mám vybojovať celý svet, a i vy, bratia mojí, mňa poslúchať budetě!“ — Nad těmito slovy se bratři hrdě rozesmáli řkouce: „Len to čakaj, kým svet vybojuješ a kým my ťa poslúchať budeme, buděš čakať do súdneho dňa.“

Po krátkém čase vybrali se starší dva bratři do širého světa, v důvěře, že opanují zem i moře. — Nejmladší bratr chtěl se s nimi na cestu vydat, ale oni jeho ponúk-nutím hrdě opovrhli. „Sed' doma a čakaj, kým ťa bu-deme poslúchať!“ — pravili mu. — Všecko se jim klanělo, všecek lid je oslavoval, dokud se bavili v mezech otcova království, — ale jakmile hranice se svojí družinou pře-kročili, tu se jich hned lidé ptali, odkud jsou, kam jdou, kdo jsou a co nesou. — Místo odpovědi kázali bratři královští posly zlapati a usmrtiti. Všady, kudy šli, dědiny za nimi pusté zůstávaly, neboť vše, co jim v cestě bylo, ohněm a mečem ničili a hubili. Nikoli jako královští synové, ale jako zbojníci táhli cizí krajinou, myslíce, že takovýmto způsobem opanují celý svět.

I rozhněval se král nad bezbožností cizích těch zbojníků a rozkázal svému vojsku, aby je rozehnal a schytalo.

Nejstarší bratr, právě když se vojsko proti nim hnalo, ucho k zemi přiložil a tu hned viděl a slyšel, co se děje, a bratra o nebezpečnosti zpravil. — Ten radil, aby se vojsko utáhlo k jedné velké řece, a tam že jim vojsko nepřátelské neuškodí, naopak že oni je zkazí. — Jak řekli, tak udělali. Vidouce, že se nepřátelské vojsko blíží, skočil střední králevič do vody a suchou nohou přešel na druhý břeh a za ním všecko jeho vojsko. — Když to nepřátelské vojsko vidělo, poskákali za nimi, ale cesta se zavřela a všickni se potopili.

I mysleli bratři, že vítězství jejich, a tropili tím více. Tak jistí domnívali se býti štěstí svého, že nejstarší králevič ani za potřebné nedržel k zemi přislouchati, co se pod ní a nad ní činí. Král ale škodou zmúdrév, po druhé poslal vojsko z druhé strany vody proti nim a to je, nepřipravené na odpor, obklíčilo a zlapalo, když byli nejjistější vítězství. — Darmo již přikládal starší bratr ucho k zemi, již mu to nespomohlo, jen přesvědčilo, že jsou přemoženi. — I vyčítaly se jim všechny jich bezbožnosti, které spáchali, a rada královská k smrti je odsoudila, jedině král měl ještě pravotu přehlídnouti a súd potvrdit.

Vten čas snilo se doma starému jich otci, že vidí svoje syny pod šibenicí, i šel k nejmladšímu synu a sen mu vypravoval, a syn mu odpověděl, že se jemu totéž snilo. — Muselo to tedy přece něco znamenati.

I vybral se tedy nejmladší králevič na cestu k vysvobození svých bratrů, ačkoliv ho otec nerad z domu pouštěl, boje se, aby mu i ten ku zkáze nepřišel a království do siroby nepadlo. Ale králevič měl srdce chlapské a nikoli babské, nedal se držeti. — Šeltě hned do konice a kuň vida ho vesele zarehotal; udeřil rytíř na meč a meč vesele zazvonil. —

„Eh, nebojte sa, otče, s týmto mačom mojích bratou vyslobodím!“ zvolal, a vsedna na kúň, ze dvora vyjel, provázen králem a radou jeho za bránu. Za branou naraz zmizel, jak by do dlaní pleskl. — Neklusal, neskákal, ale letěl, jako rytíř létával, na jehož koni on seděl, jehož meč po boku mu visel, který pod zelenou lípou odpočíval.

Právě pod šibenicemi stáli bratři, když tu náhle nejmladší bratr na koni jako jasná střela přiletí a na kata vzkřikne: „Stoj, katě! To sú mojí bratia!“

„A kdo si ty?“ ptá se ho král, který byl právě katovi rozkázal, aby ortel vykonal.

„Ja som kráľouský syn a to sú tiež kráľouskí synovia a mojí bratia. Tým sa něsmie nič stát!“

I zasmál se král smělé řeči mladého rytíře. — „Keď si ty,“ pravil, „ich brat, i ty si zbojník ako oni a aj na těba čaká šibenica. Verní mojí, povestě aj toho!“

Tu vytáhl mladý rytíř těžký meč, věrný jeho kúň skočil na jednu, na druhou, na třetí stranu a v okamžení leželo okolo krále plno mrtvých těl a družina jeho rozutíkala se na vše strany. — Král jen, králeviči a kat zůstali pod šibenicemi.

„Či vidíš, paně kráľu, čo sa tu robilo? Či dáš podobrotky to, čo musíš dať nasilu: slobodu mojím bratom?“

„Eh, dám, dám,“ zvolal ustrašený král, „len daruj život mně i poddaným mojím. — Uznávam, že si mocnější odo mňa, a vďačně ťa uznám za mojho pána!“

I bratři se mu kořili. — „Eh, bratě náš, drahý bratě náš,“ zvolali, „teraz vieme, že si mocnější od nás. Sľubujeme, že ťa poslúchať buděme!“ — I objal si králevič bratry a zapomenuté byly všecké posměšky, jež od nich v otcovském domě snášeti musíval. Slíbili si vespolek, že se budou vždy milovat a jeden druhému věrně pomahat.

To byl první slavný čin, který mladý rytíř vykonal,

a chýr o tom všude před ním se rozhlašoval, takže kamkoli přišel se svými bratry, všude se jen jemu všechno klanělo, světovládnému rytíři. —

Pohádka ta je ze sbírky páně Reuszovy, není ale celá, jak z rukopisu vidno. Mimo co tuto vypravováno, ještě kus je, a sice následující: Světovládný rytíř když bratry osvobodil, cestoval s nimi dále po světě s tím úmyslem hájiti a chrániti opuštěné a nešťastné. — Přešli mnoho krajin, až přišli do jednoho města, které celé bylo obložené černým sukem. — Tázal se rytíř, co ten smutek znamená, a řečeno mu, že má dána býti jediná dcera krále draku tříhlavému, který nedaleko města bývá, k sežrání. — Všechny panny už požral, až naostatek řada na princeznu došla. — Rytíř, jakožto obhájce utlačených, ihned se princezny ujímá, a že nesmí umříti. — Jde s drakem tříhlavým v zápasy, přemůže ho a mečem svým ho zabije. Král mu za tu službu království i dceru dává, on se ale děkuje a navrhuje králi staršího bratra za zetě. — Proto nechtěl princeznu, že měla na ruce černou bradavici a že mu byl koník jeho radil, aby si žádnou jinou nebral než takovou, která je bez chyby. — Chtě ho poslechnouti vymlouvá se králi, že chce ještě dále štěstí zkusiti. — Jede tedy s jedním bratrem dále. — Tím je rukopis ukončen. — Ač není dle způsobu rozprávěčů ukončena, nicméně tvoří celek a je zvláštní, a proto ji přece podávám.

BYLO TO ZA ONĚCH ČASŮ, KDYŽ KOČKY STŘEVÍCE NOSILY, záby v čepcích chodily, osli ostruhami po ulici štrngali a zajíci za psy se honili. Tehdáž žil v jedné zemi král a ten měl dceru krásy utěšené a velice umělou. Přijížděli knížata a králové z dalekých zemí k ní na ohlady¹, ale ona žádného nechtěla a konečně vyhlásila, že jen toho si vezme, který dokáže po tři noci při ní varovati² a utéci jí nedá. Chýr³ ten se roznese široko daleko a přijížděli knížata a králové, aby si ji zasloužili; ale žádný nebyl s to dovarovati se jí a každý smělost svoji smrtí zaplatit musel. Pověst o panně té zanesla se daleko, až kamsi za hranice do hradu královského kuším mladého Matáša králeviče, šuhaje to pěkného jako jelen, bystrého jako sokol. — Jak uslyšel Matáš o krásné princezně, poskočil nasvoje rychlé nohy, a že ji on půjde varovat. Darma otec zbraňoval, darma prosil, zakazoval, Matáš si nedal vůli zlomiti; po kuse musel ho otec přece jen pustit. — Nabral si tedy Matáš peněz, ostrou šavli připjal k boku a tak samojediný do světa se pustil zkusiti štěstí junácké. — Druhý den došel na hradské⁴ člověka, který jaksi osuchle kupředu kráčel; i sdružil se k němu Matáš a ptal se ho, kam jde. — „Do sveta štěstí skúsiť!“ odpověděl pocestný.

„A jakýhože si remesla?“ ptal se ho Matáš.

„Remeslo něznám žiadne, ale znám, čo nikdo nězná. Ja som Široký a muožem brucho moje tak rozšíriť, že sa v ňom celá čata⁵ vojska skryje,“ a dořeknuv tak se rozšířil, že mu hradská nestačila.

¹ Námluvy.

² Hlídati.

³ Pověst.

⁴ Hlavní silnice.

⁵ Zástup.

„Nuž, ty si chlap! A či by si něišiel so mnou? Aj ja idem do sveta štěstí skúsiť,“ pravil Matáš, jemuž se člověk ten zalíbil.

„Prečo by som něišiel, puojdem“ — odpověděl Široký a šli dále. I potkali o kus dále člověka vyzáblého, vysokého jako tyč.

„Kděže iděš, človeče?“ ptal se ho Matáš, neboť mu byl nápadný.

„Do sveta,“ odpověděl tázaný. — „A jakýho si remesla?“

„Remeslo něžnám žiadne, ale znám, čo nikdo něžná. Ja som Dlhý a muožem sa vytiahnuť až do oblak, a keď idem, na každý krok míľu cesty urobím“ — pravil člověk a hned se začal vytahovat a vytáhl se do samých oblak, a jak krok udělal, míli cesty urazil.

„No veru si chlap!“ zvolal Matáš, „či by si něišiel s nami?“

„Prečo by som něišiel, veru puojdem,“ odpověděl Dlouhý a šli dále. — I přišli k lesu a u lesa viděli člověka klásti dřevo do hranice. I přidružili se k němu a Matáš ptal se ho, kdo je a nač mu to dřevo.

„Ja som Žarooký a to drevo kladiem si na oheň!“ odpověděl člověk a zaprel oči o hranici. V malém okamžení žárem jeho očí vzňatá, stála hranice v plamenu. — „No, veru si chlap! A či by si něišiel s nami do sveta štěstí skúsiť?“ — „Eh, veru idem,“ odpověděl Žarooký a přidal se k ostatním. — Rád byl Matáš, že našel takých tovaryšů, a protož je také cestou dobře choval, Širokého ale dosytit nemohl. — Po několikadenní chůzi přišli do města, kde krásná kněžna bývala. — Tu zjevil Matáš soudruhům svým, co hodlá činiti, a k pomoci je namlouval, slibuje jim hojnou odměnu, když by se podařilo kněžnu dostat. — Rádi se mu všickni tři k pomoci zavázali. I koupil jim slušný oděv, a když je zaodíal, šel s nimi do zámku ohlásiti se u krále, že chce se svými služebníky princeznu

po tři noci hlídati; stav svůj ale nevyjevil.— Král ho přivítal a vyslyšev jeho žádost pravil: „No, ale si to dobře rozvážtě; keď vám princezna zutěká, buděť všetci štyria o hlavu menší!“

„Zutěká, nězutěká, len už buděm varovať!“ — odpověděl Maťáš.

„No dobre, keď tak chcetě, dovediem vás k mojej dcére“ — pravil král a potutelně se usmívaje vedl je do ložnice princezny. — I užasl Maťáš nad krásou královské panny a ona též s libostí vítala švarného šuhaje. A když král odešel, zalehl Široký dveře, Dlouhý a Žarooký sedli k oknu a Maťáš přisedl ku krásné panně a začal se s ní shovárať, a přitom pozoroval každé její hnutí. — I chovala se tiše a po nějaké chvíli pravila: „Len čo si za mak oči oklamem!“ — a sednouc na lože, zdřímala. — Maťáš vida, že dřímá, opřel loket o stůl, hlavu o dlaň a po chvíli se i jemu oči sklonily. — Žarooký a Dlouhý také usnuli a Široký mezi dveřmi chrupal, jako by ořechy přesýpal. Jedvaže to princezna, která se jen spící stavila, zpozorovala, spravila se červeným jablčkem, a pod uchem Širokého proklouznuoc, kutálela se ze zámku na dvůr a ze dvora dále. — V tu chvíli ale probudil se Maťáš, a nevida princeznu, zvolal rychle tovaryše, a že je kněžna pryč. — Žarooký ihned vystrčil hlavu oknem ven, a maje nejen palčivý, ale i bystrý zrak, viděl ihned červené jablčko daleko od zámku po zelené louce se kutáleti. — I ukázal je Dlouhému, ten se natáhl z okna ven, jablčko zvedl, a stáhnuv se zase do jizby, Maťášovi je podával. Než je ten uchopil, v princeznu se proměnilo.

Divil se král nemálo, vejda ráno do jizby a vida princeznu u Maťáša seděti. Nebylo mu to milé, ale co platno, musel mlčeti a junáky ke všemu ještě uhostit. A to nebyla malá věc, neboť Široký snědl na jedno posezení dva voly, čtyry okovy vína vypil a ještě byl lačen a žízniv a vždy

musel ještě trochu kamení spolýkat, aby se doplnil.

Když nastal druhý večer, odebral se Maťáš se svými tovaryši do ložnice princezny, král ale tajně dceru napomenul, aby lépe chytrosti své použila a chytit se nedala. — Jako první noc, tak i druhou se tovaryši uložili, Široký ke dveřím, Žarooký a Dlouhý k oknu a Maťáš přisedl vedle krásné panny. Příjemně se spolu zabavovali dlouho do noci a králevič oka s ní nespustil — nepozoroval ale nic podezřelého. — Když bylo k půlnoci, pravila princezna: „Len čo si za mak oči oklamem“ — a sednouc na lože, zadřímala. — Maťáš umlkl a vida, že princezna podřimuje, opřel loket o stůl, hlavu o dlaň a po chvíli se i jemu oči sklonily. Jedvaže princezna zpozorovala, že Maťáš usnul, i služebníci jeho, spravila se holubičkou a oknem ven; ale zavadila křídeltcem Dlouhému o kšticu⁶ a ten se hned probudil; ale nebyl by holubičku dostal, an ji neviděl, kdyby nebylo Žarookého bývalo. Ten jastril ihned po ní bystrým svým okem, a jak mu do oka padla, pustil na ni žár, že jí hned křídélka klesaly a na strom sednout musela. Tu se Dlouhý natáhl, a chytla ji, Maťášovi, který se byl zatím probudil, ji podával. Než ji Maťáš ale uchopil, v princeznu se proměnila.

Divil-li se král první ráno, divil se druhé ráno ještě více, vida princeznu při Maťáši seděti. — Ale cože, musel mlčeti, když už tak bylo, a musel i druhý den hosti nachovati. Když nastala třetí noc, domlouval král své dceři, aby všechnu svoji vědomost vynaložila a od sprostých junáků těch přelstít se nedala. — Také Maťáš jda večer k princezně, napomínal svoje pomocníky. — „Nože mi dněs dobrý pozor dajtě, bračekouci, lebo keď nám to krásne diouča zutěká, buděme zajtra — či vietě — všetci štyria o hlavu menší!“

⁶ O temeno.

„Něboj sa, paně, však ju my dovarujeme,“ — ubezpečovali ho soudruhové. — Když vešli k princezně, zaujmul každý své stanovisko a Maťáš sedl k princezně. — Však on nejraději při ní byl a s ní se zabavoval a byl by rád aj na věky s ní býval, kdyby nebyla utíkala. — „No ale ju dovarujem a potom budě moja“ — myslil si v duchu a pevnou měl vůli nezaspati. — Když bylo o půlnoci, princezna, že jí spánek oči tíží, a nic už nemluvila, jen si tiše na lože ulehla a oči krásné zavřela, jako by spala. — Maťáš opřel loket o stůl, hlavu o dlaň a díval se na princeznu; dlouho se na ni díval, ale cože — napokon⁷ spánek i jeho sokolí oči oklamal, a zaspal on i tovaryši jeho. — Jen princezna nespala a pokradmo vše pozorovala: jak hlídače spáti viděla, vstala, spravila se muškou, vylítla oknem na dvůr, a správic se rybičkou, do studně na samý spodek se ponořila. — Snad by ji byli tenkrát nenašli, kdyby nebyla co muška Žarookému přes nos přeletěla; tím se vzbudil, a rozhlédaje se vůkol, viděl, kde se princezna ukryla. — Udělal pokřik a hned se všickni čtyři hnali na dvůr. — Studna byla velmi hluboká, ale Dlouhý se natáhl, a dosáhnuv dna, po rybičce duloval⁸, ale nemohl ji najíti, jako by jí tam nebylo.

„No, taže vyjdi von, ja sám spustím sa dolu!“ — vykřikl Široký na Dlouhého. — I vytáhl se tedy Dlouhý ze studně ven a Široký se tam spustil a mocným tělem svým studni tak zalehl, že se všechna voda k vrchu vyhrnula. — Ale rybičku viděti nebylo.

„Nuž, vyjdi von, ja ju priam vydurím,“ zvolal Žarooký na Širokého. I vylúčil⁹ se Široký ze studně, voda spadla a Žarooký nahnuv se pustil žhavé požáry z očí svých do studně. V okamžení zvřela voda silným valom od samého

⁷ Naposled.

⁸ Hledal.

⁹ Vznesl se nad vodu.

spodku — vříc zdvíhá se výš a výše, kypí, a hle — val jeden se vyhodí přes srub a z něho vypadne rybička. — Sotva země dopadla, v princeznu se proměnila; hbitě Maťáš k ní přiskočil, a uchopiv ji v náruč, k srdci si ji tiskl, děkuje spolutovaryšům za jich pomoc.

Nemálo se otec podivil a rozhněval, když ráno do ložnice vstoupil a v náručí Maťášově dceru viděl. — Ale dcera mu pravila: „Už si mňa dovaroval, už som jeho, po práve i po mojej vuoli.“ — Bylť se jí švarný šuhaj se všeckým svým činem velice zalíbil. — Ale královi to po vůli nebylo, aby se mu dcera dostala, a nechtěl ji živou mocí pustiti. Ale čože — šuhaj stál v právu, neptal se krále, ale vzal si nevěstu a pod záštitou svých junáků zámek opustil. Jak to král uslyšel, ihned za nimi vyslal čatu vojska a přísně rozkázal, aby se bez princezny nevraceli, nechtějí-li přijíti o hlavy. —

Kolik mil cesty byli již Maťáš se svojí nevěstou a druhy svými urazili, an tu princezna Žarookému káže ohlédnouti se, zdaž kdo za nimi nejde. Žarooký se ohledl a hned oznamoval, že vidí na dvě míle cesty čatu vojska přicházeti. „To je vojsko mojho otca!“ praví princezna. Když je došlo vojsko na míli cesty, strhla paní šatku s hlavy, a zahodíc ji za sebe do větru, pravila: „Kol’ko v něj nitok¹⁰, tol’ko nach je dreva!“ a v tom okamžení stál za nimi hustý les. — Než se vojsko lesem prodralo, cestovníci kus cesty urazili a odpočívali. — Tu povídá zase princezna Žarookému, aby se podíval, zdaž nejde kdo za nimi? — Žarooký se ohledl a hned zvěstoval paní, že se vojsko lesem prodralo a že za nimi pospíchá. „No, veď oni nás nedohonia!“ odpověděla princezna, a pustivši nazem slzu, pravila: „Staň sa riekou!“ — Tu chvíli proudila za nimi široká řeka. Než se vojsko přebrodivo, daleko byli pocestní.

¹⁰ Nití.

„Obzriže sa, Žarooký, či sa vojsko prebrodilo,“ pravila zase princezna, když si zase odpočívali.

„Eh, veď je už tá zberba za nami!“ zvolal Žarooký. — „Keby tma bola!“ přála princezna, a sotva to dořekla, vytáhl se Dlouhý do oblak a zakryl čapkou polovici slunce, takže hned na straně, kde vojsko bylo, čirá tma se stala. Maťáš ale se svými ve světle dále kráčel. — Když byli již kolik mil vzdáleni, odkryl Dlouhý slunce, čapku posadil na hlavu a kráčel za nimi, co krok, to míle. — Již byli nablízku Maťášova rodinného města, když se tu vojsko úprkem za nimi žene.

„No, len vy choďte do mesta, ja ich tu popravím na dobrú cestu“ — ozval se Široký. Šli tedy do města, a Široký postaviv se před bránu, rozšířil se a hubu otevřel dokořán. — Vojsko nechtíc se domů bez princezny vrátiti, hnalo jedním valem k městu, by ji mocí dobylo, a držíce otevřenou hubu Širokého za bránu, všickni do ní vběhli. — Široký zavřel hubu a valil se za ostatními do královského zámku, až se pod ním zem otřásala. — Ze zámku zněl mu vstříc radostný jásot a křik, že mladý král Maťáš se vrátil a krásnou nevěstu si přivedl.

„No bračok, kdeže ti vojsko?“ ptal se ho Maťáš, když do zámku přišel.

„Nuž, kdeže mi je, tuto!“ odpověděl Široký, plácaje si na ohromné břicho, „ale by som ích už rád vyhodit, lebo je to nie ľahká strova!“

„No taže, vypuť ích z vezenia!“ smál se Maťáš a svolal celý zámek na podívanou. Široký postavil se před zámek, opřel ruce o boky, zakašlal, a měli jste, ľudia boží, ten shon viděti, bylo to do porazenia! Jeden přes druhého skákali ven a utíkali, co para stačila. — Jeden mu v hrdle uvázl, ten poslední; ale Široký kýchl a voják vylítl ven a letěl až za devátou mez.

A za několik dní potom slavilo se hrdé veselí a byl na

něm také princeznin otec. Poslali k němu Dlouhého, a že tam dříve byl, než se vojsko domů vrátilo, osvobodil je od slíbené jim smrti; otce pak udobřil zprávou, že se dostala dcera za mocného krále. Matáš se tovaryšům svým bohatě odměnil a zůstali při něm navždy.

Variant pohádky té z okolí trenčínského je poněkud jiný. — Králi jednomu ztratí se jediná dcera. — Má ji ježibaba jedna při sobě. — I přislíbil král dáti tomu, kdo by mu princeznu vysvobodil z rukou ježibaby a zpátky přivedl, bohatou odměnu. — Dalo se to do hlasu; i zaslechl o tom i Mrdofús, synek jedné matky. I umínil si, že půjde princeznu osvobodit, a hned se také na cestu připravoval. Nejdřív šel do lesa a vytrhl buk, dub a tenké jedle. — Z buku udělal si kyjanicu¹¹, z dřeva dubového krpce a místo návlaků¹² otočil okolo noh jedle, — aby se mu vraj nepotrhalý. — Tak se vybral do světa. Na cestě sejde se s třemi tovaryši. Ptá se jich, kdo jsou a kam jdou? První pravil: „Ja som Bystrooký; ja vidím na kolik míľ cesty i na spodok mora.“ — Druhý pravil: „Ja som Dlhý, ja sa muožen ponad najvyššieho buka vytiahnuť!“ — Třetí pravil: „Ja som Široký, a do mojho brucha sa veľa spratá¹³, a keby som ho chcel nasýtiť, svet by od hladu a od smedu¹⁴ zomrieť musel!“ „No, to stě chlapi!“ pochválí je Mrdofús. — „Veru smo chlapi, ale je Mrdofús večší chlap!“ — pravili ti tři, „lebo on vytrhně buk aj s koreňom, a keď mrdně ľavým fúsem, urobí sa hyň, a keď mrdně pravým fúsem, urobí sa ľad!“ — „Nuž, veď som ja ten Mrdofús!“ — odpoví jim synek. — „Keď si ty Mrdofús, nuž puojďeme s tebou a buděš

¹¹ Kyj.

¹² Řemínky, jimiž se krpce přidržují.

¹³ Mnoho vejde.

¹⁴ Žízní.

naša hlava!“ — Mrdofús rád to slyšel a hned jim sdělil, kam s nimi půjde, k čemuž oni přisvědčili. — Šli tedy ke králi, úmysl svůj mu sdělili, a on byl tomu rád a dal jim peněz a poživ, mnoho-li žádali. — I vydali se potom na cestu a dlouho šli, až všecko strávili. Široký nemoha se dosytit, prý každý den siahu dřeva snědl a potok vody vypil. — Tu přišli k jedné chyžce a tam bydlela vedomkyňa; ta jim dala jíst a cestu k ježibabě jim ukázala. — Když do hradu ježibaby přišli, ptala se jich, proč přišli. Mrdofús bez obalu ihned na ni, aby jim princeznu vydala, kterou u sebe chová. — „Nu dobre,“ pravila ježibaba úsměšně, „ale vám skorej po tri dni robotu uložím, keď to urobíte, potom nože si to diouča vezmité!“ — Mrdofús přistal na úlohu tu a zůstali v hradu. — První den uložila jim ježibaba přinést princeznin zlatý prsten z nedalekého jezera. — Aby kamarádi lépe na spodek viděli, an prý voda rmutná byla, Široký polovici vody z jezera vypil; potom ukázal Bystrooký Dlouhému, kde prsten leží, a ten pro něj sáhl. — Divila se ježibaba, že chlapci úlohu vyvedli. — Na druhý den předložila jim baba z dvanácti kil¹⁵ napečeného chleba a dvanácté okovů vína, a jestli to do večera nesní, že se s nimi zle povodí. — Ale tím se Širokému právě zavděčila. — Na obrátku to všecko v sobě pohřbil, aniž pomoc kamarádů žádal. — Třetí den dala baba železnou pec vykúřit¹⁶; dvanácte sáhů dřeva v ní spálila, a když byla už žeravá, poručila šuhajům, aby do ní vlezli. Tu Mrdofús mrdnul pravým fúsem, a pec v tom okamžení ustydla, že do ní bezpečně vlézt mohli. Už jim musela ježibaba princeznu dáti, a také si ji Mrdofús ihned vzal. — Než když odešli, přece to babu mrzelo a poslala za nimi vojsko. — Mrdofús se obrátil a vida,

¹⁵ Měřic.

¹⁶ Vytopit.

že je vojsko pronásleduje, poručil Širokému, aby je pohltil. — Ten se obrátil, a jak se vojsko proti nim hnalo, pohltil je. — I poslala za nimi druhé vojsko; jak je Mrdofús viděl, mrdnul levým fúsem, a ihned všem nosy umrzly, takže se obrátili a domů utíkali. Poslala za nimi třetí vojsko a to Mrdofús mrazem popálil. Neměla již koho poslati a junáci octli se zatím na hranicích. — Tam poručil Mrdofús Širokému, aby vojáky vyhodil, což on také známým již způsobem udělá. — Když se ke králi navrátili, obdaroval je král všechny čtyry bohatě, Mrdofúsa si ale princezna za muže vzala. Bylť se jí zalíbil, a svolil tedy i král. Po smrti králově stal se králem Mrdofús.

V DĚDINĚ JEDNÉ ŽILI ZA DÁVNÝCH ČASŮ MANŽELÉ A TI NEMĚL žádných dětí. — Byli stateční, ale chudí. — Jakkoli chudí, přáli si jen přece, kdyby je Pánbůh dědicem obdařil. — I vyslyšel Bůh prosbu jejich a po čase porodila žena zdravého synka. Šel tedy muž kmotry prositi, ale že chudý byl, nechtěl mu nikdo za kmotra jíti. — Líto mu to bylo a smuten vracel se domů. — I potká tu blíže chyžky své žebráka. — „Čože si tak smutný, človeče?“ ptal se ho žebrák.

„Akože němám byť smutný, porodila mně žena synka a němuožem mu kmotra dostať“ — odpovéděl otec.

„No, ja som len žobrák, ale ak pristaněš, tak ti ja puojdēm za kmotra, ale ti němám čo dať, němám len tento peták¹,“ pravil žebrák. —

„Však ja nič nepřýtam, len mně podťě za toho kmotra.“

„No len choj domu, ja pri kostole budēm na těba čakať“ — odpovéděl žebrák. — Muž šel domů a hned se ženě pochválil, že už kmotra má. — Vzali tedy synka a šli s ním ke křtu. Pokřtili ho Janko. — Ten starý žebrák, co mu stál za kmotra, zavázal mu ten peták, potom ho požehnal a zmizel.

Rodiče mu ten peták schovali a umínili si, byť i sebevětší bída na ně přišla, že ho nevydají. — Avšak co Janko do chyžky přibyl, bylo požehnání božího plné kouty a rodičům se dobře vedlo. — Janík rostl jako z vody a stával se z něho co den pěknější šuhajík; rodiče v něm žili. — Ale jakkoli i Janko rodiče svoje miloval, přece ho to, když dorostl, z domu do světa vábilo. — „Milí rodičia,“ pravil jim jednoho dne, „už stě sa mňa dost nachovali, už

¹ Sedm krejcarů.

som dosť mocný a muožem sám o seba sa starať. — Prosím vás, prepustťe mňa, rád by som sveta skúsiť.“ — Nerádi slyšeli rodiče Jankovu reč a počali ho premlouvat a plakat.

„Ach něplačťeže a něbojtě sa, milí rodičia, veď sa ja vám o rok o dva roky zase vrátim a chcem vás vo vašej starosti statočně opatrovať“ — těšil je Janko. — Když rodiče viděli, že jinak nedá, nechali mu vůli a pomalu ho na cestu připravovali. Tu když se rodiče o syna radí, kterak by ho nejlépe vypravili, octne se tu znenadání starý člověk přede dveřmi, drže za uzdu krásného koníka a tázaje se: „Někúpitě koňa?“

„A začože je ten kuonň?“ — pťal se otec.

„Za peták!“ odpověďel starý. — „Nuž Janko, nože si ho kúp za ten tvoj krstný peták“ — pravil otec a ihned Jankovi schovaný peníz přinesl. — Janko s radostí starci peták dal a starec odevzdaje mu koně rychle odešel. — Nemalou měl Janko radost z pěkného koně, k němuž tak něnazdajky přišel. — Když si ho nakrmil a připravil, rozloučil se s rodiči, a vsedna na kůň, bez dalšího meškání do světa se ubíral. — A když už byli daleko od domova a po zelené louce jeli, pravil koník Jankovi: „Daj pozor, keď sa potkněm, čo vykopněm.“ Divno bylo Jankovi, že kůň rozpráví, a již se chtěl ozvat, vtom se kůň potknul a na zemi zajásal se ohníček, když ale Janko blížě přihlídl, viděl, že to není ohníček, ale zlaté péro. — „A či ho mám vziať?“ — pťal se Janko koně. — „Vezmi ho, je to pero z krídla ptáka Ohniváka, aleže si ho dobre schovaj! — Najprú ti budě k zlěmu, potom k dobrěmu slúžiť“ — odpověďel kůň. — Janko pérko zdvihl, zaobalil do bílého šátku a schoval si je za záhreň². — Jeli dále a přijeli k jednomu královskému městu, a tu když jeli okolo

² Za řadra.

královského hradu, král z okna se díval. — Vida pěkného šuhaje na koni, zavolal na něho, tázaje se ho, kam jede. — „Do sveta, šťastia skúsiť“ — odpoveděl Janko. —

„A či by si něchcel u mňa slúžiť?“ — ptal se král, jemuž se šuhaj zalíbil.

„Prečo by som něchcel, keď mňa vezmetě, ale si tohoto mojho koňa s sebou vezmem, lebo by som bez něho něišiel.“ —

„Nuž, keď tak chceš, vezmi si ho,“ pravil král. Janko vjel tedy do zámku, přistál do královské služby a dostal na starost krásných šest koňů, na kterých král jezdíval. — Svěho koníka postavil si do té samé konírny do kouta a vedle něho spával. — Od té doby, co Janko koně hlídal, stávali se co den krásnějšími, srst na nich jak aksamit, hříva jak zlaté vlnky od hlavy jim splývala, z očí jim oheň sršel. — Králi se to líbilo, chválil si Janka. Čeledě se ale divila, že co je to s těmi koňmi, co je hlídá Janko, že tak na sebe berou, jako by na ně kladl, kdežto přece stejný obrok mají; to že prej není s dobrým. — Zvláště jeden sluha mezi čeledí královskou Janka nenáviděl a přízeň královi mu nepřál; ten umínil si, že musí vyzkoumat, co on s koňmi dělá. Tak i učinil. — Jednoho večera vloudil se do konírny, a za kupu sena v koutě nahromaděného schovaje se, čekal na Janka. — Když se již úplně setmělo, vešel Janko do konírny bez světla; když závoru zastrčil, vyňal ze zánadří bílý šátek, v němž zaobalené měl zlaté péro z ptáka Ohniváka. Polože šátek na okno rozbálil ho a v tom okamžení rozlila se z něho záře po celé konírně. — Janko sejmul čapku, pověsil na kliněk, svlékl kabanici a začal koně čistit a česat jednoho po druhém, vesele si přitom zpívaje. — Když byl s prací hotov, zaobalil zlaté péro zase do šátku a teprv uleh na seno vedle svého koníka. — Když se rozbřesklo, vykradl se zrádný sluha zpoza

kopy a vida, že Janko tvrdě spí, vzal péro i s šátkem a tiše, jak přišel, odešel. — Jak nastal bílý den, pospíšil sluha ke králi, zlaté péro mu odevzdal a vše vypověděl, jak a kde k němu přišel. Král ho vyslechl a potom si poslal pro Janka. — Líbilo se králi péro a myslil si, když jedno péro tak svítí a tak krásné je, cože teprv celý pták? — Když se Janko před krále dostavil, strmo se na něho král podíval a hněvivým hlasem promluvil: „Ako si sa opovážil skrývať predou mnou zlaté pero z ptáka Ohniváka, za to si smrť zaslúžil!“ — „Ach odpustťeže, vaša milosť paně kráľu, veď som sa ja nena- zdal, že by sa vám to jedno pero tak zapáčilo,“ — omlouval se Janko. — „Odpustím ti, ale mně musíš do- niesť ptáka Ohniváka, ak nědoněsieš, buděš o hlavu menší!“ — S těmi slovy se král od něho odvrátil a Janko plačící vrátil se do konírny. — „Čože, Janko, plačeš, čože ti je?“ ptal se ho koník. „Eh akože němám plakať a na- riekať, koníku muoj drahý, keď mně kráľ rozkázal, aby som mu doniesol ptáka Ohniváka, a keď mu ho nědoně- siem, že buděm o hlavu menší. Beda mně, kděže ja na- jděm ptáka Ohniváka!“ —

„Veď vieš, čo som ti vavel, že ti to zlaté pero najprú na zle, potom na dobre budě. No něplač, veď ja ti bu- děm na dobrej pomoci. — Ale si skorej pýtaj od kráľa s korytko zlatej pšenice a hodbávnu síť. Potom naber poživy, vsadni na mňa a vydáme sa na cestu.“ — Janko vrátil se ke králi, prose, aby se mu dalo s korytko zlaté pšenice a hedbávná síť. Král nařídil, aby se mu ihned vše, co žádá, vydalo. — Když měl Janko všecko při- praveno, vložil to na kůň, vsedl i sám na něho a v oka- mžení byli ze vrat. — Jeli, jeli mnoho dní, až přijeli za vysoké hory, za široké doly ke Zlatému vrchu. Tu koník zastal a pravil Jankovi: „Vezmi síť a zlatú pšenicu a idť na ten vrch, čo tuto vidíš; na vrchu je studnička a k tej

studničke prilietajú každú noc ptáci Ohniváci napiť sa. — Kolom tej studničky nasypaj zlatú pšenicu; prilietnu ptáci, budú zobať a vtedy musíš chytré jedného ulapiť. Keď ho budeš mať, daj ho do siete a zavolaj na mňa.“ — Jak koník kázal, tak Janko udelal; vzal pšenici a sieť a šel na Zlatý vrch; vylezl nahoru s večerem. — Na vrchu byla studnička a v ní voda jako křišťál čistá. — Nasypal Janko pšenici okolo studničky a potom lehl na zem a číhal. Když bylo k půlnoci, osvítil se tu náhle celý vrch, jako by nad ním bylo slunce vzešlo, — a to přilétali ptáci Ohniváci. Jako blesk dolů k studničce se snesli, a vidouce zlatou pšenici okolo studnice rozházenou, začali hltavě zobati a o zrnka se práti. — Janko obdivoval krásné ptáky a sotva dychal, aby je nesplašil; — když se ale jeden, nejkrásnější ze všech, k němu přiblížil, s rychlostí blesku lapil ho za nohu, sieť přes něj přehodil, a co hrdlo stačilo, volati začal na koníka, a v témž okamžení stál koník u něho; Janko se naň vyšvihl, drže ptáka v síti, a na obrátku byli ti tam. Ale měli štěstí, neboť už ptáci Ohniváci na Janka doráželi a byli by ho jistě křídlyma utloukli a zobákyma tělo mu rozklovali, kdyby ho byl koník zavčas neunesl. Nevýslovná byla radost králova, když se Janko do zámku vrátil a ptáka s sebou přinesl. Obdaroval Janka bohatě a ptáka Ohniváka dal do nejpěknější jizby na zlaté bidélko a krmili ho zlatou pšenicí. Od té chvíle, co se Janko vrátil, přemýšlel onen zlomyslný sluha jen na to, jak by Janka zkazil. Janko si ho ale nevšímal, a jako prv, tak i potom jen svých koní si hleděl. Jednoho dne procházel se král po síni, kde pták Ohnivák na bidélku seděl. Náhle se zastavil a pravil sluhovi — Jankovu nepřítelovi —, který se tam nějakou prací zabýval: „Večšia vzácnosť ako tento pták, hádam, nieto vo svetě!“

„Jesto, vaša kráľovská milosť,“ ozval se sluha, rád, že se mu příležitost naskytla Jankovi škoditi. —

„A kdeže? Čože?“ rychle zeptal se král. — „Ako nám Janko rozprával, býva na Čiernom mori jedna panna, ktorej sa na krásu na celom svetě žiadna nĕvyrovná!“ I pozastavil se král nad touto řečí a zatoužil po krásné panně. — „Dosiaľ“, pokračoval sluha ve své řeči, „němuohol ju nikdo chytiť, ale sa Janko chválil, že by ju on veděl dostať!“

„No dobre; nože Janka zavolaj!“ poručil král. — Zrádný sluha ihned pro Janka běžel, těše se již, že se ho navždy zbaví. —

„Prečože si ty mně nĕvravel o morskej panně? Teraz choď a morskú pannu mně vystanou, a keď mně ju nĕvystanoviš, budeš o hlavu menší!“ Janko se chtěl vymlouvat, že o morské panně neví, ale král mu nedal k řeči přijíti a z jizby ven ho vyhnal, přikazuje, aby se ihned na cestu připravoval. —

Plačící vešel Janko do konírny. „Čože plačeš, Janko?“ ptal se koník.

„Ach koníčku muoj drahý, akože němám plakať, keď mňa kráľ posielal pre morskú pannu, a keď mu jej nĕvystanovím, že budem o hlavu menší!“ — naříkal si Janko.

„No nĕplač; bude to těžká práca, ale sa nĕboj; budem ti na dobrej pomoci. Aleže skuor pýtaj od kráľa bílý, zlatom tkaný šiator³, aj zlatý stolík a všakové na něj drahé veci od zlata, od striebra. Také fujaru⁴ vezmi. Keď to budeš mať, i poživu, vyberieme sa na cestu.“ — Janko šel ke králi a prosil o stan, o stolek, o zboží a poživu, jak mu koník nařídil; a král rozkázal, aby se mu ihned vydalo vše, co žádá.

Maje vše v pořádku, naložil věci na kůň, i sám vsedl a bez meškání na cestu se vydali. — Jeli přes hory,

³ Stan.

⁴ Píšťala pastýřská.

doly, přes širé pustatiny, mnoho dní jeli, než k moři dojeli.

„No, tu sme, to je Čierne more,“ pravil koník, když nedaleko břehu mořského se zastavil, „teraz sosadni dolu a počuj, čo ti budem vraveť. — Najprú postau na kraj mora šiator, do šiatra postau zlatý stolík a na stolík vylož drahé veci, čo pri sebe máš. — Potom sadni popred šiator a čakaj; každý deň o poludni prechádza sa morská panna, dcéra mořského kráľa, v zlatým člunku po mori. Keď ju uvidíš, začni pekne na fujaru vyhrávať, aby ťa počula. — Keď ťa počuje, priplynie k brehu se svými pannami a budě sa ťa pýtať, kdo si, zkadě si; povedz ty jej, že si kupec, že máš v šiatru drahé veci, aby šla opáčiť. — Keď sa budě na veci dívať, nemeškaj, uchyt ju za pravú ruku a zavolaj na mňa!“ — Poté dal se koník stranou a Janko šel na pokraj moře. Tam postavil bílý, zlatem tkaný stan, do stanu postavil zlatý stolík a na stolík rozložil všeliké drahé a krásné šperky. Potom vzal fujaru a sedl před stan, oči s moře nespouštěje. Tu k polední době viděl daleko na moři cosi lesknouti se, jako by zlatá kachnička po vodě plynula. — Nebyla to ale kachnička, byla to zlatá lodička a v ní seděla mořská panna se svými pannami, které veslovaly stříbrnými veslami. — Když poznal Janko, že to mořská panna, začal utěšeně na fujaru hráti. — I zaslechla píseň jeho mořská panna, a chtěc zvědět, kdo to tak líbezně hraje, obrátila lodičku k břehu. Tu viděla sedět Janka před zlatoskvoucím stanem. Když připlula ke kraji, Janko k ní přistoupil, pěkně se jí poklonil a na její otázku, odkud a kdo je a kam jede, pravil: „Kupec som z ďalekej zeme, krásna panno. Keď ti ďaka, id' dnu do šiatra a opáč muoj tovar⁵. Pekné, drahé mám veci, ažda sa ti voľačo zapáči⁶“ — pobízal Janko lahodnými

⁵ Zboží.

⁶ Zalíbí.

slovy morskou pannu. — Nedala se dlouho pobízeti a vstoupila se svými pannami do stanu. — I obstoupily zlatý stolec a oči všech pásly se chtivě na krásných šperkách. Janko nechal je dívati se a čekal chvíle. — Tu když se morská panna k němu obrátila, ptajíc se, co by za všecken tovar žádal, uchopil ji za pravou ruku, místo odpovědi zavolal na koníka, a vida ho v témž okamženi při sobě stát, jak střela vyšvihnul se i s pannou na něho a pryč uháněl. — Než se panny vzpamatovaly a mořského krále svolaly, byl Janko s pannou za horami. —

Neslýchaného bylo v zámku divu, když se Janko vrátil a pannu krásy nevidané s sebou přivedl. — Král jí nevěděl radostí místa najíti a bohatě Janka obdaroval, že mu tak krásnou nevěstu přivezl. Ale Janka málo těšila králova přízeň a dary, on by mnohem raději byl morskou pannu chtěl než všecko královo bohatství. — Aniž morská panna, co do zámku vkročila, nebyla veselá, nezasmlála se, ani mluvit nechtěla, a jen smutně po zámku chodila. — Krále smutek její nesmírně rmoutil a nevěděl již co počíti, aby se jí zavděčil, neboť jakkoli starý, vášnivě si krásnou pannu zamiloval. — Nemohl bez ní ani chvíli být a jen stále na ni doléhal, aby se sobášili. — Jednou, když se jí zase ptal, kdy budou svatbu slaviti, odpověděla mu panna: „My sa spolu němuožeme sobášiť, lebo som ja mladá a ty starý!“

„Nuž prauda, ale čo aj starý, preca ťa budem znať l'úbiť ako mladý!“ odpoveděl král, uražen jejími slovy. — Morská panna zavrtěvši hlavou odpověděla: „Moje líco ružami prekvitá, tvoja hlava sněhom zapadá, to sa nėsrovnáva, ja ťa, starca, l'úbiť němuožem!“

„Eh beda mně, akože to budě, veď sa ja mladým spraviť němuožem?“ — „Keby si mal živú a mŕtvu vodu, spravil by si sa mladým,“ odpoveděla morská panna. Tu chvíli zavolal král sluhu a kázal mu poptati se po živé a mrtvé

vodě. — Sluha, Jankův to nepřítel, šel, ale záhy se vrátil s vyřízením, že není ani živé ani mrtvé vody k dostání. — Zarmoutil se král, ale sluha ho potěšil řka mu, aby Janka pro ni poslal. — Ihned si dal král Janka zavolat, a když se Janko dostavil, kázal mu přinést živé i mrtvé vody — „a keď tej vody do tretieho dňa nedoněsieš, na kusy ťa dám rozsekať!“ —

Něborák Janko, cože měl říci, smuten, bědující šel do konírny. — „Eh Janko, čože zase bedákaš, čo ti je?“ — ptal se ho koník.

„Eh koník muoj drahý, akože němám bedákať, keď mňa kráľ posielal pre živú a mŕtvu vodu. Keď mu vraj ju nēdoněsiem, že mňa dá na kusy rozsekať.“

„No, len sa ty něboj, veď ja ti budēm na dobrej pomoci; ale si skorej pýtaj od kráľa dvoch malých lahvičiek na vodu, ale tak ľahkých, čo by ich pták uniesol. Keď ti ich kráľ dá, vezmi aj poživy a vyberieme sa na cestu.“ — Potěšen vrátil se Janko ke králi a prosil o dvě láhvičky, lehké, aby je ptáče uneslo. — I kázal král zhotoviti ihned láhvičky z měchýřů a Jankovi je odevzdati. — Maje láhvičky i poživu vsedl na kůň a ten uháněl s ním na křídlech větru, až dojeli k jednomu hlubokému lesu. Tam koník zastal a kázal Jankovi, aby slezl; když slezl, pravil mu koník: „Ty sa skry tuto poza ten buk, ja si ľahnēm na zem a spravím sa mŕtvym. — O chvíľu priletia vrany a budú mňa chceť trhať. — Hľa, tamto ich vidím hore na strome, párik a mladé. — Nuž keď si na mňa sadnú, dajže pozor, abys to mladé uchytil. — Starí sa uľaknú, budú ťa pýtať, abys ho pustil, ale ty ho nēpúšťaj a povedz, že ho veru zabiješ, keď ti nēdoněsú živú a mŕtvu vodu. Daj im potom lahvičky, ale vrána zadrž pri sebe!“ — Janko skryl se tedy za buk a kůň se natáhl na zem jako zdechlý. — Po nějaké chvíli slítlý vrány dolů a sedly na koně, držíce jej za mrchu. — Tu se Janko vy-

kradl zpoza buku a mladé vráně šťastně pod čapku chytil. — „Ach nězabiže, dobrý človeče, naše mladé, veď sa ti my chceme všetkým dobrým odslúžiť!“ prosila stará vrána.

„Len vtedy vám mladé vaše pustím, keď mně donesietť živej a mŕtvej vody!“ — „Ej donesieme, donesieme!“ vzkřikli staří jedním hlasem. — Janko jim dal každé jednu láhvičku a vrány vzaly se na křídla a v okamžení Jankovi s očí zmizely. Když vrány ulítly, koník vstal. Janko si vráně pevně držel a s toužebností očekával návrat starých. Minul den, minula noc, a druhý den zrána od východu přiletují dvě vrány a přímo pod buk k Jankovi, nesouce každá jednu láhvičku v zobáku. Vzal jim Janko láhvičky, ale na radu koníka, než jim vráně pustil, roztrhl je, mrtvou a živou vodou namazal a teprv pustil. — Vráně zatřepetalo křídly a čerstvé a zdravé se starými odletělo. Přesvědčiv se takto, že ho nezklamali, vsedl na kůň a ten jako na větru domů s ním uháněl. — Přišli právě v určitou dobu. Když si Janko koníka do konírny zavedl, když ho pohladil, pobožkal po hrdle, jak vždycky dělával, děkuje mu za jeho věrnost, šel ke králi, který s toužebností ho již očekával. Janko dal králi láhvičky s vodou a král je dal mořské panně. — Panna vezmouc láhvičky do jedné ruky, druhou rukou vzala se stěny meč, a podávajíc ho Jankovi, pravila: „Nuž kráľu, kl'akni a Janko nach ti hlavu zroní, ja ťa potom touto vodou umyjem a buděš mladý a krásny!“ — I ulekl se král těch slov a nechtěl si dát hlavu stíti. — I řekla panna: „Aby si sa presvedčil, něch tedy Janko kl'akně a zroníš mu hlavu ty!“ — Na to král přistal. Janko bez bázně klekl a král mu hlavu sťal. Mořská panna ale hlavu vzala, nejdřív mrtvou vodou umyla, na pravé místo nasadila, potom živou obmyla a Janko vyskočil krásnější, než kdy byl, jen zlatá pruha zůstala mu okolo hrdla. Když to

král viděl, odpadla mu všechna bázeň, klekl a sám meč Jankovi podal, aby mu hlavu stál. Janko se zdráhal, ale když mu i panna kázala, vzal meč a králi hlavu stál. Princezna mu podala mrtvou vodu, aby ho umyl a hlavu mu nasadil, živou vodu ale hodila oknem ven. Král zůstal mrtev. Morská panna svolala ihned všechno dvořeninstvo, a když se vše sběhlo, ukazujíc na Janka, pravila: „Ten je muoj ženich a váš král!“ — A všickni jásalí a radovali se, že mají krásného krále a královnu! Zrádný sluha vida, že Janko se králem stal, v zámku se neobmeškával, aniž se radoval. — Jankova první cesta co krále byla ke koníkovi, ale koníka nikde nebylo — zmizel. — Maje krásnou morskou pannu za ženu, když si napotom i staré rodiče přivedl, nechybělo mu k úplnému štěstí nic více.

NEMOHU OPOMENOUTI, ABYCH SE, UKONČUJÍC SBÍRKU SLOVENSKÝCH TĚCHTO POVĚSTÍ, O NĚKTERÝCH OKOLNOSTECH, JEŽTO SE JÍ BLÍŽE TÝKAJÍ, NEZMÍNILA, K LEPŠÍMU VĚCI TĚ POZNÁNÍ I DOROZUMĚNÍ. —

Bylo to v r. 1852 při návštěvě v Báňské Bystrici, když jsem s p. Rimavským seznámila se a svazek „S l o v e n s k ý c h p o v e s t í“, vydaných od něho v r. 1845, darem obdržela. — V Čechách jsme o tomto vydání nezvěděli; p. Rimavský sice 100 expl. do Prahy na kněhkupectví zaslal, — ale dostal je po čase všechny nazpět. — Nepříznivé okolnosti a později i nepokoje zamezily další vydání, nicméně se tehdáž p. Rimavský důvěřoval, že se bude moci druhý svazek v nedlouhém čase vydati. — Když jsem v r. 1855 po druhé s p. Rimavským v B. Bystrici setkala se a stranu vydání pověstí se ho ptala, pravil mi, že by si velmi přál, aby se vydaly, ale že není nakladatele a že se již ani s prací tou obírat nemůže, jak by třeba bylo, za příčinou prací úředních, že tedy sbírku tu p. faráři Reuszovi odeslal, kde i více sbírek na vydaj přihotovených leží. — Litujíc, že poklad ten bohatý ladem ležeti má, navrhla jsem p. Rimavskému, aby mně část své sbírky svěřil, že se chci o to pokusiti, zdali by v Praze nakladatel se našel, který by pověsti ty v řeči slovenské vydati chtěl, kdyby se jim ale nakladatele nedostalo, žádala jsem p. Rimavského, aby dovolil mně zpracovati je do češtiny, k čemuž on ochotně přivolil. — Jsouc tehdáž již ustanovena zpracovati a vydávati pověsti některých slovanských národů, zajímavých dílem pro starobylost, dílem pro utěšenou fantasii, dílem pro příbuzný ráz, přišlo mi seznámení se s národní poesíí lidu slovenského, národu to mluvou i mnohými zvyky a obyčeji nám

nejbližšího, velmi vděk. — S doporučením od p. Rimavského jela jsem do Revúce k p. faráři Reuszovi, abych se s ním stranu té věci sjednala. — Jakož vůbec na Slovensku vlídná pohostinnost všeobecná je, tak i já vždy a všude s takou upřímnou hostinností přijata jsem byla, že to vždy vděčně vzpomínati budu. — Pan Reusz mi ochotně sbírku tu ukázal, kterou po smrti šlechtěného a o národ zasloužilého svého otce v opatrování choval, maje při ní sám velkého účastenství. — Sbírkou tu snesl důstoj. p. senior S. Reusz, otec jeho, dílem sám, dílem k tomu přispěli mladí národomilovní Slováci, větším dílem nejvíce študující; když se o prázdninách po slovenských krajích jako sokolové rozlétali, každý napotom ze svého domova několik takových kvítků do kytice s sebou přinesl. — Slíbil mi tedy p. Reusz, že tu sbírku pověstí a rozprávek spořádá a že mi část později zašle do Prahy; to i učinil. — Jakž výše povědíno, byl úmysl můj najíti v Praze nakladatele, který by pověsti ty vydal v slovenském nářečí, poněvadž takovéto národní pověsti v překladu, a byť i do příbuzné řeči a přísným držením se originálu, přece jen z původního rázu mnoho tratí. — Že jsem se upřímně o věc tu starala, toho svědectvím by mně mohl nejeden nakladatel býti, s kterým mi bylo stranu té věci jednati. — Navzdor vši snaze rozpadlo se však všeliké jednání u věci té jedině na ohledech kupeckých.

Kdyby se bylo toto moje i mnoha jiných přání uskutečnilo, nebyla bych se déle při tom zúčastňovala; sbírka pověstí těch bylať by úplná bývala a pod jmenem a správou vydavatelů, Slováků, vycházela. — Když se ale jinak stalo, užila jsem uděleného mi dovolení a k těm, co jsem dříve již byla sama sebrala, při svém pobytí na Slovensku, a od jiných dostala, zpracovala jsem do češtiny tištěnou sbírku páně Rimavského a část sbírky páně Reuszovy, s ponecháním však pro větší živost a původnější ráz v rozpravě ná-

řečí slovenské a všechny zvláštní významy a slova. — Brala jsem při tom hlavní ohled na české čtenářstvo, vědouc, že takýmto zpracováním Slovákům zadost ne učiním a že si beztoho pověsti svoje onedlouho sami a lepší vydají¹. Proto také užila jsem v rozpravě nářečí Čechům nejsrozumitelnějšího, berouc spolu i na to ohled, že většina čtenářů pohádek a pověstí mezi mládeží je, kterým by odchýlenější nářečí ne hned srozumitelné v čtení vadilo. — Veliké účastenství obecnstva a obliba v čtení těchto pověstí důkazem je, že jsem nechybila zpracujíc je v dvojitém nářečí, což se mi též vytýkalo.

Co se obsahu v překladu tom týče, držela jsem se přísně originálu — jak rukopisu, tak i ústního podání, leč kde byly v rukopise dlouhé, nepotřebné rozpravy, dovolila jsem si zkrátiti je. — Pravda, že i mnoho chyb v slovenčině zůstalo, jsouť to ale namnoze chyby tisku; dočkají-li se kdy pověsti tyto druhého vydání, opraví se. — Že se ale měkkého l neužívalo v slovenčině, příčinou je to, že literu tu nemá jen jedna tiskárna v Praze a sice paní Jeřábkové, která si ji zaopatřila k tisku „Zvukosloví“ p. M. Hattaly. —

Sbírka pana Rimavského obsahuje následujících 10 pověstí: O Popelvaru největším na světě — Cesta k Slunci — Sluncový kůň — Tři citrony — O třech zakletých knížatech — O Zlatovlásce — Růžová Anička — Ztracený chlapec — Pamodaj štěstí, lavičko — O třech zhavranělých bratřích. —

Sbírka páně Reuszova obnáší 11 pověstí: Světská krása — Král času — Ealija — Valibuk — Šurina pan král a Otolienka — O tom šuhaji, co se nebál — Mahulena, krásná panna — Vlkolak — Berona — Černokňazník — Světovládny rytíř.

¹ Již se stalo. Poz. spis.

O Kovladu — Slovenský junák — Zlá nuocka — Peračina — vypsány jsou ze sbírky p. S. Chaloupky, faráře v Horní Lehotě ve Zvolensku. —

Kinkaš Martinko — O Vítazkovi — O Slunečníku, Měsíčníku, Větrníku, o krásné Ulianě a dvou tátošíkách — Otcovo dědictví — O hrdé kněžně — O Popelušce — rozprávěla mi stará sousedka tamže. —

Jak šlo vejce na vandrovku — Jak pásal Janko kobytku — Katrenka striga — O anděli a sirotcích — O růžovém púčku — Věrná žena — O ptáku Ohniváku a moorské panně — zasláno mi od slečny J. Sz é z Báňské Bystrice. —

Krásná Katarina — Bratr a sestra — O krásném zlatovlasém děvčeti — rozprávěla mi Rozka, služka v B. Ďarmotech, rozená ze Šumiacka v Gemerské.

O dvanácti měsíčkách — O hloupé ženě — též v Ďarmotech mi rozprávěla služka Marka, rozená z Trenčínské. —

Sůl nad zlato — slyšela jsem na Sliači od staré pěstúnky, která tam s pány v koupeli byla. —

Cesta k Slunci a k Měsíci — Petrova čepice — Pecko sprostáček — O Petru a Otci nebeském — Bača a šarkan — O šesti dratařích — O Jurovi a jeho bratřích — Chytrý synek — Chlapec a vlk — O starém psu a vlku — Či je spravedlnost na světě, či ne — O Červeném Vítězi² — rozprávěli mi bratři Janko a Miko Sochoríkovci, Ďuro Šulek a Štefan Márton z Trenčanské stolice. — O Širokém, Dlouhém a Žarookém — rozprávěl mi v Ďarmotech starý jeden sluha; slyšel ji, jak pravil: keď eště hen v Germeri slúžil!

² Že se pověst ta zcela shodovala s baladou v Kollárových spisech, II. díl, „O Červeném Vítězi“, použila jsem v překladu balady. Podobný variant je i v české sbírce pohádek od B. Němcové pod jmenem „Zlá matka“.

O pyšné panně — mám od p. C . . . y v Štávnici. — Několik pověstí, které se s některými z prvnějších dvou sbírek srovnávají, dostala jsem z Trenčínska a Zvolenska. Podobné jen poněkud jsou:

Popelvar. Pamodaj štěstí, lavička = O třech zhavranělých bratřích = Něbojsa. — Zcela podobné: Šurina pan král = Berona = Černokňažník. Ľalija. Podobnou této poslední pověst dostala jsem z Trenčínska, s tím jedině rozdílem, že se v ní panna ne v lilii, ale v růži proměňuje, jako v podobné jí české. — Jakož vůbec slovanské národní pověsti vespólnou mezi sebou příbuznost ukazují, tak se i pověsti v této sbírce pohádkám českým, některé částečně, některé celým obsahem podobají, vyjma pověsti následující, jimž podobných mezi českými, pokud vím, není: Král času — Vlkolak — Něbojsa — Sluncový kůň — Kovlad — O dvanácti měsíčkách — Růžová Anička — Kinkaš — Ztracený chlapec — Sůl nad zlato — mimo některé krátké rozprávky. —

Ač sbírka tato jen částí je bohatého pokladu národní poesie lidu slovenského, ač i pro některé vady, povstale z chybného podání některého původního významu, snad ne dosti dokonalou jmenovati se může, nicméně soudný čtenář pozná v pověstích těch smýšlení, krásné obyčeje a ryzí mrav lidu, ve kterém žijí a který jedině čistě, krásně vyličití je zná.

VARIANT Y

O KOVLADU

(*Pohádka slovenská.*)

BYLA JEDNA VDOVA, A TA MĚLA DCERU VELICE KRÁSNOU. Matka byla „pokorná vdovica, ale dcera byla pyšná děvčica.“

Mnoho přicházelo dovedačů¹, ale žádný z nich nebyl dceři vhod, a čím více se chlapci o ni drali, tím se více hore nesla. Jednou za jasné noci probudila se matka ze spánku a nemohouc hned usnout, sundala se zdi patryčky² a začala se modlit za blaho své dcery, která jí dělala těžkou hlavu. Dcera ležela vedle ní spící. Matka s libostí na své krásné dítě se dívalá; tu se dcera ve spaní usměje. — „Čuo se asi temu děučeti pěkného sníje, že tak chutně usmívá!“ — myslí si matka, domodlí se otčenáš, pověsí patryčky na klinec³, položí hlavu vedle dceřiny a usne též. Ráno ptá se dcery: „Ale dcera moja, pověz že ty ma, čuo že ti v noci pekného snílo, veť si sa ve spánku usmívala!“

„Eh matka moja, čuože sa ma snílo; snílo sa mi, že prišol pro mňa pán v meděným voze, a že ma dau prstenčok s kameňkami, ktory se ligotali⁴ ako hvězdy na něbi. A keď som prišla do kostola, tu ľudia iba mňa ma ako blahoslavenú pannu pozerali.“

„Oh dítě dítě, jaké sa ti to hrdé sny pletú“ zavrtěla hlavou stará matka, dcera ale zpívající šla si odbývat robotu. Ten samotný den přijede na dvůr selský vozík a porjadný synek vesnický přišel dceru „pytat na selský chlieb.“

Matce se mladý ženich velice líbil, ale dcera pyšně ho odbyla řkouc: A čuo bys prišol pro mňa i s meděným

¹ námluvčích.

² růženec.

³ hřeb.

⁴ blýskaly.

vozom a prstenčok mi davau takový, čuo by sa v ňom kamenčky ligotaly, ako hviezdy na neby, nešla by som za tēba!“

Ženich na tato hrdá slova, dal s pánem Bohem a odejel. Matka ale dceru veľmi kárala za jejú hrdost.

Druhou noc se matka opět probudila; i vezme zase patryčky, a modlí se za blaho své dcery, ještě vroucněje. Dcera ležela vedle ní spící, až se najednou hlasitě zasmála. — Čuože se temu děučeti asi plete!“ myslí si matka, pomodlí se ještě otčenáš, pověsí patryčky na zeď, ale dlohu nemůže zaspát. Ráno ptá se dcery při oblékání. „Ale dcera moje, čuož se ti to zase pletlo, veť si sa hlasitě smiala ve spánku?“

„Eh matko moja, čuož se mi snílo, snílo sa mi, že došol pro mňa pán v stribornom voze, a že ma dau zlatú pártu⁵, a keď smo přýšla do kostola tu ludia v jac na mňa ako na blahoslavenú pannu pozerali.“

„Oh čuože to vraviš děuko moje, jaké jsú to hrdé sny! modlí sa děuka moje, abys nepadla do pokušenia“ kázala matka, ale dcera pleskla dveřmi, a šla vně⁶ by matčinu kážaň poslouchat nemusela.

Ten samý den přijel na dvůr panský kočár a přišli páni zemani, „pytat dceru na zemanský chljb.“ Matka si to pokládala za čest, ale dcera je hrdě odbyla, řkouc: „A čuo byste pro mňa přišli i v stribornom voze a zlatú pártu mi donesli, preca za vás něpuojdēm.“

Páni zemani se poroučeli, ale matka dceru plísnila a naříkala si trpce na jejú hrdost. Ale dcera se jen smála — Třetí noc, dcera vedla matky spala, a matka nikterak zaspát nemohla starosti, a patryčky ani z ruky nepouštěla.

⁵ ozdoba, jakouž nosí Slovenky, zvlášť nevěsty, na hlavě, nad čelem, náčelka.

⁶ ven.

Tu se dcera ve spaní začne rehotat⁷. „Oh oh, zvolá matka mrzutě, čuože sa tému nešťastnému dítěti zase plete!“ — a modlí se modlí až do vidna⁸, za blaho své dcery.

„Ale dcera moja, čuož sa ti zase v noci pletlo, veť jsi sa ve spánku rehotala?“ ptala se dcery, jak mile se probudila.

„Čí mňa chcete zase vyhrešit?“ odmluvila dcera.

„Len ty ma povez“ ponúkala matka.

„Nuž, snílo se mi, že prišli pro mňa v zlatom voze, a že som dostala rúcho celkom zlatno, a keď som prišla do kostola, to ludia len na mňa pozerali!“

„Oh dcera moja — zaněhaj pychy; pýcha, peklem dýchá!“ — spráskla matka ruce, dcera ale vyskočila s lože, sebrala oděv, a běžela se ustrojít vně, by nemusela poslouchat matčino napomínání.

Ten samý den přijeli na dvorek tři vozy, měděný, stříbrný, a zlatý. U prvního bylo po dvou, u druhého po čtyřech, u třetího ale po osmi hrdých parypách⁹ z měděného a stříbrného vozu skákali pánové v červených nohavicích a čapkách a zelených dolmanach¹⁰, z vozu zlatého ale vyskočil pan pěkný v zlatém oděvu. Všickni šli pruosto do izby¹¹ a mladý pán pytal¹² dceru od matky.

„Ej či bychom boli hodni takového štěstia!“ omlouvala se matka pokorně; dcera ale jak se na pána podívala myslela: Ej to je ten, čuo sa mi o ňom snílo!“ a ruče skočí

⁷ řechtát, řehotat. — Co se řechces? i v Čechách se říká.

⁸ do bílého dne.

⁹ nádherných koní. Paripa, kůň velký pěkný. — V Čechách nadávka ženské velké nemotorné.

¹⁰ kožichy premované, šnůrované. Dolman, díl to národního kroje panského.

¹¹ přímo do světnice.

¹² prosil.

do komory vít pjero¹³. Když pjero uvila a ženichovi co záručnuo podala, dostala od něho prstének, v němž se kamenky ligotaly jako hvězdy na nebi, zlatou pártu, a rúcho celkom zlatuo.

Šla se rychle do komory oblékat, a matka plná starosti a podivu ptá se ženicha „A na jaký chleeb pán ženich pytatě moju děuku?“

„U nás je chleeb měděný, stříbrný i zlatý, na jaký bude chtít vaše dcera pristat“ odpoví ženich.

Matka tomu všemu ani vyrozumět nemohla, ale dcera se na nic neptala, ani se nedivila. Když byla ustrojena v zlatém rúchu, byla krásnější než všecek svět¹⁴. Ženich vzal ji za ruku, a hned šli k sobáši¹⁵, aniž dříve matku o požehnání dcera žádala, aniž se nerozžehnala s děvójsťvím¹⁶, dle způsobu starootcovského.

Matka všecka strápená, stála na prahu, a za ně se modlila. — Jak bylo po sdavkách sedla nevěsta, pruosto do zlatého vozu vedle ženicha, svatovia¹⁷ do stříbrného a měděného, a ty tam ujížděli, aniž se dcera s matkou dříve rozžehnala aneb se po ní jen jednou byla ohlédla. Jeli, jeli až přijeli k jedné skále, do níž byla veliká díra, jako městská brána. Před tou bránou koně zrazu obrátili dnu¹⁸. Jak byli uvnitř, tu ti přijde veličisný zemotras, a skalu za nimi zruťil. Byli ve tmě. Nevěsta se hrozně lekla, bála se, ale ženich jí pravil: „Nic ty se nelekej, a jen čekej, vyjasní se, vykrásní se“ — a tu přiběhli se všech stran permuoníky¹⁹ v červených nohavičkách a zelených čá-

¹³ kytku uvázat na znamení že přijímá ženicha, že jí milý.

¹⁴ všecek lid. Svet je i lid; vela sveta mnoho lidu.

¹⁵ oddavkám.

¹⁶ pannenským stavem, jak to při svatbách bývá.

¹⁷ svatebníci.

¹⁸ do vnitř.

¹⁹ permuoník Bergmännchen, také je jmenují Ludvíka.

počkách rozžhaté fakle (pochodně) v ruce. Ti vítali všickni svého pána Kovlada, a na cestu mu svítili. — Nuž tu teprv viděla hrdá nevěsta, za koho šla, že má muže Kovlada.

Ale nic se za to netrápila. — Z těch tmavých skal, přišli do veličisných hor (lesů) a vrchů, po samo nebe sahajících, ale všecky ty smerky, jedle, buky, všecky ty hory byly olověné. Jak je přešli ty čudné²⁰ hory, přišel zase Zemotras, a za nimi všecko zruťil. Z olověných hor přešli do krásné roviny, kde se vše jen krásou ligotalo, a u prostřed té roviny stál zámek zlatý, stříbrem a drahým kamením vykládaný. Do toho uvedl Kovlad svoji mladoženku²¹, a řka jí, že to všecko i její bude. — S radostí a podivením prohlížela si mladoženka všecko to bohatství; když si ale vše zůkol vůkol prohlídla, ustala, a ráda viděla, že permuoníky pokrývají na zlatý stůl. — Cítila hlad. — Sedlo se ke stolu. — Přinesli na stůl jídel dost, jídla měděná, stříbrná — i zlatá — a všickni jedli jen nevěsta jíst nemohla z ničeho, co na stůl přinesli. Prosila tedy ženicha o kousek chleba.

„Vděčně paní moje!“ řekl Kovlad, a hned kázal permuoníkům, aby přinesli bochník chleba měděného — ale paní jíst ho nemohla. Kázal pán, aby přinesli bochník chleba stříbrného, ale paní jíst ho nemohla, a po třetí kázal aby přinesli bochník chleba zlatého, přinesli bochník chleba zlatého, ale ani ten paní jíst nemohla.

„Vděčně bych ti posloužil paní moje, ale jiného tu nemáme,“ řekl Kovlad. — Tu viděla nevěsta, že je zle a dala se do pláče, ale Kovlad jí řekl: „Nic ti není platno plakat a naříkat, věděla jsi na jaký chléb se dáváš. Jak jsi volila, tak máš“ — a tak bylo a ne jinak. Co se stalo,

²⁰ divuplné.

²¹ mladoženka, mladá nevěsta, se říká, dokud nemá žena dítě; také dokud není samostatnou hospodyní, nýbrž od matky závisí.

odestat se nemohlo, a nevěsta musela pod zemí zůstat, a musí se tam hladem trápit, když byla pyšná a jen zlata se jí chtělo.

Jen to si vyprosila od Kovlada, že po tři dni v roce — když Kovlada brány k pokladům zemským otvírá (na křížové dni), na zem vyjít smí, a chleba si prosit.

BYL JEDEN KRÁL A MĚL TŘI DCERY, KTERÉ CHOVAL JAKO OKO v hlavě. Když mu počínala *hlava sněhem zapadat*, a údy mu již tak nevládaly, jako vládaly, přicházelo mu často na mysl, která z dcer by po jeho smrti královnou býti měla. Dělalo mu to nemalé starosti, neboť měl všechny tři rád. Konečně *mu přišla na rozum* taková rada, aby tu za královnu ustanovil, která ho nejvíc miluje. I zavolal hned dcery k sobě a takto jim pravil: „Dívky moje! Starý jsem, vidíte, a neznám, či dlouho ještě budu s vámi. Chci tedy ustanovit, která z vás po mé smrti královnou bude. Dříve mi ale povězte děti moje, jak mně která milujete.“ — „Nuž dcero nejstarší, pověz ty nejdříve, kterak miluješ otce svého?“ ptal se král, a k nejstarší se obrátil. — „Eh otče muoj, milší ste mi *nad zlato*!“ odpověděla dcera nejstarší, a pěkně otci ruku políbila. — „Dobře, a ty dcero prostřední, jak ty otce svého miluješ?“ — obrátil se k prostřední dceři. — „Jaj otče muoj sladký, já vás lúbím, jako tento muoj *vjenok zelený*!“ ujišťovala prostřední, a kolem otce se *uvíjela*. — „No dobře; a ty dcero nejmladší, jak ty mne máš ráda?“ — ptal se král nejmladší, již *volali* Maruška. — „Já tatuško vás lúbím, jako *suol*!“ odpověděla; tato a *sladce* na otce pohlédla. — „Oh ty nehodná, ty otca vjac nelúbíš, lež ako *suol*!“ rozkřikly se starší sestry. — „Jako *suol*!“ přisvědčila Maruška ještě jednou, a ještě libněji na otce pohlížela. — Král se ale na dceru náramně rozhněval, že ho má tak ráda jako sůl; takovou praobyčejnou sprostou věc, kterou každý má a mít může, a které si nikdo ani nevšímá. — „Jdi mi s očí, když si mne více nevážíš!“ rozkřikl se na Marušku. — „Až nastanou časy, kde bude lidem sůl vzácnější zlata a drahého kamení, pak se přihlas — a ty staneš se pak královnou!“ — Myslil král, že to nebude

nikdy. — Maruška, zvyklá otce poslouchat, odešla na ta slova pryč, majíc oči plny slzí, a srdce plno žalu; — bylo jí to líto, že ji otec od sebe vyhnal, a že nepoznal, kterak ho ona neméně než sestry miluje. — Nevědouc kam se obrátit, dala se *po větru* přes hory, doly, až přišla do hlubokého lesa. Tu najednou vidí stát v cestě starou babičku. — *Kde se vzala, tu se vzala.* — Maruška ji pěkně pozdravila, babička jí poděkovala, a vidouc ji uplakanou, ptá se, proč plakala? — „Eh staruško, na čo že vám to budem rozprávät, keď vy mi němůžete spomocť“ — odpovíděla Maruška.

„Jen ty mi to pověz *děvojno* (panno), snad ti budu vědět nějaké porady; *kde jsou šedy, tam bývají vědy!*“ (kde jsou šediny, bývá i vědomosti, zkušenosti) pravila jí na to babička. — Maruška tedy babičce všecko pověděla, a na konec dodala s pláčem, že ona nechce být královnou, ale si jen přeje, aby se otec přesvědčil, že ho má ráda zrovna dost. Babička Marušce věřila, vědělať již napřed, co jí bude Maruška povídat; neboť to byla taková *múdra žena*, „*veštica*“. — I vzala Marušku za ruku, a ptala se ji, jest-li by nebyla volna, dát se k ní do služby. Maruška řekla hned že ano, an neměla bez toho kde hlavy skrýt. Múdrá žena dovedla si jí do své lesní chyše, a tam jí hned dala jíst i pít. Marušce to bylo po vůli, neboť byla už hladna i *smedna* (žíznivá); když se najedla i napila, zeptala se jí babička: „Znáš-li ty ovce pást, dojit je, znáš-li příst a plátno tkát?“ — „Neznám“ řekla Maruška, „ale kebyste ma vravili (pravili) ako se to robí (dělá), vez by som to dobre urobila.“ „No tomu já tě všemu naučím, jen buď poslušna, co ti přikážu. — Až *najde doba dobu* — dobře se ti to hodí (zíde).“ — Tak jí řekla ta múdrá žena, a Maruška slíbila, že ji bude poslouchat a hned se také do práce hnala, neboť byla *děvojna* pracovitá a pokorná.

Co Maruška u věštice sloužila, žily starší sestry její

v samých zábavkách. — Ustavičně otce láskaly a kolem něho se uvíjely, žádající na něm každého dne nových věcí. Nejstarší se jen po celé dni do drahých *rúch* oblékala a zlatem se *resila* (krášlila), prostřední pak si jen v zábavkách a v tanci libovala, hostina stíhala hostinu, a dcery jen z radosti do radosti. — Otec pozoroval záhy, že je nejstarší dceři milejší zlato než otec, a když mu prostřední pravila, aby ji *vydal za muža*, tuť viděl, že si také vínku zeleného tuze neváží. Tu mu Maruška často na mysl přicházela, i připomínal si, kterak ho ona vždy milovala a oň se starala, a jak by on ji byl nejraději královnou viděl. Rád by byl snad v takových chvílích pro ni poslal, kdyby byl kdo o ní věděl, ale nebylo o ní pohádky. — Když ale zase králi napadlo, že ho měla ráda jako sůl, tu se vždy zase proti ní popudil. — Jednoho dne, měla býti opět veliká hostina, přiběhl kuchař ke králi všecek polekaný: „Pane králi, veliká nehoda se stala,“ bědoval, „máme všecku sůl rozmoklou, čím budem solit?“ — „Nu, pošlete pro jinou!“ král na to. — „O, pane, dlouho to bude, než se vozy z jiné země vrátí; čím budu zatím solit?“ — „Nu, sol něčím jiným“ — povídal král. — „Eh, pane králi, a cože tak solí, jako sůl?“ — kuchař opět se ptal. — Ale král nevěděl co říci, na to on si ani nikdy nepomyslel, že by bez soli bylo člověku těžko *vyžít*. Rozhněval se, a kuchaře vyhnal s rozkazem, aby vařil bez soli. — Kuchař si myslel, jak to pán chce, tak to udělám, a vařil jídel, ale neslaných. — Byla to divná hostina, a hostům nechutnalo pranic, ačkoliv byla jídla jinak úhledně a dobře připravena. — Král se hrozně mrzel. — I rozposlali posly na všechny strany pro sůl, ale všickni se s prázdným vrátili, vyřizující králi, že všechny zásoby soli se *rozpučely*, že je všude nedostatek v ní, a kdo ji má, že ani za špetku nedá, kdyby zlatem platil. Poslali vozy pro sůl do jiné země; než by se vrátili, poručil král kuchaři, aby vařil taková

jídla, kde by soli nebylo třeba. — Kuchař si myslel, jak to pán chce, tak to udělám a vařil jídla sladká a taková, v nichž soli třeba nebylo. Ale ani takové hostiny hostům nechutnaly, a vidouce že to jinaké nebude, jeden po druhém se od krále poroučeli. Dcery se nad tím náramně trápily, ale co bylo platno, král nemohl si hosti zvát, vždyť jim nemohl ani *chleba s solí* podat, když by k němu vešli. Den co den přinesla se na stůl jídla bez soli, a již odpadala lidem všechna zážda (chuť) na jídla, a jen po soli každý bažil. — Také statek (dobytek) trpěl, a krávy i ovce málo dojily, protože nedostávaly soli. Byla to *karha* (trest, neštěstí) na všechny. Lidé chodili jak svadlí, a padali do choroby. Sám král a dcery jeho onemocněli. — Tak drahá byla sůl, že by za špetku byli lidé to nejvzácnější dali. — Tu poznával král, jak vzácný dar boží je sůl, kterou on za nic neměl, a padlo mu těžce na svědomí, že Marušce ublížil.

V ten čas asi pravila babička v lesní chaloupce Marušce: „Milá Maruško moje, doba tvoje došla, třeba, abys domů se navrátila!“ — „Ach staryčka moje dobrá, ako já domů puojdem, keď ma otec něchcel!“ odpověděla Maruška a do pláče se pustila. — Tu jí babička všechno vyprávěla, co se zatím doma dělo, a poněvadž se stala sůl dražší než zlato a drahé kamení, že smí se Maruška k otci hlásit. — Nerada opouštěla Maruška dobrou babičku, která ji milovala a mnohému naučila, ale po otci také tesknila už. — „Statečně jsi mně sloužila, Maruško,“ řekla *na ostatek* babička, „chci se ti odměnit; řekni mi, co bys sobě přála?“ — „Dobře ste ma chovali, dobře ste ma radili babičko. — Ništ si já nežjadám, hiba *za žmen* (hrst, přehrstí) soli, co by som otcovi donesla výsluhy.“ — „A jinšího si ničeho nepřeješ? já ti mohu vše vykonat!“ — ještě jednou se múdrá žena ptala Marušky. — „Ništ nežjadám vjac, len tu suol“ — odpověděla Maruška. — „Když si jí

tak vážíš, nemá ti nikdy chybět. Tu máš proutek, a jak nejprvé vítr od poledne začne dít, jdi po větru; jdi až přejdeš tři doliny a tři vrchy, pak zastaň a šlehni tím proutkem o zem. Kde šlehneš, tam země se otevře, a ty vejdi *dnů* (do vnitř), co tam najdeš, měj za věno.“ — Maruška vzala proutek, schovala jej a babičce děkovala. — Nad to jí dala ještě babička plnou *sajdačku* (mošnu) soli, a Maruška se na cestu připravila. Plačíc loučila se od lesní chaloupky a dobré babičky, která ji provázela přes les; i povídala Maruška, že si pro babičku přijde a do zámku si ji odvede, ale babička se tomu jen usmála. — „Zůstaň taká, jaká jsi, a dobře ti bude *na veky* (po vždy),“ řekla múdřá žena, když přišly na pokraj lesa; Maruška jí chtěla ještě děkovat — ale už *jí nebylo*. — Divila se tomu Maruška, než touha po otci nedala jí promeškat, a *rezko* pospíchala k domovu. — Že měla sprosté šaty na sobě a hlavu v pleně zavinutou, nikdo ji v zámku nepoznal, a nechtěli ji ke králi pustit, pravíce že je chorý. — „Eh len ma pustě,“ domlouvala se Maruška, „nesem já panu králi taký dar, čo je vzácnější strjebra, zlata a čo se po ňom jisto *vystrabí* (vyléčí).“ — Řekli to králi, a on, aby ji k němu pustili. — Když k němu přišla, žádala, aby jí dali chléba. — Král poručil, aby přinesli chléb; „ale soli nemáme“ — dodal. — „Suol mám já,“ řekla Maruška, a odkrojivši si *otulec* (krajíc) chléba, sáhla do *sajdačky*, posolila ho a králi podala, i *sajdačku* k tomu. — „Sůl!“ zaradoval se král, „oh ženičko, to je vzácný dar, kterak se já vám zaň odměním, žádejte co jen chcete, vše dostanete!“ — „Ništ nežjadám tatuško, len ma rád majtě ako suol!“ odpověděla na to Maruška přirozeným hlasem, a plenu s hlavy shodila. — Tu otec radostí div nezemdlel; prosil dceru za odpuštění, ale Maruška ho jen *láskala*, nezpomínajíc na zlé.

I rozneslo se hned po zámku i městě že nejmladší dcera

králova přišla a že přinesla sůl; tu se každý zaradoval. Starší sestry se netěšily tak nad sestrou jako nad solí, byly si vědomy, že jí zle činily. — Ale ona ničehož nezpomínala, a měla radost, že otci pomohla i druhým. Každému, kdo přišel, dala trochu soli, a když otec, boje se o sůl, ji napomínal, aby všecku nerozdala, vždy odpověděla: „Dost jí tu ešče tatuško!“ — A v skutku ze sajdačky jakby neubývalo. — S krále všecka churavost spadla a takovou radost měl nad svojí dcerou, že dal hned svolat *starší hlavy* (radu obce) a Marušku za královnu ustanovil, což také i veškeren lid schvaloval. — Tu když Marušku za královnu vyhlásili, před veškerým lidem, pod *vysokým nebem* cítila, že jí teplý vítr na tvář zavál; *důl od poledne*. I zpomněla Maruška, co jí babička povídala, a svěříc to otci, vzala proutek a hned se na cestu vydala. Šla po *větru*, jak měla kázáno, a když přešla tři doliny a tři vrchy, zastala, a proutkem o zem šlehla. — Jak šlehla, země se rozstoupila, a Maruška vešla prosto do vnitř vrchu.

I přišla tu z *razu* do *veličisné* (veliké) *paloty* (síně), která byla celá bílá jako led, i podlaha byla taková, a okolo byly chodby, a z těch přibíhali maličcí *permoničkové* (skalní mužíkové) s faklema, a Marušku vítali: „Vítej, vítej nám královno, už tě čekáme, paní naše nám rozkázala, abychom tě provedli a všecko ti ukázali, že je to všecko věno tvoje!“ — tak okolo ní štěbotali, poskakovali, faklemi harcovali, a po stěnách hore dolů lozili, jako mušky, a stěny se všude v záři světél *ligotaly* jako drahé kamení. Maruška byla všecka udivená a jako oslepená tou krásou. Permoníci ji vodili v chodbách, kde visely od stropu střehyle jako stříbro se blýštící, do zahrady ji dovedli, kde byly červené růže a květy přepodivné. Permoníci takovou růži jednu utrhli a dali královně, a ona si k ní voněla; ale růže nevoněla. „Ale vpravte (pravte) že ma, čože je to?“ — zeptala se královna. — „Nikdáž som takú

krásu neviděla.“ — „To je všecko sůl!“ — odpověděli permoničkové. — „Ale na ozaj (opravdu)? Tak že roste suol?“ divila se královna a ještě více si toho vzácného daru vážila. — I myslela si, že by škoda bylo, tu krásu bořit, ale permoníci, kteří myšlenky její uhádli, pravili jí, aby se o to netrápila a soli brala, co jí třeba, že kdyby vždy brala, přece se nedobere. — Museli jí ale přece slíbit, že bílou palotu, která byla jako z ledu vytesaná zmarnit nedají. — Když Maruška z vrchu vyšla, zůstala země za ní otevřená; doma když otci růži ukázala a všecko mu vyprávěla, poznal, že jí babička bohatším věnem obdarovala, než on sám. Maruška také na babičku zpomínala a poněvadž si již dříve umínila do zámku si ji odvést, dala zapřáhnout a ona i s otcem si pro ni jeli. Ale jakkoli Maruška dobře věděla, kde chyžka babiččina stála, a les křížem a křížem prohledali, o chyžce ani o babičce nebylo hlásku, jakby se po nich zem slehla. — Tu viděla teprv Maruška, co to bylo za babičku. *Sůl v sajdačce* se dobrala, ale za to věděla Maruška kde roste; a mnoho-li jí i brali, nikdy se nedobrali. Starší sestry Marušce toho štěstí nepřály, ale nebylo jim to nic platno, otec by ji byl na rukou nosil, každý ji miloval a jí děkoval; ona ale zůstala vždy tak skromná a hodná jak bývala a do smrti na babičku nezapomněla.

O VÍTAZKOVI
(*Pobádka slovenská.*)

BYLA JEDNA MATKA, A KDYŽ BYLA MATKA, MĚLA SYNA. TOHO syna nadájela dvakrát sedm let. Když ho kojila dvakrát sedm let, vzala ho do lesa, a kázala mu vytrhnout smerek so všetkym¹. — Ale chlapec smerek vytrhnout nemohl. „Ešče len preca nejsi dost mocný,“ řekla matka, a kojila ho ještě sedm let. Když ho tedy třikrát sedm let kojila, vyvedla ho zase do lesa, a kázala mu vytrhnout buk „so všetkym“. — Chlapec popadl buk, a „so všetkym“ ho vytrhl. — „Eh, teraz si dost mocný Vítazko, teraz se muožeš už o mňa starať“ — řekla matka. — „Ej ver sa budēm o těba starať matka, len rozkaž čuo mám najskuor² pro těba urobiť?“

„Najskuor mi najdi porjadný bubonok³, a pak mňa tam dovedeš“ rozkázala matka a šla domů. — Vítazko ale vzal si místo palice do ruky vytrhnutý buk, i se všemi konáry⁴, jak ho pán Bůh vyrůst nechal, a dal se na pochod, hledat matce budonok. — Šel starými cestami a pirtěmi⁵ až přišel k jednomu hradu. V hradu tom bydleli šarkani⁶, a když Vítazko k hradu přišel, nechtěli ho vpustit. Vítazko se jich ale dlouho neptal, chtěli ho vpustit čili ne, rozdrvil jim bránu, šel do hradu jako pán, a šarkany rúbal. Když jich porúbal vyházal těla přes zeď, pak se šel projít po hradu. Všude se mu lí-

¹ I s kořeny.

² nejdříve.

³ stavení, byt, budovu.

⁴ ratolestmi.

⁵ pirtě - přitě - lesní stezky - a prý jen myslivcům a zbojníkům známé jsou.

⁶ drak - potvora jedno ale i vícehlavá. Šarkan se prý zlíhne z křídlatého hada, a musí sedm roků růst. Jsou také vodní šarkani.

bilo, izby byly pěkné, a bylo jich devět otevřených a desátá zavřená. Když prošel Vítazko devět izeb otevřených, otevřel desátou zavřenou, a vešel i tam. I viděl tam sedět šarkána, třemi železnými obručemi ke zdi přikovaného. — „Cuože ty tu robíš?“ ptá se Vítazko. — „Sedím; prikovali mňa moji bratovia. — Odkovej mňa, a já sa ti bohatě odměním!“

„Eh musíš ty byť naničhodný chlap, keď tia bratovia prikovali. Len sed!“ odpověděl Vítazko, bouchl dveřmi a šel pro matku, by ji do nového bytu zavedl. — Když si ji přivedl, všude ji provedl, všecko ji ukázal, jen tu desátou izbu neotevřel a přikázal matce, aby tam nechodila, že by se s ní zle povodilo. — Pak si vzal svoji palici do hrstě, a šel na polovačku, aby matce nějakou pečení přinesl. Sotva Vítazko paty ze zámku vytáhl, nedalo to matce pokoje, tak dlouho obcházela okolo dveří desáté izby až tam vešla. — Koho tam viděla sedět, jako milého šarkana. — „Čuo ty tu robíš, a kdo jsi?“ „Sem šarkan, a bratovia moji mňa ze zlosti prikovali. Boli by ma aj odkovali, keby jich tvooj syn něbou porúbau. Odkovej ty mňa, bohatě sa ti odmeňam, a vezmu si ťa za ženu,“ prosil šarkan. — „A čuo by Vítazko povedal?“ mínila matka. — „Eh čuo by povedal, — nic; sneseme ho se světa, a ty sama budeš paní!“ — Dlouho se matka rozmýšlela, až konečně se šarkana ptala, kterak ho má odkovat. — „Idi do pivnice⁷, dones mi z najostatnějšího okova pohár vína.“ — Matka šla do sklepa, natočila z nejzadnějšího vědra do poharu vína, a šarkanovi dala vypít. Jak ten první pohár vypil, prask! spadla jedna obruč. — Prosil aby mu přinesla druhý pohár, a jak ho šarkan vypil, bodaj tia! — spadla druhá obruč. — Prosil ještě o třetí pohár, a když matka i třetí přinesla, spadla s něho i třetí

⁷ sklepa.

obruč, a byl na slobodě. — „Len ale čuo pověm synovi, keď se vrátí nazpak,“ strachovala se matka. — „Počuj⁸,“ řekl ji šarkan, — „sprav se za chorú, a keď sa tě bude zpytúvať⁹ Vítazko čím by si sa vystrabila¹⁰, pověz že musíš mať „prasa¹¹ od zemskej svině“ — a keď on pro ně pojde, svině ho rozdrapú!“ — Dobrá; Vítazko prišiel z lovu, přinesl matce srnce. Ale matka hekala a vzdychala, řkouc: „Jaj sladký syn muoj, darmo si sa ustával¹², darmo mňa dobrotky nosiu, němuožem jich zjest, musím zumriť!“ — „Jaj matka moje dobrá, němumraj, že len ty ma vrav čuo by tia vystrabilo, idem tia preto, čuo by to oj v pekle bolo,“ staral se dobrý Vítazko, který matku velice miloval. „Já sa uzdravím len teraz, kedy budem mať od zemskej svině prasa,“ povídala matka. A Vítazko nemeškal, vzal do ruky buk, a šel hlebat zemskou svini. — Chodil chudák krízom krážom, nevěda kde tu svini hledat. Tu vidí v hore jakýs budonok, a když do něho vešel, našel v něm „svatú Neděľku“. — „Kam jdeš, Vítazko?“ ptá se ho svatá Neděľka. — „Jdu k zemskej svini pro prasa, matka ochorela a od toho sa vraj vystrobí.“ — „Milý synu můj,“ praví sv. Neděľka, „už by ti těžko bylo, to prase dostať, ale já ti chci být na pomoci, musíš však poslechnut co ti budu kázat.“ — Vítazko slíbil že poslechne. Svatá Neděľka dala mu dlouhý ostrý rožeň¹³ a kázala: „Jdi do konírny a sedni na mého koně Tátošíka, ten tě donese, kde zemská svině bývá, zaryta v zemi. Až tam přijedete k ní, píchni rožněm jedno prase; — ono kvikne, a jak kvikne, svině se rozlítne zlostí, a „šu-

⁸ poslyš.

⁹ ptát.

¹⁰ vyléčila.

¹¹ ssele, posvinče.

¹² namáhal.

¹³ železné kopí.

chom¹⁴ oběhne celý svět“; tebe ale neuvidí, ani koho jiného, a to poví prasatům: jest-li ještě jednu kviknu, že jich potrhá.“ — To okamžení musíš po druhé bodnout prase, napíchnout je, a uject pryč. — Prase se bude bát, nekvikne, svině se nepohne, a Tátošík tě odnese.“ —

Vítězko slíbil že poslechne, vzal rožen, sedl na Tátošíka a ten ho v letu donesl daleko, až kde zemská svině byla zaryta. Vítězko rožněm bodl prase až strašně zakviklo. — Svině se rozlítla, a jedním šuchom oběhla celý svět“ — ale Tátošík se s místa nepohnul, a svině ho neviděla, ani koho jiného, a rozhněvaná přikazovala prasatům: „jest-li ještě jednou kvíknete, potrhám vás“ pak se zase zahrabala. Tu Vítězko nabodl prase, a ono čušulo¹⁵, ani nepiplo — a Tátošík se „pustiu v let, a boli doma hned.“ — „Nuž Vítězko, kterak bylo!“ ptala se sv. Nedělka. — „Tak bolo, ako ste vravili — a tu je prasa!“ řekl Vítězko. — „Dobrá, vezmi je a dones matce.“ — Vítězko odevzdal rožen, odvedl Tátošíka, vzal do ruky buk, prase naň pověsil, poděkoval se sv. Nedělce a pospíchal k matce. — Matka se šarkanem hodovali, nenazdáli se, že Vítězko kdy se vrátí — a zatím on tu. — Ulekli se a radili zase, kam s ním. — „Až ti dá prasa, stav sa ešte nevládnúci“ řekl ji šarkan, a keď sa ťa bude zpytovať, čím by jsi sa vystrabila, pověz že živú a mrtvú vodú. Keď ti pro ni puojde, zhyně.“ — Vítězko se přihnal s radostí do hradu a matce prase dal, — ale ona ještě hekala, vzdychala, že musí umřít, že ji ani prase nepomůže. — „Len nẽumíraj matka, a povez, čuože ti pomuože, aby som ti to čo nejskuorej donesou?“ — staral se Vítězko. „Ach milý syn muoj, inšuo ma nič nẽpomůže, hyba živá a mrtvá voda“ — ponosovala¹⁶ se mu matka. — Vítězko ale nerozmýšlel,

¹⁴ šuchom nebo tchom, jedním letem. Plt letí po Váhu jedním tchom.

¹⁵ bylo ticho mlčelo.

¹⁶ stěžovala.

vzal buk do ruky, a šel pruosto k svatě Nedělce. „Kam jdeš Vítazko?“ — ptala se ho sv. Nedělka. — K těba idu sv. Nedělka, poradit sa, kde že by jsom našou živú a mrtvú vodu. Matka mi ešče len nevládže, a hyba po ni sa vystrabi.“ — „Už by ti těžko bylo milý Vítazko dostat tu vodu, ale chci ti k tomu být na pomoci. Tu máš dva žbány, sedni na mého Tátošíka, a on tě donese ke dvěm břehům. Pod těmi břehami vre živá a stojí mrtvá voda. První břeh se otevře v polední tam vyvrývá živá, a druhý břeh se otvírá v půlnoc, tam stojí mrtvá voda. Jak se břeh otevře, rychle přiskoč se žbánem a vody nabere, pak až budeš mít zpod obou břehů vodu, přijed ke mně. Poslechni však ve všem, jak jsem kázala.“ — Tak řekla svatá Nedělka, dala Vítazkovi žbány, ten s nimi sedl na Tátošíka, a ti tam.

Daleko až kdesi, stály tu dva velikánské břehy, a k těm Tátošík Vítazko donesl. Bylo poledne, tu se pravý břeh zdvíhl hore, živá voda vyvěřela, Vítazko přiskočil, nabral do žbánu, a třesk, spadl břeh dolů, div Vítazkovi paty neurazil, který rychle se žbánem na Tátošíka vyskočil, a s místa uháněl k levému břehu. Čekali tam do půlnoci, v půlnoc vyzdvíhne se břeh hore, a pod ním stojí mrtvá voda. Vítazko rychle do žbánu nabere, a třesk — spadne břeh dolů, div že Vítazkovi ruku nepřiskřípnul. — Vítazko skočí rychle na Tátošíka, Tátošík dá se v let, a jsou doma hned. — „Nuž Vítazko, jak se ti vodilo?“ ptala se ho svatá Nedělka. — „Ej dobře sa vodilo sv. Nedělko, a tu máš živú i mrtvú vodu“ — řekl Vítazko a vodu ji dal — Svatá Nedělka vodu schovala, a Vítazkovi dala dva žbány vody obyčejné, kázajíc mu, aby je matce donesl. Vítazko se ji poděkoval a šel. — Matka se šarkanem chovala, nenadáli se, že se více Vítazko navrátí, a on za humny. Velice se ulekli, když ho viděli přicházet, a zase se radili kam s ním. — „Stav se ešče nevládnúcí“ radil

šarkan, a povez, že tia nebude pomoci, hyba keď nēuzreš ftáka Pelikána. Keď toho bude mať dostať, zhyně.“

Vítazko matce s radostí vodu prinesl, ale matka ještě hekala, vzdychala, že jí ani ta nepomůže, že umřít musí. — „Ach len nēumíraj matka sladká, a povez čuo že ti zpomůže; všecko ti doněsem“ — staral se dobrý chlapec. „Mňa nēbude pomoci, hyba keď nēuzren ftáka Pelikána. Jaj syn muoj kděže bys ty ho dostau,“ pravila matka. — Vítazko ale vzal zase svůj buk, a prosto k sv. Nedělcce. — „Kam jdeš Vítazko?“ ptá se ho sv. Nedělka: — „K těba jdu svatá Nedělka abys ma poradila. — Matka sa nēvystrábila ani po vodě, že vraj musí uzret ftáka Pelikána. — Povez, kde že je ten fták Pelikán?“

„Oh milý synu můj, už by ti těžko bylo, řekla sv. Nedělka, — ptáka toho dostat, ale chci ti být na pomoci. — Pelikán je pták hrozný, má dlouhanské hrdlo, a křídla udělá takový vítr, že stromy se kácí. — Tu máš pušku, sedni na mého Tátošíka, on tě donese, kde bývá pták Pelikán. — Dej pozor, z které strany, bude na tebe vjetor dút, na tu stranu pušku namíří, a jak uslyšíš kohoutek klapnút, zatluč ramárom¹⁷ pušku, a jeď chyt-ro¹⁸ nazpěť, do pušky se však nedívej.“ Vítazko vzal pušku, sedl na Tátošíka a jeli po povetrí, až přijeli na veliké pustatiny, kde býval pták Pelikán. Tam stanul Tátošík. — Tu pocítil Vítazko, že mu silný vjetor duje na pravou líc. — I namířil na tu stranu pušku, a klap — kohútek spadl. Vítazko rychle ramárom pušku zatloukl, přehodil přes plece, Tátošík dal se vlet, a byli doma hned. „Jakože?“ ptala se sv. Nedělka. — „Něznám, či dobře, či zle, len tak jsom urobin, ako sto kuzali,“ odpověděl Vítazko, a pušku ji podal. „Eh dobrě, tu je!“ zaradovala

¹⁷ nabíjákem.

¹⁸ rychle.

se sv. Nedělka, když do pušky nahlídla. Pak si ptáka Pelikána schovala, Vítězkovi dala jinou pušku, ukázala mu na stromě orla, a toho aby zabil a matce místo ptáka Pelikána přinesl kázala. — Vítězko dobrou Nedělku ve všem poslechl, a když orla zastřelil, pověsil si ho na svůj buk, a šel domů. A zase šarkan s matkou hodovali, myslíce, že Vítězka více neuvidí, a on nedaleko. — Velice se ulekli, vidouce ho přicházet a hned se radili, co dělat. — „Stav se ještě nevládnucí, a povez, že ti nepomůže hyba zlatá jablka ze šarkanovy zahrady. Ak tam puojde, šarkani ho rozdrape, lebo se na něho jedujú¹⁹.“ — Vítězko s radostí ptáka matce dal, ale matka hekala, vzdychala, že to všecko nic platno není, že by ji pomohli jen zlatá jablka ze šarkanové zahrady. — „Máš je mať, matko moja,“ řekl Vítězko, sebral se, a zase prosto z hradu k sv. Nedělce. „Kam jdeš ještě Vítězko?“ — „Eh, ešče to nepřomohlo, matka porjad chorá; len prý ju vystrabí jablka ze šarkanovy zahrady!“ — „Už syn můj se musíš biť, a co bys i mocnější byl, přece by se ti zle povodilo, pravila mu sv. Nedělka. Ale chci ti být na pomoci. Tu máš prsten, navlékni si ho na prst; jak si ten prsten obkrútiš, a na mne při tom zpomeneš, sílu za sto chlapův mít budeš. — Nyní sedni na Tátošíka, on tě tam donese.“ — Vítězko sedl na Tátošíka a ten ho nesl daleko až k jedné zahradě, okolo níž byla vysoká zeď. — Nikdy by byl Vítěz tu zeď nepřelezl, kdyby nebylo Tátošíka, ten ji přelítl jako pták. V zahradě s něho Vítězko slezl a šel se ohlídnout po jabloni zlatá jablka nesoucí. Tu ho stretne²⁰ krásná děvojna, a ptá se ho, co tam hledá; i povídá ji Vítězko, že hledá zlaté jablka pro chorou matku svoji, a prosí, aby mu pověděla, na které to jabloni rostou. — „Tu jabloň já

¹⁹ zlobí.

²⁰ potká.

varuju²¹ a nesmím s ní nikomu ovoce dát, sice by mne šarkan zabil. Já jsem královská prince, od šarkana unesena sem do té zahrady, bych mu ji varovala. Vrať se Vítězko nazpět, šarkan je hrozně silný, jak tě zde uvidí, zabije tě jako muchu,“ domlouvala děvojna. — Ale Vítěz se zvrátit nedal, a jen dále do zahrady pospíchal. — Tu stáhla prince s prstu drahý prsten, a podavši ho Vítězkovi, pravila mu: „Navlékni si ten prsten, a když ním zatočíš, a na mne zpomeněš, za sto chlapův síly mít budeš — jinak bys nad šarkanem nezvítězil.“ — Vítěz prsten vzal, dal si ho na prst levé ruky — na pravé měl od sv. Nedělky — pěkně se poděkoval, a směle kráčel dále. — Tu vidí u prostřed zahrady zlatá jablka na stromě, a pod stromem hrozného šarkana. — „Čuo tu chceš, ty vrah mých bratů a moji družiny?“ zareval naň šarkan. — „Jdu si pro zlatá jablka s tohoto stromu,“ řekl Vítěz neohroženě. — „Eh, nebudeš ty zlatá jablka ráňat, ale budeš se mnú sa pasovať.“ — „Keď ti ďaka²² budem. Choj?“ — řekl Vítěz, obkrútil prstenem na pravé ruce, zpoměl na sv. Nedělku, rozpael²³ nohy, a začaly se pasovať. — Na první raz šarkan Vítězka trochu pohnul, ale Vítěz zapael²⁴ šarkana po nad členky²⁵ do země. — Tu zašumí nad nimi křídla, a kde sa vzal, tu sa vzal — přiletěl černý havran, a křičí: „Komu že mám pomociť, či tobě, či tobě?“ — „Mně pomoz!“ — křičí naň šarkan. — „A čuože mně dáš?“ — „Dám ti zlata, čuo ti bude ďaka!“ — „Mně pomoz! volá Vítězko, dám ti všetky koně, čuo se tamto na lúce pasou!“ — „Tobě pomohu!“ volá havran. „Ale jak ti mám pomáhať?“ ptá se. — „Ochlad

²¹ hlídám.

²² vděk, když ti libo.

²³ rozepial, rozkročil se.

²⁴ zarazil.

²⁵ nad kůtka kotníky u nohou.

mňa, keď ma budě horúco,“ — řekl mu Vítazko. — Bylo mu horko, neboť ten šarkan naň ohnivý svůj dech pouštěl. — Pasovali se jen dále. — Šarkan popadl Vítazka, a zapael ho do země po pod členky. — Vítazko zatočil prsténkem, zpoměl zase na sv. Nedělku, popadl šarkana kolem pasu, a zapael ho do země výše kolen. — Oddychli si. — Havran okoupal si křídla v studánce, sedl na hlavu Vítazkovu, a otřepal mu krůpěje na tvář rozhoroucněnou. Vítazko takto ochladen, — otočil druhým prstenem, zpoměl na krásnou děvojnu, a zase se popadli. Šarkan zapael Vítazku do země, po nad členky, Vítazko ale popadl šarkana, zapael ho do země po samú plec, uchytil mec, který mu byla sv. Nedělka dala, a hlavu mu uťal naraz. — Tu přišla princa, a sama mu zlatá jablka natrhala a pěkně se mu ještě poděkovala, že ji vysvobodil, řkouc mu ještě, že se jí páčí²⁶, že by za něho šla, kdyby s ní chtěl jít k jejímu otci. — „Ai ty sa mi páčíš,“ řekl ji na to Vítazko, „a keby som mohel, šel bysom s tebou, ale chceš-li na mňa do roka do dna čakať, príjdu za tebou“ — Princa mu podala na to ruku, že bude do roka do dne čekat. — Vítazko rozžehnav se s ní, sedl na Tátošíka, skočil s ním přes zeď, pobil na lúce krděl²⁷ koňů havranovi, pak ujížděli domů. „Nuž, jak se ti vodilo?“ ptal se sv. Nedělka. — „Dobre sa vodilo,“ odpověděl Vítazko, „ale keby mňa nebola princa druhý prsten dala, boloby sa zle vodilo.“ — Na to sv. Nedělce všecko vypověděl. — Sv. Nedělka mu kázala, aby se vrátil k matce a Tátošíka aby si vzal sebou. — Vítazko ji poslechl. — Šarkan a matka hodovali, a přenáramně se ulekli, když viděli Vítaze přijíždět, nenadáli se, že by se vrátil ze šarkanové zahrady. — Matka se ptala, co má

²⁶ líbí.

²⁷ hromadu.

dělat, ale šarkan nevěděl už žádné rady, a jen rychle se šel schovat do té desáté izby. — Vítěz matce zlatá jablka dal, a matka stavěla se, jakoby ji pohled na ně byl uzdravil. — I hostila syna, láskala se s ním jak nejlepší věděla, a Vítězko měl velikou radost, že matka jeho zase zdráva. Tu vezme matka dlouhou tlustou lněnou šňůru, a povídá Vítězkovi: „Lahni že si syn muoj, já tia do tejto šňory zakrútím, ako som to tvymú tatuškovi urobila, jsi-li ty tak mocný ako on bou, a ju pretrháš.“ — Vítězko se usmál, a matka ho povila hustou šňůrou, jako dítě povíjanem; ale zrazu se rozpřel, a šňůru na strapky potrhál. — „Jsi mocný,“ řekla matka, „ale čakaj ešte tia obkrútím tenúčku, est-li aj tu potrháš.“ — Přinesla teňúnkou hedbávní šňorku, a zavíla ho do té. Vítězko se jen smál, a když ho zavíla, rozepřel; mysle, že šňórku tenkou hned přetrhne, ale čím víc se rozpíral, tím hlouběji do masa se mu šňůrka zařezovala. — Když to matka viděla, tu zavolala šarkana, a šarkan přiběhl, hlavu mu uťal, a tělo na kolik kusů rozsekal. Na to matka srdce si vyndala, tělo pak svázala do bílého šatu, a pověsila ten báto²⁸ na Tátošíka, řkouc: — „Keď si ho nosiu za živa, nos ho i po smrti, kam ti ďaka.“ — Tátošík nemeškal, „dal se vlet a byl doma hned.“ — Sv. Nedělka čekala už naň, neboť to všechno napřed věděla, co a kterak se bude dít. Hned tedy tělo složila, umyla mrtvou vodou, pak živou, Vítězko si zívnu, pak se protáhl a vstal živ a zdráv. „Eh, dlúho som spau,“ povídal si. „Ba na věky byl by si aj spal, kdybych tě byla nevzbudila. — Jak že ti je?“ ptala se sv. Nedělka. — „Dobre, ale len čudno²⁹, srdce že ma něbíje.“ — „Jak ti má bit, když je nemáš!“ — „A kde že mi je?“ s podivením tázal se Vítěz. — „Visí

²⁸ břímě, batošík, břemínko.

²⁹ divno = čud, div.

ti v hradě na šnůrce u grady³⁰ přivázané,“ povídá sv. Nedělka, a povídá mu i vše ostatní co se s ním dělo. — Vítězko se ani nezlobil, ani neplakal, proto že neměl srdce. — Pak mu kázala sv. Nedělka obléct se do žeb-ráckých šatů, dala mu gajdy³¹, a poslala ho do hradu gajdovat, a za gajdování aby žádal co odměnu svoje srdce, a s tím se k ní vrátil. — Vítěz šel, — a vida, že matka s hradu se dívá, postavil se pod okno, a začne pěkně krásně gajdúvat. Matce se ta muzika velmi zalíbila, i zavolala starého gajdoše do hradu, že v raj aby ji zahrál. — Vítězko hrál, hrál, a matka se šarkanem tancovali od zeme³² den i noc, až byli všecy ustaty. Dala gajdovi jíst a pít, a když se vytancovala, dávala mu i zlaté peníze. — Ale gajdoš povídal: „Na čuože by ma boli peniaze, veť som už starý.“ „Nuž ale čuože ti dám, pytaj³³ sám,“ matka na to. — „Nu, čuože mi dáte,“ Vítězko se ozval, rozhlížeje se po izbě, „dajte mi to srdce, čuo visí tamto na gradě.“

„I vďačně ti je dám,“ matka řekla, srdce sundala, a Vítězkovi dala. Vítězko se pěkně poděkoval, a z hradu pryč k sv. Nedělce. „Dobře, jen když je zase máme,“ pravila Nedělka, srdce vzala, umyla v živé i mrtvé vodě, dala ptáku Pelikánu do zobáku, a kázala aby je Vítězkovi na pravé místo zasadil a Vítěz hned cítil jak mu vesele poskakuje. — Za to dala svatá Nedělka ptáku Pelikánu svobodu. Na to spravila Víteze za holuba, a kázala mu vyletět do hradu a přesvědčit se, co matka dělá. „Když budeš mít vůli, stát se člověkem, zpoměn na mne, a hned ním budeš,“ dodala ještě. Vítězko tedy co holub vyletěl do hradu, a oknem do izby kde matka bývala. — I viděl

³⁰ grada, gerenda, prostřední tram u stropu.

³¹ housle.

³² tanec valašský od zeme skákat nebo hajdúkovat.

³³ pros.

ji ležet horeznačky, a s šarkanem se laskať. — Viděla matka holuba hnedle, a poslala šarkana aby vzal pušku a zastřelil ho. — Než ale šarkan pušku dobyl, snesl se holub dolů, spravil se člověkem, uchytil meč a šarkanovi naraz hlavu sronil. — „A čuo teba, nanič hodná matka mám urobiť?“ obrátil se k matce. — Matka padla před ním na kolena a prosila o smilování. — „Něboj sa, nič ti já neurobím, nah sudí Bůh!“ — Vzal matku za ruku, vedl na náhradí, a tam jí řekl: „Pozri že matka, tento mač³⁴ hodím do povetry, kto je vinny toho bude soudit Bůh!“ — Zafičel meč v povětří, zalegotal se, a okolo hlavy Vítazkovi vjel pruosto do srdce matčiného. — Vítazko matku pochoval, pak se vrátil k sv. Nedělce, pěkně krásně ji za všeccko dobrodiní poděkoval, opásal se mečem, do ruky vzal buk a odešel k své krásne prince. — Ta byla už u svého otce, měla nejednou jeť za princové a králové, ale ona nechtěla se vydat³⁵, dokud rok neuběhne. — A rok ještě neuběhl, když tu jednoho dne Vítazko do královského hradu přišel. — „To je můj zvolený slúbenec! zvolala, když ho spatřila, a hned k němu přistala. Bylo veselí, otec jim dal království, a jest-li neumřeli, žijou dotud!“

³⁴ meč.

³⁵ vdát, jít za muže.

NA SLOVENSKU ZACHOVALO SE JEŠTĚ MNOHO POVĚSTÍ Z DOB dvěstěletého panování tureckého, jež důkazem jsou ukrutného jarma, pod nímž obyvatelstvo úpělo, a hrdinského odporu buď celých dědin, buď jednotlivců. Z těchto jeden byl *Vávro Brezula*.

Ten byl vlastník dvorce v Lubětovej, v jednom horním městečku, a síla jeho i hrdinost byly daleko a široko vyhlášeny. I Turkům byl znám, a když z Filekova přes hory do okolních dědin zabíhali, je pustošili, a lid do zajetí odváděli, strachem bledli, slyšíce jméno slovenského junáka. — Jednou přinesli jim zvěst, že není Brezuly doma; i rychle sebrali se do Lubětovej, a dvorec jeho přepadli. — Čeleď od paní nabádaná, chtěla se bránit, ale byla dílem pobita, dílem svázána; chtěli je s sebou odvléci do zajetí, jakýžto osud i ženu Brezulovu potkat měl. Také dobytek sehnali na dvůr, by jej odehnali. Ale jsouce jisti, chtěli dříve než by stavení podpálili, posilnit se jídlem a pitím. Protož sneslo se do jizby pití a jídlo, a žena Brezulova musela jim vařit teplou večeři, co oni zatím v izbě hodovali, a vesele šavlemi cengajíce, jásali. — Žena Brezulova stála v kuchyni u ohniska, všecka uplakaná, ustrašená. — Tu najednou jakoby s nebe spadnul, octnul se v kuchyni Brezula: „Daj Buoh štěstí a ženičko,“ pozdravil, „čo že to máš za hosty?“ — „Jaj muž premilený, Turci sa tu!“ odpověděla žena hlasem na polo utajeným ale tváří již vyjasněnou. „A čože jim variš těm milým hostům!“ — „Kapustu (zelí).“ — „A či máš do něj masa?“ — „Němám.“ — „No čakaj, veť já hu naraz narúbám.“ — Po těch slovích, šavli v ruce, skočil do jizby. Bylo tam tma. — Turci zaslechli jeho hlas, zahasili světla, a v největším zmatku tlačili se k oknům, jeden za

druhým ven se strkajíce. — Brezula nevolal o světlo, popadl křemen do zubů, ostrou šavlí po něm přejel, až jiskry od úst mu pršely. Při jich kmitu viděl, kde Turci jsou, a napořád začal do nich sekat, než žena s hořící hlavní do izby přiběhla, válely se turecké hlavy po zemi. Co ušlo, dalo se na útěk, co zůstalo v izbě, zahynulo všecko. — Tak si Brezula samojediný zachránil ženu, čeleď, dobytek i statek.

Turci nemohli na tuto nešťastnou výpravu zapomenout, a přemejšleli na pomstu. Za nedlouhý čas potom sebralo se jich mnoho, a pod vůdcovstvím *agy masného*, známého ukrutníka a pustošitele slovenských krajin, pustili se z Filekova přes hory na Lubětovou; dříve ale okolní dědiny napořád pustošili. — Jeden náрек ozýval se po všech okolních údolích, a lidé opouštějíce svoje statky, utíkali do hor a lesů. Darma Vávra Brezula Lubětovských vyzýval, aby v úžině údolí nepříteli cestu zalehli, darmo je k udatnosti nabádal, a sám co vůdce v čelo se postavit chtěl; kuřiplaši němečtí horníci neslyšeli hlasu jeho. Svolal tedy svoji čeleď, odevzdal jim ženu i statek a když byl přikázal, co by dělat měli, kdyby se výprava jeho nepodařila, a jednoho z nejstatečnějších k své ruce vybral, šel samodruhý zkusit štěstí junacké. — Pod horou Jasenovou stanuli. Tam se dala cesta nepříteli nejlehčeji zastavit. Brezula poučil svého druha, jaké lsti míní proti nepříteli užít, poslal ho na vyšní chodník — sám pak se ukryl v křoví, nedaleko studně, při nižším chodníku. Nabité pušky v rukou, čekali tito dva odvážlivci na hejno divokých Turků, jichž šum a rozháráný křik z pozdálí se již ozýval. V čele jich byl masný (tučný, tlustý) aga. Když byl již na blízku studánky, vyskočil Brezula s nataženou puškou z křoví a zvolaje: „Vítaj, pane masný! Dá Buoh, že slovenské kraje víc rabovat nebudeš!“ spustil — masný aga válel se v krvi. Nyní začal volat Brezula silným hlasem:

„sem za chlapy: Ďuro, Sámko, no, tu sa, tu!“ — „Parom jim do duše,“ odpověděl hlas na vyšším chodníku, rána padla a druhý Turek se potácel k zemi. Turci polekáni tímto nenadálým přepadnutím a smrtí agovou, nemyslili jinak než že padli v zálohy a za každým stromem že stojí chlap, dali se na útěk na *vylomhlavy*.

Tam u té studničky agu pochovali, dva kameny položili na jeho hrob; tam posud leží. Hlavu odťali a na háku studně nastrčili. — Dlouho ji tam vidět bylo, až jednou chlapci, kamením házejíce, ji trefili a do studně shodili. Nechtěl pak nikdo více ze studně píti, a proto ji zametali. Posud tam říkají: *Turkova studňa*. Železný kyj agův dlouho v kašteli (zámku) Lubětovském ukazovali, před několika lety byl poslán do Pešťaňského museum. — Tak sprostil Vávro Brezula krajinu velikého tyrana, a jmeno jeho dlouho ještě žít bude v paměti lidu.

Pohádky a pověsti tohoto II. svazku *Slovenských pohádek a pověstí* vydala B. Němcová v pěti čtyřiašedesátistránkových svazcích r. 1858 opět u knihkupce Jos. Šálka v Praze. — Čtyři z těchto pohádek a pověstí však publikovala už před tímto vydáním o rok dříve. V I. svazku „Štěpnice“ (str. 5—6), přílohy pedagogického časopisu „Škola a život“, vyšla pod šifrou Ch. pověst *Slovenský junák* (dostala ji od S. Chalupky, proto šifra Ch.) a ve IV. svazku „Štěpnice“ (str. 51—56) je pohádka *Sůl nad zlato* (podepsána B. N.). V „Koledě“, kalendáři na rok 1857 (nákladem Matice moravské), byly otištěny pod značkou B. N. pohádky *O Kovladu* (str. 157—159) a *O Vítazkovi* (str. 152—156). Všechny čtyři otiskujeme jako varianty k studijním účelům opět diplomaticky. — V Národním museu v Praze je chován (sign. 3a I 81) neúplný rukopis pohádky *O Vítazkovi* otištěné v „Koledě“. T. zv. II. zápisník B. Němcové z její cesty na Slovensko r. 1855 (v archivu Národního musea v Praze rovněž sign. 3a I 81) obsahuje podrobný zápis pohádek *O Kovladu*, *O Vítazkovi*, *O hrdé kněžně*, heslovitě zaznamenané vyprávění *O věrné ženě*, úryvkovitý zápis pohádky *O Slunečníku*, *Měsíčníku*, *Větrníku*, *o krásné Ulianě a dvou tátošících*, na okraji listů psané poznámky k pohádce *O Popelušce* a k dvěma jiným blíže neurčeným pohádkám; stopy jejich frazeologie nalézáme v jiných pohádkách. Kromě toho je tu seznam 45 slovenských pohádek, z nichž některé nejsou obsaženy v našich dvou svazcích *Slovenských pohádek a pověstí*. A konečně obsahuje Zápisník tři pověsti o Vavrovi Brezulovi (v naší sbírce *Slovenský junák*); jedna není ve *Slovenských pohádkách a pověstech*. Vyprávění a záznamy z tohoto Zápisníku neotiskujeme, protože celý Zápisník vyjde jako 16. svazek Spisů B. Němcové v Knihovně klasiků. Rovněž neotiskujeme drobnější materiálie k slovenským pohádkám, jež vydal Mil. Novotný ve II. svazku *Slovenských pohádek a pověstí* B. Němcové (Kvasnička a Hampl, Praha 1929); vyjdou na příslušném místě v knihách materiálií B. Němcové v Knihovně klasiků.

Text tohoto II. svazku je pořízen podle uvedeného prvního knižního vydání z r. 1858. Zásady, podle nichž byl upraven, jsou tytéž jako při svazku I.

V českém textu jsem opět opravoval a upravoval jenom pravopis podle nyní platné normy. Interpunkci jsem měnil jen tam, kde toho dnešní pravopisné zásady vyžadovaly. Opět píšeme v českém textu jednotně *jizba*, kdežto v slovenském *izba*.

Hláskovou podobu slov jsem neměnil. Ponechávám tedy i lidové po-

doby *dost*, *snad*, *odkud*, *odkudsi*, *odkaď*. Avšak koncové *-t* infinitivů jako *být*, *běžet*, *dít*, *hrát*, *lovit*, *milovat*, *odstat*, *smeičit*, *stát*, *vybrat* a j. jsem změnil v *-t*. Ve srovnání s I. dílem *Pohádek* bylo těchto případů poměrně mnoho. Považoval jsem je za chyby tisku, neboť právě tak hojně — ne-li hojněji — objevují se tu zase slovenské infinitivy s českou koncovkou *-t*: *byt*, *doniest*, *líbit*, *odiat*, *poradit sa*, *sobášit sa*, *spytuvat sa*, *voňat* a j.; zde jsem ovšem zavedl náležitou slovenskou koncovku *-ť*. V českém textu jsem ponechal všude autorčino psaní *švaker*, kdežto ve slovenských dialozích jsem kolísající psaní sjednotil na *švagr*, *švagríčok* atd. Slovesný tvar *uvísl* (182) jsem změnil na *uvízl*.

Do kvantity samohlásek jsem zasahoval jen v ojedinělých případech (ovšem kromě infinitivů *dobyti*, *pobyti*, *umyti*, *dovesti*, *unesti*, *naleztí*, *vylezti*, *uteci*, *napiti*, *požiti*, *pomstiti*, *přelstiti*, *odkrasti*, v nichž se zavádí délka, příslovci *prvé*, *nejprvé*, *teprvé*, kde se koncové *-é* krátí, a konečně výrazu *z domů*, jež rovněž uvádím na spisovnou podobu *z domu*. Zkrátil jsem samohlásku ve slovech *osámělý* (99), *rodíči* (52), *tovarýšim* (206), *smejčit* (80), *dúl*, *posadíl*, *příplúl*, *příjal* (42), *udívená* (30). Naopak délku zavádím v *pánim* (místo *panim* 149), *dvořanínstvo* (40), *dvořanínové* (104), *křídlo* (213), *křišťál*, *sít*, *rozpásány* (místo *rozpásany* 128), *svázána* (místo *svázana* 173), *pooblékáni* (místo *pooblekání* 146), *rozprávěti* (180); *blýštící*, *hořící*, *svítící* (místo *blýšticí*, *hořící*, *svítící*), *trenčínský*; a konečně měním kvantitu ve slově *nabíják* (místo *nabíjak* 120). Mimo uvedené případy (a některé evidentní tiskové chyby) ponechávám všude kvantitu původní, třeba odchýlnou od dnešní, eventuálně nechávám kolísání: *chvilka*, *kůry*, *láhvičky*, *pod páží*, *pečénka*, *ptáctvo* (vliv slovenský), *řez*, *řvání*, *zmíje*, *skořapka*, *šparka*, *listek*; zejména pak ve skupině *medvědísko*, *ohnísko*, *rybísko*, *tlapísko*, *smetísko*, ačkoli slovenština má ve všech těchto slovech krátkost (jde tu patrně o vliv východočeské výslovnosti); *radší*, *nejradší*, *tíše*; *dostíhl*, *zastíhl*, *zakvíkl*, *vykříkl*, *přijde*, *brál se*, *užásl* a j.

Zásahy do tvarosloví jsou minimální. Přechodník *vřeštíc* (vztahující se k orlu) jsem změnil na *vřeště* (155) a *mlče* (o dívce) na *mlčíc* (188). Leckde bylo třeba — tak jako v I. díle — normalisovat psaní zájmenných tvarů *jím*, *jí*, *ji*, *jim*, *jim*, *jimi*, *její*, *jejich* a koncovky *-i*, *-í* ve tvarech slov *pověst* a *nářečí* (v *Doslovu*); *družici* (179) změněno v *družící*, *šavli* v *šavlí* (151) a *je* v *jej* (185). Na str. 80 jsem ponechal *koně se proměnily v holuby* a *frrr všechny tři do povětří*.

Slovenština původního vydání je psána stejným pravopisem jako v díle I., pravopisem Hattalovy „*Krátké mluvnice slovenské*“ z r. 1852. (V I. díle na str. 232, ř. 2, 3 zdola je třeba vynechat slovo „*štúrovský*“, jež se sem dostalo omylem.) Měla-li slovenština I. dílu jisté nedostatky zná-

sobené tiskovými chybami, pak se tento stav v díle II. ještě poněkud zhoršil. V I. svazku měla Němcová k 19 pohádkám a pověstem (z celkového počtu 30) spolehlivý text tištěný nebo rukopisný (i s tím, co si sama opsala od S. Chalupky; viz *Doslov*), kdežto pro II. svazek měla takových předloh jenom 6. Ostatní čísla tohoto svazku jsou její vlastní zápisy a materiál získaný od různých přátel. Mimo to Hattalova účast na úpravě II. svazku byla stále menší a menší a ke konci — jak se zdá — zůstala Němcová odkázána sama na sebe. A poněvadž neovládala ani nemohla ovládat slovenštinu dokonale a vedle toho často marně v korekturách zápasila i s chybami sazečskými, je jen přirozené, že různých nedopatření a omylů vlivem češtiny je v tomto díle poměrně mnohem více, než jich bylo ve svazku I. Proto bylo nutno také častěji zasahovat. — Odborným poradcem při úpravě slovenštiny byl opět Dr. Jozef Štolc z Bratislavy, znalec slovenských nářečí.

Hlavní obecné zásady pro úpravu slovenských textů jsou vyloženy v edičních poznámkách k I. dílu *Slovenských pohádek a pověstí* na str. 233 až 237. Dodržujeme je i v tomto svazku. Platí to především o psaní *i* — *γ*, *l*, předpon *s-*, *z-*, *vz-* a sloves typu *vidieť* místo *vidět* podle dnešního spisovného usu, dále psaní slabik *dě*, *tě*, *ně*, *uo*, *e* místo *ä*, *ae* (*kemeň*, *mech*, *peták*, *vezenia*, *hime*, *zkeď*, *večšmi*, *smedný*, *hrebe*) a skupin *eu*, *ou*, *au* podle výslovnosti. K tomu je však třeba připojit několik doplňků, týkajících se speciálně tohoto svazku. V jeho textech bylo několik jevů nápadných.

Především se tu nevyskytovalo adverbium *domou*, nýbrž vždy jenom česká jeho obdoba *domů*; změnili jsme je v slovenskou nářeční podobu *domu*. Právě tak na *dolu* jsme upravili adverbium *dolů*. — Dále překvapovalo, že asi 90 % genitivů plur. muž. rodu bylo zakončeno českou koncovkou *-ů* nebo *-ův*; ve všech případech tu píšeme podle výslovnosti *-ou*, tedy *bokou*, *bratou*, *črievikou*, *chlapou*, *kemeňou*, *kodrvanou*, *koňou*, *kráľou*, *medvedou*, *orlou*, *pánou*, *ptákou*, *rodičou*, *rokou*, *spolkou*, *šarkanou*, *švagrou* (místo *bokův*, *bratrův*, *čreviků*, *chlapů*, *kemenů*, *kráľův*, *rokův* atd.). Rovněž adjektivum *šarkanův* měníme na *šarkanou*. — K psaní *v* jako *u* nutno poznamenat, že příslovce *teprv*, *najprv* a imperativ *pomrv* píšeme *teprú*, *najprú*, *pomrú*, abychom zachytili jejich výslovnost. Oprávnění k tomu nám dala sama Němcová, když psala *krú* místo *krv*.

Jiný jev, který na sebe sám upozorňoval, je chyba, které se i dnes dopouštějí Češi přicházející na Slovensko: mechanické nahrazování českého *ů* — a někdy v některých slovech obdobou podle jiných tvarů i *o* — dvojhláskou *uo* ve slovech jako *zuostat*, *zuostaněm*, *zuostaněš*, *zuostaně* ..., *zuostanú*, *zuostaň*, *zuostalo*, *puojď*, *kuožu*, *v kuoži*, *kuoňa*, *kuoňův*, *kuoníku*, *kuoničku*, *kuoňský*, *permuoničkové*, *tvuoj*, *svuoj*, *skuorej*. Zde všude jsme za-

vedli náležité o: *zostať, zostanem . . . , poď, kožu . . . , koňa . . . , koníku, koničku, konský* (tu i se změnou kvantity a zvukové kvality), *tvoj, svoj, skorej*. A zase obráceně *nočku* jsme změnili na *nuocku*, *premoť* na *premuoť* (35), *něpujdem*, *zůstanem* a *něpremuž* na *něpuojd* (36), *zostanem* (162), *něpremuože* (195). *Hábočky* a *habuočky* sjednocujeme na *hábočky*. Sporadicky se vyskytující českou podobu *Bůh, Pánbůh* měníme na *Buoh, Pánbuoh*; a konečně *sirotky* na *siruotky* (132). Kolísání *muojho, muojmu* a *mojho, mojmu* atd. ponecháváme.

Pozornost budil také častý výskyt *-ie-* jako domnělého znaku slovenštiny tam, kde je to nenáležité. Svědčí to o nepevnosti znalostí slovenštiny a o jisté bezradnosti autorčině před některými jevy. Je to ve slovech *červíku, črieva* (54), *človiek, človieče* (patrně vliv náležitého *človiečku*), *človiečiho, človiečina, striela* (112), *horšie od matéri* (28), *načriel* (70, 71, 178), *premieníme, premieňa* (153) a j. místo správného *červíku, črevá, člověk, člověče, človečiho* (nářeční podoba), *človečina, strela, horší, načrel, premeníme, premenia* atd. Zejména pak nápadné byly zajmenné tvary *tiech, tiechto, tiem, tiemi* místo skutečně slovenských *tých, týchto, tým, tými*, anebo *ktoríech* místo *ktorých* (127), *z ktorie strany* místo *z ktorej . . .* (119), *tie ľudie* místo *tí ľudie* (168). — Jinde ovšem takovým *-ie-* naznačovala autorka měkkou výslovnost, na př. v tvarech slovesa *doniesť*: *donies, doniesem, doniesieš, doniese* atd. anebo *spyšniel, chlieba* (v našem vydání píšeme však *doněš, doněsiem, doněsieš, doněsie* atd., *spyšněl, chleba*).

Jako v I. svazku, tak i v tomto II. poměrně nejvíce bylo třeba upravit kvantitu samohlásek. Ale opět — a to zdůrazňujeme — to byly z velké části skutečné tiskové chyby (kvantita kolísá) nebo vliv češtiny. Proto zavádíme náležitou slovenskou délku ve slovech: *dcéra, háveď, hránočka, kuchárka, lístok, mláďenec, mužičok, palošík, pánu, písčel, slovíčko, smútok, súkno, švagrík, víno; smelý, jakýho, takýho, jasné, plané, mladší, takú, něbezpečnú, ustatý, so všetkým, kým, pokým, síce, trebárs; někormúttě sa, nětráptě sa, ohlás sa, ukáž, vrát, vráttě sa, rástl, rástla, musíš, robíš, nosíte, otvorí, priděm, uděří, íct, navštívit, skúsiť* (a jeho tvary), *kviknúť, pohnúť, pohýnať, potýkať, pomáhať* (a jeho tvary), *pýtať, spýtať* (a jeho tvary), *plávať, vystrábiť* (a všechny tvary) a j.; a právě tak při slabičném *l, r*: *jabík, křděl, mřtva* a j. Naopak zase píšeme krátkou samohlásku, kde toho slovenská výslovnost vyžaduje: *duchota, fujara, halušky, kapusta, kury, kuna, luda, pod lipou, v mlyně, nasilu, pani, pero, ruža, ružový, sestrička, skala, sľub, suchom, vrana* (ale zůstává odchylně *vráňa*), *vybrania*; také u vlastních jmen *Janko, Marka, Samko, Vavro; veličizný; něnačim* (místo *něnačim* 151); *dul, počul(a), nakukni, nakukneš, něnazdal, nězastihla, plačeš, pichni, šibni, šibneš, slabně, zabije; byť, napít sa, ulapít* (místo *napít, ulapít*), *chyrovat, svitat*,

dat, prat, tkat, znat (jen u *stát sa* jsme ponechali nářeční délku). — Šetříme i pravidla o rytmičném krácení délek: *blíži, obkrútiš, chodievam, nosievam, uznávam, zapáči, zažiadam, (za)žiada, nēvládnúci, vzácny, zakliati, žiadneho žiadnych* a j. — V některých případech zavedení náležitě slovenské kvantity znamenalo obrátit kvantitu autorčinu, na př. *ľúby, ľúba, slávnějšího* (195), *báčiku* (92), *permoníčkové, narúbem* (173), *něchýba* (65), *něúfatě* (189), *pýta* a j. místo *ľubý, ľubá, slavnějšího, bačíku, permuoničkové, narubám, něchybá, něufatě, pytá*. — Početně mnoho změn je opět u zájmen. Píšeme důsledně *ja, tá, táto, tú, túto, tí* (místo *já, ta, tato, tu, tuto, ti*), *nášho, vášho; s nami, nikdo* (89). Kolísání *ich, ím* a *ich, im* ponecháváme podle skutečného stavu v nářečích středoslov. typu. — Proti originálu píšeme délku v některých skloňovaných tvarech. Především v 1. pádě množ. čís. neuter: *črevá, jablká, jedlá, kniežatá, kolá, kolená, stá*, dále v 2. pádě množ. feminin: *rúk, míl, rybíc, izieb, oviec, tažkostí* (146) a v tvarech *peňazí* (2. pád plur.), *po dodievání* (147). — Českou kvantitu adjektivních tvarů *najostatnějšího* (115), *najvyššího* (206), *najmladšímu* (156), *tretího* (217), *zajtrajšího* (106) a j. měníme ve slovenskou nářeční *najostatnějšího, najmladšímu, najvyššího, tretího, zajtrajšího*. — V přídavném jméně přísudkovém zavádíme délku: *šťastná* (149), *něverná* (163), *opovrhnutí* (23), *živí* (157); v mužském rodě měníme *zdráv* na *zdravý* (154, 156), *živ* na *živý* (30), *opovrhnut* na *opovrhnutý* (23), *pripraven* na *pripravený* (156). — Jmenné tvary adjektivní a participiální na *-o* jsme změnili na středoslovenské nářeční podoby na *-uo*: *hotovuo, jarmočnuo, predešluo, spojenuo, súdēnuo, veľkuo, vlastnuo*.

Odchylně od dnešního slovenského usu ponecháváme opět starší nebo nářeční kvantitu ve slovech: *branka, kráľovna, korytko, patričky, rychlejší, ubožiatko, staruška* (2. pád), *zahrada, zabuší, Popelvar; najděm, najdě* a j.; *potichučku* (místo *bránka, kráľovná, korytko, pátričky, rýchlejší, úbožiatko, starúška, Popelvár* — na str. 36 a v pohádce *O Popelušce* jsme ponechali *Popelvár — nájdēm . . . , potichučku*).

Některé z uvedených změn jsou už vlastně zásahem i do jiné hláskové podoby slov než pouze do délky. Mimo uvedené případy změnili jsme: koncové *-t* a *-d* v *-t* a *-d* ve slovech *divokost* (156), *milost* (176), *smrt* (166), *spravodlivost* (167), *usilovnosť* (193), *vernosť* (193), *vzácnost* (213), *medveď* (i v jiných pádech), *ihněď*; dále měníme *dietatu* na *dietatu* (177), *kusčok* na *kúšťok*, *do poraženia* na *do porazenia* (205), *šenica* na *pšenica* (212 n.), *žmen* na *žmeň* (65, 180), *chlapečka, starečka* na *chlapčeka, starčeka* (96), *lúce* na *lúke* (122), *šnorce* na *šnorke* (124); *daleký* na *ďaleký*, *hoďbávnu* na *hodbávnu* (212), *kuoňský* na *konský*; *rzavý* na *rdzavý* (24 n.), *něházaj* na *něhádžaj* (90), *ochlazujem* na *ochladzujem* (78), *precháza* na *prechádzza* (215), *něvy-cházaj* na *něvychádzaj* (58); *žbán* na *džbán*, *kňazna* na *kňážna* (93); *jít* na

íst (58), *nězabuděm*, *nězabuděš* na *nězabudněm*, *nězabudněš*; *pojď*, *pojďte*,
puojď na *poď*, *poďte*; *spomuoci* na *spomuoc* (131), *spomuoz* na *spomuož* (154).
 — Poněkud četnější jsou změny samohlásek; je to z největší části jenom
 oprava tiskových chyb nebo čechismů anebo některých omylů autorči-
 ných: *budonok* na *budinok* (105, 114), *gazdenka* na *gazdinka* (127), *jměnia*
 na *imania* (164), *klinček* na *klinčok* (181), *pri kostele* na *pri kostole* (209),
palašik na *palošik* (26); *dvě* na *dve* (110), *kolem* na *kolom* (213), *zaklietí* na
zakliatí (31), *skuori* na *skuor* (214); *něupásiol* na *něupásol* (80), *vypichl* na
vypichol (181), *zemriet* na *zomriet* (111), *uhádnout* na *uhádnut* (99), *zhyn-*
nouti na *zhynúti* (130), *sadím*, *saď*, na *sedím*, *seď* a *sedat* na *sadat* (58), *čekať*,
očekávat na *čakať*, *očakávat*, *odiet* na *odiat* (136), *rozprávěl* na *rozprával* (155),
odprevädit na *odprevadit* (191), *nězvítězil* na *nězvítazil* (121), *zavďek* na
zavďak (110), *pacholátka* na *pacholiatka* (113), *prsa* na *prsia* (112), *škratka*
 na *škriatka* (54), *obradila* na *obriadila* (18), *privázane* na *priviazané* (124),
vzat, *vzít* na *vziat*, *rozdriapit* na *rozdrapit* (vliv slovesa *rozdriapat*); *jidla* na
jedlá (186), *místo* na *miesto* (185), *oríšok* na *oriešok* (135), *bílu* na *bielu* (81),
číze na *čieže* (53), *něsmím*, *něsmíš*, *něsmí* na *něsmiem*, *něsmieš*, *něsmie*, *ně-*
umíraj na *něumieraj* (116 n.), *umínil si* na *umienil si* (153, 156), *posílal*,
posílá na *posielal* (91), *posiela* (214, 217), *prilítanou* na *prilietnu* (213). —
 Dosti početná je skupina slov, v nichž píšeme *ie* za *é*, *e*; tak měníme *lék* na
liek (91), *pečénka* na *pečienka* (88), *slněčko*, *sluněčko* na *slniečko* (136, 139),
odvézt na *odviezt* (156), *snést* na *zniest* (113); *prilétají* na *prilietajú* (213);
prstenčok na *prstienčok* (10), *studenka* na *studienka* (168), *černom* na *čiernom*
 (214 n.), *těž* na *tiež* (197); a právě tak píšeme *ie* místo *e* ve slovesných tva-
 rech *kladiem*, *odveziem*, *odvediem*, *vedie*, *vyberieme*, *něpreriekni*, *odriekol*,
striehol (místo *strehl* 127), *priviezol*, *vyliezol* (místo *vylezl* 92), *prišiel* (157),
plietlo, *viedlo* a j. — Sporadicky se vyskytující předponu a předložku *pro*
 měníme na *pre* a předložky *od*, *se*, *ve* na *odo* (197), *so*, *vo*. — Tvary *jednoho*,
jednomu, *jednému*, *druhomu*, *morskoho*, *žiadnomu* a *pod.* jsme uvedli na po-
 dobu *jedného*, *jednému*, *druhému*, *morského*, *žiadnemu* (rytmické krácení).
 Ponecháváme však vedle sebe podoby *kto* i *kdo* (převládá), *ako* i *jak* (jen
 několik případů), *ľuďom* i *liďom*, *politujže* (podoby s *-i-* se vyskytují na
 Novohradsku), *všetko* i *všecko* (i jiné tvary), *havran* i *harvan*, a také *jestli*,
estli a *esli* (třebaže poslední dva tvary jsou spíše moravské než slovenské),
jedon i *edon* (novohradské znění), *ľudia* i *ľudie*, *šťastia* i *šťastie*; *jakýho*, *takýho*,
všetkýho a vedle toho *takého*, *žiadneho*, *peknieho* a j., *inšieho* vedle *tretiho*,
jasné, *plané* vedle *krvavie*, *ktorie* a j., *prišiel* i *prišol*, *strasieme* i *striaseme*,
mohol i *muohol* a *pod.*

V tvarosloví je oprav rovněž poměrně mnoho. Tak v singuláru mask.
 a neut. měníme v 2. pádě tvary *dně* na *dňa* (106), *hlada* na *hladu* (206),

kaštielu na kaštiela (56), prstu na prsta (121), sudu na suda (76, 92), šiatru na šiatra (215); zo sklepeni, z vezení, zo zakliati na zo sklepenia (57), z vezenia (205), zo zakliata (155); v 3. pádě mlynáru na mlynárovi (90), Otcu na Otca (133), ve 4. pádě otce, Otce na otca, Otca (132); v 5. pádě králi, kováči, muži, šuhaji na kráľu (218), kováču (43), mužu (155, 162), šuhaju (121); v 6. pádě v hradu na v hradě (124), v mlýnu na v mlyně (88), vo vozu na vo voze (11), po gazdoustvu na po gazdoustve (73), na hrdlu v na hrdle (163). Ponecháváme však tvary po Dunaju, po kúpeľu, v šiatru, na moru, k srdcu a j. V 7. pádě měníme Budíнем na Budínom (92), koreněm na koreňom (206), avšak podržujeme západoslovenský tvar fúsem (206 n.). — Z femininálních tvarů měníme v zeme na v zemi (116), s chuťi na s chutou (26), nohú na nohou (58), za pecí na za pecou (88), s takú škapú na s takou škapou (82). — Z plurálových tvarů opravujeme kaštiely na kaštiele (153), peniazi na peniaze (51, 105), rodiče na rodičia (155), kuchárek na kuchárook (106), hostúm na hostom (106, 173), ve 4. pádě ľudie na ľudí (153), hosty na hostí (173), tri sta na tristo (90). — Ponecháváme tvar dvoch štěncou (111) místo náležitého dve štěnce, protože tu znamená dva syny. Podržujeme také archaické instrumentály pod brehy (118), cepy (50), s drahými kameny (105).

U adjektiv jsme změnili genitivní tvary človiečí (57), ohavné (148), poslední (45), živé a mrtvé (218) na človečej, ohavnej, poslednej, živej a mrtvej; zo šarkanovo zahrady (120 n.) na zo šarkanovej zahrady; akusativní tvary najstarší (73, 155) na najstaršiu, najstaršú, krásnou (79), trinástou (76), zelenou (92) na krásnu, trinástu, zelenú, zlatá jablka (122) na zlaté jablká. Dále pak bylo nutno opravit všemu na všetkému (63), vo všom na vo všetkom (116), vším dobrým na všetkým dobrým (218), najl.pši zo všech na najlepšie zo všetkých (94), všeci (157), všecích (100, 157, 189) na všeckých; štyry na štyria (201 n.), od dvanásti izieb (76) na od dvanást . . . , s osmi, s dvanásti hlavami (28) na s osmimi, s dvanástimi hlavami (podle sloven. originálu).

Zájmena jsou snad nejpestřejší a nejslabší stránkou celého tohoto dílu nejen co do kvantity, ale i tvarů. Zde jsme odstranili všechny čechismy a sporadicky se vyskytující tvary západoslovenské jsme uvedli na středoslovenské. Tak femininální sing. tvary má (135, 203), moje (135, 179) měníme na moja, tvoje (137, 163, 176, 191) na tvoja; genitivní těbe na těba, ji, jí na jej; dativní mňa, těba, ta na mně, těbe, ti, jí na jej; akusativní těbe, sebe, ji, ni, je (na př. srdce) na těba, seba, ju, ňu, ho, za ně na zaň (185); v lokále o ní, na ní na o něj, na něi; v instrumentále se mnú (103), s těbú (123), s ní, s ňú, pod ňom, nad ňom, na so mnou, s těbou, s ňou, pod ním, nad ním; sporadické čeho na čoho. Plurálové tvary ty a tie sjednocujeme na tie, je měníme na ich, moja (neutr.) na moje. (O tvarech tiech — tých atd. viz dříve str. 258.)

Rovněž mezi slovesnými tvary je řada čechismů, jež bylo nutno uvést na náležité podoby slovenské. Především tvary 1. os. plur., kde by mohlo docházet k záměně s 1. os. sing.: *budēm* (163), *dovarujem* (203), *muožem* (171), *puojdēm* (171), *sľubujem* (197), *vyberem sa* (217), *zahynēm* (131) měníme na *budēme*, *dovarujeme*, *muožeme*, *puojdēme*, *vyberieme sa*, *zahynieme*; dále tvary 1. os. sing. *nēmohu* (132), *zotnu* (69 n.) na *nēmuožem*, *zotnēm*, *narubám* (173), *vykúpam* (83) na *narúbem*, *vykúpem*, v 3. os. sing. *něporúba* na *něporúbe* (24). V 3. os. plur. měníme *budou* (127, 213, 217) na *budú*, *nězhynou* (130) na *nězhynú*, *pasou* (122) na *pasú*, *musí* (168) na *musia*, *oživí* (153) na *oživia*, *priletí a spraví sa* (80) na *priletia a spravia sa*, *rozdělí* (164) na *rozdělía*. Ponecháváme však tvar *kátí* (119) jako lexikální čechismus. — V rozkazovacím způsobu opravujem a sjednocujem tvary *pí, pij, žij, hñij, skryj* na *pi, ži, hñi, skry*; *jdi a idi* na *id*, *zpomeň* na *spomni*, *odpíši* (109) na *odpíš*, *pomoci* (154) na *pomuož*, *privábi* na *priváb* (39), *čušaj* (186) na *čuš*. — Přechodníkové tvary *sedie* (96) a *vidia* (26) měníme na *sediac*, *vidiac*. — Beze změny ponecháváme vedle sebe tvary *bych*, *bys* . . . a *by som*, *by si* atd.

Lexikální čechismy ve slovenských textech ponecháváme: *člunek* (215), *lahvičky* (217), *snídaní* (v pohádce *O Popelvarovi*; Němcová nahrazovala slovenská slova německého původu slovy českými), *sít* (sjednocujeme *sít* a *sít*; *sít* je i západoslovenský tvar, středoslov. je *siet*), *studánka* (70 n.), *šťěstí* (199 n.), *spokojenost* (164), *spokojený* (190), *bílý* (214), *jednou* (117), *jednů* (78), *doposud* (119), *nikdáž* (68, 162), *také* (71, 214), *kolik* (206), *nuže* (73), *hlídat* (170), *myslil* (193), *vyjel* (129), *ject*, *uject* (nářeční podoba; slovenština nemá slovesa *jeti*, *nýbrž* jen *íst*), *sily nabuděš* (33), *zarže* (58), *psáno* (113), *kátí* (119). V českém i slovenském textu zachováváme jednotně podobu *mnich* (v pohádce *O Popelvarovi*) a *Nedělka* (pohádka *O Vítazkovi*), zachovali jsme však i slovo *horúčnosť* (82 n.), třebaže je kontaminací čes. *horoucnost* a slov. *horúčosť*. Stejně podržujeme i některé čechismy tvarové a vazebné, jako *poháry* (100) místo *poháre*, *oběma* (111) místo *obom*, *do oblak* (200) místo *do oblakou*, *jda* (156) a *umíraje* (195) místo *idúc* a *umierajúc*, *zanahaj pýchy* (11), *keď sis tak umienil* (36), *se svými pannami* (215 — biblické vyjádření), *u črievikou* (102, 107).

Nezměnili jsme ani slovenské archaismy *rytír* (v *Světovládném rytíři* — dnes *rytier*), *dúvera* (131), *dúveruješ* (23 — dnes *dôvera*, *dôveruješ*), *lež* (dnes *něž*), *dokonat* (159) ve významu *ukonat*. Zachováváme i slovo *čarodajník* (157 n.), jež si Němcová vytvořila z náležitého *čarodějník*. Ani do vazeb jsme nezasahovali, i když někdy byla žádoucí oprava. Tak necháváme i *skry sa poza ten buk* (217) místo . . . *za ten buk*. — Podržujeme i dnes nesprávné genitivní vazby (místo náležitých akusativních — patrně

vliv dobových vazeb českých): *tu máš dvoch džbánou* (118), *máš u mňa dvoch životou* (76), *keď budješ mať svojich zdravých očí* (167), *pýtaj dvoch malých lahvičiek, ale tak ľahkých . . .* (217).

Tak jako v I. díle zrušili jsme opět kursivu, již byla tištěna některá citátová slova slovenská v českém textu, protože toto vyznačování citátů bylo naprosto libovolné.

FR. VÁHALA

- Str. 10, pozn. 7: *nádoba* změněno v *ozdoba*
- 21, ř. 4: *chlapi na místo* změněno v *chlapi na místě*
- 21, 11: *chlapi na mesto* změněno v *chlapi na mestě*
- 28, 25: *nach že* změněno v *nože*; totéž na str. 136, ř. 33; str. 202, ř. 29; str. 207, ř. 13; str. 210, ř. 14 (ve shodě s vyd. Mil. Novotného z r. 1929); str. 214, ř. 7 (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 30, 22: *nie že by tu človeka* změněno v *nie že by to človeka*
- 51, 14: *ztaděto* změněno v *tuto*; totéž na str. 56, ř. 3; str. 56, ř. 6; str. 57, ř. 10; str. 76, ř. 4
- 56, 7: *kedy je nachovaný* změněno v *keď je nachovaný* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 79, 7: *kděže já takyho šarkana najdem* změněno v *kděže ja takýho tátoša najdēm*
- 79, 22: *chtěl pohyna dále* změněno v *chtěl pohýnat dále*
- 81, 13: *ako* změněno v *ak*; totéž na str. 109, ř. 16; str. 120, ř. 1; str. 126, ř. 5
- 82, 2: *bude sa ta . . . zpytat* změněno v *budě sa ta . . . pýtat*; totéž na str. 116, ř. 6; str. 215, ř. 11
- 84, 20: *tu šarkan zaržal* změněno v *tu šarkanův tátoš zaržal* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 86, 26: *ztadě budēm nocku pytat* změněno v *tu budēm nuocku pýtat*
- 87, 27: *bolo by sa nám aj kurence . . . zišlo* změněno v *. . . kura. . . zišlo*
- 93, 16: *veď sú ešte dieta* změněno v *veď sú ešte děti*
- 102, 14: *s takýmito pohrdlivými slovy* vloženo s
- 113, 13: *vyšli dovnitř* změněno v *vešli dovnitř*
- 113, 20: *taže na tichom Dunaju* změněno v *tam na tichom Dunaju* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 117, 26: *stav sa ešte nevladnúci* změněno v *stavaj sa ešte něvládnúci*; totéž na str. 120, ř. 23
- 118, 19: *zpod obú brehú* změněno v *zpod obúch brehou*
- 119, 11: *stav sa ešte chorou* změněno v *stavaj sa ešte chorou*
- 121, 6: *zmysli sa na mňa* změněno v *zmysli si na mňa* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 121, 26: *keď sa na mňa zmyslíš* změněno v *keď si na mňa zmyslíš* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného); totéž na str. 125, ř. 25
- 122, 9, 10: *po nadčlenky* změněno v *ponad členky*
- 122, 22: *po podčlenky* změněno v *popod členky*

- 123, 1: *pod nadčlenky* změněno v *ponad členky*
- 128, 17: *ztaděto* změněno v *taděto*
- 128, 25: *po bídě po postě* změněno v *po bídě, po psotě* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 133, 2, 4: *zmysli sa. . . , aby sa zmyslil* změněno v *zmysli si. . . , aby si zmyslil*
- 136, 34: *do řezné sukénky* změněno v *do režné sukénky*
- 139, 4: *a se slovy . . . vyšla* vloženo *se*
- 147, 30: *s rozumem se potázat* vloženo *s*
- 152, 16: *nie že by tu človečika* změněno v *nie že by to človečika*
- 153, 23: *keď si si umienil* vloženo *si* (podle slov. originálu)
- 156, 31: *ohnísko, na nějž. . .* změněno v *ohnísko, na něž. . .* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 160, 15: *jakkoli se v rakvi ležíc . . . podobala* vloženo *se* (podle slov. originálu)
- 193, 10: *rytíř králi všecko ukazoval* změněno v *rytíř králeviči všecko ukazoval* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 203, 24: *vtáhl se ze studně* změněno v *vytáhl se ze studně*
- 211, 24: *za kupu sena v koutě nahromaděné* změněno v *. . . v koutě nahromaděného* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 213, 33: *jest to* změněno v *jesto* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 223, 8: *kobylky* změněno v *kobylku*
- 223, 21: *Petko sprostáček* změněno v *Pecko sprostáček*

VÝKLAD VĚCNÝ A VÝKLAD SLOV MĚNĚ JASNÝCH

(Jde většinou o slova slovenská a slovakismy; ojedinělá slova česká označuji zkratkou č.)

Str.

- 9: *zaspati* — usnout; *chutně sa usmieva* — s chutí se směje; *ved* — vždyt; *prišiel pre mňa* — přijel pro mne; *keď* — když; *hiba* — jenom;
- 10: *lež* — slov. zastar., než;
- 11: *zanahaj* — zanech; *vyhrešit* — vyplísnit; *ponúkala ji matka* — pobízela, vybízela; *celkom zlaté* — úplně, celé zlaté; *len na mňa pozerali* — jenom na mne se dívali; *hrdá paripa* — nádherný, krásný kůň; *prosto* — přímo, rovnou;
- 12: *zdrúchno* — první dárek, který dává nevěsta ženichovi na důkaz lásky; *pýtať* — zde: žádat, prosit; *pristať na něco* — svolit, přivolit k něčemu; *s dēvojsťvím se rozžehnat* — rozloučit se s dívčím, panenským stavem; *zrazu* — najednou; *veličizný Zemotras* — zosobněný velký bouřlivý vítr; *zrútit* — zbořit, strhnout;
- 13: *ustala* — unavila se; *vďačně* — rád; *Ludvíke* — nářeční tvar zvolenský: Ludvíkové, Ludvíci (pravděpodobně kontaminace jména *Ludvík* a gemerského *ľudík*, jež značí pidimužíka);
- 15: *striga* — čarodějnice; *keby som mal* — kéž bych měl; *adaj* — slov. nářeč., snad; *voľáky* — nějaký; *smedný* — žíznivý; *čo by za kapku vody bolo* — co by aspoň trošku vody bylo; *mutnější* — kalnější; *nazpak* — nazpět, zpátky;
- 16: *polovat* — honit, lovit; *polovný pes* — honicí pes;
- 17: *chovať* — stravovat, krmit; *pastorkyňa* — nevlastní dcera; *poslali pro babičku* — pro porodní bábu;
- 18: *šorog* — houf (slovo vzniklé zkřížením maďarského *šor*, t. j. řada, a maďar. *šereg*, t. j. houf); *obriadit děcko* — uvést dítě do pořádku, převinout je;
- 19: *spravila se na vránu* — proměnila se ve vránu;
- 20: *ľa* — hle; *ažda* — snad; *oblok* — okno; *přistoupil jí nohu* — šlápl jí na nohu, aby nemohla jít; *chytro* — rychle;
- 21: *chlapi na místě, chlapi na městě* — muži na svém místě, hodící se k něčemu, schopní; *nach* — slov. nářeč., necht, at; *či z vás dať vystaně* — zda z vás něco bude, zda budete něčeho schopni; *hockdē* — ledakde, kdekoli;
- 22: *ta* — tam (na otázku kam?); *ztato* — slov. nářeč., odtud; *vyhanbil by ma* — vynadal by mi, udělal by mi hanbu, ostudu; *čiže som bol ďaleko* — ej, to jsem byl daleko;
- 23: *či by si němal vuolu?* — neměl bys chuť, nechtěl bys?; *dobře nezašli*

- od smíchu — div nepukli smíchem; obidvaja — oba dva; něsmút sa — nermut se; spytovať sa — vyptávat se, ptát se; rdzavý — rezavý; paloš — palaš, rovný jezdecký meč; zlomit vuolu — vzít chuť;
- 24: s psotou — s bídou, sotva, stěží; koník zastal — zastavil se, zůstal stát; počuj — poslyš; hocaký — ledajaký, jakýkoli; tátoš — ohnivý pohádkový kůň; kým — dokud; skorej — dříve, zde: nejdříve;
- 25: aby smo lepšie vládali — abychom měli více síly;
- 26: teraz — nyní, teď; zkadě — odkud; trebárs mi tažko padlo — třebaže to bylo pro mne těžké; dať vojska — něco, trochu vojska; nedal se odmluviti — nedal si to vymluvit, nedal se odvrátit; já to žriedlo zapchám — já to zřídlo, ten pramen zacpu; na marné kousky — na drobné kousky;
- 27: uklekující — klopýtající, klopýtaje; zkedě — slov. nářeč. (středoslov.) podoba spisovného zkadě, odkud; páčiť sa — líbiti se; zmárniť — zničit;
- 28: víťaz — hrdina (viz také O Červeném Vítězi a O Vítazkovi); ozaj — opravdu, jistě; na velkuo si sa podobral — velkou věc vzals na sebe, do velkého podniku ses pustil;
- 29: zabudnúť — zapomenout; nězadlho — zanedlouho;
- 30: človečí obraz — lidskou tvář; ztaděto — odtud; malý palec — malíček; budzogan, budzogaň — zde: kyj, palice; keď ho raz obkrútiš — když jím jednou otočíš; těba zjem — sním tě;
- 31: kedyže — kdy; dakdo — někdo;
- 33: ale si ty tu zle nadišol — ale neudělals dobře, že jsi sem přišel; v povětrli to zafundžalo — zabzučelo; utiahni sa dakdě — vzdalse, skryj se někam; viacej by si kašu nědúchal — už bys kaši nefoukal, t. j. byl by to tvůj konec;
- 34: vryzl jím do země — vrazil jej do země;
- 35: čo sa ten už navysťrájal — co ten už vyváděl, tropil;
- 36: rezký — čilý, křepký, svěží; premňa — pro mne za mne, chceš-li;
- 37: přimílila se k němu — č. zastar., přilichotila se; chyža — světnice; daktorá vec — nějaká, jakákoli věc; obráti sa na to — změni se v to;
- 43: na svojom bydle — ve svém majetku; dáka pletka — nějaká drobnost, maličkost; o sedēm rokou — za sedm let;
- 44: byla pocítila — č., otěhotněla; zanáhvam pod tvojou opatěrou — nechávám ve tvé péči, dávám ti do opatrování;
- 46: že nedbá — že souhlasí; že chlapečka zadrhne — zardousí, zaškrtní;
- 47: přišla do polohu — slehla; nestatečná osoba — nepoctivá;
- 49: jak šlo vejce na vandrovku — do světa na vandr, na zkušenou; id hore na drevo — vylez na strom; dakdě — někde; chojtě — slov. nářeč., jděte;

- 50: *parom* — hrom; *zůstali na zboji* — na lupu, loupeži; *sto bohov vám do hrdla* — zaklení: u sta hromů, sper to ďas; *veď je to nie s dobrým* — to je začarované; *udri, udri* — udeř, udeř, bij, bij; *na posriedku* — na prostředku, uprostřed;
- 51: *něslobodno* — není dovoleno, nesmí se;
- 53: *čieže sa to hábočky* — či jsou to šatečky; *ľavu* — slov. nářeč. tvar vzniklý z *ľavu*, spisovně *levu*, *lvu*;
- 54: *prehod ju nazpak hlavy* — hod ji za hlavu, přes hlavu; *nebyl bojko* — nebyl bázlivec;
- 55: *rozďriapat* — roztrhat; *skapat* — pojit, zajít, zahynout;
- 56: *nachovať* — nakrmit, nasytit se; *iskat* — vískat, přebírat se ve vlasech; *kaštieľ* — zámek; *dokiaľ* — dokud; *dokedy* — *dotedy* — dokud — dotud (do té doby); *nik* — nikdo; *ňuchat* — čenichat, čichat;
- 57: *človečia duchota* — lidský pach; *sadni a zajedz, dobre ti to padne* — sedni a jez, bude ti chutnat;
- 58: *pokým něpočuješ* — dokud neuslyšíš; *polekalo se toho zvera* — toho zvířete; *něvrau* — nemluv;
- 61: *ľúbit* — milovat; *naničhodná* — ničemná, nehodná;
- 62: *veštica* — věštkyně, vědma;
- 64: *voľačo* — něco; *zásoby soli se rozpučely* — č. nář., byly rozpůjčeny, půjčeny;
- 65: *statočně* — poctivě, řádně; *naostatek* — nakonec, konečně; *vietor od poludnia dúchat budú* — vítr bude dout od jihu; *šibni prútikom* — šlehni proutkem;
- 66: *rezko pospíchala* — čile, s chutí;
- 67: *harcovat* — č., zde asi: štrachat; *laziť* — lézti; *střehyle* — č. nář., rampouchy;
- 69: *sprostý, sprosták* — hloupý, hlupák;
- 70: *kdě sa tárajú* — kde se toulají;
- 71: *schytil se na nohy* — vzchopil se, vyskočil; *palica, drndaj* — hůlko, zatřes se, zachvěj se;
- 73: *schytil se na krídla* — vzněsl se, vylétl;
- 74: *okrem toho* — kromě toho, mimo to; *mač* — slov. nářeč. (gemer.) podoba vzniklá z *máč*, spisovně slov. *meč*;
- 76: *ponáhlat sa* — spěchat; *ohenný* — č. zastar., ohnivý; *holba* (pozn.) — o něco více než půl litru; *čo vo veci je* — oč jde;
- 77: *oddanica* — snoubenka;
- 78: *naveky* — stále, ustavičně; *strasieme sa ích* — zbavíme se jich;
- 79: *tažko s ňou vystaneš* — sotva u ní budeš mít úspěch; *nadúchaný* — nafouklý, vyfouklý, dutý; *pohýnat* — pohnouti se, jíti;

- 80: *zroniť hlavu* — srazit, setnout hlavu; *kdě sa* — slov. nářeč., kde jsou; *priam ti ťich zdurím* — hned ti je seženu; *zaraz* — ihned, okamžitě;
- 81: *bodaj babu jasná strela* — aby do baby hrom (blesk) uhodil; *bodaj ju zrádca metala* — aby ji psotník porazil;
- 82: *škapa* — herka; *pokrou, pokrovec* — příkrývka, houně; *kury* — slepice;
- 83: *hýkl radostí* — zajásal radostí;
- 84: *dymantami vykládaný* — dýmanty, diamanty vykládaný; *zanahaj ta* — zanech tady;
- 85: *naháňat* — honit;
- 86: *stará hrabino* — nadávka staré krávkě, již jsou znát žebra jako zuby na hrábích; *tratar* — č. nářeč., trakař; *bylo již v pozděhodě* — č. zastar., pozdě; *nuocku pýtať* — prosit o nocleh;
- 87: *chojtě dnu* — pojďte dovnitř; *ustatý* — unavený; *okoumat se* — č., lelkovat, okounět;
- 88: *naozaj* — opravdu, doopravdy;
- 89: *veľa to peňazí* — to je mnoho peněz; *však som vám ju něponúkal* — nenabízel;
- 90: *plúžiť sa* — plahočit se, vléci se;
- 92: *Budín* — dnes část hlavního města Maďarska Budapešti na pravém břehu Dunaje; *my ti něhájime* — nebráníme; *valach* — pastýř ovcí, ovčák;
- 93: *němal len dve nohy* — neměl než dvě nohy, měl jenom dvě nohy; *popelík* — č., odstrkovaný chlapec; *jídla od v ýmyslu světa* — nejpoddivnější, jaká si jen kdo dovedl představit;
- 94: *nič po nič* — pro nic za nic; *večšmi a večšmi* — víc a více; *družá* — slov. zastar., družka, přítelkyně; *pobozkať* — líbat;
- 95: *rudné cesty* — neschůdné (jaké vedly k rudným dolům); *uhorený chrbát* — opálený, spálený hřbet;
- 96: *slunce sadalo* — slunce zapadalo; *na luoně* — na klíně; *teraz na starost* — nyní ná stáří, ve stáří; *něvyjau jej to skorej* — neprozradí jí to dříve;
- 99: *mátalo je* — strašilo je, klamalo; *znenadajky* — znenadání; *hádká* — hádanka;
- 100: *bláhalí si* — libovali si; *postoliny* — trnože stolu; *pohár* — sklenice; *před zorami* — před východem slunce;
- 101: *něch sa zapadne* — ať se propadne;
- 103: *bodaj ho zavialo* — slov. nářeč., aby ho sníh zavál, aby ho čert vzal; *v služkině jizbě* — v služčině světnici;
- 104: *potáč* — č., příze napředěná na jedno větěno; *oplan* — pobuda, ničema;
- 105: *budinok* — budova, bydlo, příbytek; *něhcem ti vstúpit do vuole* —

- nechci ti bránit, překážet; *písmo* — dopis, psaní; *s jakýmže lícom* — s jakou tváří;
- 109: *taže* — zde: tak, tedy; *Červený Kámen v horách Tatranských* (pozn.) — nedaleko Trnavy v Malých Karpatech; *Prešpurk* — Bratislava; *stolice* — v tehdejších Uhrách (k nimž patřilo i Slovensko) tolik co župa; *vojna turecká* — proti Turkům, kteří od začátku 16. stol. až do konce 17. stol. ovládali větší nebo menší část Uher; králové uhersí s nimi vedli neustálé boje;
- 110: *Nový Budín* — Budín, část Budapešti; od 15. stol. bývalo tak nazýváno nové rostoucí město na rozlišení od „Starého Budína“, který ležel na místě starořímského Acinca; *dve štěnce* — dvě štěňata; *se světa snést* — slov. *zo sveta zniest*, sprovodit se světa;
- 111: *prse* — gemer. *prsä*, spis. sloven. *prsia*;
- 112: *fortel* — č., lest, úskok;
- 114: *nadájela* — kojila;
- 116: *chorá do úmoru* — na smrt nemocná; *vystrábit* — vyléčit; *konica* — konírna; *vychytí sa rozjeděná* — rozvzteklaná se vzchopí;
- 117: *stavaj sa ešte něvládnúci* — stavěj se ještě bezmocnou, tvař se, že nemáš ještě dost síly; *naskutku* — vskutku, opravdu;
- 120: *pušku naprau* — namiř;
- 121: *princa* — č. zastar., princezna; *zmysli si na mňa* — pomysli na mne, vzpomeň si na mne;
- 122: *zareval* — zařval; *horúco* — horko;
- 124: *strapky* — cáry, kusy; *kděže mi je* — kde je mám;
- 125: *tancovali od zeme* — odzemek, tanec oblíbený u ovčáků a zbojníků; *kuše* — č., samostříl;
- 126: *náhradí* — č. zastar., hradní nádvoří; *slúbenec* — snoubenec;
- 127: *ohrablo* — pohrabáč, hřeblo; *slovičko nepřeriekni* — neprořekni, neřekni;
- 128: *trdlíce* — nástroj na tření lnu; *čarit* — zde: vyměňovat si věci; *kotúlat sa* — kutálet se; *gazda* — hospodář; *naprautě mňa na dobrú cestu* — ukažte mi správnou cestu;
- 132: *ja sa úfam* — doufám; *dakedy* — někdy;
- 134: *paprčit sa* — hrabat, piplat, patlat se; *jarmočnuo* — slov. nářeč., dárek z trhu; *v myšlenkách zamorený* — ponořený, zahloubaný;
- 135: *věrtel* — č., míra sypaných plodin, asi 25 l; *obriadit sa* — upravit se;
- 137: *strapa* — rozcuchaná ženská; *čtvrte* — č., míra sypaných plodin, čtvrt věrtele, asi 6 litrů;
- 140: *Herodiana* — Herodias, choť Heroda Antipy, navedla prý svou dceru Salome, aby žádala hlavu Jana Křtitele;

- 142: *po chudopacholsku* — jako nuzák, nuzně; *bedár* — nuzák, ubožák; *zatáral se* — zatoulal se, zabloudil; *zpoza dřevo* — zpoza stromu; *s vystretýma nohama* — s nataženými, napřaženými nohama; *těmešit sa* — nemotorně jít; *vyskeřit* — č., vycenit; *po ňu si prídēm* — pro ni si přijdu; *zaseknutá krú* — zaražená krev;
- 143: *už se slnce cez polednia prevalilo* — už minulo poledne;
- 144: *od všeckých se odebral* — se všemi se rozloučil;
- 145: *koprčat sa* — metat kozelce, dělat přemety; *skeľo že ne* — tak tak že ne;
- 146: *kúrňava prachu* — sloup, mrak prachu;
- 147: *úvlačné dolů se táhly* — mírně se svažovaly;
- 148: *papula* — huba, tlama; *kdě sa, čo sa* — kde jsou, co jsou, co je s nimi; *a ryby niet* — a ryby nebylo, a ryba nikde;
- 149: *hudba hrála noty od výmyslu světa* — vše, co je napadlo; co koho napadlo; *bedárstvo* — bída, nouze;
- 150: *želání* — přání; *ime* (slovo neslovenské) — jméno;
- 152: *kus obděláč* — trochu dále, opodál; *ani ptáčka ani letáčka* — ani ptáčka ani motýlka; *vystau ju, vystanou ju* — sem ji dej, sem s ní;
- 153: *vari* — snad; *pomrú ho* — (pomrviť), mni, tři jej;
- 156: *darma sa konáš* — marně, nadarmo se namáháš; *ohneň klásti* — rozdělat oheň;
- 158: *zakvačený* — zavěšený (na háku);
- 159: *všecek dokonán* — k smrti unavený;
- 160: *svetlice* — světnice;
- 162: *ktorúkoľvek stretnēm* — kteroukoli potkám;
- 163: *nach stáuka stojí* — nechť sázka platí;
- 164: *imanie* — jmění, majetek; *notarius* — notář;
- 167: *bídák* — chudák, nuzák; *sloup spravedlnosti* — sloup, který stával za osadou nebo v osadě jako symbol práva (často hrdelního);
- 168: *braček* — bratříčku, příteli, kamaráde; *přijel na vrchovom* — přijel na koni (myslí se zpravidla kůň jezdecký);
- 169: *muožme nazriet* — můžeme se podívat;
- 171: *bračekouci* — kamarádi, přátelé; *kusá svině* — chyběla jí nějaká část těla, patrně ocas; *hor, hor* — nahoru, nahoru;
- 173: *když Turci v Uherské zemi panovali* — viz vysvětlivku k str. 109; *Lubietová, horní městečko* — východně od Banské Bystrice, dolovalo se tam hlavně na měď a železnou rudu, horníci byli většinou Němci; *Filekovo* — Fil'akovo, maďar. Fülek, město jihovýchodně od Lučence na jižním Slovensku, patřilo k nejsevernějším baštám tureckého panství v Uhrách (jádro pověsti je z 2. poloviny 17. století);

- 174: *aga* — turecký důstojník; *kuřiplaši* — č., zbabělci; *vyšní chodník* — cestička výše na svahu; *parom im do duše* — hrom do nich;
- 175: *na vylomhlavy* — bezhlavě, až by si krky zlámali; *hálka* — č. nářeč., stříška nad studnou; *pešťanské museum* — v Budapešti, jež se od 2. poloviny 18. století stávala kulturním střediskem Uher;
- 176: *v Štávnici* — Banská Štiavnica;
- 177: *čižmár* — švec šijící čizmy, boty s holínkami; *byla hrubá* — těhotná; *němám hime tú jednu chyžku* — mám jen tu jednu světničku; *tuto pod stienkou* — zde na zápraží; *planý* — špatný, zlý;
- 178: *krstní otcové* — kmotři při křtu; *kdě sa ti rodičia* — kde máš rodiče;
- 179: *rozpajedila se* — rozhněvala se, rozvzteklila; *svatka, starosvatka* — žena, která strojí svatbu (zde zastupuje matku ženichovu);
- 182: *prisám* — přísámbohu;
- 184: *hrmavica* — bouřka;
- 185: *ozrutný* — ohromný, obrovský;
- 186: *všakovuo* — slov. nářeč., všelijaké věci (podivné); *hlad ji omínal* — hlad se hlásil, začal ji trápit;
- 187: *zberba* — sebranka, sběr;
- 189: *nejsou zpusobni k panování* — způsobilí, schopni; *nezpusobní synové* — neschopní;
- 190: *vopredok* — předem, napřed;
- 191: *odprevadit* — vyprovodit, doprovodit; *nohami hrebe* — slov. nářeč., (gemer.) hrábe, hrabe;
- 192: *bez vedomia* — jako v bezvědomí, (strachem) celý bez sebe;
- 193: *usilovnosť* — píle, příčinlivost, snaha;
- 194: *skemenieš* — slov. nářeč., zkameníš;
- 195: *jeho ponúknutím opovrhli* — jeho nabídkou;
- 196: *vojsko se utáhlo k řece* — stáhlo; *pravota* — č. zastar., správnost;
- 197: *podobrotky* — po dobrém; *nasilu* — násilím donucen;
- 199: *štrngali ostruhami* — cinkali, zvonili; *měl dceru velice umělou* — č. zastar., učenou, vzdělanou; *osuchle* — č., vlastně osuhle, t. j. zachmuřeně, chmurně;
- 200: *zaprel oči o hranici* — upřel oči na . . .; *když je zaodial* — oděl, oblékl;
- 201: *shovárát sa s. . .* — rozprávět; *len čo si za mak oči oklamem* — jen co si trošku zdřímnu; *zvolal tovaryše* — vzbudil, probudil;
- 202: *jastrit okem* — bystře hledět;
- 203: *my ju dovarujeme* — dohlídáme, uhlídáme; *vydurit* — vyhnat, vyplašit; *val* — vlna vodní, vlnění;
- 205: *ja ich popravím na dobrou cestu* — já jim ukáži správnou cestu, já je zavedu na správnou cestu; *no taže* — no tak;

- 206: *Mrdofús* — vousáč, který může *mrdnúť fúsem*, t. j. pohodit, mrsknout vousem; *hynň* — rozkaz. způsob od slovesa *hynúť*;
- 207: *siaha* — sáh (zde krychlový, asi 3 krychlové metry); *vedomkyňa* — čarodějnice, ale dobrá, opak ježibaby; *žeravý* — žhavý;
- 209: *zavázal mu ten peták* — dal mu vázaného, dárek ke křtu;
- 210: *něnazdajky* — znenadání; *keď sa potknem* — když zakopnu, klopýtnu;
- 211: *kabanica* — soukenný kabátec;
- 212: *strmo* — příkře, přímo; *zapáčiť sa* — zalíbit se;
- 214: *prečože* — proč (důrazné);
- 215: *opáčiť* — prohlédnout si, podívat se;
- 217: *bedákať* — bědovat, naříkat;
- 220: *p. Rimavský* — Janko Rimavský, vlastním jménem Ján Francisci (1822—1905), slovenský politik a publicista; *pan farár Reusz* — A. Ludovít Reusz, evangel. farář ve Velké Revúci v Gemeru;
- 223: *p. S. Chaloupka* — Samo Chalupka (1812—1883), sběratel, básník, spisovatel, význačná postava kulturního života slovenského své doby; *slečna J. Sz. . . á z Báňské Bystrice* — Jozefína Szablaková, přítelkyně B. Němcové. Se všemi těmito osobami se Němcová osobně seznámila za svého pobytu na Slovensku.

OBSAH

O Kovladu	9
Bratr a sestra	15
O Popelvaru největším na světě*	21
O Zlatovlásce*	43
Jak šlo vejce na vandrovku	49
O zakleté sestře	51
Sůl nad zlato	61
Jak pásł Janko kobyłku	69
O Slunečníku, Měsíčníku, Větrníku, o krásné Ulianě a dvou tátošíkách	73
O Jurovi a bratřích jeho	86
Opět cesta k Slunci	93
O šesti dratařích a škapatníku	99
O hrdé kněžně	102
O Červeném Vítězi	109
O Vítazkovi	114
Katrenka striga	127
O chudých sirotcích a o anděli	130
O Popelušce	134
O třech zakletých knížatech*	142
O věrné ženě	162
Či je spravedlnost na světě, či ne?	167
O jednom starém psu a vlku	170
Slovenský junák	173
O pyšné panně	176
O jedné krásné zlatovlasé panně	177
Růžový puk	184
Světovládny rytíř*	189
O Širokém, Dlouhém a Žarookém	199
O ptáku Ohniváku a o mořské panně	209
Doslov	220

Varianty

O Kovladu	227
Sůl nad zlato	233
O Vítězkovi	240
Slovenský junák	252
Ediční poznámky	255
Vydavatelovy opravy textu	264
Výklad věcný a výklad slov méně jasných	266

KNIHOVNA KLASIKŮ
SPISY BOŽENY NĚMCOVÉ

Svazek devátý

BOŽENA NĚMCOVÁ
SLOVENSKÉ POHÁDKY A POVĚSTI

II

Vydalo Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění jako svou 92. publikaci v redakci krásné literatury. Praha 1953. Šéfredaktor Jan Řezáč. Odpovědný redaktor Jiří F. Franěk. Technický redaktor Jindřich Štastný. Korektor Vladimír Reis. Z nové sazby písmem garmond perpetua vytiskly Brněnské knihtiskárny, n. p., Brno. Vydání 1., náklad 15.400

Cena brož. 8 Kčs, váz, 14 Kčs

301 13 1 - 54931/2/52/III/2 - 92 - 8% - Sazba 5. XII. 1952. - Tisk 15. VII. 1953. - 7,45 plánovacích archů, 12,95 autorských archů, 13,40 vydavatelských archů. -

Papír na text 221-10, formát 84 × 108 cm, 80 g.